

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

NURULLAH ATAÇ'IN DENEMELERİNDE DEVRİK YAPILAR

Yeter TORUN

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2005

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

NURULLAH ATAÇ'IN DENEMELERİNDE DEVRİK YAPILAR

Yeter TORUN

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2005

ÖZET

NURULLAH ATAÇ'IN DENEMELERİNDE DEVRİK YAPILAR

Yeter TORUN

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

Haziran 2005, XIX + 278

Bu çalışmada, Türk söz diziminin yeterince incelenmeyen konularından biri olan devrik yapıları belirledik ve bu yapıları farklı açılardan değerlendirdik.

Çalışmamıza Nurullah Ataç'ın denemelerindeki devrik yapıları belirlemekle başladık. Çalışmamızın giriş bölümünde tezimizin kapsamı, yöntemi ve malzemesi hakkında bilgi verdikten sonra, devrik yapıları doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren kuramsal bilgilere yer verdik. Çalışmamızın inceleme bölümünde devrik yapıları, kelime grubu düzeyinde, cümle düzeyinde ve mantıksal düzeyde devriklik olmak üzere üç ana başlık altında inceledik.

Kelime grubu düzeyindeki devriklikleri tamlamalarda devriklik, fiilimsi gruplarında devriklik, diğer kelime gruplarında devriklik ve deyimlerde devriklik olmak üzere dört ana başlık etrafında değerlendirdik. Bunlardan tamlamalarda devriklik bölümünde isim, zamir ve sıfat tamlamalarının devrikliğini; fiilimsi gruplarında devriklik bölümünde ise isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarının devrik kullanımlarını inceledik.

Cümle düzeyinde devriklik bölümünde devrik yapıları basit cümle düzeyinde devriklik ve birleşik cümle düzeyinde devriklik olmak üzere iki ana bölümde topladık. Bunlardan basit cümle düzeyindeki devrikliği, Türk söz dizimindeki yaygın kullanımıyla devrik cümleyi, farklı açılardan ayrıntılı olarak inceledik. Birleşik cümle düzeyinde devriklik bölümünde ise, devrik kullanılabilen birleşik cümlelere yer verdik. Mantıksal düzeyde devriklik bölümünde ise neden ve sonuç cümlelerinin devrik kullanımını inceledik.

Çalışmamızın sonucunda, Türkçede farklı düzeylerde, çok çeşitli devrik yapı örnekleri kullanıldığını gördük.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, söz dizimi, devrik yapı, devrik cümle, Nurullah Ataç

ABSTRACT**INVERTED STRUCTURES IN NURULLAH ATAÇ'S ESSAYS****Yeter TORUN****Doctoral Dissertation, Turkish Language And Literature Department****Supervisor: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN****June 2005, XIX + 278**

In this work, we identified that there are inverted structures in Turkish word order which is one of the subjects not adequately searched and we evaluated these structures from different aspects.

We started our work by defining the inverted structures in Nurullah Ataç's essays. After we had given information about context, method and material of thesis in the introduction part of our work, we gave theoretical information which is related to inverted structures directly or indirectly. We studied the inverted structures in three main topics as inversion in the word group level, the sentence level and in the logical level.

We studied the sentence level inversions in our main topics as inversion in compound words, in verbal groups, in other word groups and in the idioms. Among these, we studied the inversion of noun, adjective, pronoun compound sentences in the inversion in compound sentences part and in the inversion in verbal groups part, we studied the inversion usage of deverbal noun groups, participle groups and gerund groups.

In the sentence level inversion part, we sum up the inverted structures in two main parts as simple sentence level inversion and compound sentence level inversion. From two of these, we investigated the simple sentence inversion in detail from different aspects: the inverted sentence as its common usage in Turkish word order. On the other hand, in the inversion compound sentences level part, we mentioned the compound sentences which can be inverted. In the logical level inversion part, we investigated the inversion usage of reason and result sentences.

In the result of our work, we've seen that in Turkish there are different kinds of inverted structure examples.

Key Words: Turkey Turkish, sentax, inverted structure, anacoluthon, Nurullah
Ataç

ÖN SÖZ

Söz dizimi (sentaks), dil bilgisinin inceleme alanlarından birini oluşturmaktadır. Geleneksel Türk söz dizimi çalışmaları, kelime grupları ve cümleyi kapsamaktadır. Kelime grupları üzerine yapılan çalışmalarda kelime gruplarının yapısal olarak incelendiği görülmektedir. Cümle incelemelerinde ise cümleler yapılarına, anlamlarına, yüklemelerinin türüne ve öğelerinin dizilişlerine göre sınıflandırılıp incelenmektedir. Cümle incelemelerinde, bu dört farklı bakış açısı arasında üzerinde en az durulana, cümle öğelerinin dizilişidir. Cümle çalışmalarında öğelerinin dizilişine göre cümleler, genel olarak düz ve devrik cümle olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan Ö+T+Y diziliminde olan ve Türkçenin genel söz dizimi özelliğini yansıtan düz cümle konusunda araştırmacılar aynı fikirde iken, yüklem cümlelerin başında ya da ortasında yer aldığı devrik cümleye bakış açılarındaki farklılıklar, devrik cümleyi Türk söz diziminin ihtilâflı konularından biri hâline getirmiştir. Ayrıca Türk söz diziminde devriklik, sadece basit cümle düzeyinde ele alındığı için, cümle dışında kalan sözdizimsel birimlerin devrikliği dikkat çekmemiştir.

Bu tez çalışmamızın konusunu, bugüne kadar yeterince incelenemeyen devrik yapılar oluşturmaktadır. Çalışmamızda Nurullah Ataç'ın denemelerinde yer alan devrik yapılar belirlenmiştir. Denemelerde tespit ettiğimiz devrik yapılar, genel olarak kelime grubu düzeyinde, cümle düzeyinde ve mantıksal düzeyde devriklik olmak üzere üç ana başlık altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu tezin hazırlanması sırasında yoğun işlerine rağmen bana zaman ayıran, deneyimlerini ve bilgisini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN'e çok teşekkür ederim.

Gerek yüksek lisans tezimde, gerekse bu tezin oluşum sürecinde hayatta iken bana her bakımdan destek olan rahmetli annem Esmâ TORUN'a teşekkürlerin en büyüğünü borçluyum. Ayrıca kardeşlerim Rabiye ve Halime TORUN'a manevi desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Ç.Ü. Araştırma Fonu, çalışmamı SOSBE2002D20 proje numarasıyla desteklemiştir.

Yeter TORUN

Adana, 2005

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE ÖZET	iii
İNGİLİZCE ÖZET	v
ÖN SÖZ	vii
KISALTMALAR	xix
0. GİRİŞ	1
0.1. Çalışmanın Tanıtımı	1
0.1.1. Kapsam.....	1
0.1.2. Yöntem.....	4
0.1.3. Malzeme.....	5
0.2. Çalışmayla İlgili Kuramsal Açıklamalar	6
0.2.1. Konuşma ve Yazı Dili.....	6
0.2.2. Parçalarüstü Birimler.....	9
0.2.3. Yazılı Metinlerde Noktalama İşaretlerinin İşlevleri Üzerine.....	12
0.2.4. Söz Dizimi ve Kapsamı.....	14
0.2.4.1. Kelime Grupları.....	15
0.2.4.1.1. İsim Tamlaması.....	16
0.2.4.1.2. Sıfat Tamlaması.....	19
0.2.4.1.3. İkilemeler.....	20
0.2.4.1.4. Bağlama Grubu.....	21
0.2.4.1.5. Birleşik İsim.....	22
0.2.4.1.6. Birleşik Fiil.....	23
0.2.4.1.7. Unvan Grubu.....	23
0.2.4.1.8. Ünlem Grubu.....	24
0.2.4.1.9. Sayı Grubu.....	24
0.2.4.1.10. Edat Grubu.....	24
0.2.4.1.11. İsnat Grubu.....	24
0.2.4.1.12. İsim Hâl Ekleriyle Kurulan Kelime Grupları.....	25
0.2.4.1.13. İsim-fiil Grubu.....	26
0.2.4.1.14. Sıfat-fiil Grubu.....	26
0.2.4.1.15. Zarf-fiil Grubu.....	27

0.2.4.1.16. Kısaltma Grupları.....	27
0.2.4.1.17. Zarf Grubu.....	28
0.2.4.1.18. Odak Grubu.....	29
0.2.4.1.19. Deyimler.....	30
0.2.4.2. Cümle.....	32
0.2.4.2.1. Cümlelerin Öğeleri.....	32
0.2.4.2.1.1. Yüklem.....	32
0.2.4.2.1.2. Özne.....	33
0.2.4.2.1.3. Nesne.....	33
0.2.4.2.1.4. Dolaylı Tümleş.....	34
0.2.4.2.1.5. Zarf Tümleci.....	35
0.2.4.2.1.6. Bağımsız Tümleş.....	35
0.2.4.2.1.7. Cümle Öğelerinin Sıralanışı.....	36
0.2.4.2.2. Parçalarüstü Birimler Açısından Cümle.....	38
0.2.4.2.2.1. Cümlede Vurgu.....	38
0.2.4.2.2.2. Cümlede Tonlama.....	39
0.2.4.2.2.3. Cümlede Odaklama.....	40
0.2.4.2.3. Yapı Bakımından Cümle Tasnifi.....	44
0.2.4.2.4. Anlam Bakımından Cümle Tasnifi.....	45
0.2.4.2.5. Yüklemnin Türü Bakımından Cümle Tasnifi.....	46
0.2.4.2.6. Yüklemnin Konumu Bakımından Cümle Tasnifi.....	46
0.2.4.2.6.1. Düz Cümle.....	47
0.2.4.2.6.2. Devrik Cümle.....	48
0.2.4.2.6.2.1. Türkçenin Tarihi Dönem Metinlerinde Devrik Cümle Kullanımı Üzerine Bazı İncelemeler.....	51
0.2.4.2.6.2.2. Devrik Cümle Üzerine Tartışmalar.....	54
0.2.5. Nurullah Ataç ve Dil Anlayışı.....	58
1. DEVRİK YAPILAR.....	62
1.1. Kelime Grubu Düzeyinde Devriklik.....	62
1.1.1. Tamlamalarda Devriklik.....	62
1.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasında Devriklik.....	63
1.1.1.1.1. Tamlanan+Tamlayan Diziliminden Oluşanlar.....	63

1.1.1.1.2. Tamlanan+Cümle Öğeleri+Tamlayan Diziliminden Oluşanlar.....	64
1.1.1.1.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Belirtili İsim Tamlamalar.....	66
1.1.1.2. Zamir Tamlamasında Devriklik.....	66
1.1.1.2.1. Tamlanan+Tamlayan Diziliminden Oluşanlar.....	67
1.1.1.2.2. Tamlanan+Cümle Öğeleri+Tamlayan Diziliminden Oluşanlar.....	67
1.1.1.2.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Zamir Tamlamaları.....	69
1.1.1.3. Sıfat Tamlamasında Devriklik.....	70
1.1.2. Fiilimsi Gruplarında Devriklik.....	72
1.1.2.1. İsim-fiil Grubunda Devriklik.....	72
1.1.2.1.1. Ycık+BliNcik/DTcik Diziliminden Oluşanlar.....	73
1.1.2.1.2. Ycık+Y+ DTcik / BliNcik /ZTcik Diziliminden Oluşanlar.....	73
1.1.2.1.2.1. Ycık+Y+ DTcik Diziliminden Oluşanlar.....	74
1.1.2.1.2.2. Ycık+Y+ BliNcik Diziliminden Oluşanlar.....	74
1.1.2.1.2.3. Ycık+Y+ ZTcik Diziliminden Oluşanlar.....	75
1.1.2.2. Sıfat-fiil Grubunda Devriklik.....	75
1.1.2.2.1. Ycık+Y+ DTcik Diziliminden Oluşanlar.....	76
1.1.2.2.2. Ycık+Y+ BliNcik Diziliminden Oluşanlar.....	76
1.1.2.2.3. Ycık+Y+ ZTcik Diziliminden Oluşanlar.....	76
1.1.2.3. Zarf-fiil Grubunda Devriklik.....	77
1.1.3. Diğer Kelime Gruplarında Devriklik	77
1.1.4. Deyimlerde Devriklik.....	79
1.1.4.1. Fiil+Tümleç Yapısından Oluşan Devrik Deyimler.....	79
1.1.4.1.1. Fiil+DT Diziliminden Oluşanlar.....	80
1.1.4.1.2. Fiil+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	81
1.1.4.2. Diğer Yapılardaki Deyim Devriklikleri.....	82
1.2. Cümle Düzeyinde Devriklik.....	83
1.2.1. Basit Cümle Düzeyinde Devriklik.....	83
1.2.1. 1.Y'den Sonra Gelen Öge Sayısına Göre Devrik Cümleler.....	83
1.2.1.1.1. Y'den Sonra Bir Ögenin Yarısını Alan Devrik Cümleler.....	83
1.2.1.1.1.1. [...]Y+Öpar Diziliminden Oluşanlar.....	84
1.2.1.1.1.2. [...]Y+BliNpar Diziliminden Oluşanlar.....	85
1.2.1.1.1.3. [...]Y+BsızNpar Diziliminden Oluşanlar.....	87
1.2.1.1.1.4. [...]Y+DTpar Diziliminden Oluşanlar.....	88
1.2.1.1.1.5. [...]Y+ZTpar Diziliminden Oluşanlar.....	90

1.2.1.1.2. Y'den Sonra Bir Öge Alan Devrik Cümleler.....	91
1.2.1.1.2.1. [...]Y+Ö Diziliminden Oluşanlar.....	91
1.2.1.1.2.2. [...]Y+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	94
1.2.1.1.2.3. [...] Y+ BsizN Diziliminden Oluşanlar	98
1.2.1.1.2.4. [...]Y+DT Diziliminden Oluşanlar.....	98
1.2.1.1.2.5. [...]Y+ZT Diziliminden Oluşanlar	101
1.2.1.1.2.6. [...]Y+BT Diziliminden Oluşanlar	104
1.2.1.1.3. Y'den Sonra İki Öge Alan Devrik Cümleler.....	106
1.2.1.1.3.1. Y'den Sonra Farklı Türden İki Öge Alan Cümleler.....	106
1.2.1.1.3.1.1. [...]Y+Ö+DT Diziliminden Oluşanlar.....	106
1.2.1.1.3.1.2. [...]Y +DT+Ö Diziliminden Oluşanlar.....	107
1.2.1.1.3.1.3. [...]Y+Ö+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	109
1.2.1.1.3.1.4. [...]Y+BliN+Ö Diziliminden Oluşanlar.....	110
1.2.1.1.3.1.5. [...]Y+Ö+ZT Diziliminden Oluşanlar.....	111
1.2.1.1.3.1.6. [...]Y+ZT+Ö Diziliminden Oluşanlar.....	111
1.2.1.1.3.1.7. [...]Y+Ö+BT Diziliminden Oluşanlar.....	113
1.2.1.1.3.1.8. [...]Y+BT+Ö Diziliminden Oluşanlar.....	113
1.2.1.1.3.1.9. [...]Y+BliN+DT Diziliminden Oluşanlar.....	114
1.2.1.1.3.1.10. [...]Y+DT+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	115
1.2.1.1.3.1.11. [...]Y+BliN+ZT Diziliminden Oluşanlar.....	117
1.2.1.1.3.1.12. [...]Y+ZT+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	117
1.2.1.1.3.1.13. [...]Y+BliN+BT Diziliminden Oluşanlar.....	119
1.2.1.1.3.1.14. [...]Y+BT+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	120
1.2.1.1.3.1.15. [...]Y+DT+ZT Diziliminden Oluşanlar.....	120
1.2.1.1.3.1.16. [...]Y+ZT+DT Diziliminden Oluşanlar.....	120
1.2.1.1.3.1.17. [...]Y+DT+BT Diziliminden Oluşanlar.....	121
1.2.1.1.3.1.18. [...]Y+BT+DT Diziliminden Oluşanlar.....	122
1.2.1.1.3.1.19. [...]Y+ZT+BT Diziliminden Oluşanlar.....	123
1.2.1.1.3.1.20. [...]Y+BT+ZT Diziliminden Oluşanlar.....	123
1.2.1.1.3.1.21. [...]Y+DT+BsizN Diziliminden Oluşanlar.....	123
1.2.1.1.3.1.22. [...]Y+BT+BsizN Diziliminden Oluşanlar.....	123
1.2.1.1.3.2. Y'den Sonra Aynı Türden İki Öge Alan Cümleler.....	123
1.2.1.1.3.2.1. [...]Y+Ö+Ö Diziliminden Oluşanlar.....	123
1.2.1.1.3.2.2. [...]Y+BliN+BliN Diziliminden Oluşanlar.....	125

1.2.1.1.3.2.3. [...]Y+DT+DT Diziliminden Oluşanlar.....	126
1.2.1.1.3.2.4. [...]Y+ZT+ZT Diziliminden Oluşanlar.....	128
1.2.1.1.4. Y'den Sonra Üç Öge Alan Devrik Cümleler.....	128
1.2.1.1.4.1. Y'den Sonra Farklı Türden Üç Öge Alanlar.....	128
1.2.1.1.4.2. Y'den Sonra Biri Farklı, İkisi Aynı Türden Üç Öge Alanlar.....	129
1.2.1.1.4.3. Y'den Sonra Aynı Türden Üç Öge Alanlar.....	130
1.2.1.1.5. Y'den Sonra Üçten Fazla Öge Alan Devrik Cümleler.....	130
1.2.1.1.6. Diğer Kullanımlar.....	131
1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği.....	132
1.2.1.2.1. Öpar+Y+Öpar Diziliminden Oluşanlar.....	132
1.2.1.2.1.1. Ö'sü Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar.....	133
1.2.1.2.1.2. Ö'sü Düz Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar.....	134
1.2.1.2.1.3. Ö'sü Devrik Zamir Tamlamasından Oluşanlar.....	135
1.2.1.2.1.4. Ö'sü Düz Zamir Tamlamasından Oluşanlar.....	135
1.2.1.2.1.5. Ö'sü Devrik Sıfat-fiil Grubundan Oluşanlar.....	136
1.2.1.2.1.6. Ö'sü Devrik Sıfat Tamlamasından Oluşanlar.....	136
1.2.1.2.1.7. Ö'sü Devrik İsim-fiil Grubundan Oluşanlar.....	137
1.2.1.2.2. BliNPar+Y+BliPar Diziliminden Oluşanlar.....	137
1.2.1.2.2.1. BliN'si Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar.....	137
1.2.1.2.2.2. BliN'si Devrik Zamir Tamlamasından Oluşanlar.....	138
1.2.1.2.2.3. BliN'si Devrik Sıfat-fiil Grubundan Oluşanlar.....	138
1.2.1.2.2.4. BliN'si Düz Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar.....	138
1.2.1.2.2.5. BliN'si Değil'li Bağlama Grubundan Oluşanlar.....	139
1.2.1.2.3. BsizNPar+Y+BsizNPar Diziliminden Oluşanlar.....	139
1.2.1.2.4. DTPar+Y+DTPar Diziliminden Oluşanlar.....	139
1.2.1.2.4.1. DT'si Devrik İsim-fiil Grubundan Oluşanlar.....	140
1.2.1.2.4.2. DT'si Devrik Zamir Tamlamasından Oluşanlar.....	140
1.2.1.2.4.3. DT'si Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar.....	141
1.2.1.2.4.4. DT'si Değil'li Bağlama Grubundan Oluşanlar.....	141
1.2.1.2.5. ZTPar+Y+ZTPar Diziliminden Oluşanlar.....	141
1.2.1.3. Y'nin Kendi İçinde Devrik Kullanımından Kaynaklanan Cümle Devrikliği...	142
1.2.1.3.1. Devrik Deyimden Oluşan Y'ler.....	142

1.2.1.3.2.Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Y'ler.....	145
1.2.1.3.3.Devrik Zamir Tamlamasından Oluşan Y'ler.....	146
1.2.1.3.4. Ek-fiilin Olumsuzunun Devrik Kullanımından Oluşan Y'ler.....	146
1.2.1.3.5. Diğer Devrik Kelime Gruplarından Oluşan Y'ler.....	147
1.2.1.4. Y Dışındaki Öğelerin Kendi İçinde Devrik Kullanımı.....	147
1.2.1.4.1. Ö'sü Kendi İçinde Devrik Olan Cümleler.....	147
1.2.1.4.2. BliN'si Kendi İçinde Devrik Olan Cümleler.....	148
1.2.1.4.3. ZT'si Kendi İçinde Devrik Olan Cümleler.....	148
1.2.1.5. Bir cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler.....	148
1.2.1.5.1. Y'nin Odaklandığı Cümleler.....	149
1.2.1.5.2. Ö'nün Odaklandığı Devrik Cümleler.....	152
1.2.1.5.3. BliN'nin Odaklandığı Devrik Cümleler.....	152
1.2.1.5.4. ZT'nin Odaklandığı Devrik Cümleler.....	153
1.2.1.5.5. DT'nin Odaklandığı Devrik Cümleler.....	153
1.2.1.6. Devrik veya Eksilteli Kabul Edilebilecek Cümle Yapıları.....	153
1.2.1.6.1. Bağlaç+isim, bağlaç+isim + Y= Düz Cümle Yapısında Olan Cümleler....	154
1.2.1.6.2. Y+Bağlaç+isim, bağlaç+isim=Devrik Cümle Yapısında Olan Cümleler...	154
1.2.1.6.3. Bağlaç+isim+Y, bağlaç+isim=Devrik veya Eksilteli Kabul Edilebilecek Cümleler.....	154
1.2.1.7. Yüklemnin Türü Bakımından Devrik Cümleler.....	157
1.2.1.7.1. Devrik İsim Cümleleri.....	158
1.2.1.7.1.1. Var / Yok Yüklemlı Devrik İsim Cümleleri.....	158
1.2.1.7.1.1.1. Var / Yok + DT Diziliminden Oluşanlar.....	158
1.2.1.7.1.1.1.1.Kalma Durumundan Oluşan DT'lerin Kullanıldığı Devrik Cümleler.....	158
1.2.1.7.1.1.1.2.Yönelme Durumundan Oluşan DT'lerin Kullanıldığı Devrik Cümleler.....	159
1.2.1.7.1.1.1.3.Çıkma durumundan Oluşan DT'lerin Kullanıldığı Devrik Cümleler.....	160
1.2.1.7.1.1.2. Var / Yok + Ö Diziliminden Oluşanlar.....	161
1.2.1.7.1.1.3. Var / Yok + Öpar Diziliminden Oluşanlar.....	161
1.2.1.7.1.1.4. Var / Yok + ZT Diziliminden Oluşanlar.....	162
1.2.1.7.1.1.5. Var / Yok + BT Diziliminden Oluşanlar.....	162

1.2.1.7.1.1.6. Diğer Var / Yok'lu Devrik İsim Cümleleri.....	163
1.2.1.7.1.2. Diğer Devrik İsim Cümleleri.....	163
1.2.1.7.2. Devrik Fiil Cümleleri.....	165
1.2.1.8. Yükleminin Yeri Bakımından Devrik Cümleler.....	166
1.2.1.8.1. Yükleme Cümle Başında Olan Devrik Cümleler.....	166
1.2.1.8.1.1. Yükleme Cümle Başında Olan Devrik İsim Cümleleri.....	166
1.2.1.8.1.2. Yükleme Cümle Başında Olan Devrik Fiil Cümleleri.....	168
1.2.1.8.2. Yükleme Cümle Ortasında Olan Devrik Cümleler.....	170
1.2.1.8.2.1. Yükleme Cümle Ortasında Olan Devrik İsim Cümleleri.....	170
1.2.1.8.2.2. Yükleme Cümle Ortasında Olan Devrik Fiil Cümleleri.....	172
1.2.1.9. Anlamları Bakımından Devrik Cümleler.....	176
1.2.1.9.1. Kiplerine Göre Devrik Cümleler.....	176
1.2.1.9.1.1. Bildirme Kipinde olan Devrik Cümleler.....	176
1.2.1.9.1.2. Tasarlama Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	178
1.2.1.9.1.2.1. Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	178
1.2.1.9.1.2.1.1. Birinci Teklik Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	178
1.2.1.9.1.2.1.2. İkinci Teklik Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	179
1.2.1.9.1.2.1.3. Üçüncü Teklik Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	179
1.2.1.9.1.2.1.4. Birinci Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	180
1.2.1.9.1.2.1.4.1. Geçiş Cümlesi Olarak Kullanılanlar.....	180
1.2.1.9.1.2.1.4.1.1. <i>Gelelim</i> Yüklemlili Geçiş Cümleleri.....	180
1.2.1.9.1.2.1.4.1.2. <i>Duralım</i> Yüklemlili Geçiş Cümleleri.....	181
1.2.1.9.1.2.1.4.1.3. <i>Bırakalım</i> Yüklemlili Geçiş Cümleleri.....	181
1.2.1.9.1.2.1.4.2. Birinci Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Diğer Emir Cümleleri.....	181
1.2.1.9.1.2.1.5. İkinci Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	182
1.2.1.9.1.2.1.6. Üçüncü Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	183
1.2.1.9.1.2.2. Şart Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	184
1.2.1.9.1.2.3. Gereklilik Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	184
1.2.1.9.1.2.4. İstek Kipinde Olan Devrik Cümleler.....	185
1.2.1.9.2. Anlamsal İçeriklerine Göre Devrik Cümleler.....	185
1.2.1.9.2.1. Devrik Olumlu Cümleler.....	185

1.2.1.9.2.1.1. Yapıca Olumsuz Anlamca Olumlu Devrik İsim Cümleleri.....	185
1.2.1.9.2.1.2. Yapıca Olumsuz Anlamca Olumlu Devrik Fiil Cümleleri.....	186
1.2.1.9.2.2. Devrik Olumsuz Cümleler.....	187
1.2.1.9.2.2.1. Devrik Olumsuz İsim Cümleleri.....	187
1.2.1.9.2.2.1.1. <i>Yok</i> Yüklemlili Olumsuz İsim Cümleleri.....	187
1.2.1.9.2.2.1.2. “mi” Soru Eki veya “ne” Soru Zamiriyle Olumsuz Anlam Yüklenen Olumsuz İsim Cümleleri.....	187
1.2.1.9.2.2.1.3. “değil” Edatı İle Olumsuz Anlam Kazanan Devrik İsim Cümleleri.....	188
1.2.1.9.2.2.2. Devrik Olumsuz Fiil Cümleleri.....	189
1.2.1.9.2.2.2.1. –ma/-me Fiilden Fiil Yapma Olumsuzluk Ekiyle Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri.....	189
1.2.1.9.2.2.2.2. Geniş Zamanın Olumsuz Çekimiyle (-maz / -mez, -ma/-me) Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri.....	191
1.2.1.9.2.2.2.3. Yapıca Olumlu Anlamca Olumsuz Devrik Fiil Cümleleri.....	192
1.2.1.9.2.2.2.4. <i>Değil</i> Edatıyla Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri	192
1.2.1.9.2.2.2.5. ne...ne Bağlacıyla Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri..	193
1.2.1.9.2.3. Devrik Soru Cümlesi.....	193
1.2.1.9.2.3.1. Soru Ekiyle Soru Anlamı Kazanan Soru Cümleleri.....	193
1.2.1.9.2.3.2. Soru Kelimeleriyle Soru Anlamı Kazanan Soru Cümleleri.....	195
1.2.1.9.2.3.3. Diğer Devrik Soru Cümleleri.....	196
1.2.1.10. Metin Bağlamında Devrik Cümle Kullanımı.....	197
1.2.1.10.1. Konu / Yorum Açısından Devrik Cümleler.....	199
1.2.1.10.2. Bilgi Yapısı Bakımından Devrik Cümleler.....	200
1.2.1.10.3. Parçalarüstü Birimler Açısından Devrik Cümleler.....	202
1.2.1.10.4. Duygu Değeri Bakımından Devrik Cümleler.....	204
1.2.1.11.. Birleşik Cümlelerde Basit Devrik Cümle Kullanımları.....	206
1.2.1.11.1. Basit Birleşik Cümlede.....	206
1.2.1.11.1.1. Şartlı Birleşik Cümlede.....	206
1.2.1.11.1.1.1. Şart Cümlesinin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	206
1.2.1.11.1.1.2. Sonuç Cümlesinin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	207
1.2.1.11.1.1.3. Şart ve Sonuç Cümlelerinin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	208

1.2.1.11.1.2. Sıralı Birleşik Cümlede.....	208
1.2.1.11.1.2.1. İçerisinde Bir Devrik Cümle Bulunan Sıralı Cümleler.....	208
1.2.1.11.1.2.1.1. İlk Cümlesi Devrik Olan Sıralı Cümleler.....	208
1.2.1.11.1.2.1.1.1. İki Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	208
1.2.1.11.1.2.1.1.2. Üç Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	210
1.2.1.11.1.2.1.1.3. Dört ve Daha Fazla Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	211
1.2.1.11.1.2.1.2. Ortadaki Cümlelerinden Biri Devrik Olan Sıralı Cümleler.....	212
1.2.1.11.1.2.1.2.1. Üç Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	212
1.2.1.11.1.2.1.2.2. Dört ve Daha Fazla Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	213
1.2.1.11.1.2.1.3. Son Cümlesi Devrik Olan Sıralı Cümleler.....	215
1.2.1.11.1.2.1.3.1. İki Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	215
1.2.1.11.1.2.1.3.2. Üç Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	216
1.2.1.11.1.2.1.3.3. Dört ve Daha Fazla Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	217
1.2.1.11.1.2.2. İçerisinde İki Devrik Cümle Bulunan Sıralı Cümleler.....	218
1.2.1.11.1.2.2.1. İki Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	219
1.2.1.11.1.2.2.2. Üç Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	220
1.2.1.11.1.2.2.3. Dört ve Daha Fazla Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde.....	221
1.2.1.11.1.2.3. İçerisinde Üç Devrik Cümle Bulunan Sıralı Cümleler.....	222
1.2.1.11.1.2.4. İçerisinde Dört Devrik Cümle Bulunan Sıralı Cümleler.....	223
1.2.1.11.1.3. Bağlı Birleşik Cümlede.....	224
1.2.1.11.1.3.1. “de” Bağlacıyla Bağlı Cümleler.....	224
1.2.1.11.1.3.1.1. Bağlaçtan Önceki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	224
1.2.1.11.1.3.1.2. Bağlaçtan Sonraki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	224
1.2.1.11.1.3.1.3. Bağlaçtan Önceki ve Sonraki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	225
1.2.1.11.1.3.2. “ama” Bağlacıyla Bağlı Cümleler.....	225
1.2.1.11.1.3.2.1. Bağlaçtan Önceki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	226
1.2.1.11.1.3.2.2. Bağlaçtan Sonraki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	226
1.2.1.11.1.3.2.3. Bağlaçtan Önceki ve Sonraki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	227
1.2.1.11.1.3.3. Diğer Bağlaçlarla Bağlı Cümleler.....	227
1.2.1.11.1.3.3.1. Bağlaçtan Önceki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	228
1.2.1.11.1.3.3.2. Bağlaçtan Sonraki Cümlelerin Devrik Kullanıldığı Cümleler.....	228
1.2.1.11.1.3.3.3. Bağlaçtan Önceki ve Sonraki Cümlelerin Devrik	

Kullanıldığı Cümleler.....	229
1.2.1.11.1.3.4. “ne...ne” Bağlacıyla Bağlı Cümleler.....	229
1.2.1.11.1.4. Ki’li Birleşik Cümlede	229
1.2.1.11.1.5. İç İçe Birleşik Cümlede.....	230
1.2.1.11.1.5.1. İç Cümlelerin Devrik Olduğu Cümleler.....	230
1.2.1.11.1.5.2. Ana Cümlelerin Devrik Olduğu Cümleler.....	231
1.2.1.11.1.5.3. İç Cümlelerin ve Ana Cümlelerin Devrik Olduğu Cümleler.....	232
1.2.1.11.1.5.4. Diğer Devrik İç İçe Birleşik Cümleler.....	232
1.2.1.11.1.6. İki Noktalı(:) Birleşik Cümlede.....	233
1.2.1.11.1.6.1. İki Noktalı(:) Konuşma/Diyalog Cümleleri.....	233
1.2.1.11.1.6.2. İki Noktalı (:) Geçiş Cümleleri.....	234
1.2.1.11.1.6.3. İki Noktalı (:) Diğer Cümleler.....	235
1.2.1.11.2. Karmaşık Birleşik Cümlede.....	236
1.2.1.11.2.1. İçerisinde Bir Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler...	236
1.2.1.11.2.2. İçerisinde İki Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler...	239
1.2.1.11.2.3. İçerisinde Üç Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler...	240
1.2.1.11.2.4. İçerisinde Dört ve Daha Fazla Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler.....	242
1.2.1.11.2.4.1. İçerisinde Dört Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler.....	242
1.2.1.11.2.4.2. İçerisinde Beş Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler...	243
1.2.1.11.2.4.3. İçerisinde Altı Devrik Cümle Bulunan Karmaşık Birleşik Cümleler...	243
1.2.1.12. Metin-içi Dönüşümler Açısından Devrik Cümleler.....	244
1.2.1.12.1. Öge Dönüşümleri.....	245
1.2.1.12.1.1. Farklı Türden Ögeye Dönüşüm.....	245
1.2.1.12.1.2. Aynı Türden Ögeye Dönüşüm.....	246
1.2.1.12.2. Cümle Dönüşümleri.....	247
1.2.2. Birleşik Cümle Düzeyinde Devriklik.....	248
1.2.2.1. Şartlı Birleşik Cümlede.....	248
1.2.2.1.1. Sonuç Cümlesi Soru Kelimesiyle Başlayan Devrik Şartlı Birleşik Cümleler	248
1.2.2.1.2. Diğer Devrik Şartlı Birleşik Cümleler.....	250
1.2.2.2. Bağlı Birleşik Cümlede.....	250

1.2.2.3. İç İçe Birleşik Cümlede.....	251
---------------------------------------	-----

1.3. Mantıksal Düzeyde Devriklik.....252

1.3.1. İkinci Cümlenin Mantıken Birinci Cümlenin Bir Ögesini Oluşturmasından Kaynaklanan Mantıksal Devriklikler.....	252
---	-----

1.3.2. Sonuç Cümlesi+Neden Cümlesi+da+Onun için/Ondan Yapısından Oluşan Mantıksal Devriklikler.....	253
--	-----

2.TABLolar.....256

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....261

KAYNAKÇA.....272

ÖZ GEÇMİŞ.....278

KISALTMALAR

bk.	Bakınız
BliN	Belirtili Nesne
BliNcik	Belirtili Nesnecik
BsizN	Belirtisiz Nesne
D/SA	Diylim ~ Söz Arasında
Der	Dergilerde
DT	Dolaylı Tümleç
DTcik	Dolaylı Tümleçcik
DTpar	Dolaylı Tümleç parçası
GG/SS	Günlerin Getirdiği ~ Sözden Söze
KD/A	Karalama Defteri ~ Ararken
OM/PC	Okuruma Mektuplar ~ Prospero ile Caliban
Ö	Özne
Öpar	Özne parçası
Y	Yüklem
Ycik	Yüklemcik
Ypar	Yüklem parçası
ZT	Zarf Tümleci
ZTcik	Zarf Tümleççigi
ZTpar	Z Zarf Tümleci parçası

0.GİRİŞ

0.1. Çalışmanın Tanıtımı

1.1.1. Kapsam

20. yüzyılda ortaya çıkan dil bilimi çalışmalarında daha çok dilin yapısal ve işlevsel boyutuyla sesbilgisi ve biçim bilgisi çalışmalarına ağırlık verilmiştir. 1950’li yıllardan sonra dil bilimi çalışmalarında cümle birimi ön plana çıkmış, üretici-dönüşümsel dil bilimi çalışmaları sonunda, insan dilindeki cümle örgüsünün kuralları belirlenmeye başlanmıştır (Başkan, 1980:124).

Dil bilimi çalışmalarında son yıllarda diller arasındaki ayırıcı özellikler yanında, ortak noktalar var mı, yok mu sorusu sorulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda evrensel bir bakış açısıyla diller arasındaki ortak noktalar tespit edilmek istenmiş, diller arasındaki ortak özellikler ve eğilimler “dil genelceleri” olarak adlandırılmıştır. 1961 yılında yapılan bir kurultayda bu konuyla ilgili olarak Joseph Greenberg, otuz dil üzerinde yaptığı araştırmalar sonucu elde ettiği genelceleri açıklamıştır. Greenberg, araştırmasının ikinci bölümünde, birtakım yapısal özellikler açısından diller arasındaki ortak noktaları belirleme yoluna gitmiştir. Yapısal özellikler konusunda; özne, nesne ve yüklem cümle içindeki sırası, edatların addan önce ya da sonra gelme durumu, sıfatın addan önce ya da sonra gelme durumuna dikkat edilmiştir. Özne, nesne ve yüklem cümle içindeki sırası ölçü olarak alındığında, Ö+Y+N/ Ö+N+Y/ Y+Ö+N/ Y+N+Ö/ N+Ö+Y/ N+Y+Ö şeklinde cümle öğelerinin altı gruba ayrılması gerekirken, araştırma sonucunda bu sınıflandırmalardan Y+N+Ö/ N+Ö+Y/ N+Y+Ö dizilişlerine çok az rastlandığı, Y+Ö+N, Ö+Y+N, Ö+N+Y dizilişlerinin ise çok yaygın olduğu tespit edilmiştir (Dede, 1980: 41).

Söz dizimi, diller arasındaki benzerlik ve farklılıkları göstermede kullanılan ölçütlerden biri olmuştur. Türkçeyi diğer dillerden ayıran özelliklerin başında söz dizimi özellikleri gelir, Türkçe gerek kelime grubu, gerekse cümle boyutuyla diziliş açısından yardımcı unsurdan asıl unsura doğru bir dizilim gösterir. Türkçenin bu diziliş şeklinden bazı sapmaların olduğu da görülmektedir. Türkçe üzerine yapılan cümle çalışmalarında Türkçenin cümle öğelerinin dizilişi açısından Ö+N+Y şeklinde olduğu, bu diziliş dışında kalan dizilişlerin (devrik dizimlerin) Türkçenin yapısına aykırı olduğu yönünde

görüşler vardır. Son yıllarda gelişen dil bilimi çalışmaları ışığında dilde kuralların değil, kullanımların olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek, bu bağlamda dilde var olan kullanımlar incelenip birtakım sonuçlara varmak mümkündür.

Bugüne kadar Türk söz dizimi üzerine, kelime grupları ve cümle dizilimi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar da daha çok yazı dili esas alınarak yapılan söz dizimi incelemeleridir. Yazı diliyle anlatılmak istenilenler, yazı dilinin donuk özelliklerine göre işlendiği için konuşma dilindeki samimiyeti yansıtmaması zordur, bu bakımdan yazılı anlatım daha çok mantık kurallarına uygundur, daha resmidir (bk. 0.2.1. Konuşma ve Yazı Dili). Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında, o dili konuşan halkın dili ikinci plana atılıp, çoğunlukla yazılı metinlerin dili incelenmektedir. Çağdaş dilbilim çalışmalarında kural koyma yerine, dili betimleme yolu seçilmekte, bunun için de geniş kitlelerin dilinin esas alınması gerekmektedir (Göksu, 1980:46).

Bu çalışmanın konusunu oluşturan devrik yapılar da, dilde çok kullanılan yapılar yanında daha az rastlanan, ancak dilin kendi bünyesi içinde yer alan yapılardır. Dilde çok rastlanan yapıya göre daha az rastlanan yapı, bir bakıma alışılmışın dışına çıkmayla oluşan dilsel yapılardır. Bu bağlamda devrik yapılar, mantık ve anlam açısından olmasa bile gramatikal açıdan yazı dili için alışılmamış bağdaştırma sayılabilecekken, konuşma dilindeki kullanımı ile alışılmış bir bağdaştırma sayılabilir (Hengirmen,1999: 23, 24, 46). Dil, bir anlaşma aracı olarak bireyleri aşan, toplumsal düzeyde oluşan kullanımlardır, bireyler dilde var olan yapıyı değiştiremez, bu yapılara boyun eğmek zorunda kalır. Dilde var olan dilsel yapılar, bireyin farkında olmadığı yapılardır, bu bağlamda bireyin dil edinimi, bilinç dışı gerçekleşen bir oluşumdur (Göksu, 1980: 46). Devrik yapılar da bireylerin toplumsal süreç içindeki dil kullanımı ile ortaya çıkan dilsel bir edimdir.

Devrik yapılara daha çok konuşma dilinde rastlanmaktadır. Bireyin dil edinimi, toplumsal yaşayış sürecinde gerçekleşmektedir. Bu bakımdan devrik yapılara daha çok konuşma dilinde rastlanması tesadüf değildir. Bu yapılar, dilin doğal edinim ortamında bireyin dilinde yerini alır. Ancak bireyler düşüncelerini yazıya geçirmek istediklerinde doğal dilden yapay dile geçiş söz konusu olacaktır. Bu çalışmanın konusu olan devrik yapılar, dilin doğal işleyişini yansıtan sözlü dilin, bir bakıma yazı diline yansımasıdır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda daha çok yazı diline ağırlık verilmesi nedeniyle konuşma diline yeterince yönelim olmamıştır.

Türkçenin olağan (düz) dizimi yanında devrik dizimler de Türkçede var olan yapılardır. Dilin kurallarını bireyler belirlemediğine göre, dilde var olan yapıları kural dışı sayma yerine, bu yapıların belirlenmesi, kullanım yerlerinin ve işlevlerinin metin bağlamı içinde değerlendirilmesi gereklidir. Bu doğrultuda öncelikle çalışmamıza kullandığımız malzemede yer alan gerek kelime grubu, gerek cümle, gerekse mantıksal düzeydeki devrik yapıları belirleyerek başladık. Özellikle de devrik yapılardan cümle düzeyinde olanlar, yani devrik cümleler, çeşitli yapısal özellikler açısından ve metin bağlamından hareketle işlevsel olarak değerlendirdik ve devrik yapıların anlam özellikleri üzerinde durduk. Bu çalışma süresince Türkçenin genel özelliği olan yardımcı unsurdan asıl unsura doğru olan dizilimi ikinci plana atılıp tek taraflı bir bakış açısından ziyade, olabildiğince her iki yapının karşılaştırılması, iki yapı arasındaki değiş ve anlam farkının belirlenmesi de çalışmanın kapsamı içinde yer almıştır.

Bu çalışma temelde eş zamanlı bir çalışma olduğundan günümüz Türkçesi esas alınmıştır. Bu nedenle bu araştırmayı yapmak için seçeceğimiz dil malzemesi de günümüz Türkçesinden olmak zorunda. Bu çalışma için malzeme olarak Cumhuriyet dönemi yazarlarımızdan biri olan Nurullah Ataç'ın denemeleri seçilmiştir (bk. 0.1.3. Malzeme). Bu noktada devrik yapılar konusunu incelemek için, Nurullah Ataç ve denemeleri niçin seçildi sorusu akla gelebilir. Bu konuyu incelemeye karar verdiğimizde aklımıza ilk önce Nurullah Ataç ismi geldi, çünkü devrik cümle deyince akla gelen ilk isim hep bu isim olmuştur. Nurullah Ataç'ın denemelerinde devrik yapıları çok sık kullanmasının bize incelememizin malzemesi açısından çeşitlilik sağlayacağını düşündük, nitekim düşündüğümüz gibi malzemenin çokluğu devrik yapılar açısından da çeşitlilikle karşılaşmamızı sağladı. Ancak Nurullah Ataç'ı seçmemiz bir başka açıdan temkinli olmamızı da gerektirdi, çünkü Ataç kendi döneminde çok tartışılan devrik cümle konusunun bir taraftarı olarak aşırılıklara da kaçmıştır (bk.0.2.4.2.6.2.2. Devrik Cümle üzerine Tartışmalar; 0.2.5. Nurullah Ataç ve Dil Anlayışı).

Bu çalışmadaki amaç, Nurullah Ataç'ın denemelerindeki devrik yapıların yapısal ve anlamsal özelliklerini belirleyerek, Türk söz diziminde bugüne kadar kapsamlı bir şekilde incelenmeyen devrik yapıların yerini görmek, devrik yapıların Türkçenin anlatım gücüne katkısını ve dilimizin anlatım olanaklarını ortaya çıkarmaktır.

0.1.2. Yöntem

Bu çalışma giriş, inceleme, tablolar, sonuç ve değerlendirme olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın kapsamı, yöntemi ve malzemesi hakkında bilgi verildikten sonra, devrik yapılar konusunu doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren konular hakkında kaynaklar taranarak çalışmamızın inceleme bölümüne temel teşkil edebilecek kuramsal açıklamalarla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

Çalışmamızın inceleme bölümüne, devrik yapılar konusunun malzemesini oluşturan Nurullah Ataç'ın denemelerinde yer alan devrik yapıların tespitiyle başlandı, bu amaçla öncelikle denemelerde gerek kelime grubu gerekse cümle ve cümle-üstü düzeyde yer alan ve bunun dışında kalan devrik kullanımlar belirlenerek fişlendi. Fişleme işleminden sonra fişlerin çözümlenmesi işlemine geçildi, çıkan malzeme doğrultusunda devrik yapılar genel olarak kelime grubu düzeyinde, cümle düzeyinde ve mantıksal düzeyde devriklik olmak üzere üç ana başlık altında incelendi. Kelime grubu düzeyinde devriklik tamlamalarda, fiilimsi gruplarında, diğer kelime gruplarında ve deyimlerde devriklik olmak üzere dört bölümde değerlendirilerek her bir bölüm kendi içinde gruplara ayrılarak incelendi. Cümle düzeyinde devriklik basit ve birleşik cümle düzeyinde devriklik olmak üzere iki ana başlık etrafında toplandı. Basit cümle düzeyinde devriklik bölümünde, devrik cümleler farklı açılardan değerlendirildi. Birleşik cümle düzeyinde ise devrik kullanılabilen birleşik cümleler incelendi. Mantıksal düzeyde devriklik bölümünde ise yapısal olarak bir devriklik taşımayan kullanımların düşünce düzeyinde devrik kullanımına ilişkin değerlendirmeler yapıldı.

Devrik yapılarla ilgili olarak her bir bölümde o durumu örnekleyen yeterince örnek vermeye çalıştık. Denemelerdeki devrik yapı örneklerini devrik yapının türüne göre altı çizili, koyu yazılı veya eğik yazıyla gösterdik. Bunun dışında metinde biz metin içinde kısaltma yaptığımızda bu kısaltmayı “[...]” işareti ile gösterdik. Metin içinde yer alan parantezli ifadeler yazara aittir. Biz devrik yapının deneme kitaplarındaki sayfa numaralarını örnek bitiminde parantez içinde gösterdik. Denemelerdeki bütün devrik yapıların hepsini vermektense, yeterince örnek verdikten sonra kalan örneklerin sayfa numaralarını vermekle yetindik. Buna göre “ [...], **ateş püskürüyor buna Bay Fethi Naci.** (OM/PC, 236)” örneğinde “[...]” işareti bizim metinde yaptığımız kısaltmayı gösteriyor, devrik yapı örneğinden sonra gelen

“(OM/PC, 236)” ifadesi, bu örneğin Okuruma Mektuplar / Prospero ile Caliban adlı deneme kitabının 236. sayfasında yer aldığını belirtmektedir.

Çalışmamız sonucunda, inceleme bölümünde çeşitli açılardan ele aldığımız devrik yapılara ilişkin tespitlerimizi istatistiksel bilgi haline dönüştürerek tablolar oluşturduk. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise inceleme bölümünde çeşitli açılardan değerlendirdiğimiz devrik yapılara ilişkin bulgular ve bu bulgularla ilgili yorumlara yer verdik.

0.1.3. Malzeme

Nurullah Ataç, Cumhuriyet dönemi deneme ve eleştiri yazarıdır. Bu çalışmada yazarın deneme kitaplarındaki devrik yapılar incelememizin malzemesini oluşturmaktadır. Nurullah Ataç’ın sekiz deneme kitabı bulunmaktadır, ayrıca dergilerde yayımlanan denemelerinin toplandığı Dergilerde adlı bir deneme kitabı daha bulunmaktadır. Yazarın deneme kitaplarından bir kısmı yazar hayattayken, bir kısmı ise ölümünden sonra yayımlanmıştır. Nurullah Ataç’ın deneme kitapları ilk yayımlanış tarihlerine göre şunlardır: *Günlerin Getirdiği* (1946), *Karalama Defteri* (1952), *Sözden Söze* (1952), *Ararken* (1954), *Diyelim* (1954), *Söz Arasında* (1957), *Okuruma Mektuplar* (1958), *Prospero ile Caliban* (1961), *Dergilerde* (1980). Bu deneme kitaplarından *Söz Arasında*, *Okuruma Mektuplar*, *Prospero ile Caliban* ve *Dergilerde* yazarın ölümünden sonra yayımlanmıştır. Nurullah Ataç’ın denemelerini farklı yayın evleri yayımlamıştır. Bu çalışmada, yazarın Yapı Kredi Yayınlarından çıkan deneme kitapları esas alınmıştır. Nurullah Ataç’ın sekiz deneme kitabı Yapı Kredi Yayınları arasında iki deneme kitabı bir arada olmak üzere dört kitap hâlinde yayımlanmıştır. Bu dört kitap şunlardır: *Günlerin Getirdiği / Sözden Söze* (2000), *Karalama Defteri / Ararken* (2000), *Diyelim / Söz Arasında* (1998), *Okuruma Mektuplar / Prospero ile Caliban* (1999), *Dergilerde* (2000). Dergilerde adlı deneme kitabını ilk olarak 1980’de Türk Dil Kurumu yayımlamıştır. Yapı Kredi Yayınlarından çıkan son kitapta da Türk Dil Kurumu’nun yapmış olduğu ilk baskının esas alındığı belirtilmiştir.

Nurullah Ataç’ın denemelerinden bazılarının iki farklı deneme kitabında da yer aldığına incelemememiz sırasında rastladık. İki farklı kitapta yer alan denemeler, temelde aynı deneme olmakla birlikte aralarında bazı kelime ve noktalama farklılıkları vardır. Bunun dışında devrik yapılar açısından bir farklılık yoktur. Bu denemelerden sadece bir kitaptaki denemeyi esas olarak diğer kitapta yer alan denemeye

incelememizde yer vermedik. Buna göre, *Günlerin Getirdiği / Sözden Söze* adlı deneme kitabında 233-236. sayfalar arasında yer alan “*Batı Kafası*” adlı deneme, *Diyelim / Söz Arasında* adlı deneme kitabının 159-162. sayfaları arasında da yer almıştır. Bunlardan *Günlerin Getirdiği / Sözden Söze*’de yer alan denemeyi incelememizde esas aldık. *Karalama Defteri / Ararken* adlı deneme kitabında 93-96. sayfalarda yer alan “*Yazar ile Eleştirmeci*” adlı deneme, *Diyelim / Söz Arasında* adlı deneme kitabında 147-150. sayfalarda “*Yazar ile Eleştirmen*” başlığı altında yer almıştır, bunlardan ise *Karalama Defteri / Ararken*’deki “*Yazar ile Eleştirmeci*” adlı denemeyi esas aldık. *Karalama Defteri / Ararken* adlı deneme kitabında yer alan 19. deneme, *Okuruma Mektuplar / Prospero ile Caliban* adlı deneme kitabında 269-273. sayfalarda yer alan “*Okurken*” adlı deneme içinde de yer almıştır, biz çalışmamızda “*Okurken*” adlı denemeyi esas aldık, eğer 19. denemeyi esas alsaydık, “*Okurken*” adlı denemeyi bölmüş olacaktık.

0.2. Çalışmayla İlgili Kuramsal Açıklamalar

0.2.1. Konuşma ve Yazı Dili

Doğan Aksan, dili, “*Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge*” şeklinde tanımlamıştır (1998:55). Dilin bu çok yönlülüğü arasında en belirgin olarak, söze ve yazıya dayanması yer alır. Söze dayanan dil, daha sonra yazıya dönüştürülmüştür. Bu nedenle dil, genel olarak konuşma ve yazı dili olarak ikiye ayrılır. Konuşma diline sözlü dil de denir. Konuşma dili ses göstergesine dayanırken, yazı dili sesleri gösteren işaret göstergelerine dayanır, bu nedenle konuşma dili işitsel iken, yazı dili görsel niteliklere sahiptir.

İclal Ergenç, dil olgusunun, yazıdan bağımsız, seslerden oluşan bir düzleme dayandığını, yazı dilinin ise, sözlü iletişim aracı olan dilin görsel ve tek boyutlu bir düzen içinde sunulan, bildirilerin yok olmasını engellemek amacıyla kullanılan ikincil bir dizge olduğunu ifade etmiştir. İclal Ergenç’in bu saptamalarından sözlü dilin, dilin birincil dizgesi, yazılı dilin ise, dilin ikincil dizgesi olduğu sonucu çıkıyor. Ergenç, bu ikincil dizgenin zamanla önem kazanarak, kendine özgü yeni bir düzlem yarattığını, bu durumda dilin durağanlaştığını, geleneği koruduğunu, giderek kurumlaştığını belirtmektedir (1995: 11).

Dilin birincil dizgesini oluşturan sözlü dil, değişime açık olması, vurgu, tonlama, durak gibi ezgisel özellikler taşıması, konuşma anında olağan sözcük sırasının

değişmesi gibi birtakım özellikleri nedeniyle yazı dilinden farklılıklar gösterir (Aksan, 1998: 85; Hengirmen, 1999: 340). Yazı, dilin ses göstergelerini karşılamak için kullanılan ve görsel öğelerden oluşan bir göstergeler dizgesidir (Vardar, 1998: 229). Dilin ikincil düzlemini oluşturan yazı dili, sözlü dilin göstergeler aracılığıyla görsel bir şekil almasıdır.

İnsanlık tarihinin başlangıcı yazı olmasına rağmen, söz yazıdan önce var olmuştur. Sözlü dil, yazı dilinden önce olmasına rağmen yazı dili esas alınmıştır. Böyle olması da gereklidir, çünkü söz söylendiği an için etkilidir, sözlü dilin kalıcı olması için yazıya geçirilmesi gereklidir. Sözün yazıya geçirilmesi sırasında yazı dili ile sözlü dil arasında birtakım farklılıklar oluşmaktadır. Her yazı dili, bir sözlü dile dayanmaktadır (Aksan, 1998: 85). Bu bakımdan yazı dili incelenirken, tamamıyla sözlü dilden uzaklaşıldığı da düşünülemez. Yazı dilinin birtakım kurallar çerçevesinde işlemesi sonucunda, yazı dili zamanla durağan bir yapıya bürünmüş ve bir yazı geleneği oluşmuştur.

Sözlü dil ve yazı dili, dilin iki düzlemini/boyutunu oluşturmaktadır. Dil incelemeleri sırasında daha çok yazı dilinin esas alınması nedeniyle dilin birincil düzlemi olan sözlü dile yeterince ağırlık verilmediği gözlenmiştir. Son yıllarda gelişen dil bilimi çalışmalarında daha çok sözlü dile ağırlık verildiği gözlenmektedir (Vardar, 1998: 230). Sözlü dile ağırlık verilmesinin nedenleri arasında, bireyin öncelikle sözlü dili edinmesi, yazının sonradan kazanılan bir beceri olması, kuşaklar arası dilsel aktarımın sözlü dille sağlanması gösterilmektedir (Demir, Yılmaz, 2003: 16). Sözlü dil, dilin dinamik yönünü oluşturmaktadır, bu bağlamda dildeki değişme veya gelişme yazı diline geçmeden önce sözlü dilde kendini göstermektedir. Yazı dili birtakım yerleşik kuralları olması, gelenekselleşmesi nedeniyle, değişime kapalı bir görünüm sergilemektedir.

Devrik yapılar konusunun sağlam temellere oturtulabilmesi için öncelikle sözlü dil ve yazı dili ayrımının iyi bir şekilde yapılması ve her iki dizgenin özelliklerinin belirlenmesinin gereği ortadadır. Bazı araştırmacılarca, konuşma dili gelişigüzel ve özensiz dil şeklinde nitelenmektedir (Ergin, 1989: 10). İnceleme konumuz olan devrik yapıların da temelde konuşma dilinin ürünü olduğu vurgulanmaktadır (Koç, 1996: 17).

Temelde bir sözlü dile dayanan yazı dilinin de kendine has birtakım özellikleri vardır, her yazı dili temelde bir sözlü dile dayandığına göre her yazı dili, aynı zamanda konuşma dili özelliği de taşımaktadır, yazıya geçirilen sözlü dil yazı dilinin durağan yapısı nedeniyle sabitleşirken, konuşma dili dinamik olması nedeniyle birtakım değişimler geçirebilmektedir, zaten konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıklar da konuşma dilinin hareketli, yazı dilinin durağan olmasından kaynaklanmaktadır. Yazı dilinde birtakım kurallar belirlenmiştir, sözün yazıya geçirilmesinde söz, bu kalıplara uydurulmaktadır.

Yazı dili aracılığıyla, uluslar kendi edebiyatlarını kurmuşlar, kültürlerini aktarmışlardır. Yazı dili aracılığı ile birtakım edebi türler yaratılmıştır. Bu edebi türler yazı dilinde şiir ve düz yazı olmak üzere iki şekilde biçimlenmiştir. Bunlardan düz yazıda, yazı dilinin olağan kuralları hakimken, şiir dilinde estetik kaygılarla ve hatırlamayı kolaylaştırmak için birtakım farklılıklar vardır. Şiir dilinde uyak, ölçü, ahenk gibi birtakım özellikleri sağlamak için dilin olanakları zorlanmış ve düz yazı dilinden farklı bir dil oluşturulmuştur, bu bağlamda şiir dili, düz yazıya göre birtakım farklılıklar gösterebilmektedir. Rus kökenli Amerikalı dilbilimci Roman Jakobson, gönderge işlevi, anlatım ya da duygusal işlev (duygu işlevi), çağrı işlevi, ilişki işlevi, üst-dil işlevi ve sanat işlevi olmak üzere dilin altı işlevinden söz etmektedir. Jakobson, sanat işlevi içinde dilin şiirsel işlevinden söz etmiştir. Şiirsel işlev dilin aynı zamanda estetik yönünü oluşturmaktadır. Jakobson'a göre şiir dilbilgisel (biçimbilimsel ve sözdizimsel) benzerliklerle, ses düzeyindeki öğelerle ve yinelemelerle bir biçim kazanır. Jakobson, dilin şiirsel işlevi ile şiiri birbirinden ayırıyor. Bir anlatım biçimi olan şiir dışındaki anlatımlarda da dilin şiirsel işlevi olduğundan söz ediliyor, örneğin reklamcıların kullandığı dilin, özdeyişlerin, gündelik konuşmaların, siyasal sloganların da şiirsel işlev taşıyabileceği, ancak böyle durumlarda şiirsel işlevin ikincil veya rastlantısal olabileceği, şiirsel işlev esas alındığında o zaman şiirin ortaya çıkacağı ve metnin tam anlamıyla şiirsel işleve bürüneceği belirtiliyor (Kıran, 2001: 85-103). Bu bağlamda dil kullanımı sırasında farkında olarak ya da olmayarak dilin şiirsellik boyutu da ortaya çıkabilmektedir. Şairin malzemesi dildir, şair dile istediği biçim ve anlam özelliklerini vererek bir sanat yapıtı ortaya çıkarmayı ve ortaya çıkardığı ürünün de özgün olmasını istemektedir. Bu bağlamda şair, dil malzemesini istediği gibi kullanmakta, bunu yaparken dilin olanaklarını zorlamakta, alışılmışın dışına da

çıkabilmektedir. Bu nedenle şiir dili, konuşma dili ve yazı dilinden etkilense bile özel bir dil niteliği taşıyabilmektedir.

Dilin birincil düzleminde yani sözlü dil düzleminde ortaya çıkan, vurgulama ve tonlamaya daha elverişli olan devrik cümle, düşüncenin akışına göre bireyin doğal dil kullanımı sonucu ortaya çıkmaktadır, çünkü birey konuşma ortamında düşünce ve duygularını etkili bir şekilde aktarma düşüncesindedir, bunu sağlamak için de dilin olanaklarını tam anlamıyla kullanabilir. Devrik cümle de bu olanaklardan birini oluşturur. Birey, konuşurken düşüncelerini düzene sokma amacıyla hareket ederse konuşmanın akıcılığı, doğallığı ortadan kalkacaktır. Doğal konuşma ortamında kelimelerin söz zinciri içindeki dizilimi de farklılık gösterebilmektedir, bu durumda beynin dille ilgili olarak işleyişini ve bireyin ruhsal durumunu görmek için kelimelerin rasgele dizilişi bile bir önem taşımaktadır.

Temelde bir sözlü dile dayanan yazı dilinde devrik cümlelerin kullanımı, aynı zamanda konuşma dilinin yazı diline yansması anlamına da gelmektedir. Türk söz dizimine ilişkin çalışmalarda, devrik cümleye ilişkin olarak, devrik cümleye gelişigüzel konuşmalarda rastlanması, dilin özensiz kullanımı sonucu ortaya çıkması, daha çok şiir dilinde rastlanması, Türkçenin yapısına aykırı olması gibi birtakım nedenlerden dolayı yeterince önem verilmediği görülmektedir. Son yıllarda gelişen dil bilimi çalışmaları doğrultusunda, dilde var olan yapıları betimleme ve bu yapıların kullanıldığı bağlam içinde işlevini belirleme ve dili kendi içinde bir bütün olarak ele alma gereği vardır, bu nedenle konuşma dili ve yazı dili ayrımını yaparken, yazı dilini ön plana çıkarıp konuşma dilini ikinci plana atma yerine, dilin birincil düzlemi olan konuşma dilinin özelliklerinin ve işlevlerinin de tam anlamıyla belirlenmesi gerekmektedir.

0.2.2. Parçalarüstü (Suprasegmental) Birimler

Yazı dili ile konuşma dili arasındaki en belirgin ayrım, birinin işitsel, diğerinin görsel olmasıdır. Konuşma dili, dilin işitsel yönünü oluşturmaktadır; yazı dili ise, işitim imgelerinin yani seslerin yazılı göstergelere dönüştürülmüş görsel şeklidir. Burada konuşma dilinin seslerinin yazı diline geçirilmesi söz konusudur, ancak hiçbir konuşma dili, yazı diline bire bir aktarılamaz, bu nedenle konuşma dili ile yazı dili arasında bazı farklılıklar görülür. Yazılı göstergeler, konuşma dilinin bütün özelliklerini gösterme konusunda yetersiz olabilir. Yazı dili ile konuşma dili arasındaki ses düzeyindeki farklılıklar yanında konuşma dilinde, yazı dilinden farklı olarak ses göstergeleriyle

yazıya geçirilemeyen vurgu, tonlama gibi birtakım ezgisel unsurlar vardır. Vurgu, tonlama gibi unsurlar genellikle gramer kitaplarının sesbilgisi bölümlerinde incelenmiştir. Bu unsurlar bazı kaynaklarda *parçalarüstü birimler* (Ergenç, 1995: 22; Aksan, 1998: 66; Hengirmen, 1999: 304), bazı kaynaklarda ise *bürün* (Vardar, 1998: 56; Koç, 1996: 624; Demircan, 2001:123) şeklinde adlandırılmıştır. Biz de bu çalışmada vurgu, tonlama gibi söyleyiş sırasında ortaya çıkan unsurları, genel olarak, parçalarüstü birimler olarak adlandırdık.

Parçalarüstü birimler herhangi bir yazılı göstergeyle gösterilmez, bu nedenle parçalarüstü birimler, dilin yazı dizgesine aktarılamayan birimleridir. Bu birimler yalnızca söyleyiş sırasında ortaya çıkan birimlerdir. Parçalarüstü birimlerin anlaşılması, dilin söze dönüştürülmesi ile, yani söyleyiş ile mümkündür. Dilin söz ve yazı olmak üzere iki boyutlu olması üzerinde durmuştuk (bk 0.2.1. Konuşma ve Yazı Dili). Sözlü dil düzleminden yazı düzlemine geçirilen dil için, birtakım işaretler dizgesi kullanılıyor. Bunlar, sözlü dilin yazı diline geçirilmesini sağlayan birtakım parçalardır, bu parçalar dilde var olan işitimiş imgelerinin, yani seslerin yazıya geçirilmesini sağlayan görsel imgelerdir, bu bağlamda yazı dili görsel imgelerden oluşan bir bütündür. Parçalarüstü birimler ise, daha çok işitimiş imgesi ile, yani sözlü dil ile ilgilidir. Parçalarüstü birimler en iyi sözlü dilde fark edilir, çünkü bunların varlığı dilin seslendirilmesi ile mümkündür. Bunlar parça özelliği taşımayan, bir başka deyişle görsellikten uzak olan dilsel birimlerdir. Dilin söz düzleminden yazıya geçirilmesi ile oluşan ikincil düzlemde parçalarüstü birimlerin anlaşılması da ancak yazı dilinin seslendirilmesi ile mümkündür, ancak bu seslendirmeler yapılırken, parçalarüstü birimlerin ortaya çıkmasını sağlayan birtakım görsel imgeler de kullanılır, bunların başlıcası, noktalama işaretleridir. Noktalama işaretleri yazının seslendirilişinde, konuşma dilindeki durakları belirgin kılar. Bu bağlamda noktalama işaretleri yazının tekrar ses düzlemine çıkarılmasında kolaylık sağlayan birimlerdir. Ancak noktalama işaretleri de parçalarüstü birimlerin tam anlamıyla ortaya çıkarılmasında yeterli değildir. Noktalama işaretleri daha çok söze dönüştürülen yazının durak yerlerini belirlemeye yarar. Bazı noktalama işaretleri cümledeki duygu değerini yansıtmak için okuyucuya ipucu verir, örneğin ünlem işaretinin olduğu yerde yazarın bize hissettirmek istediği herhangi bir duygu söz konusudur, ancak bu duygu söyleyiş sırasında hissedilir.

Gerek dil bilgisi kitaplarında, gerekse terim sözlüklerinde bahsedilen başlıca parçalarüstü birimler, vurgu, tonlama, ezgi, durak, süre ve odaklamadır. Aslında bu

birimlerin çoğu zaman bir arada ortaya çıktığı ya da birbirinden tam olarak ayrıştırılamadığı, bu nedenle de iç içe geçtiği söylenebilir. Bu birimlerin genel olarak sözün ezgisi şeklinde adlandırılması da bu nedenledir.

Cümlelerin seslendiriliş sürecinde, vurgu, tonlama gibi sözün ezgisel özellikleri ortaya çıkmaktadır. Vurgu için gerekli koşul en az iki heceden oluşan kelimenin varlığıdır. Türkçe kelimelerde vurgu, bazı istisnalar dışında, genellikle son hecededir. Kelimeler tek başına anlamlı birimler olabilir, ancak kelimeler bireyin gereksinim duyduğu karmaşık kavram, duygu ve düşünceleri aktarmakta tek başına yeterli olmayabilir, bu durumda kelimelerden oluşan, kelime grupları (öbekleri) ve cümle gibi daha kapsamlı sözdizimsel birimler oluşturulur, bu sözdizimsel birimlerin de kendi içinde özel bir vurgu sistemi oluşur. Bu durumda kelime vurgusunu, kelime grubu vurgusu kapsar, kelime grubu vurgusunu da cümle vurgusu kapsar, kısacası küçük dil biriminden büyüğe doğru gidildikçe vurgu sistemi de değişir ve sözdizimsel bağlamda en üst dil birimin vurgu sistemi kapsayıcı olur.

Diğer bir parçalarüstü birim olan tonlama ise, konuşma sırasında ses titreşimlerinin alçalıp yükselmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Korkmaz, 2003: 214). Tonlama, cümlelerin seslendiriliş sürecinde ortaya çıkan, cümlede anlam ayırıcı işlev üstlenen, cümle tiplerinin belirlenmesinde de etkili olabilen bir parçalarüstü birimdir.

Kaynaklarda fazla değinilmeyen parçalarüstü birimlerden biri ise odaklamadır. Odaklama, *konusucunun, bildirim işlemi sırasında dinleyicinin dikkatini çekmek istediği bilgi ya da bilgi öbekleri üzerinde yaptığı ton değişikliği*'dir (Ergenç, 1995: 25).

Bu çalışmanın asıl konusunu sözdizimsel bağlamda öğelerinin dizilişi açısından devrik dizilimdeki cümleler oluşturmaktadır. Cümle içinde kelime gruplarında meydana gelen devriklikler cümlelerin devrikliğine de yol açabilmektedir. Konuşma ve yazı dili ile ilgili açıklamalar sırasında devrik cümlelerin daha çok konuşma dilinin ürünü olduğu belirtilmişti, konuşma dilinin ses olgusuna dayanması nedeniyle vurgu, tonlama ve odaklama gibi sözün ezgisiyle ilgili birimler, konuşma dilinin ürünü olan devrik cümlede daha önemli yer tutmaktadır. Yazı dili seslendirilirken de doğal olarak vurgu, tonlama, odaklama gibi unsurlar kendiliğinden ortaya çıkacaktır, çünkü dilin yazı düzleminden söz düzlemine aktarımı söz konusudur. Bu nedenle ister devrik cümle olsun, isterse düz cümle, sonuçta iletilmek istenen mesajın seslendirilmesinde parçalarüstü birimlerin payı büyüktür. Bu bağlamda cümlelerin ezgisiyle ilgili olarak

parçalarüstü birimlerin cümlelerin yapısal ve işlevsel kullanımına katkılarını belirleyerek, bu birimlerin işlevsel boyutuyla değerlendirilmesi gerekmektedir, çünkü dil tamamen yazı göstergesine dayanmıyor. Cümle incelemeleri sadece şekil açısından yapılacak olursa bu durumda dilin mekanikleştiği görülecektir. Oysa karmaşık bir duygu ve düşünce dünyasına sahip bireyin dilinde birtakım psikolojik unsurların varlığı da hissedilmektedir (bk. 0.2.4.2.2. Parçalarüstü Birimler Açısından Cümle). Türk söz diziminde devrik cümle konusunun bu bağlamda da değerlendirilmesi gerekmektedir.

0.2.3. Yazılı Metinlerde Noktalama İşaretlerinin İşlevleri

Konuşma dilinde sözün anlaşılmasını sağlayan birtakım parçalarüstü birimler olduğundan söz etmiştik (bk. 0.2.2. Parçalarüstü Birimler). Bunun yanında sözün anlaşılmasında vücut dili de (el, yüz hareketleri gibi) etkili olabilmektedir. Vücut dilini yazılı gösterge hâline getirmek zordur, ancak parçalarüstü birimlerden bazılarının yazı dilinde, yazılı gösterge hâline getirilmesi mümkündür. Bunun için noktalama işaretleri kullanılır.

Yazılı metinlerde söylenilenlerin daha iyi ve doğru anlaşılması için kullanılan işaretler, noktalama işaretleri olarak adlandırılır (Hengirmen, 1999: 281). Türkçeye noktalama işaretlerinin girişi, Tanzimat dönemindedir. Noktalama işaretleri, cümleler arasındaki sınırı belirleme, anlam karışıklığını önleme görevlerinin yanında, konuşma dilindeki vurgu, durak, ton gibi parçalarüstü birimleri de belirlemede yardımcı unsurlardır. Noktalama işaretleri aynı zamanda cümle türlerinin belirlenmesini de sağlar. Burada her bir noktalama işaretini ayrı ayrı ele alıp bütün özellikleriyle değerlendirecek değiliz. Burada sözdizimsel boyutta yargı bildiren ve dilin en üst düzeyde kullanım birimini oluşturan, cümlelerin sınırını belirleyen ve işlevsel boyutuyla da cümlelerin anlamına katkısı olan noktalama işaretlerinden bazılarının değerlendirmesi yapılacaktır.

Cümlelerin sınırlarını belirlemede ve cümledeki durak yerini belirlemede kullanılan en önemli noktalama işareti, nokta (.)dir. Nokta (.) işareti bilindiği gibi cümlelerin bittiğinin göstergesidir. Biçimsel olarak cümlelerin bittiğini gösteren bir işaret olmasının yanı sıra nokta işareti, cümlelerin tonlaması açısından da alçalan tonun göstergesi sayılabilir. Sözlü dildeki durağın yerini, yazı dilinde nokta işareti gösterir (Banguoğlu, 1990: 129; Koç, 1996: 703).

Virgöl (,) ise cümle içinde eş değer görevde olan yapıların ayrımını göstermek, aralarında anlam bağıntısı olan ya da olmayan sıralı cümleleri, vurgulanmak istenen cümle ögelerini ayırmak için kullanılır. Virgöl cümle içi kısa durakları karşılamasının yanı sıra, cümle içinde yükselen tonu da gösterir (Koç, 1996: 705).

Sonuç olarak nokta ve virgöl işaretleri, cümlede durağın, alçalan ve yükselen tonun yerini gösteren noktalama işaretleridir. Bu işaretler dışında cümlelerin sınırlarını ya da cümlelerin anlam ve duygu boyutunu belirlemede kullanılan en dikkate değer noktalama işaretleri, soru ve ünlem işaretleridir.

Soru işareti, soru cümlesinden sonra konur. Soru işareti de nokta işareti gibi cümlelerin sınırını belirler. Soru cümlesi yükselen tonla bittiği için soru işareti aynı zamanda yükselen tonu karşılar (Koç, 1996:713). Cümlelerin soru niteliğini belirleyen unsurlar soru eki ve soru kelimeleridir, bunların dışında herhangi bir somut soru unsuru olmaksızın vurguyla da soru anlamı verilebilir. Cümleler anlam boyutuyla değerlendirilirken, olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi şeklinde ayrımlar yapıldığı görülmektedir. Bu durumda soru cümleleri anlamsal boyutta ele alınıyorsa, soru işareti de anlamsal bir ayırım yapıyor demektir. Ataç'ın denemelerinde de soru cümlelerine çok rastlanmaktadır. Sorulu anlatım da bir üslup biçimini oluşturuyor. Ataç'ın arka arkaya gelen soru cümlelerine de yer verdiğini görüyoruz. Ataç'ın sıralı soru cümlelerinde bir çelişki içinde olduğu görülüyor. Yazar arka arkaya gelen soru cümlelerinde cümleler arasında bazen soru işareti, bazen de virgöl işareti kullanmıştır. Bu durum bir çelişkidir. Ataç, bazı sıralı soru cümlelerinde her cümleden sonra soru işareti de kullanmış ve soru işaretinden sonra da küçük harfle başlamıştır. Acaba bu durum yazarın kendi tasarrufu mu, yoksa baskı hatası mıdır? Bu sorunun cevabı tam olarak ortaya çıkmıyor. Eğer yazar, sıralı soru cümlesi kurmuşsa ve bu cümleler arasına soru işareti koymuşsa ve de soru işaretinden sonra küçük harfle başlamışsa bu durumda yazar soru işaretini soru anlamı işleviyle kullanmış olabilir, takip eden soru cümlesinin de küçük harfle başlaması bunun bir göstergesi sayılabilir.

Ünlem işareti genellikle sevinç, hayranlık, acı, korku, övgü gibi duyguları anlatan duygusal yönü ağır basan cümlelerin sonuna konur. Cümlelerin tonlaması sırasında ünlem işareti, yükselen tonu karşılamaktadır (Banguoğlu, 1990: 135; Koç, 1990: 712). Ünlem işareti duygusal durumların anlatımını sağlayan cümlelerin sonuna gelmesi nedeniyle, cümlelerin yapısal sınırını belirleme yanında, anlam yönünden de katkı sağlamaktadır.

Yazılı bir metindeki noktalama işaretleri, o metnin söyleyiş sırasında okuyucunun rehberi olan işaretlerdir. Her bir işaretin yazılı göstergesi, sözlü göstergeye dönüştürürken, yüklendiği bir işlev vardır. Bu işlevler doğrultusunda metin anlaşılır hâle gelir. Bunun dışında noktalama işaretleri yazarların kendi üslup anlayışları içinde özel bir değer de kazanabilir.

0.2.4. Söz Dizimi ve Kapsamı

Özcan Başkan, söz dizimi teriminin iki ayrı kavramı birden gösterdiğini vurgulamaktadır. Bunlardan birincisi, bir cümle içinde kelimelerin belli bir sıraya göre art arda dizilmeleri olgusu; ikincisi ise, bu dizilme olgusu üzerinde yapılan dilsel çalışmaların tümüdür (1980: 124). Genel olarak söz dizimi terimi ilk olarak kelimelerin sıralanması olgusunu akla getirmektedir.

Dilin anlamlı en küçük parçasını kelimeler oluşturmaya rağmen, kelimeler tek başına bireylerin kavram, duygu ve düşünce dünyalarını yansıtmakta yeterli değildir. Bu durumda kelimedenden büyük anlamlı söz birliklerine ihtiyaç duyulur. Bu nedenle karmaşık kavramları adlandırmak için kelimedenden büyük kelime grupları, duygu ve düşünceleri aktarmak için de yargı bildiren söz birlikleri yani cümleler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda söz diziminin kapsamını da kelime grupları ve cümle oluşturur. Bunlardan yargı bildirmeyen kelime dizilimleri kelime gruplarını / öbeklerini oluştururken, yargı bildiren kelime dizilimleri ise cümleyi oluşturur.

Bir dil birliğinin söz diziminin kapsamı alanına girmesi için, iki ya da daha fazla kelimedenden oluşması gerekmektedir. Rasim Şimşek *sözcüğün üzerinde oluşan dil birliklerini* konu edinen söz diziminin, cümlelerin oluşumu, yapısı, çözümlenişi, öğeleri, cümle türleri, cümleciklerin yapısı ve cümle içindeki yerleri, belirtme öbekleri, bunların kuruluşu ve görevleri konularını incelediğini belirtmiştir (1987: 6). Türk söz dizimi üzerine yapılan çalışmalar da çoğunlukla kelime grupları ve cümleyi kapsamaktadır. Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında söz diziminin kapsamını kelime grupları ve cümle oluşturmaktadır. Ancak son yıllarda gelişen dil bilimi çalışmalarında dilin anlamsal boyutta en üst düzeyini oluşturan cümle birimi dışında, cümle üstü birimlerin de söz dizimi kapsamı içinde değerlendirilmesi söz konusudur. Özellikle 1960'lı yıllarda cümle üstü birimler üzerine çalışmaların ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda söylem çözümlemesinden, metin dilbiliminden söz edilmektedir (Aksan, 1991: 90). Son yıllarda gelişen dil bilimi çalışmaları doğrultusunda yapılan söz dizimi çalışmalarında

cümle üstü birimlerin de ele alındığı görülmekte, dilin iletişim işlevi açısından en büyük dil biriminin cümle olup olmadığı tartışılmakta, iletişimsel işlev boyutuyla cümlelerin tek başına yetersiz kaldığı vurgulanmakta ve bu bağlamda cümle üstü birimlerin söz dizimi kapsamı içinde değerlendirildiği görülmekte, cümle üstü birimler sözce, söylem, metin ve cümleden büyük birim şeklinde adlandırılabilir (Üstünoğlu, 2001:181-185).

Çalışma konumuzu oluşturan devrik yapılar, gerek kelime grubu gerekse cümle boyutuyla metin bağlamından bağımsız olan yapılar değildir. Devrik yapıları işlev ve anlam boyutuyla değerlendirirken metin bağlamından ayrı düşünmek zordur. Devrik yapıları anlam ve işlev açısından ve bilgi yükü açısından değerlendirirken, cümle birimi tek başına yetersizdir, bu amaçla çalışmamızda metin bağlamında da devrik yapılar değerlendirilmiştir. Ancak çalışmamızın öncelikli amacını devrik yapıların belirlenmesi oluşturmaktadır, bu bağlamda öncelikle devrik yapıları belirlemek için birim olarak kelime grupları ve cümle esas alınmıştır.

0.2.4.1. Kelime Grubu

Dilde bazı kavramlar, tek kelime ile karşılanamayabilir. Kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grupları, tek kelimeyle karşılanamayan kavramları karşılamak için kullanılır. Kelime grupları tek başına cümle gibi yargı taşımaktan uzaktır. Kelime grupları cümle içinde tek bir kelimemiş gibi işlem görür ve cümlelerin herhangi bir ögesini oluşturur. Dilbilgisi kitaplarında kelime grupları için, belirtme öbekleri, sözcük öbekleri, öbek yapı gibi farklı adlandırmalar vardır (Ergin, 1989: 353; Banguoğlu, 1990: 495; Şimşek, 1987: 321; Koç, 1996: 419; Uzun, 2000: 18).

Türkçedeki belli başlı kelime gruplarını, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, ikilemeler, bağlama grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, isim hâl ekleriyle kurulan kelime grupları, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu ve kısaltma grupları oluşturur. Kaynaklarda kelime gruplarının adlandırılması ve sınıflandırılmasıyla ilgili farklı adlandırmalar ve sınıflandırmalarla karşılaşılabilir (Ergin, 1989: 355; Banguoğlu, 1990: 497; Şimşek, 1987: 321; Koç, 1996: 419; Demircan, 1996: 149).

Bir kelime grubunda en az iki kelimenin yer alması gereklidir. Kelime grubunda da grubun bir yöneteni ya da asıl unsuru, bir de yönetene bağlı olan yönetilen ya da yardımcı unsuru bulunur. Kelime grubunu oluşturan kelimeler de Türkçenin *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimi açısından Türkçenin yapısına uyar. Ancak

ikilemelerde ve bağlama gruplarında, bazı kullanımlar dışında, *yardımcı unsur+asıl unsur* dağılımı yoktur. Bu kelime gruplarında grubu oluşturan kelimelerin gruba katılımı eşit düzeydedir. Kelime gruplarındaki *yardımcı unsur + asıl unsur* diziliminin, *asıl unsur + yardımcı unsur* şeklindeki sıralanışı kelime grubunun devrik kullanımı anlamına gelmektedir. Türkçede *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimi açısından edat grubunun, unvan grubunun ve isnat grubunun farklılık taşıdığı görülmektedir. Edat grubunun asıl unsurunu edatın önündeki kelime oluşturduğu için edat grubunda *asıl unsur + yardımcı unsur* diziliminden söz edilebilir (bk. 0.2.4.1.10. Edat Grubu). Unvan grubunun, *unvan + kişi ismi* ve *kişi ismi + unvan* şeklindeki dizilişlerinden ikincisinin Türkçenin *yardımcı unsur + asıl unsur* genel diziliminin dışında kaldığı düşünülebilir. Temelde bir sıfat tamlamasının devrik kullanımı sayılabilecek isnat grupları da *asıl unsur + yardımcı unsur* şeklinde bir sıralanış göstermektedir. Edat grubu, unvan grubu ve isnat grubu dışında Türkçede kelime gruplarının *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimine uygun olduğu görülmektedir. Türkçede kelime gruplarının devrik kullanımı sık rastlanılan bir durum değildir, ancak metin bağlamı içinde bazı kelime gruplarının devrik kullanımına da rastlanmaktadır, özellikle de manzum metinlerde.

Türkçede yer alan belli başlı kelime grupları ve bunların diziliş özellikleri şu şekildedir:

0.2.4.1.1. İsim Tamlamaları

En az iki ismin iyelik ilişkisi içinde bir araya gelerek kavramsal bir bütünlük oluşturduğu kelime grupları, isim tamlaması olarak adlandırılır. Türkçenin temel söz dizimi özelliğine göre, isim tamlamasındaki iki unsurdan birisi tamlamanın yöneticisidir. Buna göre tamlamanın esas unsuru olan kelime, tamlamanın yöneteni konumundadır. Diğer unsur ise bağımlı unsurdur. Bu bağlamda bir isim tamlamasında tamlanan ya da belirtilen olarak adlandırılan unsur tamlamanın esas unsurudur, tamlayan ya da belirten olarak adlandırılan unsur ise yardımcı unsurdur. Türkçenin temel söz dizimi özelliğine göre isim tamlamasının unsurlarının dizilimi *tamlayan+tamlanan* şeklindedir.

Türkçede isim tamlamaları iyelik ilişkisi içinde değerlendirildiğinden, kaynaklarda isim tamlaması terimi yanında iyelik grubu, iyelik öbekleri şeklinde adlandırmalara da rastlanmaktadır (Ergin, 1989: 359; Şimşek, 1987: 323).

Muharrem Ergin iyelik grubunun, iyelik eklerine bağı olarak altı şekli olduğunu, bu altı şeklin, birinci ve ikinci tekil ve çoğul kişiler olmak üzere, dördünde tamlayanın kişi zamirinden oluştuğunu, üçüncü tekil ve çoğul kişi iyelik eklerinden oluşan iyelik grubunda ise üçüncü tekil ve çoğul kişi zamirleri yerine başka isim veya isim grubunun geçebileceğini, iyelik grubunun birinci ve ikinci şahıslarında yalnızca tamlananın değişebileceğini, tamlayanların hep aynı kaldığını, yani hep kişi zamiri olduğunu, üçüncü kişilerde ise tamlayanın da tamlananın da değişebileceğini, üçüncü kişi zamiri o'nun da aslında işaret zamiri olması nedeniyle bütün nesnelerin yerine kullanılabileceğini vurgulamış, iyelik grubunun her iki unsurunun da isimden oluşana isim tamlaması dendiğini belirtmiştir (1989: 360).

İsim tamlamaları, tamlayanın ekli veya eksiz olması durumuna göre, belirtili ve belirtisiz isim tamlamaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tamlayanı, tamlayan durumu eki almış olan tamlama belirtili isim tamlaması sayılmaktadır. Belirtili isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan arasında belirlilik ve geçicilik ilişkisi vardır. Bu tamlama çeşidinde tamlayan ile tamlanan arasındaki iyelik ilişkisinin geçici olması nedeniyle tamlayan ile tamlanan arasındaki bağ zayıftır. Tamlayanı eksiz olan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırılmaktadır. Belirtisiz isim tamlamasında tamlayanın eksiz olması nedeniyle, tamlayanla tamlanan arasında belirsiz ve genel bir ilişki vardır, tamlayanın eksiz olmasına rağmen tamlayanla tamlananın gruba katılımı ve aralarındaki iyelik ilişkisi daha kuvvetlidir. Bu tamlama türünde tamlayan ile tamlanan arasında belirsizlik ve kalıcılık ilişkisi vardır. Bu nedenle belirtisiz isim tamlamaları, genel tür adı ve birleşik isimler oluşturmaya uygundur. Belirtisiz isim tamlamasının birleşik isim değerinde olması nedeniyle bir çok yer, makam, kuruluş, kitap, eşya vb. isimleri belirtisiz isim tamlaması şeklindedir (Ergin, 1989: 359-363; Şimşek, 1987: 323).

Belirtili ve belirtisiz isim tamlamaları, tamlayan ve tamlananın yer değiştirmesi ve tamlayanla tamlanan arasına başka unsurlar girmesi açısından farklılıklar taşımaktadır. Belirtili isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan arasına, tamlamaya dahil olmayan başka unsurlar girebilmekte, *tamlayan-tamlanan* sırası, *tamlanan-tamlayan* şekline gelebilmektedir. Bu durum belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan arasında geçici bir iyelik ilişkisi olması, tamlayan ve tamlananın kavramsal bütünlüğünün yeterli olmaması nedeniyledir, belirtili isim tamlamasında belirgin bir öbek vurgusunun hissedilmemesi de aynı nedenden dolayıdır. Belirtili isim

tamlamasında tamlayan durum ekinin varlığı, belirtili isim tamlamasının varlığını göstermektedir, bu nedenle tamlamanın unsurlarının birbirinden uzak olması bir karışıklığa yol açmamaktadır. Belirtili isim tamlamalarının devrik kullanımlarına daha çok konuşma dilinde ve şiir dilinde rastlanmaktadır. Bir isim tamlaması bazen birden çok tamlayan ya da tamlanandan oluşabilmektedir. Bu tür tamlamalar zincirleme isim tamlaması mantığına da uymadığı için bu tür tamlamaları içerisindeki tamlayan ya da tamlanan sayısına göre birden çok isim tamlaması saymak mümkün olabilir mi, yoksa bunlar bir tek tamlama mı oluşturuyor? Kaynaklarda bu konu üzerine fazla yorum yapılmamıştır, Rasim Şimşek bu konuda tamlayan ya da tamlanan sayısına göre tamlama sayısının da arttığını belirtmiştir (1987:327). Nurullah Ataç'ın denemelerinde de bu tür tamlamalara rastlanmaktadır. Bu tür tamlamaların ayrı ayrı tamlama ya da tek bir tamlama olarak gösterilmesi, cümle çözümleri sırasında sıkıntı yaratmaktadır.

Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan arasındaki iyelik ilişkisinin güçlü olması ve kavramsal bir bütünlük sağlayarak birleşik isim değeri kazanması nedeniyle *tamlayan-tamlanan* sırasının değişmesine ya da tamlayan ile tamlanan arasına başka unsurların girmesine pek rastlanmaz. Ancak son yıllarda Batı dillerinin etkisiyle *KanalD*, *Eczane Balcalı*, *bayan pantolon*, *Akademi Türkiye* örneklerinde olduğu gibi, belirtisiz isim tamlamasında, tamlanandaki iyelik ekinin atılmasına ve tamlayan ve tamlananın yer değiştirmesine de rastlanmaktadır (Özmen, 2000: 354).

Tamlayanı bir kişi zamiri ya da işaret zamirinden oluşan isim tamlamaları, adıl/zamir tamlaması (adıl takımı) şeklinde adlandırılmaktadır (Şimşek, 1987: 342). Biz de tamlayanı bir zamirden oluşan isim tamlamasını zamir tamlaması şeklinde adlandırdık. Tamlayanı bir zamirden oluşan tamlama da esas olarak belirtili isim tamlamasıdır. Zamirler bilindiği gibi bir ismin yerini tutan kelimelerdir. Dilbilim çalışmalarında gönderge kavramı çerçevesinde dil içi ve dil dışı göndergelerden söz edilmektedir. Dil içi göndergeleri, kişi, yer, zaman belirten söylem öğeleri, bağlaçlar, zamirler, edatlar ve ünlemler oluşturmaktadır (Eziler Kıran, 1994: 237). Zamirler cümle içi gönderim öğeleri olarak metne bir bütünlük kazandırmalarının yanı sıra, odaklama amacıyla da kullanılmaktadır (Üstünova, 1998: 82). Zamirler metin bağlamı içinde bir başka kavramın yerini tutmakta, daha önce verilen bilginin -eski bilginin- yerini almaktadır. Metin bağlamında önceden verilen bilginin zamir aracılığıyla tekrarı söz konusudur, bu nedenle zamir eski bilgiyi göstermektedir.

Denemelerde zamirlerin çoğunlukla bir cümle ögesi olarak ya da bir tamlamanın bir parçası olarak çok sık kullanıldığını görmekteyiz. Kelime gruplarının devrik kullanıldığı yapılarda da zaminin eski bilgi taşıması söz konusudur. Tamlamada asıl önemli olan ve yeni bilgi taşıyan ya da vurgulanan unsuru tamlanan oluşturmaktadır, tamlayanı oluşturan zamir yüklemden sonraya atılarak, ikincil bilgi konumuna yerleşmekle birlikte, yazarın eski bilgi taşıyan zamiri tekrarlama, eski bilginin de sürekli ön planda yer almasını ya da odaklanmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak Türkçede isim tamlamaları iyelik ilişkisi içinde bir araya gelerek geçici ya da kalıcı bağlantılar kurarak karmaşık kavramları karşılar. Türkçede tamlayan ve tamlananın ek almasıyla oluşan belirtili isim tamlamaları arasında geçici bir bağ oluşurken, belirtisiz isim tamlamasında kalıcı bir bağ oluşmaktadır. Belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka kelimeler girebildiği, tamlayan ve tamlanan yer değiştirebildiği hâlde, belirtisiz isim tamlamasında unsurlar arasında kalıcı bir bağ oluşmakta ve unsurları arasına başka kelimelerin girmesi ya da tamlayan-tamlanan sırasının değişmesine rastlanmamaktadır.

Belirtisiz isim tamlamasının öğelerinin yer değiştirerek kullanılamaması, Türkçenin mantığına aykırı olmasının yanı sıra, tamlayanla tamlanan arasındaki iyelik ilişkisinin çok güçlü olması nedeniyledir. Belirtili isim tamlamasında ise tamlayanla tamlananın yer değiştirmesi konusunda Türkçenin daha esnek yapıda olduğu söylenebilir, çünkü bu yapıdaki iyelik ilişkisi geçicidir, daha zayıf bir yapı görünümündedir. Bu bağlamda Nurullah Ataç'ın denemelerinde belirtisiz isim tamlamalarında tamlayanla tamlananın yer değiştirerek kullanıldığı örneklerle hiç rastlanmamış, bunun yerine öğeleri arasında geçici iyelik ilişkisi olan, belirtisiz isim tamlamasına göre daha zayıf bir kavram bütünlüğü olan belirtili isim tamlamasında ve tamlayanı bir zamirden oluşan belirtili isim tamlaması olan zamir/adıl tamlamasında, tamlayanla tamlananın yer değiştirmesine sıkça rastlanmaktadır (bk. 1.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasında Devriklik; 1.1.1.2. Zamir Tamlamasında Devriklik).

0.2.4.1.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat + isim diziliminde sıfat unsuru yardımcı unsur, isim unsuru ise asıl unsur konumundadır. Sıfatlar bir ismin önüne gelerek o ismi, çeşitli yönlerden niteler ya da belirtir. Buna göre sıfatlar niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır. Sıfat ve ismin birlikteliğinden oluşan sıfat tamlamasında, sıfatla ismin arasında herhangi bir

ek yoktur, iki kelimenin eksiz birleşiminden sıfat tamlaması oluşur. Bir isim birden çok sıfat alabilir, yine benzer şekilde bir sıfat birden çok ismin sıfatı olabilir. Sıfat tamlamasında öbek vurgusu sıfat üzerindedir (Ergin, 1989: 359; Şimşek, 1987: 346; Ediskun, 1996: 144).

Bu çalışmada sıfatların dizilimi ve bu dizilimde sapmaların olup olmadığı konusu dikkate alınacağından sıfatlar hakkında ayrıntılı bilgi verme gereği duymadık. Kullanıldığı bağlam içinde sıfat tamlamasında *sıfat + isim* sıralanışının *isim + sıfat* şekline gelip gelmemesi üzerinde durduk. Kaynaklarda sıfat tamlamasının unsurlarının yer değiştirmesi ya da araya başka unsurların girip giremeyeceği konusunda bilgi verilmemiştir. Araştırmacılar Haydar Ediskun, “biz öğretmenler, siz hırsızlar” şeklindeki tamlamaları sıfat tamlaması şeklinde değerlendirmiş, “öğretmen ve hırsız” kelimelerinin unvan olduğunu varsaymış, bu kelimelerin kişi zamirinden sonra geldiğini belirtmiş ve bu tamlamaların açılımını *=öğretmen olan bizler*; *=hırsız olan sizler* şeklinde yapmıştır (1996: 145). Ataç’ın denemelerinde de zamirlerin bu şekilde kullanımı ile oluşmuş tamlamalar vardır. Bu durumda bu tamlamaları sıfat tamlaması olarak mı, yoksa unvan grubu olarak mı değerlendirmek gerekiyor sorusu akla gelmektedir. Bu tür yapıların sıfat tamlaması olarak kabul edilmesi durumunda, sıfat tamlamasının da devrikliğinden söz etmek gerekecek ya da bu tür yapıları, Ediskun’un açılımındaki gibi değil de, *= bizim gibi olan öğretmenler*, *= sizin gibi hırsızlar* şeklinde düşünmek gerekecektir. Kaynaklarda sıfat tamlamasının dizimine ilişkin fazla bilgiye rastlanmaması Türkçede sıfat tamlamalarının devriklemeye uygun olmayan sözdizimsel yapılar olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Ancak Nurullah Ataç’ın denemelerinde sıfat tamlaması niteliğinde olan az sayıda örnekte sıfat tamlamasının devrik kullanımına da rastlanmıştır (bk. 1.1.1.3. Sıfat Tamlamasında Devriklik).

0.2.4.1.3. İkilemeler

Anlamı pekiştirmek için aynı kelimelerin, yakın anlamlı ya da karşıt anlamlı kelimelerin arka arkaya sıralanması ile oluşan kelime grupları ikileme ya da tekrar olarak adlandırılır (Şimşek, 1987: 382; Ergin, 1989: 355). Araştırmacılar ikilemeleri, ikilemeyi oluşturan kelimelere göre aynı kelimelerin tekrarından oluşanlar, yakın anlamlı kelimelerin tekrarından oluşanlar, karşıt anlamlı kelimelerin tekrarından oluşanlar şeklinde sınıflandırmaları yanında, ikilemeyi oluşturan kelimelerin ekli ya da eksiz oluşlarına göre de sınıflandırmalar yapmıştır (Şimşek, 1987: 382; Ergin, 1989: 356). İkilemeyi oluşturan kelimelerin gruba katılımı eşit düzeydedir, bu yüzden

ikilemeleri, yardımcı ve asıl unsur şeklinde bir sıralamaya tabi tutmak da söz konusu değildir. İkilemeyi oluşturan kelimelerin sırasının değişmesi devriklik açısından bir önem taşımaz. Aynı kelimelerin tekrarından oluşan ikilemelerde kelime sırasının değişmesi zaten söz konusu olmaz, yakın anlamlı ya da karşıt anlamlı kelimelerin yer değiştirmesi ise, ikilemelerin kalıplaşması nedeniyle zordur. Bu bağlamda ikilemelerin devriklik durumu olası görünmüyor. İkilemeler konusunda farklı sınıflandırmalar ve bakış açıları doğrultusunda araştırmacıların farklı tasnif ve değerlendirmeleri ile de karşılaşmak mümkündür. Denemelerde karşılaştığımız “”Okuyoruz / okumasına. (D/SA, 161) / **Önemli bir kişiyim / önemli olmasına**, ancak benim önemim Monsieur Gide’inki gibi değil, başka türlü. (D/SA, 11) örnekleri bizi ikilemeler de devrik kullanılabilir mi diye düşündürdü. Bu kullanımların kelime grubu düzeyinde mi yoksa cümle düzeyinde mi bir devriklik sayılması gerektiği konusunda sıkıntı çektik. Bu yapıların değerlendirilmesinde iki farklı bakış açısı olduğu görülmektedir: Bunlardan birincisi bu yapıların ikileme olarak değerlendirilmesi (Demircan, 2001c: 145); ikincisi ise –*masına/-mesine* yapısından oluşan bir zarf oluşturmaları şeklinde özetlenebilir (Gencan, 2001: 460). Bu yapılarda aynı fiilin tekrarlanması söz konusudur, ancak –*masına/-mesine* yapısının bu kullanımlarda daha çok zarf gibi kullanıldığını düşünüyoruz. Bu nedenle biz de denemelerde üç örnekte rastlanan bu tür kullanımları, tartışmaya açık bir konu olmakla birlikte Y+ZT diziliminden oluşan devrik cümle olarak değerlendirdik (bk. 1.2.1.1.2.5. [...] Y+ZT Diziliminden Oluşanlar).

0.2.4.1.4. Bağlama Grubu

Bağlaçlar, kelime türü olarak tek başına anlamsal bir değer taşımayan ancak kullanıldığı bağlam içinde kullanım değeri kazanan kelimelerdir. Bağlama grubu, iki ya da daha fazla eşdeğerdeki kelimelerin bir bağlaçla bağlanmasıyla oluşan kelime grubudur (Şimşek, 1987: 390). Bağlaçlar aynı zamanda eşdeğerde iki ya da daha fazla cümleyi de bağlayabilir, bu durumda bağlaçlar bağlama grubu oluşturmaz, bunun yerine yapıcı bağlı birleşik cümleler oluştururlar. Bunların da kelime grubu olarak adlandırılması söz konusu olmaz. Bağlama grubunu oluşturan unsurlar, anlam ve görev yönünden bağımsızdır, grubun unsurları ayrı ayrı kendi vurgularını korurlar. Bu durum da bağlama grubunun tam bir bütünlük oluşturmadığını göstermektedir (Şimşek, 1987: 390). Araştırmacılardan Muharrem Ergin’in bağlama grubunu, “*en zayıf ve yapısı ve birliği en iğreti olan kelime grubu*” şeklindeki tespiti de bağlama grubunun tam bir bütünlük göstermediğini ifade etmektedir (1989: 358).

Bağlaçlar, kelime ya da cümleler arasında kurdukları ilişkiler açısından, ulama, ayırtlama, almaşma, üsteleme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, şart, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları gibi türlere ayrılmaktadır (Banguoğlu, 1990: 390; Şimşek, 1987: 391; Ergin, 1989: 358; Hacıeminoğlu, 1992:261). Devrik yapılar açısından bağlama gruplarının da, ikilemelerde olduğu gibi, devriklik özelliği taşıması zordur, çünkü bağlama grubunda da yardımcı ve asıl unsur ayrımı yoktur. Bu bağlamda Türk söz diziminde ve Ataç'ın denemelerinde bağlama grubunun devrikliği konusundan da söz edilemez. Ancak Ataç'ın denemelerinde *da...da*, *ne...ne*, *hem...hem*, *ya...ya* gibi karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçlarından, özellikle *ne...ne* ve *de...de* bağlaçlarının oluşturduğu bağlama gruplarının arasına yüklem ya da başka cümle öğelerinin girmesiyle devrik ya da eksiltili sayılabilecek cümle yapıları ortaya çıkmıştır. Bu tür cümlelerin devrik ya da eksiltili cümle sayılıp sayılmayacağı konusunda kesin bir söz söylemek de mümkün görünmüyor (bk. 1.2.1.6. Devrik veya Eksiltili Kabul Edilebilecek Cümle Yapıları). Bu kullanımlarda bağlama grubunun devrikliğinden söz edemeyiz, çünkü bağlama gruplarında yardımcı unsur-asıl unsur ayrımı yoktur.

Bağlama grubunda devrikliğe büyük ölçüde rastlanmadığını yukarıda gerekçeleriyle birlikte aktardık. Ancak denemelerde “*değil*” kelimesiyle oluşan bağlama grubunun devrikliğinden söz etmek mümkündür, çünkü *değil*’le oluşturulan bağlama grubunda *değil*’den önce gelmesi gereken unsur *değil*’den sonra; sonra gelmesi gereken unsur ise *değil*’den önce getirilmektedir. Bu durumda *değil*’le oluşturulan bağlama grubunda öncelik-sonralık açısından bir devriklik oluşmaktadır (bk. 1.1.3. Diğer Kelime Gruplarında Devriklik).

0.2.4.1.5. Birleşik İsim

Birleşik isim, “*en az iki kelimeden oluşan ve bu kelimelerin kendi kavramları dışında yeni bir kavramı karşılamak üzere, birleşik kelime kalıbına göre bir araya gelerek meydana getirdikleri isim*” şeklinde tanımlanmıştır (Korkmaz, 1992: 27). Birleşik isim konusunda kaynakların genel tutumu, yukarıdaki tanım çerçevesindedir (Hatiboğlu, 1978: 27; Topaloğlu, 1989: 43). Araştırmacılardan Muharrem Ergin birleşik isim konusunda farklı bir tutum sergilemektedir. Ergin, *Afyon Karahisar*, *Mehmet Kaplan* gibi özel isimleri, birleşik isim olarak değerlendirmiş, birleşik isim ile birleşik kelimenin birbirine karıştırılmaması gerektiğini belirtmiştir (1989: 363). Gerek Muharrem Ergin’in kabul ettiği anlamda, gerekse diğer araştırmacıların kabul ettiği anlamda birleşik isimlerin devrik kullanımına Ataç'ın denemelerinde rastlanmamıştır.

0.2.4.1.6. Birleşik Fiil

Gerek isimlerle yapılan gerekse fiillerle yapılan birleşik fiillerde asıl anlamı ilk kelime taşır, yardımcı fiil ise esas anlamı dışında yardımcı fiil işlevi ile gruba katılır (Ergin, 1989: 364; Korkmaz, 1992: 27). Ataç'ın denemelerinde “*İlk ben etmişim onun sözünü.*” cümlesinde “*sözünü etmek*” şeklindeki deyimde yardımcı fiilin isim unsurundan önce geldiği görülmektedir. Bu örnekteki devriklik, birleşik fiilin mi yoksa deyim mi devrikliğidir sorusunu akla getirmektedir. Ancak birleşik fiillerde *isim+yardımcı fiil* dizilimindeki isim unsurunun eksiz kullanımı söz konusudur, *sözünü et-* bu durumda birleşik fiil olma özelliğinden uzaklaşıyor gibi görünüyor.

0.2.4.1.7. Unvan Grubu

Bir kişi adıyla bir unvan ya da akrabalık adının eksiz birlikteliğinden oluşan kelime grubu, unvan grubu ya da san öbeği şeklinde adlandırılmaktadır (Korkmaz, 1992: 163; Ergin, 1989: 367). Unvan gruplarında hem unvan bildiren kelime, hem de kişi ismi hiçbir ek almadan bir birliktelik oluştururlar. Bu yönüyle unvan grupları sıfat tamlamalarına benzer, zaten bazı araştırmacılar unvan grubunu niteleme öbekleri içinde değerlendirerek, unvan gruplarını da bir çeşit sıfat tamlaması saymışlardır (Şimşek, 1987: 364). Unvan gruplarında unvan bildiren kelime kişi isminden önce veya sonra gelebilir. Unvan grubunda, unvan bildiren kelime sıfat işlevinde olduğu için Türk söz dizimi açısından yardımcı unsur, kişi ismi de asıl unsur oluşturmaktadır. Araştırmacılar Rasim Şimşek, *Bilge Kağan*, *Çağrı Bey* örneklerinde olduğu gibi Türkçede başlangıçta unvan bildiren kelimelerin kişi adlarından sonra geldiğini, daha sonra başka dillerin etkisiyle unvan bildiren kelimelerin kişi adının önüne gelerek sıfat işlevi kazandığını belirtmiş, *kişi ismi + unvan* diziliminin Türkçenin genel söz dizimi mantığı açısından *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimine ters düşen bir yapı olduğunu vurgulamıştır (1987: 364). Şimşek'in bu tespiti, Türkçenin söz dizimi mantığı açısından düşündürücü bir tespittir. Unvan grupları kelime gruplarının devrikliği açısından değerlendirildiğinde, *unvan+kişi ismi ya da kişi ismi + unvan* birlikteliğinden oluşan dizilimlerden, hangisinin devrik sayılıp sayılmayacağı konusunda kesin bir yorum yapmak zordur. Ancak Türk söz dizimi mantığı açısından Şimşek'in tespitindeki gibi *kişi ismi + unvan* şeklindeki yapıyı devrik değerlendirmek daha mantıklı görünüyor. Ataç'ın denemelerinde ise “*unvan+ kişi ismi*” diziliminden oluşan, özellikle de “bay” kelimesinin kullanıldığı, unvan gruplarının kullanımına sıkça rastlanmaktadır.

0.2.4.1.8. Ünlem Grubu

Ünlem grubunda ünlem olan kelime önce gelir, *ünlem + isim* birlikteliğinden oluşan kelime grubunda kelimelerin eksiz birleşimi söz konusudur. Bu durumda Türk söz dizimine göre ünlem yardımcı unsuru, isim ise asıl unsuru oluşturur, bu nedenle bu diziliş Türk söz diziminin genel mantığına uygundur. Ünlemler, kavramsal olarak duyguların anlatımına yönelik kelimeler olduğundan vurguludur, bu durumda ünlem grubunda ilk kelime vurguludur (Ergin, 1989: 368; Şimşek, 1987: 398). İçerisinde ünlem bulunan ya da farklı şekillerde ünlem anlamı yüklenen ve bazı duyguları anlatan cümleler, ünlem cümlesi olarak değerlendirilmektedir. Hatta bazı araştırmacılar ünlemlerin, tek başına cümle değeri taşıdıklarını da ifade etmektedirler (Ediskun, 1996: 322; Vardar, 1998: 214). Ataç'ın denemelerinde ünlem grupları dizilim açısından *ünlem + isim* dizilişinin dışında bir dizilim göstermez.

0.2.4.1.9. Sayı Grubu

Büyük sayı + küçük sayı birlikteliğinden oluşan kelime grubu sayı grubu olarak adlandırılır. Büyük sayı ile küçük sayı arasında herhangi bir ek yer almaz, yirmi + beş =25 örneğinde olduğu gibi. Türkçede sayılar ya tek kelimeyle, ya sıfat tamlaması şeklinde ya da sayı grubu şeklinde ifade edilir. Sayı grubu genellikle sıfat işlevinde kullanılır (Ergin, 1989: 369; Şimşek, 1987: 361). Sayı grubunda yardımcı unsur, asıl unsur ayrımı olmadığından, devrik kullanımı da söz konusu değildir.

0.2.4.1.10. Edat Grubu

Edat grubu, bir isim ya da isim değerindeki bir kelime ya da kelime grubu ile bir edatın birlikteliğinden oluşan kelime grubudur. Türkçe, sondan eklemeli bir dil olma özelliği taşıdığı için edat grubunda edat, isim unsurundan sonra gelmektedir. Edat grubunda isim unsuru ile edat, ekli veya eksiz bir araya gelebilir (Ergin, 1989: 370; Şimşek, 1987: 379). Edat grubunda asıl unsuru isim oluştururken, edat olan kelime yardımcı unsur konumundadır. Türkçenin *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimi açısından edat grubunun dizilimi, Türk söz dizimine aykırı bir görünüm sergilemektedir (Şimşek, 1987: 379). Edat grubunun unsurlarının bu şekilde dizilimi temelde bir devriklik özelliği sayılabilir mi sorusu üzerinde durulabilir. Ancak Türkçenin ilk yazılı metinlerinden itibaren edatların konum itibarıyla, hep ismin sonrasında yer aldığı görülmektedir, bu da edatların anlam açısından tek başına kullanılamayıp tıpkı bağımlı biçimbirimler gibi kullanılması nedeniyle olsa gerek, yani bir bakıma edatların bir

çekim unsuru işleyişinde olması, bu dizilimi Türkçenin söz dizimi açısından mantıklı kılmaktadır. Bu bağlamda Ataç'ın denemelerinde de edat gruplarının olağan dizilişinin dışında bir dizilişe rastlanmamıştır.

0.2.4.1.11. İsnat Grubu

İsnat grubu, biri diğerine isnat edilen iki ismin oluşturduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunun unsurları, *isnat olunan unsur + isnat edilen unsur* şeklinde dizilir. İsnat olunan isim ya yalın hâlde ya da iyelik ekli olur; isnat edilen unsur, sıfat niteliğinde bir kelime ya da kelime grubudur (Ergin, 1989: 370). İsnat grubuyla ilgili olarak kaynaklarda fazla bilgi yer almamaktadır. Rasim Şimşek, Muharrem Ergin'in isnat grubu olarak değerlendirdiği yapıları *iyelikli ad öbeği* olarak adlandırmıştır (Şimşek, 1987: 372). İsnat grubunun tam olarak kelime grubu sayılıp sayılmayacağı tartışmaya açık bir konu olmakla birlikte, unsurlarının dizilişi açısından isnat grubunda asıl unsuru birinci kelime, yardımcı unsuru ikinci kelime oluşturmaktadır, bu nedenle isnat grubunun, *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimine ters düştüğü görülmektedir. Aslında bir sıfat tamlamasının ters çevrilmiş görünümü veren bu yapılar, temelde sıfat tamlamasının devrik kullanımı sayılabilir.

0.2.4.1.12. İsim Hâl Ekleriyle Kurulan Kelime Grupları

İsim hâl ekleriyle kurulan kelime grupları, ismin ilgi, yönelme, kalma, çıkma veya belirtme hâli eklerinden birini alan bir isim ile yalın hâldeki bir ismin birlikteliğinden oluşan kelime gruplarıdır, *bizim kız, dile kolay, onda bir, kafadan kontak* örneklerinde olduğu gibi. İsim hâl ekleriyle kurulan kelime gruplarının, tam bir kelime grubu olup olmadığı tartışmaya açıktır. Bu kelime gruplarının aynı zamanda bir kısaltma grubu olması da söz konusu olabilir (Ergin, 1989: 371). Araştırmacılardan Rasim Şimşek, bu tür yapıları *ad öbekleri* şeklinde adlandırmış, bunları yönelmeli, kalmalı, çıkmalı, belirtmeli, katılmalı, iyelikli ad öbekleri olmak üzere altı bölüme ayırmış, bu yapıların kendine özgü bir yapısı olduğunu, bunlarda yardımcı unsur, asıl unsur ayrımının yapılmadığını, aldıkları durum eklerine göre adlandırıldıklarını ifade etmiştir (1987: 370). İsim hâl ekleriyle kurulan kelime gruplarının esnek bir yapı sergiledikleri görülmektedir. Bu tür yapılarda yardımcı unsur ve asıl unsur ayrımının olmaması nedeniyle, kelimelerin sıralanış sistemi hakkında yorum yapmak da zor görünüyor. Ancak denemelerde geçen “Çok umudum var Memet Fuat’tan” cümlesinde,

farklı bakış açıları mümkün olmakla birlikte, çıkma grubunun devrikliğinden de söz edilebilir (bk. 1.1.3. Diğer Kelime Gruplarında Devriklik).

0.2.4.1.13. İsim-fiil Grubu

Fiilimsilerden isim gibi kullanılanlar, isim-fiil olarak adlandırılır. Türkçede fiillerin isim-fiil olarak kullanılmasını sağlayan ekler, mastar olarak da adlandırılan, *-mak/-mek*, *-ma/-me* ve *-ış/-iş*, *-uş/üüş* ekleridir (Korkmaz, 1992: 89). Fiillerin isim gibi kullanılmasını sağlayan bu eklerle kurulan isim-fiiller, tek bir kelime olabileceği gibi, bir kelime grubu da olabilir. Kaynaklarda “isim-fiil grubu” terimine pek rastlanmamaktadır. Muharrem Ergin, isim-fiil grubu için “fiil grubu” terimini kullanmıştır. Söz dizimi ile ilgili bazı kaynaklarda içinde fiilimsi bulunan kelime ve kelime grupları yargı bildiren birimler olarak kabul edilip, bu tür yapılar birleşik ya da girişik birleşik cümle şeklinde değerlendirilerek, cümlede yan yargı ya da yan cümle olarak adlandırılmıştır (Şimşek, 1987: 253; Gencan, 2001: 156; Koç, 1996: 547; Banguoğlu, 1990: 562). Bu çerçevede bazı kaynaklarda isim-fiil grubuna değinilmemiş olması da doğaldır. İsim-fiilin, bir fiil kök ya da gövdesine dayanılarak bir kelime grubu oluşturması nedeniyle, tıpkı cümlede çekimli bir fiilin, özne, nesne, zarf tümleci ve dolaylı tümleci alması gibi isim-fiillerin aldıkları ya da alabilecekleri bu unsurlarla oluşturdukları kelime grupları, isim-fiil grubu olarak adlandırılır. İsim-fiil grubunda da tıpkı cümlede olduğu gibi önemli olan unsur, isim-fiile yaklaştırılır. İsim-fiil eklerinden kelime grubu oluşturmaya en elverişli olanı *-mak/-mek*’tir (Ergin, 1989: 373). İsim-fiil grubu, unsurlarının dizilişi açısından dikkate alındığında cümle öğelerinin diziliş düzenine sahip olduğu görülür. İsim-fiil gruplarının devrikliği konusunda kaynaklarda bilgi yer almamaktadır. Ancak incelememizin malzemesini oluşturan Ataç’ın denemelerinde metin bağlamı içinde, özellikle *-mak/-mek* isim-fiil ekinin oluşturduğu isim-fiil gruplarının devrik kullanımlarına rastlanmaktadır (bk. 1.1.1.2. İsim-fiil Grubunda Devriklik).

0.2.4.1.14. Sıfat-fiil Grubu

Sıfat-fiil grubuna da isim-fiillerde olduğu gibi kaynaklarda pek rastlanmamaktadır. Bu durum da sıfat-fiil grubunun yan cümle olarak değerlendirilmesi ile ilgilidir isim-fiillerde olduğu gibi. Fiil kök ya da gövdelerinin üzerine gelen sıfat-fiil eklerinin oluşturduğu fiilimsiler, sıfat-fiil olarak adlandırılmaktadır. Sıfat-fiiller de bir fiil kök ya da gövdesine dayanması nedeniyle isim-fiil grubunda olduğu gibi, özne,

nesne gibi birtakım unsurları bünyesine alarak bir grup oluşturmaktadır. Sıfat-fiillerin oluşturduğu ve cümle içinde sıfat, özne, nesne ve zarf gibi kullanılabilen kelime grupları sıfat-fiil grubu olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 2003: 189). Muharrem Ergin, sıfat-fiil grubu yerine partisip gurubu terimini tercih etmiş, sıfat-fiil grubunda sıfat-fiilin grubun sonunda, bütünleyici unsurların sıfat-fiilden önce geldiğini belirtmiştir (1989: 374). Sıfat-fiil grubunun dizilişi de *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimine ters düşmez. Sıfat-fiil grubunun devrikliği konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ataç'ın denemelerinde ise, çok sık olmamakla birlikte, metin bağlamı içinde sıfat-fiil grubunun devrikliğine de rastlanmaktadır (bk. 1.1.2.2. Sıfat-fiil Grubunda Devriklik).

0.2.4.1.15. Zarf-fiil Grubu

Fiilimsilerden üçüncüsünü zarf-fiiller oluşturur. Fiil kök ya da gövdelerine zarf-fiil eklerinin ulanmasıyla oluşan zarf-fiiller de, bünyesine birtakım bütünleyici unsurları aldığında zarf-fiil grubunu oluştururlar. İsim-fiiller ve sıfat-fiillerde olduğu gibi, fiilimsilerin çoğunlukla birleşik cümle içinde değerlendirilmesi nedeniyle zarf-fiil grubuna da kaynaklarda pek rastlanmamaktadır. Muharrem Ergin, zarf-fiil grubuna, “gerundium gurubu” başlığı altında yer vermiştir. Zarf-fiil grubunda da diziliş açısından zarf-fiilin sonda, bütünleyici unsurların zarf-fiilden önce yer aldığı vurgulanmıştır (Ergin, 1989: 374). Zarf-fiil grubunun devrikliği konusunda da kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ataç'ın denemelerinde ise, isim-fiiller ve sıfat-fiillerde olduğu gibi zarf-fiil grubunun da metin bağlamı içinde devrik kullanımına, çok yoğun olmamakla birlikte, rastlanmaktadır (bk. 1.1.2.3. Zarf-fiil Grubunda Devriklik).

0.2.4.1.16. Kısaltma Grupları

Kısaltma grupları ile ilgili olarak kaynaklarda fazla bir bilgi yer almamaktadır. Muharrem Ergin, kelime gruplarının, cümlelerin kısalması sonucu ortaya çıkan kelime gruplarını, kısaltma grubu olarak adlandırmış, bu kelime gruplarının daha geniş bir kelime grubunun kısalması ile oluşan klişeleşmiş gruplar olduğunu belirtmiştir (1989: 375). Kısaltma gruplarında yardımcı unsur ve asıl unsur ayrımı yapılamayacağından, aynı zaman bu grupların klişeleşmiş ifadeler olması nedeniyle devrikliklerinden söz etmek de olası değildir.

0.2.4.1.17. Zarf Grubu

Kelime türü olarak zarflar, bir fiilin, sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru gibi çeşitli yönlerden daha belirgin hâle getiren ve sınırlayan kelimelerdir (Korkmaz, 1992: 178). Zarfların kendinden sonra gelen kelimeye göre, bir zarfın bir fiile gelmesi ya da sıfat veya zarf olan kelime üzerine geldiğinde oluşturduğu yapıların kelime grubu oluşturup oluşturmadığı belirgin değildir. Zarflar bir çekimli fiil önünde yer aldıklarında, çekimli fiili çeşitli yönlerden belirtmektedir. Son yıllarda gelişen dil bilimi çalışmaları sonucunda bazı çalışmalarda *zarf + çekimli fiil* birlikteliği eylem öbeği ya da eylem tamlaması şeklinde adlandırılmaktadır (Koç, 1996: 420; Demircan, 2001b; 150). Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında bir zarfın çekimli bir fiilin önünde yer almasıyla oluşan cümle düzeninde zarf olan kelime, zarf tümleci olarak adlandırılmakta, cümlenin bir ögesi sayılmakta, öbek olarak değerlendirilmemektedir. Bu çalışmada da zarf olan kelimenin çekimli bir fiili belirttiği kullanımlar zarf tümleci olarak değerlendirildi. Ancak zarf olan kelimenin bir sıfat üzerine gelmesiyle oluşan *zarf + sıfat* yapısının cümlede yüklem olarak kullanıldığı durumlarda, bu yapının kelime grubu olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda sıkıntı çektik. Bu kullanımlarda *zarf + sıfat* birlikteliğinden oluşan yapıların grup oluşturabileceği düşündük. Bu konuyla ilgili olarak yaptığımız araştırmalarda bazı kaynaklarda bu yapıların *zarf / belirteç öbeği* olarak değerlendirildiğini gördük.

Rasim Şimşek, *zarf + sıfat* veya *zarf + zarf* birlikteliğinden oluşan yapıları belirteç öbeği şeklinde adlandırmış, belirteç öbeğinin belirten ve belirtilen olmak üzere iki ögeden oluştuğunu ifade etmiş, ilk kelimeyi belirten, ikinci kelimeyi ise belirtilen olarak değerlendirmiş, buna göre *en güzel* örneğinde “en” belirten, “güzel” ise belirtilen; *pek çok* örneğinde de “pek” belirten, “çok” ise belirtilendir. Şimşek, belirteç öbeğinin, Türkçenin *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimine de uygun olduğunu vurgulamış, belirteç öbeklerinin sıfat ya da zarf işleyişiyle kullanıldığını, ancak sıfatın adlaşmasıyla belirteç öbeğinin değişik görevler üstlenebileceğini vurgulamış, bununla ilgili olarak “*Bu işe pek az heveslisiniz*” örneğini vermiştir, bu örnekte *pek az heveslisiniz* kelime öbeği yüklem olarak kullanılmıştır (1987: 367). Nurullah Ataç’ın denemelerinde de zarflarla kurulan bu tür kelime gruplarına rastlanmaktadır. Özellikle *zarf + sıfat* birlikteliğinden oluşan öbeklerin cümlede yüklem olarak kullanılması durumunda bu tür yapıların ayrı ya da birleşik alınması sorun

yaratmaktadır. Ancak Rasim Şimşek'in belirttiği gibi bu tür yapıların daha çok öbek görünümü sergilemeleri nedeniyle biz de bu tür yapıları birer kelime grubu olarak değerlendirdik. Denemelerde, zarf öbeği şeklinde adlandırılan bu tür yapılarda devrik kullanıma rastlanmamıştır.

0.2.4.1.18. Odak Grubu

Odak grubuna kaynaklarda fazla rastlanmamaktadır. Odak grubu da odaklama ile ilgili çalışmalarda odaklama konusuyla bağlantılı olarak ele alınmıştır. Odak grubundan da en çok söz eden araştırmacı, odaklama konusunda olduğu gibi, Ömer Demircan'dır.

Türkçede kelime grupları, kelimelerin ekli ya da eksiz sıralanması ve birtakım anlam ilişkileri çerçevesinde oluşur. Odak öbeği olarak değerlendirilen yapı ise odaklama konusuna bağlı olarak farklılık gösterir. Daha önce odaklamanın cümle bağlamında değerlendirildiğini belirtmiştik. Odaklama, cümle içinde yeni bilgi veren bir ögenin bir hecesinde vurgu ve perde değişimi kullanılarak o ögeyi öteki ögelerden ayırmaktır (bk. 0.2.4.2.2.3. Cümlede Odaklama).

Ömer Demircan bir öbeği oluşturan birimlerin arasında iç içe (endocentric) ya da ayrık (exocentric) ilişkiler olduğunu, Türkçede öbeğin yalnızca söz dizimine bağlı olan ve dizimsel ekleri içeren bir birim olmadığını, aynı zamanda edimsel açıdan bilgi yapısına bağlı bir öbekten de söz edilebileceğini vurgulamış, odak öbeğini de bu bağlam içinde değerlendirmiş, odak seçilen bir birimin odak öbeği içinde konumlandığını, odak öbeğinin iki konumlu bir birim olması gerektiğini vurgulayarak *eylem-dışı birim + eylem*'in odak öbeğini oluşturduğunu belirtmiştir. Demircan bilgi yapısına göre, odak öbeği içindeki eylem-dışı birimin belirli olması hâlinde eylemin kendisinin olağan odak seçildiğini, gerek eylem-dışı birimin gerekse eylemin olağan ya da karşıtsal odak seçilebileceğini, eylem-dışı odak birimlerin konum değiştirerek eyleme bittiğini, eski/bilinen bilgi yüklü birimlerin ancak karşıtsal odak seçilebileceğini, odak öbeği içindeki eylem-dışı birimin belirsiz olması, yani yeni bilgi taşıması hâlinde o zaman eylemin karşıtsal odak olduğunu, eylem-dışı birim belirli ise eylem-dışı birimin karşıtsal odak olacağını belirtmiş, Türkçede odak konumunun belli olduğunu, bu belirlemenin ya dizimle ya da odaklayıcılarla olduğunu ifade etmiştir. Demircan, Türk söz diziminin “odak-bağımlı” olduğunu, sözce ya da cümleyi oluşturan birimlerin bilgi yüklerine göre konumlandığını, konuşurken ya da yazarken ögelerin odak seçilip seçilmemelerine göre

yer deşiştirdiklerini belirterek, Türk söz diziminin odak-bağımlı olması nedeniyle devrik dizimin de dilin doğal ve anlamlı bir sonucu olduğunu vurgulamıştır (2000a: 6-8; 2000b, 12-13). Bu bilgiler doğrultusunda “*tümleç + yüklem*”in olağan odak öbeğini oluşturduğu, tümleç eski bilgi taşıyorsa yüklem, yeni bilgi taşıyorsa tümlecin odak oluşturduğu, odak öbeğinin eski ve yeni bilgi ayrımına göre şekillendiğı sonuçlarına varılmaktadır.

Türkçede odak öbeğı konusunda yeterli çalışma yapılmadığından bu konuyla ilgili fazla kaynağı da ulaşamadık. Bu bakımdan Ömer Demircan’ın araştırmaları, odaklama ve odak öbeğı ile ilgili değerlendirmelerimizin temel kaynağını oluşturdu. Gerek odaklama gerekse odak öbeğı ile ilgili çalışmalarda Demircan’ın devrik dizimle kurduğu bağlantılar, devrik dizimin odaklama işleminin sonucu olduğunu belirtmesi nedeniyle odaklama ve odaklamaya bağılı olarak ortaya çıkan odak öbeğine de yer verdik. Ancak odak öbeğinin dizimsel değıl de bilgi birimlerine bağılı bir öbek olması, oluşan öbek yapının iç içe değıl de ayrık ilişki içermesi, metin bağlamından ayrı düşünülememesi nedeniyle, diğerk kelime grupları gibi odak öbeğinin, metin bağlamından ayrı somut olarak gösterilmesi de olası görünmüyor, çünkü odak öbeğinin belirlenmesi için öncelikle cümlemin bilgi birimlerine ayrılması gerekir, cümlemin bilgi yapısı da metin bağlamı içinde ortaya çıkacağı için odak öbeğini metin bağlamı dışında belirlemek zordur. Bu nedenlerden dolayı Ataç’ın denemelerinde metin bağlamı dışında odak öbeğı aramak da akıllıca bir tutum olmaz. Ancak Ataç’ın denemelerindeki devrik cümleler incelenirken, odaklama ve odaklayıcılar açısından da bir değerlendirme yapılmıştır (bk. 1.2.1.10. Metin Bağlamında Devrik Cümle Kullanımı; 1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler).

0.2.4.1.19. Deyimler

Deyimler bir ulusun dil kullanımındaki becerisini gösteren en önemli dil göstergelerinden biridir. Özellikle konuşma dilinde deyimlerin sıkça kullanıldığı görölmektedir. Ömer Asım Aksoy deyimini “*Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğı ya da tümce*” şeklinde tanımlamıştır (1993: 52). Kalıplaşmış söz öbeklerinden olan deyimler, en az iki kelimedenden oluşur. Deyimler biçim özellikleri açısından birleşik fiillerden, çekimlenebilen bir fiille ona bağılı tümleçlerden, cümlelerden, ikilemelerden, sıfat tamlamalarından, isim tamlamalarından, edat gruplarından, kalıplaşmış dil birimlerinden oluşabilmektedir.

Deyimi oluşturan kelimelerden bazıları, isim hâl eklerini, kip ve kişi eklerini, olumsuzluk eklerini ve bazı yapım eki işlevindeki ekleri de alabilir (Çotuksöken, 1992: 9). Konuşma dilinde deyimlere sıkça yer verilmektedir. Nurullah Ataç'ın da üslûp olarak konuşma dili üslûbunu kullanıyor olması nedeniyle, denemelerde deyim kullanımına sıkça rastlanmaktadır.

Deyimler yapı olarak kalıplaşmış söz grupları olduğu için, deyimi oluşturan kelimelerin yer değiştirmesi, deyim kelimesi arasına başka öğelerin gelmesi olağan koşullarda rastlanan bir durum değildir. Ancak metin bağlamı içinde deyimi oluşturan kelimelerin çekime girdiği, çekime giren kelimeler arasına başka öğelerin de gelebildiği, tamlama kurduğu, kelime sırasının da değişebildiği görülmektedir. Denemelerdeki deyimler biçim özellikleri açısından çoğunlukla çekimlenebilen bir fiille ona bağlı tümleçlerden oluşmaktadır, bunun dışında az sayıda birleşik fiil yapısından ve kalıplaşmış ifadelerden oluşan deyimler de bulunmaktadır. *Tümleç+Fiil* yapısındaki deyimlerin devriklenmesi durumunda deyim fiilinin dolaylı tümlecini, belirtili nesnesini oluşturan tümleçlerin deyim fiilinden sonra getirildiği, bunun yanında devrik deyim arasına başka cümle öğelerinin de gelebildiği ya da aynı öge içinde deyim kelimelerinin yer değiştirdiği, bazen de deyimi oluşturan kelimelerden biriyle bir belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması kurulduğu, deyim bünyesinde yer alan belirtili isim tamlaması veya zamir tamlamasının da devrik kullanılabildiği görülmektedir. Deyimlerin çekime girmesi cümle çözümleri sırasında sıkıntı yaratmaktadır (Özezen, 2001: 869-879). Deyimi oluşturan kelimelerin ayrı ayrı unsurlar olarak alınıp alınamayacağı cümle bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda sıkıntılı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle biz devrik kullanılan deyimler eğer kendi dışında kalan cümle öğeleriyle bir bütünlük gösteriyorsa deyimi oluşturan kelimeleri ayırmadık, ancak cümle bütünlüğü açısından deyim dışında kalan bir öğeyle değil de deyim kelimeleriyle birlikte bir cümle bütünlüğü oluşturan az sayıdaki deyimi öğelerine ayırmak zorunda kaldık (bk. 1.1.4.2.Diğer Yapılardaki Devrik Deyimler). Burada deyimlerin yapı ve anlam özelliklerini uzun uzun tartışmak, bu çalışmanın amacı dışındadır. Deyimlerin olağan sıralanışındaki sapmalar çalışmamızın kapsamı içinde yer almaktadır. Ataç'ın denemelerinde metin bağlamı içinde deyimlerin olağan dizilimi dışında, devrik kullanımına da sıkça rastlanmaktadır. (bk. 1.1.4.Deyimlerde Devriklik).

0.2.4.2. Cümle

Dilin kullanım düzeyindeki birimini cümle oluşturmaktadır. Dilbilgisi kitaplarında tam bir yargı bildiren anlatımlar cümle olarak adlandırılmaktadır. (Ergin, 1989: 376; Banguoğlu, 1990: 520; Koç, 1996: 515; Gencan, 2001: 100; Şimşek, 1987: 16; Ediskun, 1996: 323). Araştırmacılar Hikmet Dizdaroğlu'nun "*anlam, yapı ve görev ilgisiyle bütünleşen söz dizisi*" şeklindeki cümle tanımından cümlenin yapı, anlam ve görev olmak üzere üç boyut taşıdığı anlaşılmaktadır (Dizdaroğlu, 1976: 7). Bu bağlamda cümlenin belli bir söz dizimi kalıbı içinde yer alan anlamlı bir söz dizisinden oluşması gerekmektedir. Yapısal olarak bir cümlenin varlığı çekimli bir unsurun bulunmasını gerektirmektedir. Cümle yüklem ve özne olmak üzere iki temel kurucudan oluşmaktadır, özne ve yüklem dışında yargıyı tamamlayıcı tümleçler de cümle içinde yer alabilmektedir. Tümleçler cümlenin ikincil unsurlarıdır. Cümlede tümleç olarak kullanılan ikincil öğeleri nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve bağımsız tümleç oluşturmaktadır.

Cümle üzerine yapılan çalışmalarda cümlenin yapı, anlam, öğelerinin dizilişi ve yüklemının türü açısından incelendiği, bunlardan da özellikle yapı ve anlam çalışmalarına ağırlık verildiği görülmektedir. Bu çalışmada cümlenin öğelerinin dizilişi esas alınmış, Türkçenin düz ve devrik cümle dizilişlerinden devrik dizim merkezli bir tasnif ve tahlil yapılmıştır.

0.2.4.2.1. Cümlenin Öğeleri

Bir cümlenin varlığı için gerekli olan öge, yüklemidir. Çünkü cümlenin yöneteni yüklemidir, diğer öğeler yükleme sorulan sorularla bulunur. Cümlenin yükleminden sonra ikinci önemli ögesini, özne oluşturur. Tümleçler ise cümleyi tümleyen/bütünleyen öğelerdir. Bir cümlenin bilgi yüküne göre cümle içinde çok sayıda tümleyici öge yer alabilir. Nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve bağımsız tümleç cümlenin yardımcı öğelerini oluşturmaktadır.

0.2.4.2.1.1. Yüklem

Bilindiği gibi bir cümleden söz edilebilmesi için öncelikle bulunması gereken öge, yüklemidir. Dilbilgisi ve gramer kitaplarındaki yüklem tanımları aşağı yukarı birbirine yakın tanımlardır. Gramer kitapları ve terim sözlüklerindeki tanımlar çerçevesinde yüklem, cümle içinde yargı bildiren çekimli bir unsurdur. Her türlü dil birimi cümle içinde yüklem olarak kullanılabilir. Denemelerde devrik cümleleri

öğelerine ayırırken yüklem belirleme konusunda, deyimlerin cümle içinde çekime girmesi, bünyesinde tamlama bulundurması gibi nedenlerden en fazla sıkıntıyı deyimlerde çektik. Eğer çekime girmiş ya da bünyesine bir tamlama almış olan deyim kendi dışında bir öznesi varsa, bu tür deyimleri bir bütün olarak yüklem aldık, ancak çok sınırlı sayıdaki deyim öğelerine ayırmak zorunda kaldık (bk.1.1.4. Deyimlerde Devriklik).

Dil bilimi çalışmalarındaki *konu/yorum* kavramları özne ve yüklemle ilgilidir. Yorum (comment, rheme), sözcüde ya da söylemde konu dışında konu hakkında bilgi veren bölümdür, cümle yüklemi yorum bölümünü oluşturmaktadır (Hengirmen, 1999:434; Vardar, 1998: 233; Toklu, 2003: 132). Cümle yönetenini oluşturan yüklem cümle içindeki yeri, cümle düz veya devrik dizilimini belirlemektedir. Devrik cümlede yüklem cümle sonundan başına ya da ortasına kaydırılması aynı zamanda yoruma öncelik verilmesi anlamına da gelmektedir.

0.2.4.2.1.2. Özne

Cümle yüklemden sonra ikinci önemli ögesini, özne oluşturmaktadır. Bilindiği gibi özne yüklemde belirtilen kılış ya da oluşa bağlı olarak cümlede yapan ya da olanı karşılayan ögedir. Kaynaklarda özneye ilgili olarak verilen bilgiler de paralellik göstermektedir.

Denemelerdeki özneler isim ya da isim işlevli bir kelime ya da kelime grubundan oluşabilmektedir. Denemelerde kişi zamirleri ve işaret zamirleri cümle herhangi bir ögesini oluşturabilmektedir. Ancak denemelerde kişi ve işaret zamirlerinin cümle içinde çoğunlukla özne olarak kullanıldığını görmekteyiz. Denemelerde belirtili nesne ve dolaylı tümleç dışında en fazla devrik kullanılan cümle ögesini özne oluşturmaktadır.

Dil bilimi çalışmalarındaki *konu* (theme, topic) kavramı, cümlede özneyi ilgilendiren bir olgudur. Konu kavramı söylemde hakkında söz söylenen kişi, nesne veya varlıktır, söz diziminde ise özneye özdeş olan ve cümle yorum bölümü dışında kalan bölümü, konuyu oluşturmaktadır (Hengirmen, 1999: 259; Vardar, 1998: 143; Toklu: 2003: 132). Cümlede öznenin yüklemden önce gelmesi, konunun vurgulandığını gösteren bir dizimsel özelliktir, öznenin yüklemden sonra gelerek devrik kullanılması ise yorumun vurgulanması / önemsenmesi anlamına gelmektedir. *Konu+yorum*

diziliminin *yorum+konu* şeklini alması aynı zamanda dili kullanan bireyin düşünce düzeyindeki önceliğini de göstermektedir.

0.2.4.2.1.3. Nesne

Cümlelerin ikinci derecede önemli sayılan yardımcı öğelerinden en önemlisini nesne oluşturmaktadır. Nesne cümlede yüklem bildirdiği kılıştan doğrudan etkilenen ögedir (Şimşek, 1987:104). Bilindiği gibi nesne, belirtili ve belirtisiz nesne olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Biz de denemelerdeki devrik cümleleri öğelerine ayırırken, nesne olan dil birimlerini belirtili ve belirtisiz nesne olmak üzere ikiye ayırdık. Denemelerde en fazla devrik kullanımına rastladığımız ögeyi nesne oluşturmaktadır, bu nesneler ise, çok az sayıdaki örnek dışında, belirtili nesneden oluşmaktadır (bk. 1.2.1.1.2.2. [...] Y+BliN Diziliminden Oluşanlar; 1.2.1.1.2.3.[...]Y+BsizN Diziliminden Oluşanlar). Cümle içinde ismin belirtme hâlini alan belirtili nesneler cümle içinde belirli bir varlığı ya da kavramı göstermektedir. Bu bağlamda bilinen, belirli bir kavramın devrik kullanıma daha yatkın olduğu düşünülebilir. Bunun dışında belirtili nesnenin ismin belirtme hâlinde olması nedeniyle, isim hâl eklerini almış olan ögenin cümle içinde esnek bir dizilim gösterdiği yargısı da doğrulanmış oluyor.

0.2.4.2.1.4. Dolaylı Tümleç

Cümlelerin yardımcı öğelerinden dolaylı tümleç cümlede, yüklemde belirtilen kılış veya oluşu yönelme, kalma ve çıkma ilgileriyle tamamlayan tümleç türüdür. Bilindiği gibi dolaylı tümleçler ismin *-e*, *-de*, *-den* hâllerinden birinde bulunmak durumundadır. Dolaylı tümleçler, fiil cümlelerinde bağlı olduğu fiilin gerektirdiği şekilde yönelme, kalma ve çıkma hâllerinde olabilmektedir. Bazı kaynaklarda dolaylı tümleçlerin isim cümlelerinde kullanımına ilişkin bazı kullanımlardan söz edilmektedir. Buna göre isim cümlelerinde genelde kalmalı dolaylı tümlecin yer alabildiği; yönelmeli ve çıkmalı dolaylı tümleçlerin gerçek anlamda nesne özelliği taşımaları nedeniyle isim cümlelerinde yer almadığı; ancak *var / yok* yüklemli cümleler ile bazı özel kullanımlı isim cümlelerinde yönelmeli ve çıkmalı dolaylı tümleçlerin de bulunabildiği belirtilmiştir (Şimşek, 1987: 130; Dizdaroğlu, 1976: 115).

Denemelerdeki devrik cümleleri öğelerine ayırırken, ismin yönelme, kalma ve çıkma hâllerinde olan bazı kullanımların, yüklem anlamını zaman, araç, amaç, neden ilgileriyle tamamladıklarını gördük, bu tür kullanımları çalışmamızda zarf tümleci olarak değerlendirdik. Denemelerde belirtili nesneden sonra en fazla devrik kullanılan

ögeyi dolaylı tümleç oluşturmaktadır. Bu da Türkçede isim hâl eklerinin eklendiği kelimeye cümle içinde kazandırdığı esnekliği göstermektedir. Devrik kullanılan dolaylı tümleçleri kendi aralarında gruplara ayırmadık. Ancak denemelerdeki var / yok'lu isim cümlelerini incelerken, var / yok yüklemine gelen dolaylı tümleçleri kendi içinde gruplara ayırdık, bu ayırmada en fazla devrik kullanılan dolaylı tümleçlerin kalmalı dolaylı tümleç olduğunu, yönelmeli ve çıkmalı dolaylı tümleçlerin ise daha az kullanıldıklarını gördük (bk. 1.2.1.7.1.1.Var / Yok yüklemli Devrik İsim Cümleleri).

0.2.4.2.1.5. Zarf Tümleci

Cümlelerin yardımcı öğelerinden zarf tümleci, yüklem anlamını zaman, tarz, ölçü, yer, yön vb. bakımlardan tamamlayan ögedir (Korkmaz, 2003: 252). Denemelerde devrik kullanılan zarf tümleçleri zarflardan veya zarf-fiil gruplarından ve zarf gibi kullanılabilen diğer kelime ve kelime gruplarından oluşmaktadır (bk. 1.2.1.1.2.5. [...] Y+ZT Diziliminden Oluşanlar). Bazı kaynaklarda edat grupları edat tümleci olarak değerlendirilmiştir (Dizdaroğlu, 1976:153; Koç, 1996: 489; Ediskun, 1996: 362; Gencan, 2001: 131). Biz çalışmamızda edat gruplarını da zarf tümleci olarak değerlendirdik. Denemelerdeki devrik cümlelerde zarf tümlecinin devrik kullanımı, nesne ve dolaylı tümlece göre daha azdır.

0.2.4.2.1.6. Bağımsız Tümleç

Cümlede yüklem, özne, nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümleci olarak kullanılan öğeler dışında, bazı bağlaçlar, ünlem ve ünlem grupları, seslenmeler ve arasözler de bulunabilmektedir. Bu tür kullanımların cümle içinde cümle ögesi olarak nasıl değerlendirileceği konusunda farklı yaklaşımlarla karşılaşmaktadır. Bazı kaynaklarda cümlelerin kuruluşuna doğrudan katılmayan, ancak dolaylı olarak cümle anlamına katkıda bulunan bağlaç, ünlem, ünlem grubu, seslenme ve arasöz gibi birimlere cümle dışı öge denilmektedir (Korkmaz, 2003: 55; Keskin, 2003: 214). İkinci bir yaklaşıma göre cümlede yükleme sorulan hiçbir soruya cevap vermeyen bu tür kullanımlar, cümleye anlam olarak katkıda bulunmakta ve cümleyi tamamlamaktadır. Bu yüzden bu tür kullanımların bağımsız tümleç olarak adlandırılması daha yerindedir (Özmen, 1995: 226). Bu çalışmada bu yaklaşımlardan ikincisi benimsenmiş ve bu tür kullanımlar için bağımsız tümleç terimi kullanılmıştır.

Denemelerdeki devrik cümleleri öğelerine ayırırken bağımsız tümleç saydığımız kelime ya da kelime grubunu, cümle içinde yer değiştirip değiştirememe

durumuna göre değerlendirdik. Bazı kullanımlarda *ki, bile, ya, de, değil mi* birimlerinin cümle içinde yer değiştirmedeği, önünde yer aldığı kelimeyle bir birliktelik oluşturup o kelimeyi kuvvetlendirici ya da odaklayıcı bir işleve büründüğünü gördük. Bu tür kullanımları devrik cümle saymadık, çünkü bu birimler önünde yer aldığı cümle ögesiyle bir bütünlük içindedir (bk. 1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler).

Denemelerde devrik kullanılan bağımsız tümleçlerin çoğunluğunu seslenmeler oluşturmaktadır. Denemelerde en az devrik kullanılan cümle ögesi, bağımsız tümleçtir (bk. 1.2.1.1.2.6. [...]Y+BT Diziliminden Oluşan Devrik Cümleler).

0.2.4.2.1.7. Cümle Ögelerinin Sıralanışı

Türkçede cümle ögelerinin sıralanışındaki genel özellik, *özne + tümleç + yüklem* dizilimidir (bk. 0.2.4.2.6.1. Düz Cümle). Buna göre Türkçede cümlelerin yöneteni olan yüklem, cümlelerin en sonunda yer alır. Yüklemin önünde yer alan özne ve tümleçler önem derecesine göre yer değiştirebilir. Bu durum Türkçe için genel bir sözdizimsel özelliktir, ancak bazen cümle içinde yüklem de yer değiştirebildiği görülmektedir (bk. 0.2.4.2.6.2. Devrik Cümle).

Türkçede cümle ögelerinin dizilimini belirleyen öge, yüklemidir. Cümlede sonda bulunan yükleme göre diğer ögeler de konumlanır. Bilindiği gibi cümlede önemi vurgulanmak istenen öge yükleme yaklaştırılır. Bu bakımdan cümlede yüklem dışında diğer ögelerin dizilimine ilişkin olarak kesin yargılarda bulunmak zor olmakla birlikte kaynaklarda bu konuda birtakım bilgilere de yer verilmiştir.

Türkçedeki Ö+T+Y dizilimdeki düz fiil cümlesinde öznenin çoğunlukla cümlelerin başında; isim cümlesinde ise öznenin yüklem önünde yer aldığı görülmektedir (Şimşek, 1987: 37, 85).

Türkçedeki olağan kuruluşlu düz cümlede nesne yüklem önünde yer alır. Nesnenin belirtili olup olmamasına göre nesnenin yeri cümle içinde değişiklik gösterebilir. Buna göre belirtisiz nesne cümle içinde her zaman yüklem önünde yer alırken, belirtili nesnenin yeri değişebilir (Şimşek, 1987: 115), çünkü bu nesnenin belirtili olduğunu gösteren belirtme durumu eki, nesnenin cümle içindeki sıralanışında esneklik sağlar. İçinde belirtisiz nesne olan bir cümlede özne, belirtisiz nesneden önce gelir; içinde belirtili nesne olan bir cümlede ise özne belirtili nesneden önce de sonra da gelebilir (Dizdaroğlu, 1976: 94).

Dolaylı tümleçler için de cümle içinde belirgin bir yerden söz etmek mümkün görünmüyor. Ancak olağan kuruluşlu bir fiil cümlesinde dolaylı tümlecin yükleme yakın olduğu; geçişsiz fiil cümlelerinde dolaylı tümlecin yüklem önünde, geçişli fiil cümlelerinde ise nesnenin önünde yer aldığı ancak bunun da değişmez bir sıralama olmadığı vurgulanmakta; dolaylı tümleçlerin yönelmeli, çıkmalı ve kalmalı olması durumuna göre kendi aralarında tümledikleri fiile göre *kalmalı tümleç + çıkmalı tümleç + yönelmeli tümleç*; *kalmalı tümleç + yönelmeli tümleç + çıkmalı tümleç*; *kalmalı tümleç + yönelmeli tümleç*; *kalmalı tümleç + çıkmalı tümleç*; *çıkmalı tümleç + yönelmeli tümleç* dizilişlerinde olabileceği belirtilmekte; çıkmalı ve yönelmeli dolaylı tümleçlerin bütün fiil cümlelerine gelemeyebileceği, kalmalı dolaylı tümleçlerin ise bütün fiil ve isim cümlelerine gelebileceği ifade edilmektedir (Şimşek, 1987: 128).

Zarf tümleçlerinin de cümle içindeki dizilimi değişiklikler gösterebilmektedir. Zarf tümleçlerinin cümle içindeki yeri, zarf tümlecinin türüne göre değişebilir. Zaman zarfı olarak kullanılan zarf tümleçleri çoğunlukla cümlenin başında bulunurken, yön ve nicelik belirten zarf tümleçleri yükleme daha yakındır. Türkçenin olağan kuruluşlu cümlelerinde zarf tümleci cümlede öznenin sonra gelen ikinci ögedir. Zarf tümleçlerinin dizilişi, yüklem geçişli veya geçişsiz fiil cümlesi ya da isim cümlesi olmasına göre şu şekillerde görülebilmektedir: Geçişli fiil cümlesinde *özne + zarf tümleci + dolaylı tümleç + nesne + yüklem*; geçişsiz fiil cümlesinde *özne + zarf tümleci + dolaylı tümleç + yüklem*; isim cümlesinde ise *dolaylı tümleç + zarf tümleci + özne + yüklem* (Şimşek, 1987: 155).

Bağımsız tümleçlerin cümle içindeki sırasına gelince, *de, ki, bile, ya, değil mi* gibi bağımsız tümleçler cümle içinde pekiştirme amacıyla kullanıldıkları için bu birimlerin cümle içinde yer değiştirmelerinden söz etmek mümkün görünmüyor (bk. 1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler / Y'nin Odaklandığı Cümleler). Cümlede bağımsız tümleç olarak kullanılan seslenmeler yüklemden önce de sonra da yer alabilmektedir.

İncelememizin asıl konusunu oluşturan devrik cümle dizilimi yüklem cümle içinde yer değiştirmesiyle ilgili bir durumdur. Burada diğer cümle öğelerinin yükleme göre aldıkları ya da alabildikleri konumlar hakkında kaynaklardaki bilgilerden de yola çıkarak genel bir değerlendirme yaptık. Buna göre Türk söz diziminde cümlede yeri en belirgin olan ögeyi yüklem oluşturmaktadır. Diğer öğelerin konumu da yükleme göre belirlenmektedir. Özne, nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümlecinin cümle içindeki

sıralanışında, cümlelerin yüklemine türü, cümlede vurgulanmak istenen öge önem taşımakta, buna göre yüklem dışında kalan diğer ögelerin yüklem önünde sıralanış yerleri değişebilmektedir. İnceleme konumuz olan devrik cümlede cümlelerin varlığı için vazgeçilmez bir öge olan yüklem belirleyicidir. Bu noktada diğer ögelerin kendi aralarında yer değiştirerek farklı diziliş özellikleri göstermeleri cümle açısından bir devriklik oluşturur mu sorusu akla gelebilir. Türkçede cümle devrikliğinden genel olarak anlaşılan şey, yüklem yer değiştirmesidir. Diğer ögelerin yer değiştirmesi devriklik sayılmamaktadır. Biz de çalışmamızda bu çerçeveden hareket ederek yüklemi yer değiştiren cümleleri devrik cümle saydık ve yüklem sonrasında yer alabilen ögelere göre bir tasnif ve tahlil çalışması yaptık. Özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve bağımsız tümleç yüklem önünde farklı şekillerde yer alabilmektedir, çalışmamız sonucunda bu ögelerin aynı zamanda yüklem ardında da yer alabildiğini görmekteyiz.

0.2.4.2.2. Parçalarüstü Birimler Açısından Cümle

0.2.4.2.2.1. Cümlede Vurgu

Kelime ve kelime gruplarından daha büyük sözdizimsel bir yapı oluşturan cümlelerin kendine özgü bir vurgu sistemi vardır. Aslında ne kelimenin vurgusu ne de kelime grubunun vurgusu tam anlamıyla değişir, sonuçta bir üst dereceye geçerken vurgu bir kat daha şiddetlenerek üst yapının vurgusu güçlenirken, alt birimin vurgusu zayıflar. Bu bağlamda yargısal bütünlük sağlayan cümlelerin de vurgu sistemi oluşur. Özellikle cümlelerin kurulduğu bağlam doğrultusunda, cümlelerin seslendirilişi sırasında cümlelerin işlevsel boyutunu görmekte ve cümlelerin duygu değerinin ortaya çıkmasında vurgunun önemi büyüktür. Cümle incelemeleri sırasında, cümledeki vurgunun tespiti göreceli bir nitelik kazanabilir, bununla birlikte cümle ögelerinin sadece yapısal olarak incelenmesi, cümlelerin işlevsel boyutunu ortaya çıkarmakta yetersiz olabilir, sonuçta yapının belirlenmesi ve bu yapıların hangi işlevde olduğunun görülmesi gerekmektedir. Cümlelerin işlevsel boyutunun ortaya çıkarılmasında vurgunun da önemli bir yeri olsa gerek, yazılı metinlerde her ne kadar göreceli olsa da.

Geleneksel dilbilgisi kitaplarında Türkçede olağan koşullarda cümle vurgusunun yüklem üzerinde olduğu, önemi belirtilmek istenen ögenin yükleme yaklaştırılıp vurgunun da o öge üzerine kaydırıldığı, bunun dışında cümlede önemi vurgulanmak istenen ögeye göre vurgunun yerinin değişebileceği, cümle vurgusunun gezici olduğu, bu nedenle de cümle vurgusuna mantık vurgusu denilebileceği

belirtmiştir (Banguoğlu, 1990: 120; Şimşek, 1987: 31; Ediskun, 1996: 95; Koç, 1996: 644). Ömer Demircan, cümle vurgusunu odaklama konusu ile eş değerde kullanmış, vurgulamanın cümle içindeki işlevinin, yeni bilgi veren ögeyi odaklamak olduğunu belirtmiştir (1978-79: 158; 2001: 151). Devrik cümlede yüklem yer değiştirilmesiyle birlikte cümle vurgusunda nasıl bir değişiklik olacaktır? Cümle en önemli ögesi olan yüklem yer değiştirilmesi durumunda cümle vurgulanışında ve anlamında ne gibi değişiklikler ortaya çıkacaktır? Bütün bu soruların cevaplandırılması ve bireyin cümleye yansıyan psikolojik durumunu görmek için gerek düz cümle yapısında, gerekse devrik cümle yapısında vurgunun işlevsel değerini belirlemek gerekecektir. Düz cümle dizilişinde cümle en önemli ögesi yüklem cümle sonunda yer almakta ve vurgulanmak istenen öge yükleme yaklaştırılmaktadır. Cümle merkezi olan yüklem cümle başına ya da ortasına alınması durumunda, cümle vurgusu cümle başına ya da ortasına kayacaktır. Nurettin Koç, emir kipiyle kurulan devrik cümlelerin aynı zamanda ünlem cümlesi niteliği taşıması nedeniyle diğer kiplerle kurulan cümlelere göre daha vurgulu olduğunu belirtmiştir (1996: 650). Bu bağlamda devrik cümleler incelenirken, vurgunun cümle anlamına katkısı ve cümle duygu değerini yansıtmaya da göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur (bk. 1.2.1.10. Metin Bağlamında Devrik Cümle Kullanımı).

0.2.4.2.2.2. Cümlede Tonlama

“Ton” kavramının ses düzeyinde ele alındığını ve tonun sesin titreşim sayısındaki yükselip alçalma olduğunu, tonlamanın ise cümle düzeyinde ele alınıp cümleye verilmek istenen anlama göre, sesin yükselip alçalması olduğu üzerinde durmuşuk (bk. 0.2.2. Parçalarüstü Birimler).

Dilbilgisi kitaplarında düz, yükselen ve alçalan tondan söz edilmektedir. Bu doğrultuda Türkçede basit cümle yükselen tonla başlayıp, alçalan tonla bittiği; soru cümlesinin yükselen tonla bittiği, herhangi bir soru kelimesi olmadan da tonlamayla cümleye soru anlamı kazandırılabilirdiği; birleşik cümlelerde ise yardımcı cümlelerin yükselen tonla, ana cümle ise alçalan tonla bittiği belirtilmektedir (Banguoğlu, 1990:124-126; Şimşek, 1987: 32; Ediskun, 1996:96; Koç, 1996: 653-664).

Tonlamayla, cümleye düşünce, duygu, coşkunculuk, yumuşaklık, sertlik gibi birtakım anlam ayrımları katıldığını belirten Tahir Nejat Gencan, tonlamayı yapısal bir dizge olarak değerlendirmiş, bu yapısal dizgenin hiçbir kurala bağlanamayacağını,

konuşanın, okuyanın söze katabileceği duygusal etkiye göre sonsuz dalgalanmalar göstereceğini vurgulamış, tonlamayla emir cümlelerine istenilen duygu değerinin yüklenebileceğini, sorulu cümlelerin tonlamaya daha elverişli olduğunu, karşılık beklenmeyen soruların daha derin olduğunu, tonlamanın en çok da ünlemlerde etkili olduğunu, tonlamayla her tür söze duygu değeri ve canlılık katılabildiğini, ton değişikliğinin anlamla büyük ölçüde ilgili olduğunu ifade etmiştir (2001: 93).

Türkçede olağan koşullarda cümle, yükselen bir tonla başlayıp alçalan tonla biter. Ancak değişik cümle tiplerine, cümlelerin anlamına göre de tonlamanın ayırıcı bir işlevi olduğu görülmektedir. Tonlamanın cümle türlerine göre az çok değişiklik göstermekle birlikte, Türk cümlesinin genel olarak düz tonla başlayıp, yükselen tona geçip alçalan tonla sona erdiğini belirten Nurettin Koç, bu düzenin pek dışına çıkılmadığını, bu düzenin en çok devrik cümlede bozulabildiğini ifade etmiştir. Nurettin Koç'un devrik cümlelerin tonlamasıyla ilgili verdiği örneklerde yüklem cümlelerin başında ya da ortasında olmasına göre düz ya da yükselen tonun yüklem üzerinde olduğu görülmektedir (1996: 661). Bu örnekler doğrultusunda cümlelerin olağan tonlamasının değişmemesi yani yükselen tondan alçalan tona doğru gidiş durumunda bile yükselen tonun yüklem üzerine gelmesi, devrik cümlelerin tonlamasında yüklem ön plana çıkarılmasını sağlamaktadır. Bunun dışında gerek düz gerekse devrik cümlelere verilmek istenen küçümseme, alaya alma, umursamama gibi birtakım anlam ayrımları için de cümlelerin tonlaması önem taşımaktadır. Devrik cümlelerin metin bağlamı içinde anlamını ve işlevini görmek açısından da tonlama olgusunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

0.2.4.2.2.3. Cümlede Odaklama

Odaklama konusuna kaynaklarda çok az değinildiğini, bu konunun cümle bağlamında ele alındığını daha önce belirtmiştik. “Odaklama” terimine geleneksel dil bilgisi kitaplarında rastlanmamakta, ancak geleneksel dilbilgisi kitaplarında önemli olan ögenin yükleme yaklaştırılmasından söz edilmektedir, bu bağlamda geleneksel dilbilgisi kitaplarının bu konuya tamamen uzak olduklarını söylemek yanlış olur. Odaklama konusuna daha çok dilbilimciler yer vermiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu konuya bazı terim sözlüklerinde ve monografik çalışmalarda yer verildiği görülmektedir.

Berke Vardar, odak ve odaklaştırma olmak üzere iki terimden söz etmiştir. Bunlardan odak (focus), *öne çıkarılan söylem ögesi* şeklinde tanımlanmış, örnek olarak, “Arkadaşım geldi” yerine “Gelen, arkadaşım” denildiğinde “arkadaşım”ın odak konumuna geçtiği belirtilmiş; odaklaştırma (focalisation) ise, *Söylemde odak konumuna getirme* şeklinde tanımlanmıştır (1998:157).

Mehmet Hengirmen, odağı *Cümlede verilen bilginin en yeni, en önemli bölümünü oluşturan ve diğer bölümlerdekilere göre daha vurgulu söylenen sözcük ve sözcük grubu* şeklinde tanımlamış, Türkçede odağın yerinin, normalde ve genelde yüklem dolaylı tümleç, nesne gibi tamamlayıcıları yoksa, cümle sonundaki yüklemcil ögede, eğer dolaylı tümleç, nesne gibi ögeler varsa bu ögeler üzerinde olduğunu vurgulamış; odaklaştırmayı (focalisation) ise, *temel sözcük dizilişine göre doğal odak konumunda olmayan bir ögeyi odak konumuna sokma* şeklinde tanımlamış, cümlede olağan odak konumunda olmayan bir cümle ögesinin, yeni ve önemli bilgiyi taşıyorsa, ya odak konumuna aktararak ya da odak vurgusunun üzerine çekilerek odaklaştırılacağını belirtmiştir (1999: 284).

Her iki terim sözlüğündeki tanımları karşılaştırdığımızda, Vardar’ın odak ve odaklamayı söylem bağlamında; Hengirmen’in ise cümle bağlamında ele aldığını görmekteyiz. Bu tanımların ortak noktaları, odağın yeni bilgi taşıması ve önem verilen bir ögeyi oluşturmalarıdır. Burada devreye giren iki yeni tanım görülüyor, bunlardan birincisi *söylem*, ikincisi *bilgi* terimidir. Bu terimlerden ilki olan söylem, geniş kapsamlı bir terimi oluşturmaktadır. Terim sözlüklerinde söylem “*dilin konuşma ortamında üretilen ve incelemeye alınan bölümü*” şeklinde tanımlanmış, bu bağlamda tek bir kelime, cümle ya da cümlelerden oluşan bir bölümün de söylemi oluşturabileceği belirtilmiştir (Hengirmen, 1999: 334; Vardar, 1998: 188). Berke Vardar, bilgi (information) terimini, *Bir düzgünün içerdiği biçimlere bürünerek kimi olasılıkları ortadan kaldıran, belirsizlik ya da bulanıklığı azaltan her türlü öge* şeklinde tanımlamış, bilgi biriminin, aynı olasılığı taşıyan iki ya da daha fazla birimin bulunduğu bir dizgedeki bir birimin kazandırdığı niceliği gösterdiğini, bir bilgi biriminin ne kadar sık tekrarlanırsa o kadar az bilgi taşıdığını belirtmiştir (1998: 48). Mehmet Hengirmen, bu konuda “*Bildirişimde, bildirinin içeriği*” şeklinde çok kısa bir tanımla yetinmiştir (1999: 79).

İclal Ergenç odaklamayı *konusucunun, bildirim işlemi sırasında dinleyicinin dikkatini çekmek istediği bilgi ya da bilgi öbekleri üzerinde yaptığı ton değişikliği* şeklinde tanımlamış, odaklamayı konuşma dili bağlamında ele almıştır (1995: 25).

Odaklamayı *tümce içinde yeni bilgi veren ögenin bir hecesinde vurgu ve perde değişimi kullanılarak onu ötekilerden ayırmak* şeklinde tanımlayan Ömer Demircan, odaklamayı cümle düzeyinde ele almaktadır (2000b:12). Cümle düzeyinde ele alınan odaklamada sözü edilen ikinci kavram, cümlelerin bilgi birimleri ve bilgi yapısıdır. Vurgulamanın cümle düzeyindeki işlevinin, “yeni bilgi” veren ögeyi belirlemek, bir başka deyişle odaklamak olduğunu belirten Demircan, yeni bilgi ve eski bilgi kavramlarından söz etmektedir. Buna göre cümlede önceden değinilmiş ya da bağlamdan çıkarılabilecek bilgi, eski bilgiyi; önceden değinilmemiş ve bağlamdan da çıkarılamayan, ilk defa söz edilen bilgi ise, yeni bilgiyi oluşturmaktadır (1978-79: 158). Demircan, odaklamanın cümlelerin hem bilgi birimlerine ayrılışını, hem de bilgi birimlerinde bilgi odağının seçimini ilgilendirdiğini, buna göre Türkçede beş tür odaklamadan söz edilebileceğini belirtmiştir. Bunlardan birincisi, yeni bilgi veren sözcüğün yüklemine önüne getirilerek yapılan odaklamadır. Bu odaklama türü geleneksel anlamda, önemi belirtilmek istenen ögenin yükleme yaklaştırılmasıdır. Demircan, cümle vurgusu üzerine yapılan çalışmalarda vurgulamanın *olağan* ve *karşıtsal* olmak üzere iki terime dayandırıldığını vurgulayarak, Türkçede vurgulamanın *olağan* ve *karşıtsal* ayrımı yanında, söz diziminin de *olağan* ve *karşıtsal* şeklinde ikiye ayrılabilirliğini belirtmiştir. İkinci tür odaklama, herhangi bir söz dizimi değişikliğine başvurulmaksızın, vurgunun yeri değiştirilerek yapılan odaklamadır. Bu durumda vurgu odaklanacak öge üzerine kaydırılır. Üçüncü odaklama türü, yeni bilgi vermeyen ögelerin yüklemde sonraya atılarak, cümlelerin yapısının devrik yapılmasıdır. Demircan bu odaklama türüne daha çok yüklemi konu yapmak ya da anlama duygusallık katılmak istendiğinde başvurulduğunu belirtmiştir. Bu noktada ortaya konu ve yorum olmak üzere iki terim çıkmaktadır. Demircan, bu terimlerle ilgili olarak, *bir yüklemli anlatımda “konu”, kendinden söz edileni, “yorum” ise konuyla ilgili söyleneni veren bölüm* şeklinde bir açıklama yapmış, bu konuda bazı yabancı kaynaklara göndermeler yapmış, devrik yapının yalnızca bilgi yapısıyla ilgili olmadığını, bunun yanında vurgulama ve ezgilemeyle de yakın ilişkisi bulunduğunu vurgulamıştır. Bizce de devrik yapının kullanımı, hem ezgileme ile hem de bilgi yapısıyla ilgili bir kullanımdır. Dördüncü tür odaklama, *mi* soru eki ve *da, bile* gibi edatların yeni bilgi veren kelimenin

ardına; *ancak*, *yalnız*, *daha* gibi belirteçlerin ise yeni bilgi veren kelimenin önüne getirilerek yapılan odaklamadır. Beşinci tür odaklama ise, zamirlerde ve zarflarda, anlama bağlı olarak, aynı kelimenin vurgulu hecesini değiştirmektir. Ömer Demircan Türkçedeki bu beş tür odaklamadan bahsettikten sonra, ilk üç odaklama türünde, Türkçede sözdizimsel olarak, olağan odak seçiminin dizimsel olduğunu vurgulamıştır, yani cümlelerin yüklemi odak seçilmemişse, odak seçilen sözcüğün yükleme yaklaştırılması, yüklem konusunu seçilmesi hâlinde devrik yapının kullanılması, odaklayıcı edat ya da zarf kullanılması durumlarında odaklamanın dizimsel olduğu, ilk üç odaklama türü dışında kalan dördüncü ve beşinci odaklama türlerinde ise, odağın karşıtsal olduğu sonucuna varmıştır (1978-79: 158-162).

Odaklamada, ya söz diziminde herhangi bir değişiklik yapılmadan vurgu, odaklanacak unsur üzerine kaydırılır ya da odak seçilen kelime, odak konumuna yerleştirilir. Türkçede gerek sözlü dilde, gerekse yazılı dilde daha çok ikinci tür odaklama seçilir. Türkçede olağan koşullarda, odak ya yüklem kendisidir ya da yüklemden önceki kelimedir, odak seçimi söz dizimi ile aynı anda gerçekleşmez, bu durumda odak seçiminin söz diziminden önce yapılması gerekir. Cümlede *mi*, *da*, *bile*, *ancak* gibi odaklayıcılar bulunuyorsa, bunlar odağın ya önünde ya da arkasında yer alır. Bu bağlamda Ömer Demircan, odaklama kuralının, söz dizimi kuralını öncelediğini belirtmiştir (1980-81: 66).

Devrik dizimi de odaklama konusu içinde değerlendiren Ömer Demircan, bir dilde bilgi birimlerinin odak seçilip seçilmemelerine göre cümle içinde bilgi birimlerinin yer değiştirmesi hâlinde, o dilin söz diziminin odak-duyarlı olduğunu belirtmiş, Türkçede varlığı uzun süre reddedilen devrikliği de bu bağlamda dil-içi değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan, doğal ve anlamlı bir işlem olarak değerlendirmiştir (2000c: 14-18).

Odaklama konusunda söylenenler doğrultusunda, cümlelerin bilgi birimlerinden oluşan bir yapı olduğu, bilginin de eski ve yeni bilgi olmak üzere iki yönü olduğu, cümlede yeni bilginin odak konumuna geçirildiği, konu / yorum kavramları doğrultusunda yüklem konusunu seçilmesi nedeniyle yerinin değişip, devrik yapı oluşabileceği, Türkçenin de öğelerinin dizilişi bakımından esnek bir yapı göstermesi ve istenilen ögenin odak konumuna getirilmesi nedeniyle odak-duyarlı/ odak bağımlı bir dil olması gibi birtakım sonuçlar çıkarmak mümkündür. Odaklama konusuyla ilgili söylenenler, cümlelerin unsurlarının gelişigüzel bir şekilde dizilmediğini, dil-içi birtakım

değişimler yaşandığını göstermektedir, bu bağlamda cümle ögeleri arasındaki düz veya devrik dizim ve anlam ilişkisi de odaklama konusuyla ilgilidir.

0.2.4.2.3. Yapı Bakımından Cümle Tasnifi

Cümle tek yüklemden oluşan bir anlatım birimidir. Tek yüklemden oluşan cümle aynı zamanda yapı bakımından basit bir cümledir. Birden fazla cümlelerin çeşitli anlam ve yapı ilişkileri içerisinde bir bütünlük oluşturduğu cümleler ise birleşik cümledir. Gramer kitaplarında cümleler yapıları bakımından genel olarak basit ve birleşik cümle olarak iki bölümde incelenmektedir. Türk söz dizimindeki belli başlı birleşik cümle tipleri şunlardır: Şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, sıralı birleşik cümle, bağlı birleşik cümle, ki'li birleşik cümle, saplamalı birleşik cümle ve karmaşık birleşik cümle. Bu cümle tiplerine bütün gramer kitaplarında rastlamak mümkün değil, zaten birleşik cümle tipleri Türk söz diziminin sorunlu konularından birini oluşturmaktadır, bu konuda oturmuş bir tasniften söz etmek mümkün görünmüyor. Gramer kitaplarında birleşik cümle konusunda araştırmacıların farklı tutumlar sergiledikleri görülmektedir (Dizdaroğlu, 1976: 187-243; Hatiboğlu, 1982: 145-161; Şimşek, 1987: 243-320; Ediskun, 1996: 379-390; Koç, 1996: 530-558; Gencan, 2003: 144-157). Bazı gramer kitaplarında içerisinde fiilimsi bulunan cümleler, girişik birleşik cümle sayılmaktadır (Dizdaroğlu, 1976: 193; Şimşek, 1987: 253; Ediskun, 1996: 382; Gencan, 2003: 156; Koç, 1996: 547). Biz çalışmamızda içerisinde fiilimsi bulunan cümleleri basit cümle olarak değerlendirdik. Bazı araştırmacılar devrik cümleye yapılarına göre devrik cümleler bölümünde yer vermişlerdir (Hatiboğlu, 1982: 158; Koç, 1996: 556). Çoğu gramer kitabında devrik cümle, ögelerinin dizilişi bakımından cümle tasnifleri bölümü içinde ele alınmıştır.

Bu çalışmada cümlelerin yapılarına göre tasnifi çalışmamızın birincil hedefini oluşturmuyor, bu yüzden burada yapı bakımından cümle tasnifleri konusunda uzun uzadıya durmak istemedik. Ancak çalışmamızın bir bölümünde içerisinde devrik cümle bulunan birleşik cümleleri de incelediğimiz için, birleşik cümleleri de tasnif ettik. (bk. 1.2.1.11. Birleşik Cümlelerde Basit Devrik Cümle Kullanımı). Bu bölümde birleşik cümleleri genel olarak basit birleşik ve karmaşık birleşik cümle olmak üzere iki bölümde değerlendirdik. İçerisinde tek tip birleşiklik özelliği olan birleşik cümleleri basit birleşik, içerisinde birden fazla birleşiklik tipi olan birleşik cümleleri ise karmaşık birleşik cümle olarak değerlendirdik. Basit birleşik cümleler bölümünde şartlı, sıralı, ki'li, bağlı, iç içe ve iki noktalı (:) birleşik cümlelere yer verdik. Bu cümle tiplerinden

iki noktalı birleşik cümleler belki iç içe birleşik cümle olarak da değerlendirilebilir, ancak bu cümlelerde iki noktanın farklı bir işleve sahip olduğunu düşündüğümüz için bu tip cümleleri iki noktalı (:) birleşik cümleler başlığı altında değerlendirdik. Karmaşık birleşik cümleler bölümünde ise içerisinde birden fazla birleşiklik özelliği olan birleşik cümlelere yer verdik.

0.2.4.2.4. Anlam Bakımından Cümle Tasnifi

Gramer kitaplarında anlam bakımından cümle tasnifleri konusunda da benzer ve farklı yaklaşımlarla karşılaşılmaktadır. Genel olarak cümleler anlam açısından değerlendirilirken kiplerine, olumluluk-olumsuzluk durumuna, soru ve ünlem ifadesine göre sınıflandırmalar yapılmıştır (Dizdaroğlu, 1976: 282-361; Hatiboğlu, 1982: 164-172; Şimşek, 1987: 196-241; Ediskun, 1996: 370-376; Koç, 1996: 513-523; Hengirmen, 1998: 350-352; Keskin, 2003: 219-222; Eker, 2003: 388-393).

Çalışmamızda anlamlarına göre devrik cümleleri değerlendirirken biz de öncelikle cümleleri kiplerine göre tasnif ettik. Devrik cümleleri bildirme kipinde ve tasarlama kipinde olan devrik cümleler olmak üzere ikiye ayırdık, devrik cümlelerin çoğunluğu bildirme kipinde olduğu için bildirme kipinde olan devrik cümleler üzerinde ayrıntılı olarak durmadık, çalışmamızda bizi daha çok ilgilendiren tasarlama kipindeki devrik cümlelerdi. Çünkü tasarlama kipindeki cümleler ister düz, ister devrik olsun duygu değerini ve dilin psikolojik durumunu yansıtmaya, bildirme cümlelerine oranla daha elverişlidir. Bu bakımdan tasarlama kipinde olan devrik cümleleri, özellikle de emir cümlelerini ayrıntılı olarak değerlendirme gereğini duyduk (bk. 1.2.1.9.1.2. Tasarlama Kipinde Olan Devrik Cümleler).

İkinci olarak devrik cümleleri anlamsal içeriklerine göre olumlu, olumsuz cümle ve soru cümlesi olmak üzere üç bölümde değerlendirdik (bk. 1.2.1.9.2. Anlamsal İçeriklerine Göre Devrik Cümleler). Ünlem cümlesine ise bu bölümde yer vermedik, çünkü ünlem cümlesi bildirme ya da tasarlama kipinde olabilmektedir. İçerisinde bir ünlem bulunan cümlelerin sonunda ünlem işareti yer almayabilmektedir. Bu bakımdan ünlem cümlesinin sınırlarını belirlemek bizim için çok güç bir durum oluşturmaktaydı. Zaten Türk gramerinde ünlem ve ünlem cümlesinin sınırları tam olarak çizilmemiştir (Türk Gramerinin Sorunları II, 1999: 473-534).

Devrik cümlelerin duygu değerine göre de değerlendirilebileceğini düşündük, ancak her bir devrik cümlelerin metin bağlamından bağımsız olarak duygu değerine göre

değerlendirmesini yapmak hem güç, hem de göreceli bir durum oluşturmaktadır. Metin bağlamında devrik cümleleri değerlendirdiğimiz bir denemedeki devrik cümleleri, göreceli de olsa, duygu değerlerine göre inceledik (bk. 1.2.1.10. Metin Bağlamında Devrik Cümle Kullanımı).

0.2.4.2.5. Yükleminin Türü Bakımından Cümle Tasnifi

Bilindiği gibi yükleminin türü bakımından cümleler, isim ve fiil cümlesi olmak üzere ikiye ayrılır. Fiil cümlesi, yüklemi çekimli bir fiilden oluşan cümledir, isim cümlesi ise yüklemi ek-fiille çekimlenmiş isim soylu bir kelime veya kelime grubundan oluşan cümledir. Fiil cümlesinin kapsamı isim cümlesine göre daha geniştir. Geçişli fiil cümleleri bütün cümle öğelerini alabilirken, geçişsiz fiil cümleleri ise nesne dışında kalan bütün öğeleri alabilir. İsim cümleleri çoğunlukla özne ve yüklemden oluşur, bunun yanında isim cümlelerinde zarf tümlecisi ve kalmalı dolaylı tümleş de yer alabilir. Bazı isim cümleleri, yönelmeli ve çıkmalı dolaylı tümleş de alabilmektedir (bk. 0.2.4.2.1.4. Dolaylı Tümleş; 1.2.1.7.1.1.1. Var / Yok + DT Diziliminden Oluşan Devrik Cümleler).

Denemelerde yazarın, üslûp olarak fiilleri arka arkaya sıralayarak kısa ve yalın cümleler arasına devrik cümleleri de serpiştirerek hareketli bir anlatımı tercih etmiş olması nedeniyle devrik fiil cümlelerinin daha yoğun kullanıldığını görmekteyiz (bk. 1.2.1.7.2. Devrik Fiil Cümleleri). Denemelerde devrik isim cümleleri içinde var / yok'lu isim cümleleri de azımsanmayacak kadar çok kullanılmıştır (bk. 1.2.1.7.1.1. Var / Yok Yüklemlili Devrik İsim Cümleleri).

0.2.4.2.6. Yüklemin Konumu Bakımından Cümle Tasnifi

Düz ve devrik cümle dizilişleri, kaynaklarda öğelerinin dizilişlerine göre cümleler (Gencan, 2001: 137; Ediskun, 1996: 364; Hengirmen, 1998: 364; Keskin, 2003: 235), yükleminin yerine göre cümleler (Şimşek, 1987: 192; Karahan, 1997: 68; Eker, 2003: 386), kuruluşlarına göre cümleler (Dizdaroğlu, 1976: 248; Bilgin, 2002: 504) ve yapılarına göre cümleler (Hatiboğlu, 1982: 158; Koç, 1996: 530) başlıkları altında değerlendirilmiştir. Görüldüğü gibi kaynaklarda düz ve devrik dizim farklı başlıklar altında incelenmektedir. Biz bu değerlendirmelerden yükleminin konumuna göre cümleler tasnifini tercih ettik. Çünkü cümlelerin düz ya da devrik olmasını, cümlede yüklem yeri belirlemektedir.

0.2.4.2.6.1. Düz Cümle

Türkçenin genel olarak cümle yapısı Ö+T+Y şeklindedir. Yüklemi cümle sonunda bulunan bu tür cümleler, yüklemine yerine göre düz cümledir. Kaynaklarda düz cümle tanımı da yüklemi cümle sonunda olan cümle doğrultusundadır, bu konuda kaynaklarda farklı bir tanımla karşılaşmamaktadır, ancak terim konusunda sıkıntı olduğu görülmektedir, yüklemi sonda olan cümle bazı kaynaklarda düz cümle olarak adlandırılırken (Dizdaroğlu, 1976: 248; Şimşek, 1987: 192; Eker, 2003: 386), bazı kaynaklarda ise kurallı cümle olarak adlandırılmaktadır (Gencan, 2001: 137; Ediskun, 1996: 365; Karahan, 1998: 70; Hengirmen, 1998: 364; Keskin, 2003: 235). Biz bu terimlerden *düz cümle* terimini tercih ettik, çünkü kurallı cümle, kuralsızlığı akla getirmekte (Dizdaroğlu, 1976: 248; Eker, 2003: 386), Türkçe öğretimi derslerinde zaman zaman *devrik cümle* yerine, *kuralsız cümle* de denildiği görülmektedir.

Bilindiği gibi düz cümle yüklemi cümle sonunda olan cümledir. Türkçenin tarihi gelişim süreci içinde düz cümle, Türk cümle yapısının esasını oluşturmuştur. Türkçede yüklem cümle sonunda yer alması, Türkçeyi diğer dillerden ayıran ayırıcı bir özelliktir. Düz cümlede önemi vurgulanmak istenen öge yükleme yaklaştırılır. Buna göre yüklem önünde yer alan öğelerin yeri değişebilir (bk. 0.2.4.2.1.7. Cümle Öğelerinin Sıralanışı). Düz cümlelerin daha çok bilimsel anlatımlarda tercih edildiği, devrik cümlelerin ise bilimsel yazılarda pek az kullanıldığı belirtilmektedir (Şimşek, 1987: 192). Kaynaklarda düz cümle konusunda herhangi bir ihtilafla karşılaşmadık. Zaten düz cümle Türkçenin asıl cümle yapısını oluşturduğu için, düz cümlelerin tersi olan devrik cümle konusunda ihtilaf ortaya çıkmıştır (bk. 0.2.4.2.6.2. Devrik Cümle; 0.2.4.2.6.2.2. Devrik Cümle Üzerine Tartışmalar).

Denemelerdeki cümlelerin yaklaşık % 80'ini düz cümle oluşturmaktadır. Yaklaşık % 20 oranında olan devrik cümleler düz cümleler içine serpiştirilmiştir. Bizim çalışmamızdaki amaç devrik yapıları tespit etmek olduğu için burada düz cümleler üzerinde durmadık, ancak metin bağlamı içinde devrik cümleleri değerlendirirken, düz ve devrik cümle dizilimlerini karşılaştırdık (bk. 1.2.1.10. Metin Bağlamında Devrik Cümle Kullanımı).

0.2.4.2.6.2. Devrik Cümle

Türkçenin genel söz dizimi özelliği olan Ö+T+Y dizilişi dışında kalan, yüklem cümle başında ya da ortasında olduğu cümleler devrik cümle olarak adlandırılmaktadır. Ö+T+Y dizilişinden oluşan düz cümleyle ilgili farklı bir görüş yoktur. Ancak devrik cümlelerin Türk söz dizimindeki yeri, araştırmacılar arasında uzun süre tartışma konusu olmuş, devrik cümlelerin Türk söz dizimindeki yerine ilişkin farklı görüşler ve tutumlar ortaya çıkmıştır (bk. 0.2.4.2.6.2.2. Devrik Cümle Üzerine Tartışmalar).

Terim sözlükleri ve gramer kitaplarında devrik cümleyle ilgili olarak *Türkçenin normal söz dizimine aykırı olarak yüklemi öteki cümle öğelerinden daha önce gelen cümle* (Korkmaz, 1992:42); *Türkçenin tabii söz dizimine aykırı olarak yüklemi cümlelerin öteki öğelerinden önce gelen cümle* (Topaloğlu, 1989: 54); *yüklemi sonda bulunmayan cümle* (Gencan, 2001: 139; Şimşek, 1987:194; Karahan, 1997: 70; Hengirmen, 1998: 364; Bilgin, 2002: 505; Eker, 2003: 387); *Konuşmada ya da nesirde, özne ya da özne öbeği ile yüklem ya da yüklem öbeğinin –anlam gereğine göre- yer değiştirmesiyle oluşan cümle* (Ediskun, 1996: 366); *Yüklemi sondan öne alınmış yargılı anlatım*” (Dizdaroğlu, 1976: 250); *Yüklemi başka bir öğeden önce söylenen cümle* (Bilgegil, 1984: 51) tanımları yer almaktadır.

Araştırmacılardan Berke Vardar, *devrikleme (anastrophe) ve devriklik (inversion)* olmak üzere iki terimden söz etmiştir. Bunlardan devrikleme, *Sözcüklerin tümce içindeki olağan dizilişine uymayan sıralanış* olarak tanımlanırken, devriklik ise *olağan ve sık görülen bir sıralanış düzeninin yerini bir tümcede başka türlü bir sıralama düzeninin almasından kaynaklanan durum* şeklinde tanımlanmıştır (1998: 73, 74). Mehmet Hengirmen ise devrikleme (*anastrophe*)yi *Cümleleri kurallı veya olağan dizilişin dışına çıkarma, devrik duruma getirme işi* şeklinde tanımlamış, devriklik tanımına ise yer vermemiştir (1999: 115). Bu tanımlarda devrikleme ile devriklik arasında bir anlam farkı görülüyor. Her iki tanımın da ortak noktası, kelimelerin cümle içinde olağan dizilişinin dışına çıkmasıdır. Biz çalışmamızda bu terimlerden, *devriklik* terimini kullandık, gerek kelime grubu, gerek cümle gerekse mantıksal düzeyde meydana gelen devrik dizilişleri genel olarak devriklik olarak adlandırdık (bk. 1.1. Kelime Grubu Düzeyinde Devriklik, 1.2.Cümle Düzeyinde Devriklik, 1.3. Mantıksal Düzeyde Devriklik).

Kaynaklardaki devrik cümle tanımlarının aşağı yukarı aynı doğrultuda olduğu görülür, ancak bu tanımların bazılarında devrik cümlelerin Türkçenin normal söz dizimine aykırı olarak değerlendirildiği görülmektedir (Korkmaz, 1992: 42; Topaloğlu, 1989:54). Devrik Cümleyle ilgili tartışmalar da zaten bu noktada ortaya çıkmaktadır. Devrik cümle üzerine yapılan tartışmalar üzerinde başka bir bölümde durduğumuz için burada bu tartışmalara yer vermedik (bk.0.2.4.2.6.2.2. Devrik cümle Üzerine Tartışmalar).

Kaynaklarda devrik cümlelerin daha çok günlük konuşmalarda, şiirlerde, atasözü ve deyimlerde, gelişigüzel konuşmalarda, yazınsal yapıtlarda, sohbet üslûbunun hakim olduğu eserlerde kullanıldığı vurgulanmaktadır (Dizdaroğlu, 1976:255; Şimşek, 1987: 194; Gencan, 2001: 139; Banguoğlu, 1990: 534; Ediskun, 1996: 366; Karahan, 1997: 70; Koç, 1996: 556; Hengirmen, 1998: 365; Bilgin, 2002: 505; Eker, 2003: 387).

Devrik cümleye daha çok şiir dilinde rastlandığı ifade edilmektedir. Devrik cümlelerin şiirde kullanılması pek yadırgatıcı bir durum değildir, çünkü şiir dilinde ölçü, uyak, ahenk gibi birtakım estetik kaygılarla devrik cümleye sıkça rastlanılmaktadır. Bu noktada düzyazıda devrik cümle niçin kullanılır sorusu akla gelmektedir. Düzyazıda genel olarak söyleyişi güzelleştirmek, anlamı güçlendirmek, anlatımı daha kıvrak bir duruma getirmek, devrik cümlelerin vurguya, tona daha elverişli olması nedeniyle duygusal durumları anlatmak, duygu değerini arttırmak, anlatıma dokunaklı bir deyiş kazandırmak gibi nedenlerden dolayı devrik cümle kullanılmaktadır (Dizdaroğlu, 1976: 252; Gencan, 2001: 142; Şimşek, 1987: 194; Koç, 1996: 556; Hengirmen, 1998: 365).

Kaynaklarda devrik cümleyle ilgili sınıflandırmalar genellikle yüklemden sonra gelen ögeye göre yapılmış, yüklemden sonra öznenin, belirtili ve belirtisiz nesnenin, dolaylı tümlecin, zarf tümlecinin ve edat tümlecinin gelebileceği, yüklemden sonra birden fazla ögenin yer alabileceği, bir ögenin tümleyicisinin de yüklemden sonra gelebileceği belirtilmiştir (Dizdaroğlu, 1976: 253; Şimşek, 1987: 195; Ediskun, 1996: 366; Karahan, 2004: 101). Araştırmacılardan Haydar Ediskun, yüklemden sonra isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu ve şart cümlesi bulunan cümleleri *bileşik-devrik cümle* olarak adlandırmıştır (1996: 367-368). Biz isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil grubunu yan cümle olarak değerlendirmedığımız için bu tip cümleleri basit cümle düzeyinde devriklik bölümünde ele alıp, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarını cümle ögesi olarak kabul ettik. Ancak şart cümlesinin devrik kullanıldığı cümleleri birleşik cümle düzeyinde devriklik bölümü içinde değerlendirdik. Araştırmacılardan Hikmet

Dizdaroğlu, devrik cümleleri, *ad tümcelerine dayalı devrik tümce, eylem tümcelerine dayalı devrik tümce, yalın devrik tümce ve bileşik devrik tümce* olmak üzere dört türe ayırmıştır (1976:256-257). Bu sınıflandırmadan ilk ikisi devrik cümlelerin yüklemine türüyle ilgili iken, son ikisi ise cümlelerin yapısıyla ilgilidir. Dizdaroğlu'nun yalın devrik tümce olarak değerlendirdiği türden devrik cümleleri, biz basit cümle düzeyinde devriklik bölümünde inceledik. Dizdaroğlu'nun bileşik devrik cümle olarak nitelendirdiği örnekler şunlardır: *Ülen, dedi içinden, ev benim değil mi? // Çünkü bizde belli bir zamanda, anadilimiz diye keşfedilen bir dilin savunulması ile başlanmıştır bu işe. // İnsanca düşünsek, "başkalarından bize ne" deyip geçiştiremeyiz günlerimizi. // Bu halk o gün kavuşur annemiz güzel vatana / Çocuklarıyla nasıl sarmaşırsa yaşlı ana // Bu sabah, ilk bakışta göze çarpan, bir erkek konuk oldu duvarda. // Güzelsen, âşıkıysan, alışmalısın artık.* (1976: 257-258). Dizdaroğlu'nun verdiği bu örneklerden altı çizili olanları biz birleşik cümle düzeyinde devriklik, diğerlerini ise basit cümle düzeyinde devriklik olarak değerlendirdik.

Devrik cümleyi, dilin olanaklarından biri olarak gören ve bu yapının Türkçenin anlatım olanaklarından biri olduğunu kabul eden bazı araştırmacılar devrik cümlelerin anlam özellikleri ve işlevleri üzerine de birtakım çalışmalar yapmışlardır. Hikmet Dizdaroğlu, devrik cümlelerin anlam ve anlatım özelliklerini yedi maddede toplamıştır. Bunlar, anlatımdaki tekdüzeliği önleyip, anlatıma çeşitlilik kazandırmak; yazıya konuşma havası katıp, yazılı anlatımı sözlü anlatıma yaklaştırmak; anlamı sınırlandırıp, daha belirgin hâle getirmek; dikkati yargı üzerine çekip, anlamı daha etkili kılmak; bir dileği, özlemi, emiri daha güçlü anlatmak; değişik ruhsal durumları açığa vurmak ve söze duygusallık katarak, okuyanı duyguya etkilemektir (1976: 258-260). Araştırmacılar Ömer Demircan devrik dizimin işlevlerini: *bilgi birimlerine bölme, bilgi birimi içindeki oynamalar, yüklemsel çekim, ussal durumda değişiklik, sesletim gücünün dağılımı ve onarım* olmak üzere altı başlık altında değerlendirmiştir (2000d: 250; 2001a: 156; 2001b: 185). Yazılı metin oluşturmada devrik cümlelerin işlevi üzerine yapılan bir çalışmada, devrik cümlelerin metin içerisinde izleği / konuyu belirgin hâle getirmek ve anlam yapısını oluşturan öğeler arasında bağlantıyı sağlamak amacıyla kullanılabileceği vurgulanmıştır (Ruhi, 1992:57). Devrik cümlelerin işlevi üzerine yapılan bir diğer çalışmada devrik cümlelerin açıklama, dikkat çekme, anlatımda yol göstericilik, anlatımda ilgi çekicilik ve metin başında konu belirleme işlevlerinden söz edilmiştir (Akçataş, 2002: 604-607).

Biz incelememizde devrik cümleleri öncelikle, basit cümle düzeyinde ve birleşik cümle düzeyinde devriklik olmak üzere iki bölümde değerlendirdik (bk. 1.2. Cümle Düzeyinde Devriklik). Bunlardan basit cümle düzeyindeki devriklik, tek yüklemlı basit cümleden oluşan cümledeki devrikliktir, bu cümleler devrik basit cümleler şeklinde de adlandırılabilir. Birleşik cümle düzeyindeki devrikliği ise bir birleşik cümlelerin devrik kullanılması şeklinde değerlendirdik, buradaki devriklik *yan cümle + ana cümle* düzeninin *ana cümle + yan cümle* düzenini almasından kaynaklanan devrikliktir. Birleşik bir cümlelerin herhangi birindeki öğelerin yer değiştirmesi değil, cümlelerin yer değiştirmesi buradaki devrikliğin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmacılarından Haydar Ediskun'un şart cümlesini şart tümleci olarak değerlendirdiği birleşik devrik cümle, birleşik cümle düzeyinde ele alınması gereken bir devrikliktir. Burada bu tür devriklikleri birleşik cümle düzeyinde devriklik olarak değerlendirebileceğimiz gibi, birleşik devrik cümle olarak da değerlendirmek mümkün olabilir, ancak bu cümlelerin *birleşik devrik cümle* olarak değil de *devrik birleşik cümle* olarak adlandırılması daha uygundur bizce, çünkü ilk adlandırmada devrik cümlelerin birleşik olduğu anlaşılmaktadır, oysa bu yapıdaki devriklik, devrik cümlelerin birleşikliği değil, birleşik cümlelerin devrikliğidir (bk. 1.2.2. Birleşik Cümle Düzeyinde devriklik). Basit cümle düzeyinde devriklik bölümünde devrik basit cümleleri, yüklemden sonra gelen öge sayılarına, yüklem bir cümle ögesinin içinde yer almasına, cümle öğelerinin kendi içinde devrik kullanımına, bir cümle ögesinden sonra bir odaklayıcı kullanımına, yüklem türüne, yüklem yerine, anlamlarına, işlevlerine, metin bağlamına, birleşik cümlelerdeki kullanımlarına göre inceledik (bk. 1.2.1. Basit cümle Düzeyinde Devriklik).

0.2.4.2.6.2.1. Türkçenin Tarihi Dönem Metinlerinde Devrik Cümle Kullanımı Üzerine Bazı İncelemeler

Türk söz diziminde varlığı tartışma konusu olan devrik cümlelerin Türk söz dizimindeki yerini tespit etmek için Türkçenin tarihi dönem metinlerinde devrik cümlelerin varlığı da inceleme konusu olmuştur. Bizim çalışmamızda tarihi dönem metinlerindeki devrik cümleler inceleme konumuzun dışında yer almaktadır, ancak burada tarihi dönem metinleri üzerinde yapılan bazı çalışmalara genel olarak değinmek, tarihi dönem metinlerindeki devrik cümle örneklerinden bazılarını da yer vermek istedik.

Tarihi dönem metinleri üzerinde en kapsamlı araştırmayı Haydar Edsikun yapmıştır. Ediskun, tarihi dönem metinlerinden Oğuz Kağan Destanı, Orhun Abideleri, Dede Korkut Kitabı, Kabusnâme çevirisi ve Aşıkpaşazade Tarihi'ndeki devrik cümleleri tespit etmiş ve bu cümleleri yapılarına göre incelemiştir. Bu çalışma sonucunda Ediskun, Oğuz Kağan Destanı'nda 4, Orhun Abidelerinde 2, Dede Korkut Kitabında 61, Kabusnâme çevirisinde 273, Aşıkpaşazade Tarihi'nde 165 devrik cümle tespit etmiş (bu tespitlere klişe ve tekrarlar dahil edilmemiş). Ediskun, bu devrik cümleleri yüklemden sonra gelen ögeye göre sınıflandırmıştır. Buna göre öznenin, öznenin sıfatının, belirtili nesnenin, belirtisiz nesnenin, e'li, de'li, den'li tümleçlerin, zarf tümlecinin, edat tümlecinin yüklemden sonra gelebildiğini belirten Ediskun, bir fiilimsi grubu ya da şart cümlesinin devrik kullanıldığı cümleleri de bileşik-devrik cümle şeklinde adlandırarak örnekler vermiştir (1967: 130-138). Ediskun'un verdiği örneklerden bazıları şunlardır:

Açğung –dun song kil ordu-ğa (Oğuz).

Bardug ilgerü barduk karıgaru (Orhun).

Zira Osmanlu'nun âdeti değildir kaçanı kovmak (Aş.)

Budur Nuşin revan-ı Adil'in nasihatleri ve sözleri (Kab.).

Başlar kesildi top kibi (Dede).

Duvar da bir hat gördü yazılı (Kab.)

Hem iki yıldız doğdu ol zamanda kuyruklu (Aş.)

Sen munda kal aç kalık (Oğuz)

Çekeyim yayı, atayım ohu, dedi (Dede)

Kimse hata etmeye fenninde (Kab.)

Hoşnudet anı senden (Kab.)

Yumcultu durdu hayli zaman (Kab.)

Yahşi armağanlar getirin benim oğlum boyunca (Dede).

Sana düşer mi mana bunun gibi söz söylemek (Dede)

Halk bilir senin ne fikrettiğini (Kab.)

Kimsene ellerinden almaya âhir zaman olup kıyamet kopunca (Dede)

Babasına haber oldu bazirgânlar geldi deyü (Dede)

Yigirmi sünüş sükürmüş Tanrı yavlıkaduk uçun (Orhon)

Oğul dahi neylesün baba ölüp mal kalmasa (Dede)

Ve nice gemiler dahi kaçtı ele girmede Boğaz'a gelinceye değin (Aş.)

Tarihi dönem metinlerindeki devrik cümleler üzerine yapılan bir diğer çalışmayı, Musa Duman'ın Birgili Muhammed Efendi'nin "Vasiyet-nâme" adlı eseri üzerinde yaptığı inceleme oluşturmaktadır. Vasiyet-nâme halka dini bilgileri öğretmek amacıyla Eski Anadolu Türkçesi döneminden Osmanlıcaya geçişte yazılmış mensur bir eserdir. Musa Duman Vasiyet-nâme'de 58 devrik cümle tespit etmiş, bunları da yüklemden sonra gelen ögeye göre sınıflandırmıştır. Duman, inceleme sonunda nesnenin yüklemden sonra getirildiği 2, şart cümlesinin esas cümle yükleminden sonra getirildiği 16, dolaylı tümlecin yüklemden sonra getirildiği 6, zarf tümlecinin yüklemden sonra getirildiği 34 devrik cümle tespit etmiştir (2003: 209-233). Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

Eğer rükudan kalkduktan sonra ansa kunut okumadugın, kunut okumamak gerek (53a 1-2)

Eğer evvel hac itdise tekrar itmek lazım olur, eğer kadir ise. (27b 8-9)

Ve padişahlara kılıc çekmek cayız değildür, ne kadar zalim de olursa (17a 8)

İki saf kadar yörimek bir yerden (48b 6)

Bağdaş kurmak, özürsüz (46b, 2)

Bir kimse bir avrata nikah itse şahidsiz (37b, 3)

Bu kıyas üzre eyleye on güne varınca (56b, 1)

Daha önce yüksek lisans çalışmasında cümlelerini incelediğimiz Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait anonim bir gazavatnâmede, manzum parçalar hariç, 40 devrik cümle tespit ettik. Bu cümlelerin 2'sinde yüklemden sonra iki öge gelirken, 38'inde ise yüklemden sonra tek öge gelmiştir. Yüklemden sonra tek öge alan cümlelerin 7'sinde özne, 20'sinde belirtili nesne, 4'ünde dolaylı tümleç, 4'ünde zarf tümleci, 3'ünde bağımsız tümleç yüklemden sonra yer almıştır (Torun, 2000: 229-234). Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

Amma biz geledüm yine sag kolun hikâyesine.

Bu senün sözün olmaz Turhan...

... bunlar bir sahrada konup tehir eylediler sabaha dek.

Çağırın bana ol Anadolu seklerini.

... dün gün ben durmayup anlara korku virürem anun içündür bunların dönüp gitmesi.

Ez-in-canib geledüm sol kol alayına.

Göreyim sizi Narnur'a nice hizmet idersiniz...

İmdi bunlar bu arada tursunlar biz gelelüm Turhan Big'e.

Kandasın Ungurus keferesi?

... ol gün dahı ta ahşam olunca bu minval üzere küffara urdılar kılıcı.

Sen dahı tur yerinden, var irakda Hisar'ı gözle.

... vakt-ı zaman ile hareket idüp il memleketini zabt u rabt idesin fırsat elde iken...

Yekdür Allah yek.

Çalışmamızın kapsamı içinde tarihi dönem metinlerini incelemek yer almıyor. Tarihi dönem metinlerindeki devrik yapılar ancak başka bir araştırmanın konusu olabilir. Ancak bu bölümde yer verdiğimiz sınırlı sayıdaki devrik yapılarla Nurullah Ataç'ın denemelerindeki devrik yapılar arasında birtakım paralellikler kurabilme ve tarihi bir perspektif oluşturabilme fırsatı açısından sınırlı da olsa tarihi dönem metinlerinde rastlanılan devrik yapı örneklerinden bazılarını burada yer vermek istedik.

0.2.4.2.6.2.2. Devrik Cümle Üzerine Tartışmalar

Türkçenin ilk yazılı metinlerinden itibaren az çok rastlanan devrik cümle yapısının Türk söz dizimindeki varlığı konusu, Türkçenin temel sorunlarından birini oluşturmuş ve tartışmalara neden olmuştur. Bir kısım araştırmacılar devrik cümlelerin Türkçede yeri olmadığını savunarak devrik cümleyi reddederken, bir kısmı Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından itibaren devrik cümlelerin Türk söz diziminde yeri olduğunu, bu nedenle Türkçede devrik cümle gerçeğinin yadsınamayacağını ifade etmişlerdir.

Türk söz dizimi ile ilgili kitaplarda devrik cümle konusuna yer verilmekle birlikte bazı araştırmacılar devrik cümlelerin karşısında yer alırken, bazıları da Türkçede devrik cümlelerin varlığını savunmuşlardır. Kaya Bilgegil, Türk söz diziminde esas unsurun ikinci derecedeki unsurlardan sonra gelmesinin bir kanun olduğunu vurgulayarak devrik cümlelerin kullanım nedenleri arasında günlük konuşmalardaki ihmalkarlık, yabancıların Türkçeye hakim olamayışları ve bazı Türk yazarlarının şahsi fantezilerini sıralamıştır (Bilgegil, 1984: 51-52). Haydar Ediskun, Hikmet Dizdaroğlu, Tahir Nejat Gencan, Rasim Şimşek ve Mehmet Hengirmen Türkçede devrik cümlelerin yeni olmadığını, başlangıçtan beri Türkçede devrik cümle geleneğinin bulunduğunu tarihi dönem metinlerindeki devrik cümle örnekleriyle vurgulamışlardır (Ediskun, 1967: 130-138; 1996: 366; Dizdaroğlu, 1976: 250; Gencan, 2001: 139; Şimşek, 1987: 194; Hengirmen, 1998: 364).

Ömer Demircan'ın *Devrik dizim üzerine tartışmalar* adlı yazısında, Atatürk zamanında dilde özleşme akımı içerisinde bir ara söz diziminde de devrim düşünüldüğü, ancak daha sonra bu düşünceden vazgeçildiği, Nurullah Ataç'ın, dilbilgisi kitaplarında cümlede öge değişmelerine yer verilmediğinden yakındığı, devrik cümleye karşı olanların devrik cümleyi bir moda ve sol cümle olarak nitelendirdikleri, bir dilin cümle yapısından yakalanarak soysuzlaştırılacağı, Türk insanının ancak şaşırdığı ya da sarhoş gibi dolaştığı zamanlarda devrik cümle kullandığı, devrik cümlelerin Türk söz dizimine aykırı olduğu yönünde ifadeler yer almaktadır (2001c:171).

Türkçede devrik cümleyle ilgili tartışmalar, 1940'lı yıllarda başlayıp, 1950'li yıllarda yoğunlaşmıştır. Devrik cümleyle ilgili tartışmaların odağındaki kişi Nurullah Ataç olmuştur. Ataç'ın devrik cümleyi kullanması ve devrik cümleyi savunmasına karşı çıkanlar Ataç'ın Türkçenin söz dizimini bozduğunu iddia etmişlerdir. Devrik cümleyle ilgili bazı tartışmalar ve görüşler şunlardır:

Ahmet Ateş, Türkçe bir cümlede zarfın başta, sonra fail ve mefullerin, en sonunda da fiilin geldiğini, tamlayanın tamlanandan, belirtenin belirtilenden önce geldiğini belirtmiş, bu kuralların Türkçeyi Türkçe yaptığını ve diğer dillerden ayırdığını vurgulamıştır. Ateş'e göre Nurullah Ataç bu kuralları yıkmaya çalışmaktadır. Ateş, halk dilinde devrik cümle kullanımını halkın kötü konuşması olarak değerlendirmiş, yazarlarla halkın konuşmasının karşılaştırılamayacağını belirtmiş, Ataç'ın devrik cümle kullanımını, yabancı dil etkisine bağlamış, gençlerin bir kısmının da Türkçenin Söz dizimi bozma konusunda Ataç'ın izinden gittiklerini ifade etmiştir (1953: 72-74). Nurullah Ataç bu yazıya cevabında, Ateş'in halkı iyi konuşanlar kötü konuşanlar şeklinde ayırmasını eleştiriyor. Ataç, halk dilinde, konuşma dilinde yazı diline geçirilmekten çekinilen birçok yapının olduğunu, bu yapıların yazı diline geçirilmemesi nedeniyle yazı dilinin yoksullaşıp, tatsızlaştığını; ayrıca Türkçede isim hâl eklerinin çok zengin olması nedeniyle isim hâl eki almış kelimelerin cümle içinde sırası değişse bile kelimenin görevinin değişmediğini ifade etmiştir. Ataç Türkçede devrik cümle geleneğinin yeni olmadığına, Aşık Paşazâde Tarihi'ni ve Mercimek Ahmet'in Kabusnâme çevirisini örnek göstermiş, devrik cümle kullanımında aynı zamanda çağın, ayrıca Doğu uygarlığından Batı uygarlığına geçişin de etkisi olduğunu ve bir dilin değişmez kuralları olmadığını ifade etmiştir (1953: 75-78). Ahmet Ateş, Nurullah Ataç'a cevabında isim hâl eklerinin zengin oluşunun, kelimeleri cümle içinde başıboş bir şekilde kullanmak için bir neden oluşturmadığını, düşünceler ve düşünüşün Batı'dan

alınabileceğini, ancak bunların Türkçe kelime ve söz dizimi ile anlatılabileceğini ifade etmiştir (1954: 199-203).

Necmettin Özdesenli “devrik cümle üzerine” adlı yazısında devrik cümlelerin koyu bir yericisi olmadığını bildirmekle birlikte devrik cümleyi savunanları eleştiriyor. Devrik cümlelerin yerine ve uygun yazı türüne (mektup, karşılıklı konuşma, tiyatro, alaycı yazılar gibi) göre kullanılabileceğini belirtiyor. Devrik cümleyi savunanların halkın konuşma dilinden örnekler vermesini (Tramvay biletcilerinin “Var mı inen!” demesi gibi.) eleştiriyor. Nurullah Ataç’ın bile devrik cümle konusunda tatmin edici bir açıklama yapamadığını ifade ediyor (1954: 645-647). Nurullah Ataç, Özdesenli’ye verdiği cevapta devrik cümle ile yazmayı daha doğal bulduğunu, bir dilin söz dizimini incelerken, bilginler yanında halkın diline de bakmak gerektiğini ifade etmiştir (1954a: 647-649).

“Devrik tümce üzerine düşünceler” adlı yazısında Z. İçen, yazı dili ve konuşma dili ayırımına dikkat çekmiş, konuşma dilinde duyu beraberliği olduğunu, yazı dilinde noktalama işaretlerinin ve söz diziminin büyük önem taşıdığını; yazı dilinin değişmez kanunları ve kuralları olduğunu, düşünce ve duyguların bu kanun ve kurallar üzerine kurulan noktalama sistemiyle somutlaştığını vurgulayarak devrik cümlelerin noktalama sisteminin, başının, sonunun belli olmadığını; konuşulduğu gibi yazılamayacağını, hiçbir zaman konuşma dili ile yazı dilinin birleşemeyeceğini, benzeşemeyeceğini ifade etmiştir (İçen, 1954:149-150). Nurullah Ataç, Z. İçen’e cevabında, kurallara çok bağlı olan ve adeta cansızlaşmış yazı diline bir hava vermek için devrik cümlelerin gerekli olduğunu ifade etmiş, konuşma dili ile yazı dilinin birleşemeyeceğine, kaynaşamayacağına dair görüşüne ise karşı çıkmıştır (1954b: 150-153).

Enver Naci Gökşen “Tarih boyunca devrik cümle” adlı yazısında ölçüyü kaçırmadan kullanılan devrik cümlelerin yazıya bir çeşni kattığını, anlatımı tekdüzelikten kurtardığını; ne tamamen devrik cümleye karşı durmanın ne de aşırı derecede devrik cümleci olmanın Türkçenin gerçeğine aykırı olacağını ifade etmiştir. Enver Naci Gökşen, Türkçede devrik cümle olmadığını kanıtlamak isteyen Suat Salih Asran’ın Türkçede sıfat tamlamasının ters çevrilemeyeceğine dair görüşüne ve Muharrem Ergin’in bir belirtili isim tamlamasının ekleri ve kelimelerinin yer değiştiremeyeceği görüşüne yer vermiş, bu kanıtların devrik cümleye karşı kullanılabilecek bilimsel bir neden olmadığını belirtmiştir (1967: 139-144).

Nihat Sami Banarlı, bir dilde cümle yapısının milli olduğunu vurgulamış, buna göre Türkçede *fâil + mef'uller + fiil* sıralanışındaki mantığın milli olduğunu, devrik cümlelerin millî olmadığını, Türk'ün *ancak telâşlandığı, dili dolaştığı acele konuşmak zorunda kaldığı, kısaca şaşırdığı zaman* devrik cümle kullandığını, devrik cümle bolluğunun böyle bir şaşkınlığın ifadesi olduğunu belirtmiştir (1980: 26).

Kevser Acarlar, devrik cümlelerin, yazı dilinin konuşma diline yaklaşması doğrultusunda, Türkçenin doğal bir gelişimi olduğunu, bu çerçevede devrik cümlelerin de dilbilgisi kuralları arasında bütün özellikleriyle ele alınması gerektiğini, eskiden beri konuşma dilinde yaşayan devrik cümleyi, dilbilgisi kitaplarında belirtilen geleneksel kalıplara sokulmadan dizilişlerine bakılarak, “kuralsız cümle” olarak değerlendirmenin yetersiz bir açıklama olduğunu vurgulamıştır. Acarlar, içten geldiği gibi düzenlendiği için bu tür söyleyişleri “gelişigüzel konuşma dili” şeklinde adlandırmanın doğru olmadığını, bu tür söyleyişleri “gelişigüzel” şeklinde nitelendirmenin, kişileri devrik cümleyi küçümsemeye, değersiz bulmaya sürüklediğini ifade etmiştir. Bu tür söyleyişte konuşan ya da yazanın konusunu, düşünce ve duygularının gerektirdiği şekilde zihninde tasarladığını, kelimelerin zihinde doğuş sırasına göre cümlelerin şekillendiğini, bunun içten geldiği gibi söylemek ve yazmak olduğunu, bunun da doğal bir anlatış olduğunu, devrik cümlelerin nedensiz yere kullanılmadığını vurgulamış; düz cümlelerin ve devrik cümlelerin kullanım nedenlerini *Sözün önemli yanı, olan şeyin, yapılan işin nerde, niçin, nasıl meydana geldiğini anlatmak; belirtilmek istenen yargıya hangi yollardan varıldığını açıklamaksa, cümlede ögeler geleneksel kurala göre sıralanır. Yok, eğer konuda söyleneni, dinleyiciyi olan şey, yapılan iş ve yargı daha çok ilgilendiriyorsa yüklem başa geçer; öteki ögeler de etkileyici nitelikleri oranında cümlede yer alır.* şeklinde belirtmiştir. Acarlar, kişinin söyleyeceklerini, yazacaklarını tek bir kalıba uydurma zorunluluğunun, kişinin söyleme ve yazma özgürlüğünü kısıtladığını, bu durumda kişinin içinden geldiği gibi konuşup yazamadığını, bu durumda içten gelen duyguların dile yansımadığını, böylelikle yazı ya da sözün soğuk, sevimsiz olduğunu, yapmacık ve samimiyetten uzak olduğunu, devrik cümlede sözün ekseninin olan şey, iş ve yargı üzerinde döndüğünü, bu durumda öncelikle söylenmesi gereken kelimenin yüklem olduğunu, bu nedenle yerinin değiştirilip öne alındığını vurgulamıştır. Acarlar, devrik cümlelerin anlatım değerini örneklerle göstermeye çalışmış, Oktay Akbal'dan aldığı üç cümle üzerinde devrik ve düz cümleyi karşılaştırmıştır, bu örneklerden biri olan *Günüm geçti bu mısraın uçsuz bucaksızlığında* cümlesinin düz cümle hâlinde yani

Günüm bu mısraın uçsuz bucaksızlığında geçti şeklinde olması hâlinde *boşuna uğraştım, günüm yabana gitti* anlamına kayabileceğini, yazarın sözü edilen mısraın derinliğine inemeyişinin acısını hissettirmek amacıyla cümleyi devrik kullandığını vurgulamıştır. Acarlar, devrik cümlelerin günlük konuşmalardaki, atasözleri ve deyimlerdeki ve tarihi dönem metinlerindeki kullanımı ile ilgili örnekler de vermiştir. Acarlar sonuç olarak sözün gelişi diye bir şey olduğunu, bu bağlamda söz ya da yazıda cümlelerin sözün akışının gerektirdiği şekilde işlenmesi gereğini vurgulayarak, devrik cümlelerin *gelişigüzel konuşma dili* şeklinde adlandırılarak horlanmasından kurtulması gerektiğini ifade etmiştir (1972: 251-257).

Devrik cümle üzerine tartışmaların yoğun olduğu yılların edebî hayatında çevirmen, eleştirmen ve deneme yazarı olarak önemli bir yer tutan Nurullah Ataç, kuşkusuz devrik cümle konusunda en çok eleştirilen kişi olmuştur. Nurullah Ataç, eleştirilere karşı kendi izlediği yolda devam etmiş, bu eleştirilerin de etkisiyle olsa gerek, denemelerinde yoğun bir şekilde devrik cümle kullanmış, Türk söz diziminin olanaklarını zorlamıştır. Burada devrik cümle üzerine yapılan tartışmalar konusunda ve Nurullah Ataç'ın bu tartışmalardaki yeri konusunda tarihî bir perspektif oluşturmak istedik. Günümüzde Türk söz varlığında yeri şöyle ya da böyle kabul edilmiş olan devrik cümlelerin varlığına ilişkin tartışmalar artık geride kalmış görünüyor, çünkü artık dilde var olan yapıları kurallı ya da kural dışı sayma eğilimi yerine, var olan yapıları betimleme ve bu yapıların kullanıldığı bağlam içinde işlevini belirleme amacı ön planda yer almaktadır.

0.2.5. Nurullah Ataç ve Dil Anlayışı

Cumhuriyet dönemi deneme ve eleştiri yazarlarımızdan biri olan Nurullah Ataç, 1898 yılında İstanbul'da doğmuştur. Düzgün bir eğitim görmeyen Nurullah Ataç, Galatasaray Lisesi'nin 4. sınıfından ayrıldıktan sonra, ailesi onu İsviçre'ye gönderir. Ataç, 5 yıl sonra İsviçre'den döndüğünde bir süre Fransızca öğretmenliği, Ticaret ve Milli Eğitim bakanlıklarında çevirmenlik yapar (1926-27), daha sonra Ankara ve İstanbul liselerinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Okulu'nda, Ankara Gazi Eğitim Enstitü'sünde öğretmenliğe devam eder (1927-45), cumhurbaşkanlığı çevirmenliğinden emekliye ayrılır (Şub-1952) ve 1957'de Ankara'da ölür (Kurdakul, 1987: 188).

Nurullah Ataç, ilk yazı ve şiirleriyle Dergâh dergisinde (1921-22) görünmüş, daha sonra Akşam, Hakimiyet-i Milliye, Hayat, Yedigün, Tan, Akşam Postası (1922-40) dergi ve gazetelerinde çıkan tiyatro eleştirileri, söyleşileri, denemeleriyle sanat dünyasının vazgeçilmezlerinden biri hâline gelmiştir. Nurullah Ataç'ın edebî hayatını iki dönemde incelemek mümkündür. Bunlardan ilki 1930-1940 yılları arasındaki dönemdir. Ataç'ın bu döneme ait yazılarında Osmanlıca kelimelere de rastlanır, zaman zaman Fransızca kelimelere bulduğu karşılıkları da kullanır, bu dönemde devrik cümle kullanımına henüz başlamaz, anlatımını soru ve cevaplarla hareketlendirmeye çalışır. Ataç'ın edebî hayatındaki ikinci dönem ise 1940'tan ölümüne kadar olan süredir. Ataç'ın çoğunluğu Ulus, Cumhuriyet, Türk Dili, Varlık ve Son Havadis dergi ve gazetelerinde çıkan bu yazılarında dil ve edebiyat yazılarının ağırlıkta olduğu görülür (Kurdakul, 1987: 188-189).

Asım Bezirci, Nurullah Ataç'ın edebiyatımıza ve düşünce hayatımıza birçok katkısı olduğunu belirtmektedir, bunlardan bazıları şunlardır:

-Edebiyatımızın Doğululuktan, alaturkalıktan kurtulması, Batılılaşması, Batı (özellikle Grek, Latin, Fransız) edebiyatının klasik ürünlerinin dilimize çevrilmesi;

-Düşünüşümüz gibi yazışımızın da duyguculuktan, süsten, gösterişten, özentiden, yapmacıktan, sahtelikten, yalandan sıyrılarak usçu, yalın, açık bir kimlik kazanması;

-Edebiyatın yenileşmesi, çağdaşlaşması, beğenice yükselmesi, yerleşmiş kalıplardan, eskimiş görüşlerden ayrılması, köhnemiş değerlerden, kof ünlerden temizlenmesi, genç/başarılı yazarların tanınması, benimsenmesi, yetişmesi;

-Okurlar ile yazarların eleştiriye alıştırılması, eleştirinin sorunlarıyla tanıştırılması;

-Türkçenin özleşmesi, gelişmesi, benliğine kavuşması, yazarlarda bir dil beğeni ve bilincinin uyanması, devrik tümcenin kullanılması, konuşma dilindeki bazı özelliklerin (canlılık, doğallık, sıcaklık, kıvraklık, değişkenlik vb.) yazı diline aşılması;

-Deneme, günce ve söyleşi türünün yerleşip gelişmesi vb. (1998: 14).

Nurullah Ataç'ın, çevirmen, eleştirmen ve denemeci olarak Türk edebiyatına yaptığı katkıları burada ayrıntılı olarak değerlendirmek bizim çalışmamızın sınırlarını aşacaktır, bu nedenle burada Ataç'ın edebî kişiliği üzerine ayrıntılı değerlendirmeler yapmak amacıyla değiliz. Burada bizi daha çok ilgilendiren şey Ataç'ın dille ilgili düşünceleri ve bu düşüncelerinin denemelerine yansımış biçimidir. 1940'lı yıllardan itibaren dil devriminin bir savunucusu olan ve hayatının sonuna kadar da dil devrimini savunan Nurullah Ataç, denemeci, eleştirmen, çevirmen olarak kabul

edildiği hâlde, dilci olarak kabul edilmez, o da zaten kendini dilci olarak değerlendirmez. Nurullah Ataç, denemelerinde dili özleştirme amacıyla birtakım yeni kelimeler kullanmıştır. Ataç'ın denemelerinde kullandığı yeni kelimelerin kaynağını ağızlardan aldığı kelimeler, Eski Türkçeden aldıkları ve kendisinin türettiği kelimeler oluşturur (Tekin, 1958: 408-413).

Ataç'ın dili özleştirme çabası sadece kelime düzeyindeki çalışmalardan ibaret değildir. Nurullah Ataç söz diziminde de yenilik yapmayı düşünmüş bu amaçla denemelerinde 1940'lı yıllardan sonra devrik cümle kullanmaya başlamıştır. Bir araştırmacıya göre *Ataç yalnız dili özleştirmekle kalmamış, yazı biçimini de özleştirmiş, temize, güzele ulaştırmıştır. 'Ataç üslûbu' diyebileceğimiz pek kendine özgü bir üslûp getirmiş, yazı dilini 'kitabî' dilden, Osmanlı kalem dilinden kurtararak konuşma dili üzerine, düşünce ve duyguları çok daha renkli, çok daha nuance'lı olarak vermek gücünü taşıyan o canlı dil üzerine kurmağa çalışmıştır.* (Demirkan, 1958: 402-407). Nurullah Ataç'ın dil anlayışına ilişkin aşağıdaki sözleri onun dile bakışını özetlemektedir: *Bir yazı dili uydurmuşsunuz, kimse ayrılmasın ondan diyorsunuz. Tatsız, ölü bir dil. Ne yüreğin çarpmalarına uyuyor, ne de düşüncenin yürüyüşüne. Kokusu yok, rengi yok, sesi yok...Dili daracak sınırlar içine kapatmışsınız, züğürtleştirmiş, yoksullaştırmışsınız; sonra da istediğinizi söylemeğe yetmiyor diye hadi bakalım her dilden kelime almağa kalkıyorsunuz. Zengin dil, sözü bol olan dil değil, asıl nahvı kullanışlı olan dildir.* (Ataç, 2000a: 56). Bu sözlerden Ataç'ın dili zenginleştirmek için konuşma dilinin olanaklarından yararlanarak, yazı dilinin sınırlarını genişletme ve dili daha canlı ve doğal hâle getirme isteğini anlıyoruz.

Nurullah Ataç'ın deneme türü ve çevirileriyle edebiyatımıza ve düşünce hayatımıza katkıları dışında, onu farklı kılan özelliği daha çok konuşma dilinde rastlanılan devrik cümleyi eserlerinde kullanmasıdır. Bu konuda Ataç, birçok eleştiriye maruz kalmasına rağmen tuttuğu bu yoldan ayrılmamıştır (bk. 0.2.4.2.6.2.2. Devrik Cümle Üzerine Tartışmalar). Ataç'ın devrik cümleye ilişkin görüşü şöyledir: *Diyorum ki: Türk ulusunun konuşma dilinde devrik tümceler vardır, demek ki bizde devrik tümce kullanmak dilimizin özüne aykırı bir özentî değildir, Türkçede devrik tümce olduğu dilbilgisinde de gösterilmelidir. Bu bir. İkincisi: Türkçenin devrik tümceler kullanabileceğini şiirimiz de çok iyi gösteriyor. Türkçe devrik tümceyi kaldırmasaydı divan şairlerimizin yazdıkları da, saz şairlerimizin yazdıkları da bize aykırı gelir, güç anlaşılırdı. Oysaki değildir öyle. Türkçede ismin yedi hali olması devrik tümceyi kolaylaştırıyor, yazarlarımız bu kolaylıktan niçin asılanmasınlar?* (Ataç, 2000b: 204).

Nurullah Ataç'ın denemelerindeki cümleler genellikle kısa cümlelerden oluşmaktadır. Bunu dışında Ataç'ın akıcı, yalın, anlaşılır bir üslûbu vardır. Ataç'ın bu üslûbunun oluşmasında konuşma dilinin olanaklarından biri olan devrik cümleyi

kullanmış olması da etkili olmuştur. Ataç'ın *Bana sorarsanız, ben devrik tümceye “kaymadım”, düşünerek, isteyerek, ne yaptığımı bilerek “yükseldim” devrik tümceye. Ben de yanılabilirim, ama şimdilik bu konuda yanılmadığımı sanıyorum, onun için de bırakmayacağım şimdiki değişimi.* (Ataç, 2000b: 1999) sözlerinden devrik cümleyi bilinçli olarak kullandığı anlaşılıyor.

Devrik tümceyle Ataç bir yandan Türkçenin sınırlarını genişletmeğe çalıştı, devrik tümceye canlılık verdi, yaşama hakkı kazandırdı. Öte yandan devrik tümce de onu en özgün deyişli yazarlarımızdan biri kıldı dilimizin. (Sav, 1959: 374) sözlerinde Nurullah Ataç ve devrik cümle özdeşleştirilmiştir. Bu özdeşleştirmeden dolayı Türkçede devrik cümle denince akla gelen ilk isim, Nurullah Ataç olmaktadır. Bu çağrışım, Ataç'ın yaşadığı dönemde devrik cümlelerin en önemli savunucusu ve kullanıcısı olmasıyla ilgilidir.

1. DEVRİK YAPILAR

Denemelerde tespit ettiğimiz devrik yapıları, kelime grubu düzeyinde, cümle düzeyinde ve mantıksal düzeyde devriklik olmak üzere üç ana bölümde inceledik.

1.1. Kelime Grubu Düzeyinde Devriklik

Denemelerde devrik kullanılan kelime grupları, belirtili isim tamlaması, zamir tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, değil edatı ile oluşturulan bağlama grubudur. Kelime grupları dışında isim cümlelerinin olumsuzluğu için kullanılan *değil* edatının, önündeki isim unsuruyla yer değiştirerek kullanımına da az sayıda örnekte rastlanmaktadır. Cümle çözümü sırasında *isim+değil* yapısının bütünü cümlenin Y'sini oluşturmaktadır, dolayısıyla bu kullanım da bir öbek özelliği göstermektedir. Bu bağlamda *değil+isim* yapısında olan devrik kullanımlara da kelime gruplarının devrikliği bölümünde yer verdik. Bunların dışında çıkma grubu olarak değerlendirilebilecek 2 örnek bulunmaktadır.

Denemelerde devrik kullanımlarına rastlanan belirtili isim tamlaması, zamir tamlaması ve sıfat tamlamalarını *tamlamalarda devriklik* başlığı altında toplayarak, devrikliğine çok rastlanan tamlamadan az rastlanana doğru bir sıralama yaptık. Fiilimsi gruplarının devrik kullanıldığı yapıları da *fiilimsi gruplarında devriklik* başlığı altında toplayarak *isim-fiil grubunda devriklik*, *sıfat-fiil grubunda devriklik* ve *zarf-fiil grubunda devriklik* olmak üzere 3 alt başlıkta inceledik. Tamlamalar ve fiilimsi grupları dışında kalan ve kelime grubu olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalı olan kullanımları ise *diğer devrik kelime grupları* başlığı altında inceledik. Tamlamalar ve fiilimsi grupları dışında devrikliğine çok rastlanan bir diğer dizimsel yapıyı ise deyimler oluşturmaktadır. Kalıplaşmış söz grupları olan deyimleri de yapısal özelliklerine göre sınıflandırmaya çalıştık.

1.1.1. Tamlamalarda Devriklik

Denemelerde 154 belirtili isim tamlaması, 124 zamir tamlaması ve 9 sıfat tamlaması devrikliğine rastlanmıştır.

1.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasında Devriklik

Denemelerde 154 cümlede belirtili isim tamlamasının devrik kullanımına rastlanmıştır. Devrik belirtili isim tamlaması cümlede çoğunlukla Ö olarak kullanılmıştır. Bunun dışında Y, BliN ve ZT olarak da kullanıldığı az sayıda örnek vardır. Devrik belirtili isim tamlaması eğer cümlenin Y'sini oluşturmuyorsa, devrik belirtili isim tamlamasının unsurları arasında Y'nin yer alması, aynı zamanda cümlenin de devrik olması anlamına gelmektedir (bk. 1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği). Devrik belirtili isim tamlamalarını öncelikle tamlananla tamlayan arasına cümlenin bir ögesinin gelip gelmemesine göre iki başlık altında değerlendirdik. Bunun dışında deyim öbeği içinde yer alan devrik belirtili isim tamlamalarını ayrı bir başlık altında topladık, çünkü içinde devrik belirtili isim tamlaması bulunan bu tip deyim öbeklerinde deyimi oluşturan kelimelerin birbirinden ayrıştırılması zor görünüyor (bk. 1.1.4. Deyimlerde Devriklik). Ancak bu tür kullanımlardaki asıl devriklik deyimden ziyade belirtili isim tamlamasının devrikliğidir.

1.1.1.1.1. Tamlanan + Tamlayan Diziliminden Oluşanlar

8 cümlede devrik belirtili isim tamlamasının tamlananla tamlayanı arasına başka bir unsur gelmeden kullanıldığını görmekteyiz. İki örnekte ise devrik belirtili isim tamlaması *ol-* fiiliyle birlikte birleşik fiil oluşturmuş, devrik belirtili isim tamlamasının arasına *ol-* yardımcı fiili gelmiştir. Bu yapıyı da bir bütün olarak düşünmek gerektiği için bu bölümde ele aldık. Bu örneklerdeki devrik belirtili isim tamlamaları cümlenin Y'sini, Ö'sünü, BliN'sini ve ZT'sini oluşturmaktadır (bk. 1.2.1.3. Y'nin Kendi İçinde Devrik Kullanımından Kaynaklanan Cümle Devrikliği; 1.2.1.4. Y Dışındaki Ögelerin Kendi İçinde Devrik Kullanımı). Kendi içinde devriklik taşıyan 8 cümleden 6'sı isim cümlesi, 2'si ise fiil cümlesidir. İçerisinde devrik belirtili isim tamlaması bulunan bu cümleler, ögelerinin dizilişi açısından da devrik cümle diziliminden oluşmaktadır.

Var *bir musikisi / o telin*, ama bir fısıldama, bir mırıldanma musikisi. (GG/SS, 169)

Artık: “Bu dille söylenemez ki bu söz!...” dediğim pek olmuyor; onun yerine: “ Elbette vardır *Türkçesi / bu sözün*; ama nedir? Ben bulamıyorum” deyip üzülüyorum. (GG/SS, 110)

Severim *dillerini / bu yurdun*. (KD/A, 55).

En güzelidir, en doğrusudur / bayramların. (OM/PC, 37) (Bu cümledeki tamlama 2 devrik belirtili isim tamlaması sayılabilir)

Bizim bazı şairlerimize, sanat adamlarımıza surrealiste diyenler var ya, gülüyorum onlara, ne dediklerini bilmiyorlar, *farkında bile değiller / gerçek-üstücülüğün ne olduğunun*. (OM/PC, 80)

Geç saatlerinde / gecenin, misafirlikten dönüyordum, benim okurum. (OM/PC, 149)

Doğru **bu dedikleri / Bay Oktay Rifat'ın**, doğru ya, ben gene “tilcik”, ya da “kelime” yerine “kavram” demiş olduğunu söyleyeceğim. (Der, 355)

Budur **anlamı / o deyimin...** (Der, 267)

Aşağıdaki 2 örnekte ise devrik belirtili isim tamlaması *ol-* yardımcı fiiliyle birlikte birleşik fiil oluşturmuş ve cümlelerin Y'si olarak kullanılmıştır. Buradaki devriklik, birleşik fiilin değil, belirtili isim tamlamasının devrikliğidir.

Hafız olacaksınız / o kitabın, inciğini cinciğini çıkaracaksınız. (D/SA, 136)

Gülümseme **tabii hali olur mu / kişi oğlunun?** (OM/PC, 120)

1.1.1.1.2. Tamlanan+Cümle Ögeleri+Tamlayan Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 129 devrik belirtili isim tamlamasının unsurları arasına cümle ögelerinden bir veya ikisinin getirildiği görülmektedir. İçerisinde devrik belirtili isim tamlaması bulunan bu cümlelerde çoğunlukla tamlanan ile tamlayan arasına sadece cümlelerin Y'si getirilmektedir (bk. 1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği).

Niceleri geldi bana / **genç şairlerin**, daha da gelir. (D/SA, 12)

Ben beğendim doğrusu bu sözü, “sanatkâr” demekten, “beraber” demekten hoşlanmam, ama **özü** doğru geldi bana / **o sözün**. (Der, 112)

Ama şimdi yalnız **öylesi mi** var ortada / **şüirin?** (Der, 210)

İçleri inan dolu / **o gençlerin**: tuttukları yolun bütün bir ülkeyi, ondan da öte, kişiğini kurtaracağına inanıyorlar, kendi değerlerinin üstünlüğüne inanıyorlar, yazdıklarının yarın bir “muştı” diye okunacağına inanıyorlar. (KD/A, 12)

Çok oluyor **bir şüirini** daha görmüştüm / **o şairin**, onun olduğunu unutmuşum, büsbütün başka birinin sanıyordum. (OM/PC, 89)

Dili günden güne özleşiyor / **o yazarın**, yabancı tilciklerden sıyrılıyor, Türkçe tilciklere daha bir güç veriyor, yayıyor onları. ((Der, 215)

Gözleri koca koca açıldı / **Allı'nın**: [-...] (OM/PC, 233)

Köylüsü, kentlisi birlikte kalkınır / **bir toplumun**. (OM/PC, 228) (Bu örnekteki tamlama da 2 devrik belirtili isim tamlaması sayılabilir.)

Doğrusunu söyliyeyim, **birini** hiç beğenmedim / **o ilkelerin**. (D/SA, 179)

Bir kötülüğü daha olur / **kendinizi boyuna eleştirmeden geçirmenin**, en büyük kötülüğü de belki odur. (OM/PC, 182)

Gene **unutulmaz bir yarayı söyleyen bir beyti** daha vardır / **Yahya Efendi'nin**, onu daha beğenirler, gerçekten de çok güzeldir: [...] (OM/PC, 184)

Özüdür onlar / **o işin**, dışardan bakanlar, yabancılar seçemez onları. (D/SA, 110)

Kimi ak demiş / **o on beş yirmi kişinin**, kimi de kara demiş. (Der, 242)

Bir yerini bir işçi yapar / **bir işin**, başka yerlerini başka işçiler. (OM/PC, 245)

Hayır, **zamanı** yoktur / **Divan şiirinin**, gerçekte olmadığı için olaylar eskisinin erişemeyeceği bir âlem yaratmağa özenir. (GG/SS, 253)

Başka tehlikesi de vardır / **İstanbul'u yermenin**. (KD/A, 87)

Yeni bir kitabı çıktı / **Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın**: Aç Yazı. (D/SA, 94)

Yalnız Batı uygarlığını değil, Doğu uygarlığını da sevmez, **ince yanını** sevmez / **o uygarlığın**. (D/SA, 17)

Bir kere **bir fikri** olacak / **kişinin**. (GG/SS, 237)

Hepsinden geçtim, **gezmeleri**, / **eğlenceleri** kendinin olsun / **İstanbul'un**, ben gene ağrılarım tutacak diye korkuyorum. (KD/A, 89) [Bu cümledeki tamlama 2 ayrı devrik belirtili isim tamlaması olarak da değerlendirilebilir.]

Acayip bir şairleri vardı / **Fransızların**, Sully Prudhomme, feylesofluk taslar, ukalâca şiirler yazardı, artık okunduğu yok ya bir zamanlar bütün dünyaya ün salmıştı, [...] (GG/SS, 181)

Bence **büyük bir kusuru** var / **Bay Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun**: kendini duyganlığa, kolay bir duyganlığa kaptırıyor: [...] (D/SA, 108)

Sesini duymazdınız, duyamazdınız ya, **feracesini** gördünüz / **sevgilinin**, yeldirmesini gördünüz, şöyle bir yüzünü gördüğünüz de olurdu. (OM/PC, 189)

Belli, o da benim gibiymiş, o da içinin aydınlanması için baharı beklermiş, sonra da bakarmış ki **bir şey getirdiği** yok / **baharın**. (OM/PC, 181)

Bir beyti vardır / **Necati Bey'in**, çok severim, hep keyifle, sevinçle anarım. (OM/PC, 129)

Şöyle akıllı uslu yazsam da fiili hep **sonuna** bıraksam / **cümlelerin**, olmuyor mu sanki? (KD/A, 55)

Ya bir gün gelir de “**Nesini** güzel bulmuşum ben **bu beytin**? [...]” dersem? (D/SA, 173)

Devrik Belirtili İsim Tamlamasının İçine Y'nin Getirildiği Diğer Örneklerin Sayfa Numaraları:

GG/SS: 33, 169, 180, 183, 208, 253, 263. // **KD/A**: 48, 58, 85, 87, 87, 89, 91, 94, 107, 109, 122, 128. // **D/SA**: 11, 17, 36, 40, 43, 93, 94, 108, 130, 131, 132, 146, 155, 172, 176. // **OM/PC**: 44, 53, 71, 72, 87, 88, 89, 93, 99, 104, 111, 114, 115, 116, 120, 136, 137, 143, 144, 146, 152, 172, 173, 174, 176, 184, 200, 213, 215, 225, 239, 245, 245, 245, 250, 254. // **Der**: 61, 63, 75, 91, 94, 99, 127, 131, 134,

136, 147, 148, 156, 163, 207, 210, 212, 212, 222, 222, 222, 242, 243, 252, 299, 300, 301, 345, 348, 350, 351, 356.

1.1.1.1.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Belirtili İsim Tamlamaları

15 örnekte devrik belirtili isim tamlamasının bir deyim öbeği içinde yer aldığı görülmektedir. Bir deyim bünyesinde yer alan devrik belirtili isim tamlamaları da içinde bulunduğu deyim öbeğiyle birlikte çoğunlukla cümlelerin Y'sini oluşturmaktadır (bk. 1.2.1.3.1. Devrik Deyimden Oluşan Yüklemler). Ancak aşağıda içinde devrik belirtili isim tamlaması bulunduran yıldızlı (*) deyimler ise kelime öbeğinden ziyade cümle olarak değerlendirilebilecek yapılardır.

Adı üzerinde biraz *duracağım o yazının*. (OM/PC, 223)

Birkaçı üzerinde *duracağım bu tilciklerin*: [...] (Der, 339)

Önce *dili üzerinde* *duralım Bay Mustafa Derim'in*. (Der, 272)

Oysaki *yeri değil onu anmanın*, hiç değil. (OM/PC, 98) (yeri ol- deyiminin olumsuzluğu)

Ne de güzel söz: *içini açıyor kişinin!* (GG/SS, 231)

Bu söz *gücüne gidebilirmiş eleştirmecinin*, kimse bakmaz ona, hep bitti de eleştirmecinin gönlünü kırmamak mı kaldı? (OM/PC, 71)

**Günü gününe de uymaz insanın*: bir bakarsınız, çabucak yazar yazacağını, bir bakarsınız daha da küçük bir yazı üzerinde günlerce uğraşır. (KD/A, 169)

**Bir yararlığı dokunamaz size o adamın*. (KD/A, 96)

**Foyası meydana çıkmış o sözde sanatın*, ipliği pazara düşmüş... (Der, 125)

**Yüreği sızlıyor kişinin*, umudu kırılıyor. (Der, 259)

**Sözü mü olur üç beş kişinin?* koca bir çoğunluk karşısında ne değeri vardır onların? [...]. (GG/SS, 233)

*Bir tüzesizliktir (adaletsizliktir) bu, düşündükçe *yüreği burkulur kişinin*. (OM/PC, 260)

*Bana sorarsanız, *köküne kibritle suyu o musikinin*. (KD/A, 143)

**Yeri* var mı orada *durgu iminin*, neden arıyacaksınız? (OM/PC, 239) (yeri ol- deyiminden)

*Allı sordu: -“Sembol” mu demiş? *Ne yeri* var orada *“sembol” tilciğinin?* (OM/PC, 225) (yeri ol- deyiminden)

1.1.1.2. Zamir Tamlamasında Devriklik

Denemelerde 125 devrik zamir tamlamasına rastlanmıştır. Denemelerdeki zamir tamlamalarında, tamlayanı kişi zamirinden oluşan tamlamaların çokluğu dikkat çekmektedir. Bu durumda Nurullah Ataç'ın kendi görüşlerini ön plana çıkarması ve ben

merkezli bir anlatımı tercih etmesi ve okuyucuyla karşılıklı konuşuyormuş gibi bir izlenim vermek istemesi etkili olmuştur. Zamir tamlamalarının tamlayanını başta *ben* 1. tekil kişi zamiri olmak üzere, kişi zamirleri ve işaret zamirleri oluşturmaktadır. Devrik zamir tamlamaları cümlelerin çoğunlukla Ö'sünü oluşturmaktadır. Bunun dışında B.liN, DT ve Y olarak da kullanılmıştır. Zamir tamlamasını da devrik belirtili isim tamlamasında olduğu gibi tamlananla tamlayan arasına cümle ögesinin gelip gelmemesine göre iki ana başlık altında topladıktan sonra, bir deyim öbeği içinde yer alan devrik zamir tamlamalarını da ayrı bir başlık altında sıraladık.

1.1.1.2.1.Tamlanan + Tamlayan Diziliminden Oluşanlar

Tamlanan+tamlayan diziliminden oluşan 8 devrik zamir tamlamasına rastlanmıştır. Bu örneklerin tamamında devrik zamir tamlaması, cümlelerin Y'sini oluşturmaktadır. İçerisinde devrik zamir tamlaması bulunduran bu cümlelerden 1'inde Y'den sonra ZT gelmektedir, diğer Y'ler ise cümlelerin sonundadır. Bu durum, bu cümlelerin Y'si cümle sonunda olmasına rağmen bu cümleleri devrik saymak gerekir mi sorusunu akla getirmektedir. Bize göre bu cümleleri de devrik saymak gerekir, çünkü cümlelerin esasını oluşturan çekimli unsur ya da asıl unsur bu kullanımlarda, aynı öge içinde olsa dahi, cümlelerin sonundan önüne doğru kaydırılarak, cümleye de devrik bir görünüm kazandırmaktadır. Bu bağlamda biz bu ve benzer yapılarıdaki kullanımları da cümle boyutuyla devrik cümle olarak değerlendirdik (bk. 1.2.1.3. Y'nin Kendi İçinde Devrik Kullanımından Kaynaklanan Cümle Devrikliği).

O güzellik *kendi eseri midir onun?* (OM/PC, 178)

Yarattıklarının hepsi de birbirine benziyor, hepsi de *eşi biribirinin*. (KD/A, 73)

İçimdedir benim, gözlerini dikmiştir bütün yaptıklarına, bütün dediklerime. (OM/PC, 211)

- Kızmadım, biliyorum, *huyudur onun*. (OM/PC, 222)

Bu yılbaşı, geçen yılbaşına ne kadar benziyor, *tıpkısı onun!* (OM/PC, 141)

Etimde değilsiniz benim artık: ben şimdi sizi bensiz, kendimi de sizsiz düşünebiliyorum. (KD/A, 74)

Yaşamak... *Gerçek olan tek zenginliğimiz bizim*, sevince, acıya, sevgiye de ancak onunla eriyoruz, onu yitirmedikçe umuda, her türlü umutlara hakkımız var demektir. (OM/PC, 77)

Karşımızdakiler bize: “Sizin Arapça diye, yabancı diye atmak istediğiniz bütün o sözler halkın ağzında, *öz malımız olmuş bizim*” diyorlar. (KD/A, 139)

1.1.1.2.2. Tamlanan + Cümle Öğeleri + Tamlayan Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 96 devrik zamir tamlamasının unsurları arasına cümle öğelerinden bir veya ikisinin getirildiği görülmektedir. İçerisinde devrik zamir tamlaması bulunan bu cümlelerde çoğunlukla tamlanan ile tamlayan arasına sadece cümlenin Y'si getirilmiştir (bk. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği).

O zaman kendinize gelirsiniz: “Yahu! *çevremde* adamlar var *benim*, ben kendimi onlara beğendirmeye, dediklerimi onlara kabul ettirmeye özeniyorum, [...]” dersiniz, içinde gerçekten bir cevher varsa siz de birtakım hakikatler bulur, samimiliğe erersiniz. (KD/A, 86)

“*İçimde* bir tanrı vardır *benim*, o bana yolumu gösterir, doğruyu buldurur” demiş, [...]. (GG/SS, 257)

Kendi yazılarımı sunarken, “Ben böyle bir şey karaladım, acaba siz begenecek misiniz? *Bir değeri* var mı acaba *bunun?*” diyorum, bir şüphe var içimde. (D/SA, 173)

İnsanlara, onların huylarına, şu yahut bu olay karşısındaki tepkilerine ilgileniyorsak, *fikirlerine* pek bakmayız *onların*, ancak kişilikleri üzerinde o fikirlerin, o fikirler üzerinde de kişiliklerin etkisine bakarız; kendilerini anladığımız nispette de değişmelerini tabii buluruz, hattâ o değişmeyi önceden sezip haber verdiğimiz de olur. (GG/SS, 239)

Biz kendimizi Avrupalılarla, Avrupalıların aydınlarıyla karşılaştırıyoruz, birtakım eksiklerimiz olduğunu seziyoruz, şu sonuca varıyoruz: “[...] *Eğitimi, yetiştirilmeleri* başka türlü[ZT] oluyor[Y] *onların*. [...]” (D/SA, 49)

Allı benim böyle paylayıvermeme şaşırıyordu: *-Sonu* nereye varacak *bunun?* dedi. (D/SA, 42)

Söylediğim öteki şiirler için de öyle, *hiçbiri* Firençeye çevrelemes *onların*. (KD/A, 111)

Hepsi birbirine bağlıdır *onların*: biri gitti mi, öteki de pek duramaz: tasını tarağını toplamağa baksın. (GG/SS, 137)

İnsan dediğinin kendine göre bir düşüncesi, bir zevki olur, kolay kolay vazgeçmez onlardan; tenkitçiye dönüp: “Vallahi birader, sen istersen beğenme, ben hoşlandım. *Keyfim* misin sen *benim?*” der, gene okur okuyacağını. (GG/SS, 94)

Adını söylemediğim genç yazar: “Sanatı samimiyetimde ara!” diyor; Montaigne de, yahut onun gibi büyük bir yazar da benim samimiliğine, sözlerinin doğruluğuna inandığını görünce gülümseyip: “*Samimiliğimi* sanatımda ara sen *benim!*” derse ne yaparım ben? (GG/SS, 80)

Bir Necati Cumalı'mız vardı *bizim*, çok severdim. (D/SA, 95)

Kişioğlunu sevmediklerini söyleyemeyiz *onların*. (Der, 353)

İkisinin ortası yok mu *bunun?* (KD/A, 88)

-İkisi bir değil *bunların* Allı. (OM/PC, 201)

Düşüncelerim başka, *duygularım* başka *benim*. (GG/SS, 256)

Hayır, *sıcaklığını* yitirmemiş *onun*, bütün sıcaklığını kavırıyoruz, gene de bir düşünce yüksekliğini seziyoruz. (OM/PC, 161)

Sözü mü olur üç beş kişinin? koca bir çoğunluk karşısında *ne değeri* vardır *onların*? işte, en ünlü bilginlerimiz, aydınlarımız bizim için, Türk ulusu için, Yunancanın da, Lâtincenin de gerekli olmadığını, o eski dilleri Avrupalıların da artık pek önemlemediklerini, yavaş yavaş kaldırdıklarını, yakında büsbütün bırakacaklarını söylüyorlar. (GG/SS, 233)

Pek titizsek *güvenimizi* kırabilir *bizim*. (OM/PC, 182)

Darmadağın sözlerime bir de yalan karıştırırsam *bir değeri mi* kalır *bunların*? (OM/PC, 124)

Demek *bir kişiliğim*, *bir benliğim* yokmuş *benim*. (OM/PC, 171)

Devrik Zamir Tamlamasının İçine Y'nin Getirildiği Diğer Örneklerin Sayfa Numaraları: **GG/SS:** 166, 171, 234, 249, 260. // **KD/A:** 48, 57, 78, 123, 168, 169. // **D/SA:** 15, 27, 48, 86, 96, 99, 101, 117, 117, 129, 130, 138, 158, 170, 177, 177. // **OM/PC:** 9, 37, 45, 59, 68, 71, 79, 83, 95, 116, 125, 126, 134, 149, 150, 166, 169, 170, 172, 175, 177, 188, 189, 201, 213, 223, 226, 227, 230, 233, 235. // **Der:** 8, 22, 26, 65, 80, 84, 123, 142, 157, 165, 183, 215, 226, 242, 285, 304, 331, 350.

1.1.1.2.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Zamir Tamlamaları

Devrik zamir tamlamasının bir deyim öbeği içinde yer aldığı 20 cümle bulunmaktadır. İçerisinde devrik zamir tamlaması bulunan deyimler cümlelerin Y'sini oluşturmaktadır (bk. 1.2.1.3.1. Devrik Deyimden Oluşan Yüklemler). Ancak aşağıda içerisinde devrik zamir tamlaması bulunduran yıldızlı (*) deyimler ise cümle olarak değerlendirilebilecek yapılardır. Biz bu yapıları devrik cümle olarak değerlendirdik.

Demek Bay Mustafa Derim'in okuyup beğendiği kitapların değeri su götürmez, arkadaşının okuyup beğendiği ise "şurada *sözünü* etmeğe değmez" *onların* (Der, 273)

Zaten Orhan Hançerlioğlu "bugünü hazırlayan sanatçıları" pek hatırlamamış da, *sözlerini* etmiyor *onların*, hemen günümüzün şairlerine geçiyor. (Der, 131)

[...] *Nesine* gerek *onun*? (Der, 325, OM/PC, 209)

Sözünü etmedik değil *onun*, 1935'ten, ilk kitabının, Havaya Çizilen Dünya'nın yayımlanmasından beri onun için kısa, uzun yazılar yazdık, tanıtmağa çalıştık, hattâ hayranlığımızı söyledik. (D/SA, 92)

Hani *konuğun* olduydu *senin*, neye gitti? neye alıkoymadın onu? neye kaçırdın? (OM/PC, 35)

Neme gerek *benim*? sonra insana lâf ediyorlar. (OM/PC, 95)

[...] *Ne haddime benim*? (GG/SS, 217)

Her göğse takılmak, olur olmaz sevgililere verilmek *işime* gelmez *benim*; beni koparacak elin ne el olduğunu anlamak isterim. (KD/A, 164) / işine gel-

Doğrusunu söyleyeyim, bu ikilik *hoşuma* gidiyor *benim*. (GG/SS, 256; KD/A, 101; OM/PC, 114) / hoşuna git-

Yazar gerçeğe bakmıyor, gerçeğe saplanmıyor, gerçek o kadar *umurunda* değil *onun*, gördüklerini yazmıyor, kendi içinden uyduruyor. (D/SA, 108) / umurunda değil

Size derim, sizi tanımadığım için, siz de beni tanımadığınız için bu yalan ikimizi de aldatmaz, siz önce: “**Ne haddine bunun** beni sevmek” diye öfkelenseniz bile sonra gülümser geçersiniz. (OM/PC, 47) / ne haddine

Bir İngiliz kadın yazarının, Mrs. Dorothy Bussy’nin anlattığına göre Paul Valery: “Ben kitaplar yazan duygularını öğreneceğim diye kitap okumam. Komşumun duyguları *umurumda* değildir *benim*. Var benim de duygularım, Ben okuduğum kitapta söylemenin yollarını ararım (Ce que lui demande, ce sont des moyens)” dermiş. (GG/SS, 250)

Olmuş, olmamış, *ne üstüme* vazife *benim*? (GG/SS, 93)

Ben inanmıyorum bir türlü, gözlerim bir umutla parlarsa bile parlaması ile sönmesi bir oluyor, içimi kemirip her sevincime ağusunu katan ifrit: “Alık!” diyor bana: “*Nene senin* umutlanmak, övünmek? [...]” diyor. (OM/PC, 110)

*Zamanın içinde değilse, edebiyatçılarla düşüp kalkmıyorsa, çevresinde söylenenlere kulak tıkıyorsa, zamanında yazılan kitaplara değer biçmeğe *ne hakkı* olur *onun*? (GG/SS, 96)

*Bir kimse kadınları yermeğe kalktı mı, *tepem* atar *benim*. (OM/PC, 174)

*Bay Zihni Küçümen: “Eski edebiyatımızı kaldıralım artık, çocuklara Fuzuli’yi, Nedim’i de okutalım, bu topluma *bir yararlığı* dokunmaz artık *onların*” dese, ben de kendisine uyabilirim. (Der, 145)

*Eflatun’un, Aristo’nun eskiden bir değerleri varmış, çoktan *pabuçları* dama atılmış *onların*, Avrupalılar Sophokles’in, Euripides’in oyunlarını mı oynuyorlar? (GG/SS, 233) / pabucu dama atıl-

1.1.1.3. Sıfat Tamlamasında Devriklik

Sıfat tamlamasının devrikliği Türkçe için sık rastlanan bir durum değildir. Ancak denemelerde, az sayıda da olsa, yapıcı sıfat tamlaması niteliğinde olan devrik yapılarla da karşılaştık. Denemelerde sıfat tamlaması sayılabilecek 9 örnek bulunmaktadır:

“*Edilecek söz* mü yok *başka*?” (GG/SS, 98) örneğinde cümlemin “*Edilecek başka söz mü yok?*” şeklinde olması gerekirken, *başka* belirsizlik sıfatı, tamlamadan ayrılarak Y ardına atılmıştır. Burada bu tamlamanın olağan dizilimi *edilecek* / *başka* / *söz* veya *başka edilecek söz* şeklinde de düşünülebilir. Ancak ikinci dizilişte farklı bir bakış açısıyla

başka sıfatı, sıfat-fiile bağlı bir unsur olarak da düşünülebilir. Ancak biz bu yapıda tamlamanın birinci dizilişe daha uygun olduğunu düşünmekteyiz.

“*Üç beş kişiyiz böyle söyleyen*, biliyoruz çoğunluğa bunu anlatamıyacağımızı.” (GG/SS, 235) örneğinde Y bir sıfat tamlamasından oluşmaktadır. Bu tamlamanın “*böyle söyleyen üç beş kişi+*, ...” şeklinde olması gerekirken, tamlamanın sıfat-fiil grubundan oluşan tamlayanı aynı öge içinde çekimli unsurun sonrasına getirilmiştir. Bu devrik kullanım, tamlamanın sona aktarılan *böyle söyleyen* bölümünün eski bilgi taşımasıyla da ilgili bir durumdur..

“Bir şey sorayım ben size: *Fıransızca, İngilizce birtakım kitaplar* vardır, *şuranın edebiyatı, buranın edebiyatı diye*.” (KD/A, 109) cümlesinde ise *diye* zarfının sıfat işleviyle kullanıldığı göze çarpmaktadır. Burada sıfat tamlaması niteliğinde olan yapının ortasında Y yer almıştır, *Fıransızca, İngilizce birtakım kitaplar +Y+ şuranın edebiyatı, buranın edebiyatı diye* şeklinde olan devrik yapı, *...şuranın edebiyatı, buranın edebiyatı diye/ Fıransızca, İngilizce birtakım kitaplar* şeklinde dizildiğinde *diye* zarfının oluşturduğu sıfat öbeği, *şuranın edebiyatı, buranın edebiyatı diye anılan/diye adlandırılan /Fıransızca, İngilizce birtakım kitaplar* şeklinde anlamlandırılabilir.

Yukarıdaki üç örnek dışında **ne** soru zamiriyle oluşan bazı devrik yapıların da sıfat tamlaması niteliğinde oldukları görülmektedir, “*Ne vardı sevincimin sebebini arıyacak?*” (OM/PC, 139) cümlesinin olağan koşullarda “*Sevincimin sebebini arıyacak ne /vardı*” şeklinde olması gerekirken, soru kelimesi özellikle cümle başında kullanılmak ve Y’ye yaklaştırılmak istendiği için, soru kelimesiyle oluşturulan kelime grubunun **ne**’den önceki tamamlayıcıları Y sonrasına atılmıştır. **Ne** soru zamiriyle oluşturulan bu nitelikteki diğer kullanımlar ise şunlardır:

Bir sevinçten şımarıp ne var daha çoğunu arayacak? (OM/PC, 37) [Bir sevinçten şımarıp daha çoğunu arayacak ne / var?]

Biliyorum, “Ben düşündüklerimi açıkça söylüyorum, **ne** var *benim dilimde anlaşılmayacak*” diyebilir. (Der, 256) [...**benim dilinde anlaşılmayacak ne** / var]

Ne var bunda *uzun uzun anlatacak?* (GG/SS, 22) [Bunda *uzun uzun anlatacak ne* / var]

“*Ne* vardı bunda *öyle önemli bulup da iyice anladım mı? Açıkça seçtim mi diye kendini üzecek?*” diyeceksiniz... (OM/PC, 211)

Ne var **bunu anlamıyacak**: ulusal birliği bozmak istiyorlar da onun için, [...] (KD/A, 147)

Ne soru zamiriyle kurulan sıfat tamlaması niteliğindeki bu yapılarda Y sonrasına atılan **ne**’den önceki bölümü, gelecek zaman sıfat-fiil eki –*acak*’la kurulan

sıfat-fiil grubunun oluşturması ve bu tür yapıların “var” isim yüklemiyle kullanımı dikkat çekicidir. Bu durumda **ne var** yapısı bir kalıp ifade sayılabilir. **ne var**’lı ifadeler kalıp ifade olsa dahi bu durum, bu kullanımın yapısal olarak devrik sıfat tamlaması olması gerçeğini değiştirmez. Bu örneklerde **ne** soru kelimesi hem cümleinin başında, hem de Y’nin önünde yer alarak söyleyiş daha vurgulu ve etkili olmuştur. Bu tip örneklerde soru kelimesinin hep başta olması, soru kelimesinin zaten vurgulu olması nedeniyle cümleinin başındaki yükselen ton **ne** soru sözcüğü ve Y üzerine getirilmiş olmaktadır.

1.1.2.Fiilimsi Gruplarında Devriklik

Denemelerde devrikliğine en fazla rastlanan fiilimsi grubu, isim-fiil grubudur. İsim-fiil grubu dışında az sayıda sıfat-fiil ve zarf-fiil grubu devrikliğine de rastlanmaktadır. Bilindiği gibi fiilimsi gruplarının asıl unsurunu fiil oluşturmaktadır. Fiilin öncesinde yer alan kelimeler de fiilimsi grubunun DT’si, BliN’si ve ZT’si olabilmektedir. Bazı kaynaklarda fiilimsi grubunun da cümle ya da cümlemsi şeklinde adlandırılması söz konusudur, biz fiilimsi grubundan oluşan kelime gruplarını cümle ögesi olarak değerlendirdik. Fiilimsi grubunun asıl unsuru olan fiili, cümleinin Y’sinden ayırmak için Ycik, Yciğe bağlı ögeleri de cümleinin ögeleriyle karışmaması için DTcik, BliNcik ve ZTcik olarak adlandırdık (Özmen, 2001:123). Denemelerde 46 isim-fiil, 19 sıfat-fiil ve 6 zarf-fiil grubu devrikliğine rastlanmıştır.

1.1.2.1. İsim-fiil Grubunda Devriklik

Denemelerde 46 örnekte isim-fiil grubunun devrik kullanımına rastlanmıştır. Çoğunlukla *-mak/-mek* isim-fiil ekiyle oluşan isim-fiil gruplarının devriklendiği gözlenmiştir. *-mak/-mek* dışında, *-ma/-me* isim-fiil ekiyle oluşan iki isim-fiil grubu devrikliğine rastlanmıştır. İsim-fiil grubunun fiili *-Ycik-* dikkate alındığında, çoğunlukla DTciğin ve BliNciğin, Ycik+Y sonrasına getirildiği görölmektedir. Bunun dışında çok az sayıda örnekte ZTciğin de, Ycik+ Y sonrasına gelebildiği gözlenmiştir. İsim-fiil grubunun devrik kullanılan ögesi de metin bağlamı içinde eski bilgiye gönderme yapmaktadır. 46 devrik isim-fiil grubundan 3 örnekte devrik isim-fiil grubunun kelimeleri arasına cümleinin herhangi bir ögesi gelmeden kullanıldığı, geri kalan 43 örnekte ise devrik isim-fiil grubunun unsurları arasına Y’nin geldiği görölmektedir. Devrik isim-fiil gruplarını da öncelikle araya cümle ögesinin gelip gelmemesine göre ikiye ayırdık. Birinci grupta isim-fiil grubunun kendi içinde devrik

kullanıldığı 3 örnek *Ycik+BliNcik / DTcik diziliminden oluşanlar* başlığı altında; ikinci grupta ise devrik isim-fiil grubunun unsurları arasına cümlelerin Y'sinin getirildiği örnekler, *Ycik+Y+DTcik*, *Ycik+Y+BliNcik* ve *Ycik+Y+ZTcik diziliminden oluşanlar* olmak üzere 3 başlık altında toplandı.

1.1.2.1.1. Ycik+Blincik/DTcik Diziliminden Oluşanlar

Aşağıdaki kendi içinde devriklik taşıyan 3 isim-fiil grubunun 2'sinde BliNcik, 1'inde ise DTcik, Ycik sonrasına getirilmiştir. İsim-fiil grubunun kendi içinde devrik kullanıldığı üç örnekten 2'si cümlelerin Ö'sünü, 1'i ise Y'sini oluşturmaktadır (bk. Cümle Öğelerinin Kendi İçinde Devrik Kullanımı). İçerisinde devrik isim-fiil grubu bulunan aşağıdaki 3 cümle de isim cümlesidir. Bu cümleler cümle devrikliği açısından değerlendirildiğinde her 3 cümleyi de devrik cümle olarak değerlendirmek mümkündür. Yıldızlı(*) cümlede Y'yi oluşturan devrik isim-fiil grubu cümlelerin sonunda olduğundan düz olarak da düşünülebilir. Ancak bu kullanımda Y'nin çekimli unsurunun cümlelerin içine doğru kaydırılmış olması, bu cümleyi de devrik olarak değerlendirmek için, bizce yeterli bir neden oluşturmaktadır.

Kolay mı *katlanmak*[Ycik] *o düşünceye*[DTcik]? (KD/A, 173)

Kolay mı *ürkütme*[Ycik] *onu*[BliNcik]? (GG/SS, 70)

*Sanırsınız ki yaşayışınızı, düşünüşünüzü günün isterlerine, koşullarına (şartlarına) uydurmağa kalkmak, *yıkmaktır*[Ycik] *bu toplumu*[BliNcik]. (OM/PC, 264)

1.1.2.1.2. Ycik+Y+BliNcik/DTcik/ZTcik Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Y'nin devrik isim-fiil grubunun içinde yer aldığı 43 örnek bulunmaktadır. Devrik isim-fiil gruplarında, devrik isim-fiil grubunun unsurları arasında Y dışında başka bir ögenin bulunmaması dikkat çekicidir. Bunun dışında devrik isim-fiil gruplarının yer aldığı bu cümleler yüklemine göre çoğunlukla fiil cümlesinden oluşmaktadır. Bu kullanımlarda devrik isim-fiil grubunun öğeleri arasına cümlelerin yüklemine getirilmesiyle birlikte hem isim-fiil grubunun fiili, hem de cümlelerin fiili art arda sıralanmış, böylelikle anlatım da hareket kazanmış oluyor. Bu durum Ycik ile Y arasında ikinci bir ögenin yer almayışının bilinçli bir seçim olduğunu gösteriyor. Y'nin devrik isim-fiil grubunun arasına getirildiği 43 örnekten 17'sinde DTciğin, 23'ünde BliNciğin, 3 örnekte ise ZTciğin Ycik+Y sonrasına geldiği görülmektedir. Y'nin devrik fiilimsi grubunun içinde yer aldığı cümleler de diziliş

açısından devrik cümle dizilimindedir (bk. 1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği).

1.1.2.1.2.1. Ycık+Y+DTcik Diziliminden Oluşanlar

İsim-fiil grubunun Ycık+Y sonuna atılan DT'leri çoğunlukla yönelmeli tümleçlerdir, bunun dışında az sayıda çıkmalı dolaylı tümleç, bir örnekte ise kalmalı dolaylı tümleç bulunmaktadır. DTciği, Ycık+Y sonrasına getirilen devrik isim-fiil grupları cümlelerin Ö'sünü, BsizN'sini ve DT'sini oluşturabilmektedir.

Hem de *kurtulmak*[Ycık] yok[Y] *o ruh denilen şeyden*[DTcik]. (OM/PC, 87)

Bay Vedat Günyol'a uysam *köpürmem*[Ycık], *sövmem*[Ycık] gerektir[Y] *Goethe'ye*[DTcik]. (D/SA, 177)

Ayrılmağa[Ycık] kalkmıyalım[Y] *o yoldan*[DTcik]. (OM/PC, 263)

Hiç işime gelmez, ben de yaşlıyım, *çıkma*[Ycık] ister miyim[Y] *Hindistan cevizi ağacına*[DTcik]? (D/SA, 131)

-[...] Biz de bir yandan *onları yetiştirmeğe*[Ycık] bakmalıyız[Y] *bu ülkede*[DTcik]. (OM/PC, 235)

“Bunun için *durma*[Ycık] istemedim[Y] *o konuda*[DTcik]. (Der, 358)” örneğinde ise yüklem sonunda yer alan kalmalı dolaylı tümleç *üzerinde dur-* deyiminin kısaltmış şeklidir. Burada deyim yapıcı isim-fiil grubu niteliğindedir, dolayısıyla gramerce isim-fiil grubu devrikliği söz konusudur.

Diğer örneklerin sayfa numaraları: KD/A: 149. D/SA: 78, 158. OM/PC: 44, 128, 210, 256. Der: 127, 236, 250, 265.

1.1.2.1.2.2. Ycık+Y+BliNcik Diziliminden Oluşanlar

BliNciği, Ycık+Y sonrasına getirilen devrik isim-fiil grupları cümle içinde Ö, BsizN ve DT olarak yer alabilmektedir (Bk. 1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin Ortasında Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği).

Konuşmakla, olmazsa yazmakla unutmaya[Ycık] çalışırım[Y] *onu*[BliNcik]. (OM/PC, 29)

Darultmak[Ycık] istemiyorum[Y] *Pinpiloğlu'nu*[BliNcik], dili, deyişi hoşuma gidiyor. (Der, 94)

Şaşıyorlar buna, anıyamayınca da yasakla *durdurma*[Ycık] istiyorlar[Y] *bizi*[BliNcik]. (OM/PC, 264)

Konuşur onlarla, düşer kalkar, ama onlara sanatından açmaz, *sanatına ilgilendirmek*[Ycık] istemez[Y] *onları*[BliNcik]. (KD/A, 102)

Bir beğenidir tutturmuşlar, ona da zevk diyorlar, **bir ilke diye göstermeğe** [Ycik] kalkıyorlar [Y] **beğenilerini**[BliNcik]. (D/SA, 132)

Ekin yollarında uzun uzun gezindiği günlerden hiçbir anı kalmadı mı kendisinde? büsbütün mü unuttu öyle daldan dala konmanın tadını, **anlamak**[Ycik] istemiyor[Y] **bir kovana kapanmıyanları**[BliNcik], uzak onlardan, çok uzak... (D/SA, 183)

Başkalarının gözünde bizim değildir elbette, ama biz **ta içimizden duymağa**[Ycik] başlarız[Y] **onları**[BliNcik], derinden derine yaşarız onların anlattığı duyguyu, düşünceyi, [...] (D/SA, 171)

Demek o adam adlar üzerinde durmuyor, eserler üzerinde duruyor, bir eserde kendince bir değer buldu mu, **söylemekten**[Ycik] çekinmiyor[Y] **bunu**[BliNcik]. (Der, 149)

Diğer örneklerin sayfa numaraları: **KD/A**: 158. **D/SA**: 153, 172. // **OM/PC**: 33, 69, 200, 227, 229, 239. // **Der**: 92, 147, 174, 189, 290, 318.

1.1.2.1.2.3. Ycik+Y+ZTcik Diziliminden Oluşanlar

Devrik isim-fiil grubunun Ycik+Y sonrasına getirilen ZTciği, *ile* edatının kullanımıyla oluşan ve birliktelik ifade eden ZTciklerdir. Aşağıdaki üç cümleden 1'i isim cümlesi, 2'si ise fiil cümlesidir. Aşağıdaki ilk cümlede devrik isim-fiil grubu, cümlelerin Ö'sünü, 2.si DT'sini, 3.sü ise BsizN'sini oluşturmaktadır:

Bilirim **alay etmek**[Ycik] âdettir[Y] **şairlerle**[ZTcik]. (KD/A, 77)

İşledikleri konular için birkaç yüz tilcikli bir sözlük yetiyordu, bununla yetinemeyenlerin uğraşmalarını anlayamadılar, **eğlenmeğe**[Ycik] başladılar[Y] **onlarla**[ZTcik]. (Der, 303)

Neye, nereye varmak[Ycik] istiyorum[Y] **bu sözlerle**[ZTcik]? (OM/PC, 172)

1.1.2.2. Sıfat-fiil Grubunda Devriklik

Denemelerde sıfat-fiil grubunun devrik kullanıldığı 12 örnekle karşılaşılmıştır. Devrik sıfat-fiil gruplarında sadece bir kullanım dışında, devrik sıfat-fiil grubunun içine Y'nin getirildiği görülmektedir. Devrik isim-fiil grubunda olduğu gibi devrik sıfat-fiil gruplarında da Ycik ve Y'nin yakınlştırılması amacıyla Ycik ile Y arasına başka bir ögenin getirilmediği görülmektedir. Devrik sıfat-fiil grubunda da Ycik+Y sonunda yer alan ögeler, grubun BliNciği, DTciği ve ZTciği konumunda olan ögelerdir. Ycik+Y sonrasına atılan sıfat-fiil ögeleri de metin bağlamı içinde daha önceden verilmiş bilgiye gönderme yapmaktadır. Aşağıdaki devrik sıfat-fiil gruplarında sona getirilen sıfat-fiil grubu unsurunun büyük ölçüde zamirden oluşması da eski bilgiye gönderme yapıldığını göstermektedir. Devrik kullanılan sıfat-fiil grupları, *-acak/ecek*, *-dık/-dik*, *-an/-en* *-miş/-miş* ve *-ası/-esi* sıfat-fiil ekleriyle oluşturulmuştur. Devrik sıfat-fiil grupları cümle içinde Ö, BliN ve ZT olarak

kullanılmıştır (bk.1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği).

1.1.2.2.1.Ycik+Y+DTcik Diziliminden Oluşanlar

Bir kızma, bir tikslenme belirdiği[Ycik] de olur[Y] *bakışlarında*[DTcik]. (OM/PC, 211)

-[...] *Hak vereceğim*[Ycik] geliyor[Y] *Bay Bedri Rahmi Eyupoğlu'na*[DTcik]: dâhi istiyorsunuz, dâhiler istiyorsunuz siz... (OM/PC, 233)

Size uzun uzun anlatılan bir şeyi düşüncenizle kavrarsınız, soyut, yani mücerred, abstrait bir şey diye, düşüncenin bir uydurması diye karşılırsınız, *elle dokunmuş*[Ycik] gibi olmazsınız[Y] *ona*[DTcik], var değildir, gerçekten var değildir sizin için o. (OM/PC, 133) Bu cümledeki kelime grubu temelde bir edat grubu olmasına rağmen, yüklem ardına atılan öge sıfat-fiil yüklemine bir ögesidir. Bu nedenle bu örneği de devrik sıfat-fiil grubu içinde değerlendirdik.

1.1.2.2.2. Ycik+Y+BliNcik Diziliminden Oluşanlar

Hasta mıyım? *bir tutan*[Ycik] mı var[Y] *beni*[BliNcik]? (OM/PC, 186)

Yapamıyacağımı[Ycik] anladım[Y] *o güldesteyi*[BliNcik], anlayınca da üzüldüm. (D/SA, 171)

Ötekiler...Onlar *okuduklarını*[Ycik] söyler[Y] *benim yazılarımı*[BliNcik]. (D/SA, 145)

Olur, *kullananlar*[Ycik] çıkar[Y] *onları*[BliNcik], böylece de tilcikler giderek yayılır, tutar. (Der, 336)

Elbette *zorlıyan*[Ycik] olmadı[Y] *sizi*[BliNcik]. (OM/PC, 40)

Göresim[Ycik] geldi[Y] *seni*[BliNcik]. (GG/SS, 196)

Bakıyorum benim için yazılanlara, *övenler*[Ycik] de oldu[Y] *beni*[BliNcik], yerenler de. (D/SA, 15) Bu cümlede hem Y'den önce, hem de Y'den sonra birer sıfat-fiil yer almıştır. Bunların her ikisinin de BliNciğini oluşturan *beni* kelimesinin Y'den önceki sıfat-fiille kullanımı devrik bir kelime grubu görüntüsü oluştururken, ikinci sıfat-fiile bağlı olarak düşünüldüğünde düz bir sıfat-fiil görüntüsü oluşmaktadır. Ayrıca 2. sıfat-fiil için eksilti düşünülebilir. Bu cümle bu yönüyle ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

Biliyorum[Y] *neden sevmediğimi*[Ycik] *İstanbul'u*[BliNcik] benim cânım Efendim (OM/PC, 119) örneğindeki devrik sıfat-fiil grubunda Ycik ile BliNcik arasına başka bir öge getirilmemiş, Y cümleinin başına alınmıştır.

1.1.2.2.3. Ycik+Y+ZTcik Diziliminden Oluşanlar

Şimdi *kimsenin uğraştığı*[Ycik] yok[Y] *onunla*[ZTcik]. (Der, 127)

1.1.2.3. Zarf-fiil Grubunda Devriklik

Denemelerde *-ip/ip*, *-arak/-erek* ve *-madan/-meden* zarf-fiil ekleriyle oluşan 6 örnekte zarf-fiil grubu devrikliğine rastlanmıştır. 6 cümleden 5’inde BliNcik Ycikten sonra getirilirken, 1 cümlede Ycikten sonra hem BliNcik, hem de DTcik getirilmiştir. Devrik zarf-fiil grupları cümlelerin ZT’si olarak kullanılmıştır. İçerisinde devrik zarf-fiil grubu bulunan 5 cümle, cümle devrikliği açısından, düz cümle diziliminden oluşurken, “Koyup gitmişsiniz beni” cümlesi ise devrik cümle dizilimindedir.

Gitsem, hayaller kurarak, kendi kendime konuşarak gitsem, sonra hayaller kurmağı, kendi kendime konuşmağı bırakıp, *farkında olmadan bırakıp*[Ycik] *her şeyi*[BliNcik], yürüdüğüme, kim olduğuma varıncaya kadar her şeyi unutsam da gitsem, uzun uzun gitsem. (OM/PC, 186)

Bir ışık saçıyor kişinin içine bu şiir, “fazla” gibi, “defa” gibi hiç sevmediğim sözlere de bakmadan, *unutarak*[Ycik] *onları*[BliNcik], bir daha bir daha okuyorum. (Der, 158)

Bir takım duyguları tadarak, *vererek*[Ycik] *kendimi*[BliNcik] *onlara*[DTcik], yaşıyorum. (Der, 299)

Çok benim bilmediğim, anlamadığım işler, sayısız! *öğrenmeden*[Ycik] *onları*[BliNcik], kavrayamadan, kiminin ne üzerine olduğunu, adını bile duymadan ölüp gideceğim. (KD/A, 134)

Şöyle kişiler istiyor o, ancak onlara aydın diyecek, yalnız adlarına değil, kendilerine aydın diyecek, gerçekten aydın: oturup uzun uzun okuyacak, *gezip*[Ycik] *yeryüzünü*[BliNcik], hiç olmazsa kendi ülkelerini görecektir o kişiler, birtakım düşünceleri, ilkeleri inceleyecek, birbiriyle karşılaştıracak, sonra o görüşlerden birini beğenecek, birbiriyle çelişmeyen ilkeler seçecek, bağlanacak onlara. (D/SA, 176)

Koyup[Ycik] gitmişsiniz[Y] *beni*[BliNcik]... (KD/A, 74)

1.1.3. Diğer Kelime Gruplarında Devriklik

Tamlamalar ve fiilimsi grupları dışında kelime grubu olarak değerlendirilebilecek bazı kullanımlar da bulunmaktadır. Bunlar *değil*’le oluşturulan bağlama grubu ile *değil* kelimesinin ek-fiilin olumsuz kullanımında *öyle* kelimesiyle oluşturduğu kullanımlardır. Bunun dışında çıkma grubu olarak değerlendirilebilecek 2 örnek de yer almaktadır.

Aşağıdaki cümlelerde *değil* edatıyla oluşan bağlama grubunun arasına Y getirilmiştir. *Değil* kelimesinin kullanıldığı bölüm daha önce gelmesi gerekirken, *değil* kelimesiyle oluşturulan bağlama grubunun olumlu bölümü Y’den önce, olumsuz bölümü ise Y’den sonra getirilmiştir (Özmen, 1997:338). Bu kullanımlarda *değil*’li bağlama grubunun öncelik-sonralık bakımından devrik kullanıldığını düşünmekteyiz.

Denemelerde *değil* edatıyla oluşturulan 7 devrik yapıya rastlanmıştır. *Değil*’li 7 devrik bağlama grubundan 1’i cümlelerin DT’sini, 4’ü ZT’sini ve 2’si ise BlN’sini oluşturmaktadır.

Bu incelemelere, araştırmalara girişmeden yabancı kökleri, ekleri alıvermek, bence *yalnız kakavamlara* yaraşır, *kişioğluna değil*. (Der, 236)

Dilin ilerlemesi, genişlemesi de *ancak akılla, akla dayanacak bilgi ile* olur; *beğeni, yani zevk gibi gönüle doğuveren anlaşılmaz güçlerle değil* (GG/SS, 212). / [Dilin ilerlemesi, genişlemesi de beğeni, yani zevk gibi gönüle doğuveren anlaşılmaz güçlerle değil, ancak akılla, akla dayanacak bilgi ile olur.]

Ronsard’ın dili yaşıyor Fransa’da, *biraz* değişmiş, *büsbütün değil*. (D/SA, 169)

Eskiye, geleneğe bağlı kalmayı da *akıl yolu ile* savunurlar, *nakil yolu ile değil*. (D/SA, 29)

Bilirsiniz, iki gözüm okurum, sizin de bu yazıları tatlı tatlı okumanızı isterim, beğenmezseniz de *yalnız benim yüzümden* beğenmeyin, *yanlış dizildikleri, “Doğrusu neymiş acaba?” dedirtip sizi üzdükleri için değil*... (OM/PC, 101)

Bunların gerçeğini arıyorum, *bayağısını, düzmecesini, kalabalığın birkaç yıl hoşuna gidip de sonra unutulmuşlarını değil*... (OM/PC, 207)

Sadâbâd’ı övüyor, *geçmişin solmuş çiçeklerini, yıkılmış bahçelerini değil*... (GG/SS, 191)

İsim cümlelerinin olumsuzunu yapan *değil* kelimesinin metin bağlamı içinde *isim+değil* dizilimi yanında *değil+isim* şeklindeki kullanımlarına da rastlanmaktadır. *Değil*’in bu tür kullanımına ilişkin olarak 14 örnekle karşılaşmıştır. Bu örneklerden 12’sinde *değil*’in *öyle* zarfıyla kullanıldığı görülmektedir:

[Ronsard Fransız toplumu için neyse, Baki de Türk toplumu için o...] *Değildir öyle*. (D/SA, 169) / *öyle değildir*

[Türkçe devrik tümceyi kaldırmısaydı divan şairlerimizin yazdıkları da, saz şairlerimizin yazdıkları da bize aykırı gelir, güç anlaşılırdı.] Oysaki *değildir öyle*. (Der, 204)

[Geçen mektubumda söylediklerime pek uymuyor bugün dediklerim...] *Değil öyle*, benim iki gözüm okurum, ben gene o konuya, geçen mektubumdaki konuya döneceğim. (OM/PC, 179)

[Bulmuş doğrusu ağzımı tıkayacak sözü!...] *Değil* işte *öyle*: Sevgiliye “sultanım” demek “gözüm” demekten büyük bir övgü değildir, daha küçük de değildir. (Der, 109)

İlk bakışta işi kolaylaştırmak sanılır, ama *değildir öyle*; asıl zor olan budur. (GG/SS, 111)

Hep Bay Suat Uzer’in tuttuğu yol *değildir* ya *doğrusu*! (Der, 218)

Anlıyorum, iyice biliyorum ki *değilim onlardan*. (D/SA, 128)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 157. // **D/SA**: 117. // **OM/PC**: 31, 130, 268, 275. // **Der**: 139.

“*Çok umudum* var *Memet Fuat’tan*, // günden güne ilerleyeceğini umuyorum. (Der, 110)” / “Oldu olacak, *bir beyit* daha okuyayım *Bakî’dan*,[...] (OM/PC, 150)” örnekleri Ö+Y+DT diziliminden oluşan devrik cümle sayılabileceği gibi “*Memet Fuat’tan / çok umudum*”, “*Bakî’dan / bir beyit*” şeklinde düşünüldüğü takdirde çıkma grubunun devrikliğinden söz edilebilecektir. Buradaki devriklik hem kelime grubu düzeyinde, hem de cümle düzeyinde sayılabilecek türden bir devrikliktir. Biz bu kullanımı cümle düzeyinde devriklik olarak değerlendirdik. Burada bu iki örneği farklı bir bakış açısıyla değerlendirilebileceği düşüncesiyle verme gereği duyduk.

1.1.4. Deyimlerde Devriklik

Denemelerde çeşitli yapı ve özellikte 193 devrik deyim kullanımına rastlanmıştır. Denemelerdeki devrik deyimlerin kullanımı büyük ölçüde *tümleç* + *fiil* yapısında olan deyim, ters çevrilip deyim oluşturarak kelimelerin çekime girmesi şeklindedir. Bu yapılar tek başına çekimli hale gelince zaten cümle değeri kazanmış oluyor. Devrik deyimlerin çekime girmesiyle oluşan devrik yapılar, cümle değeri kazandığı için sıkıntılı bir durum söz konusudur. Bu nedenle bizim devrik deyimlere ilişkin tasnifimizin yoruma açık yanları da olabilir. Deyimin tümlecinin belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması kurması sonucunda deyim bünyesinde düz ya da devrik belirtili isim tamlaması veya zamir tamlamasının da yer aldığı örneklerle karşılaşılabilir (bk. 1.1.1.1.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Belirtikli İsim Tamlamaları; 1.1.1.2.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Zamir Tamlamaları). Bütün bunların dışında denemelerde devrik cümle yapısından oluşan çok az sayıda deyim de yer almaktadır. Denemelerde devrik kullanılan deyimleri genel olarak *fiil+tümleç* yapısından oluşan devrik deyimler ve diğer yapılardaki devrik deyimler olmak üzere iki bölümde değerlendirdik.

1.1.4.1. Fiil+Tümleç Yapısından Oluşan Devrik Deyimler

Denemelerde *fiil+tümleç* yapısından oluşan 190 devrik deyim rastlanmıştır. *Fiil+tümleç* yapısından oluşan devrik deyimlerde fiilin tümlecini, yönelmeli, kalmalı, çıkmalı dolaylı tümleçler ve belirtili nesne oluşturabilmektedir. Devrik deyim kelimeleri arasına cümle Ö’sünün, Bli’nin ve ZT’sinin getirildiği de olmaktadır. *Fiil + tümleç* yapısında olan devrik deyimler, cümle Y’sini oluşturmaktadır. Kendi

içinde devriklik taşıyan bu Y’ler, cümlelerin sonunda yer almaktadır. Ancak bu kullanımlar, bizce cümle devrikliği açısından da devrik kabul edilmesi gereken yapılardır, çünkü burada devrik deyim’in çekimli unsuru veya çekime girmiş olan fiil unsuru, cümlelerin sonundan cümlelerin içine doğru kaydırılmaktadır (bk. 1.2.1.3. Y’nin Kendi İçinde Devrik Kullanımından Kaynaklanan Cümle Devrikliği). *Fiil+tümleç* yapısında olan devrik deyimleri deyim’in fiilinden sonra gelen tümlece göre fiil+DT ve fiil+BlN diziliminden oluşanlar olmak üzere ikiye ayırdık.

1.1.4.1.1.Fiil + DT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Fiil+DT diziliminden oluşan 114 devrik deyim bulunmaktadır. Bu deyimlerden bazılarının bünyesinde belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması da yer almaktadır.

Ama Bay Munis Faik Ozansoy’a karşı onu savunmak *geliyor elimden*. (Der, 134)

Bir kez *çıkılmışız yola*, kimse durduramaz artık... (D/SA, 155)

Birdenbire ne *geldi aklıma*, bilir misiniz? (OM/PC, 111)

Bay Ahmet Nadir Caner dergisinin değerini pek *büyültüyor gözünde*. (Der, 291)

Çevrilirse güzelliği, mânâsı, her şeyi uçar, bir şey *kalmaz ortada*. (KD/A, 111)

Haklısınız, benim yanıldığımı, sizin haklı olduğunuzu *vurun yüzüme*. (OM/PC, 66)

Ama *duralım* biraz [ZT] *üzerinde*. (Der, 90) / üstünde / üzerinde dur-

Demek tenkitçilere: “Baş üstüne! hiç *çıkarmıyız sizin sözünüzden?*” deyip o kitapları atıvermişler... (GG/SS, 94) / sözünden çıkma-

Bir görmüksülük (theatral’lik) var o şiirde, gittikçe o yanı *çarptıyor insanın gözüne*. (OM/PC, 85) / göze çarp-

Niçin *durdum* bu kadar[ZT] *Bay Mustafa Derim’in yazısı üzerinde?* (Der, 274) / üzerinde dur-

Orta-çağda Aristoteles’i öne sürerek sustururlarmış karşılarındakileri, Bay Fethi Naci gibiler de Aristoteles’ler *çıkartıyor karşımıza*... (OM/PC, 236)

Allah *gelsin haklarından!*.. (GG/SS, 107)

Bu yeni Küçük Dergi daha dün *geçti elime*, iyice okudum: Birçok yazıları, şiirleri, hikâyeleri var. (Der, 98)

Bu satırları okurken hep Ahmet Haşim’in mısrası *çınladı kulaklarımda*: Melali anlamayan nesle aşina değiliz... (Der, 298)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 95, 203, 228, 233, 249. // **KD/A:** 55, 88, 94, 94, 101, 105, 105, 123, 134, 154, 157, 158, 164, 169, 170. // **D/SA:** 13, 14, 15, 38, 107, 113, 155, 155, 155, 176, 176, 180. // **OM/PC:** 24, 54, 59, 76, 81, 83, 83, 85, 92, 98, 112, 112, 114, 115, 118, 120, 124, 134, 150, 167, 182, 188, 211, 211, 217, 218, 219, 220, 221, 225, 232, 238, 242, 243, 244, 244, 245, 246, 249, 250, 256, 257, 266. // **Der:** 49, 56, 124, 133, 139, 187, 216, 220, 220, 230, 247, 259, 260, 264, 280, 284, 288, 300, 301, 302, 310, 318, 334, 342, 361.

1.1.4.1.2.Fiil +BliN Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Fiil+BliN yapısından oluşan 76 devrik deyim yer almaktadır. Bu devrik deyimlerin bazılarının bünyesinde de belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması yer almaktadır:

Ancak durun orada, ılımlı demeğe kalkmayın, *buruşturuverirler, ekşitiverirler yüzlerini*. (GG/SS: 230) / yüzünü ekşit- / buruştur-

Sevilmek, bir kimsenin gözünde eşsiz olmaktır; sizi seven kişi, size yeryüzünde bir tane diye bakmıyorsa sizi sadece insanlar arasında bir insan, ancak sevicecek bir insan sayıyorsa, *kabartmayın koltuklarınızı*, siz de sevilmemişsiniz demektir. (OM/PC, 30) / koltukları kabar-

“Bütün doğrular bizim öğretimizde vardır, ona uymayan varsa hepsine *tıkayın kulaklarınızı*” demeğe varır bu. (D/SA, 184) / kulaklarını tika-

Ben de sormaktan, bulduğumla yetinmeyip gene aramaktan *alamam kendimi*. (D/SA, 181) / kendini alama-

Yoksa “kendini beğenmişin biri ” olmaktan, “menfi adam, yıkıcı adam” olmaktan *kurtaramazsınız yakayı*. (D/SA, 51) / yakasını kurtar-

Kaçırdım gene *ipin ucunu*, bir türlü konuya giremiyorum. (KD/A, 81) / ipin ucunu kaçır-

Ama *kırmayalım Bay Tahsin Gürler’in umudunu*. (Der, 214) / umudunu kır-

Türkçeyi sevdiği, Türkçe sözlerle yazmağa özendiği belli, diğer’i de atsin, bizim öbür, öteki *tutmuyor mu onun yerini?* (Der, 74) / yerini tut-

İyi de *veriyor ağızlarının payını*. (Der, 352) / ağızının payını ver-

Öyle *bir geçirirdi ki sözünü!* (GG/SS, 95) / söz geçir-

Bir yol düşünmeğe başladınız mı, ortaçağda *alırsınız soluğu*, bakarsınız ki Sebilürreşat’çılarla Volkan’cılarla bağdaşıvermişsiniz. (D/SA, 44)

Biz de kendi kendimize küçük bir okurlar bölüğü kurmuşuz, yalanlarımızı sunmuşuz o okurlar bölüğüne, “ruh okşamak” gibi, “şaheser” gibi birtakım ne olduğu belirsiz tilciklere *boyamışız onların gözlerini*, sonra da düzmece aydınlar acununda kurulmağa kalkmışız. (OM/PC, 208)

Gülmemek için zor *tutarım kendimi*... (OM/PC, 155)

Neyse! *kırmıyalım hevesini*. (D/SA, 85)

Özge bir büyü vardır dil pınarında! bir yol için bir *daha alamaz kendini*. (GG/SS, 156)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 66, 89, 93, 96, 96, 89, 98, 155, 221, 234, 235. // **KD/A**: 59, 74, 92, 147, 147, 157, 169. // **D/SA**: 12, 12, 67, 129, 133, 177. // **OM/PC**: 29, 29, 32, 37, 60, 69, 93, 94, 95, 104, 104, 106, 111, 113, 113, 113, 117, 122, 130, 131, 132, 133, 159, 174, 231, 239, 240, 260. // **Der**: 30, 85, 126, 136, 139, 174, 226, 275, 291.

1.1.4.2. Diğer Yapılardaki Deyim Devriklikleri

Denemelerde *fiil+tümleç* dizilimi dışında kalan ve farklı kullanım özellikleri sergileyen devrik deyimler de bulunmaktadır.

Bazı deyimlerin bünyesinde bir tamlama yer almaktadır. Bu kullanımlarda deyim kelimelerinden biriyle tamlama kurulmuş, deyim kelimelerinin sırası değişmediği halde, deyim bünyesinde yer alan belirtili isim tamlaması ve zamir tamlamasının tamlayanının yeri değişmiş, devrik belirtili isim tamlaması ve zamir tamlamasında olduğu gibi *tamlanan+tamlayan* şeklinde bir diziliş göstermiş, deyim fiil unsuru veya çekimli unsuru tamlanan ile tamlayan arasına gelmiştir. Devrik belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması deyimini oluşturan kelimelerle bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu yüzden deyim bünyesinde yer alan devrik tamlamayı deyim kelimelerinden ayırtmak olanaklı değildir. Ancak bu yapılardaki asıl devrikliği belirtili isim ve zamir tamlamasının devrikliği oluşturduğu için asıl devriklik, deyim değil de tamlamanın devrikliğidir (bk. 1.1.1.1.3. Deyim Öbeği İçinde yer Alan Devrik Belirtili İsim Tamlamaları; 1.1.1.2.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Zamir Tamlamaları).

Bünyesinde devrik tamlama bulunan deyimler dışında aşağıdaki 3 örnekte deyim unsurlarından biri deyim fiilinden sonra gelmiştir. Bu örneklerin *tümleç+fiil* olarak değerlendirilebileceği düşünülebilir, ancak bu kullanımlarda deyim oluşturan kelimelerin tamamı, bir cümle ögesi olarak alınamıyor. Bu nedenle bu devrik deyimler metin bağlamı içinde cümle olarak değerlendirilmesi gereken yapılar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kullanımların metin bağlamı içinde cümle düzeyinde devriklik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Biz de bu kullanımları cümle düzeyinde devriklik içerisinde değerlendirdik. Bu deyimler yalın halde *içine kurt düş-*, *dudaklarından bal ak-*, *içi rahatla-* şeklindedir.

Bir kurt /düştü / içimize, övünmemiz azaldı. (D/SA, 154) / içine kurt düş-

İşte onları anlatır yaşlılar, sanırsınız ki *bal / akıyor / dudaklarından*, gençler nasıl dinlemez onları? (D/SA, 130)

Rahatlar / artık[ZT] / *içi*: doğrunun, iyinin, güzelin ne olduğunu öğrenmiştir, onların dışında kalanların yanlış, kötü, çirkin olduğunu bilir, kapılmaz onlara. (D/SA, 119)

1.2. Cümle Düzeyinde Devriklik

Cümle düzeyindeki devrikliği basit cümle düzeyinde ve birleşik cümle düzeyinde devriklik olmak üzere iki ana bölümde inceledik.

1.2.1. Basit Cümle Düzeyinde Devriklik

Bu bölümde sadece cümle birimini esas alan devriklikler üzerinde durduk. Türk söz diziminde devrik cümle teriminden zaten tek Y'li bir cümlede (basit cümlede) Y'nin cümlelerin başında ya da ortasında bulunduğu cümleler anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu bölümü genel olarak *basit cümle düzeyinde devriklik* başlığı altında topladık. Bu bölümde devrik cümleleri farklı açılardan değerlendirdik.

1.2.1.1. Y'den Sonra Gelen Öge Sayısına Göre Devrik Cümleler

Bu bölümde cümle biriminin Y'sini esas alarak Y'den sonra gelen öge sayısına göre bir sınıflandırma yaptık. Y'den sonra bir öge parçası veya bir ve daha fazla öge gelmesi durumuna göre devrik cümleleri 6 bölümde değerlendirdik. İlk olarak Y'den sonra bir ögenin yarısını, ikinci olarak Y'den sonra 1, üçüncü olarak 2, dördüncü olarak 3, beşinci olarak 3'ten fazla öge alan devrik cümleleri, altıncı olarak da *diğer kullanımlar* başlığı altında değerlendirdiğimiz devrik cümleleri inceledik.

1.2.1.1.1. Y'den Sonra Bir Ögenin Yarısını Alan Devrik Cümleler

Bu tip cümlelerde Y'den sonra cümle ögesinin tamamı değil, bir bölümü yer almaktadır. Bu tip cümleler ayrıca Y'nin bir cümle ögesinin ortasında yer almasına göre başka bir bölümde ayrıntılı olarak değerlendirildi (bk.1.2.1.2.Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği). Başka bir bölümde aynı tip cümlelerin değerlendirilmesi iki bölümün birbirinin tekrarı gibi görünmesine neden olabilir. Ancak her iki bölümde aynı tip cümleler farklı bakış açılarıyla değerlendirildi. Bu bölümdeki bakış açımız Y'den sonraki öge sayısına göredir. Diğer bölümdeki bakış açımız ise Y'nin içinde bulunduğu cümle ögesinin bir kelime grubundan oluşması, parçalanmış ögeyi oluşturan kelime grubu ve kelime grubunun diziliş açısından gösterdiği özellikler bakımındandır. Bu bölümde Y'den sonra, Öpar'ın, BliNpar'ın, BsizNpar'ın, DTpar'ın ve ZTpar'ın geldiği devrik cümleleri sırladık. Bu tip cümlelerde Öpar'ın Y'den sonra getirildiği devrik cümle sayısı diğer öge parçalarına göre daha fazladır.

1.2.1.1.1.1. [...]Y+Öpar Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 189 cümlede Y'den sonra Öpar'ın geldiği görülmektedir. Bu cümlelerden 137'si isim cümlesidir, bu isim cümlelerinin de 105'i *var / yok* Y'li isim cümlesidir, geri kalan 52 cümle ise fiil cümlesidir. Bu veriler isim cümlesinin - özellikle de *var/yok* yüklemli isim cümlelerinin- Ö'sünün daha rahat parçalanabildiğini göstermektedir. Her isim cümlesinde Ö'nün parçalara ayrılması diye bir şey söz konusu olamaz. Bu durum çoğu zaman, Ö'yü oluşturan kelime grubunun, devrik veya düz, arasına başka bir unsurun gelebilmesiyle de ilgilidir (bk. 1.2.1.2.1. Öpar+Y+Öpar Diziliminden Oluşanlar).

Yeni bir kitabı *çıktı* / *Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın*: Aç Yazı. (D/SA, 94)

Bir bilmece *vardır* / *şubat ayının*: [...] (OM/PC: 173)

[Salkım Adana'da çıkar.] Başka edebiyat dergileri de *vardır* / *Adana'nın*: Güney, Ürün... (Der, 212)

İçleri inan *dolu* / *o gençlerin*: [...] (KD/A, 12)

[...] Çoğu *cevap vermiş* / *danıştığı kimselerin*. (Der, 207)

Kendisi üç soru gibi gösteriyor ya, üçü *bir* / *o soruların* : [...] (Der, 75)

Yalana inanmanın *yoktur* / *bir güzelliği*. (D/SA, 142)

Bay Günyol “kabullenmek” diyor ya, ben “kabul etmek” diyeyim, “kabullenmek” tilciğinin *büsbütün başkadır* / *anlamı*. (D/SA, 180)

Yunus'un *çok mudur* / *kullandığı sözler*? (KD/A, 56)

Bir Necati Cumalı'mız *vardı* / *bizim*, çok severdim. (D/SA, 95)

Huyları mı *değişmiştir* / *onların*? (KD/A, 169)

İkisinin ortası *yok mu* / *bunun*? (KD/A, 88)

Benim *yok* / *öyle bir dileğim*: benim ne düşündüğümü size bir mektupla karmakarışık, darmadağın bir halde bildiriyorum. (OM/PC, 11)

Olur, kullananlar *çıkar* / *onları*, böylece de tilcikler giderek yayılır, tutar. (Der, 336)

Elbette zorlıyan *olmadı* / *sizi*. (OM/PC, 40)

Hasta mıyım? bir tutan mı *var* / *beni*? (OM/PC, 186)

Ne *vardı* / *sevincimin sebebini arıyacak*? (OM/PC, 139)

Biliyorum, “Ben düşündüklerimi açıkça söylüyorum, ne *var benim dilimde anlaşılmayacak*” diyebilir. (Der, 256)

Bilirim, alay etmek *âdettir* / *şairlerle*. (KD/A, 77)

Hem de kurtulmak *yok* / *o ruh denilen şeyden*. (OM/PC, 87)

İnandığı bir şey *yoktur* / *onun*: bir şeyin ne doğru olduğunu düşünür, ne de yalan olduğunu... (KD/A, 11)

Gözleri *açılır* / *köylünün kentlinin*, [...] (OM/PC, 239)

Bakıyorum benim için yazılanlara, *övenler* de *oldu* / *beni*, yerenler de. (D/SA, 15)

-[...] Burada ikisi de *birdir* / *o kavramların*. (OM/PC, 213)

Bence *en büyüğü budur* / *büyük dertlerimizin*. (D/SA, 132)

Buraya bir iki parçasını almak isterdim, ama doğru olmaz, bütünü *güzel* / *o yazının*. (Der, 63)

Hangisi *iyidir* / *bunların*? (KD/A, 168)

Benim için hepsi *şiiir* / *bunların*. (D/SA, 86)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 66, 98, 137, 169, 180, 181, 183, 196, 233, 233, 234, 237, 249, 253, 256, 263. // **KD/A**: 48, 48, 58, 85, 87, 89, 89, 91, 107, 109, 111, 121, 128, 147, 169. // **D/SA**: 11, 15, 27, 36, 42, 43, 48, 48, 49, 93, 96, 99, 101, 108, 108, 117, 129, 138, 155, 170, 172, 177, 177. // **OM/PC**: 31, 37, 37, 44, 53, 59, 68, 69, 71, 71, 79, 83, 87, 88, 89, 93, 95, 99, 104, 111, 114, 115, 116, 116, 120, 124, 125, 126, 129, 134, 136, 137, 143, 144, 146, 149, 150, 151, 166, 169, 170, 171, 172, 172, 174, 174, 175, 176, 177, 181, 182, 184, 188, 189, 200, 211, 213, 228, 230, 233, 233, 233, 245, 250, 260, . // **Der**: 8, 26, 61, 65, 84, 91, 94, 99, 123, 125, 127, 127, 131, 147, 148, 156, 157, 163, 165, 183, 210, 212, 215, 222, 222, 222, 242, 242, 242, 243, 259, 285, 299, 304, 331, 336, 345, 348, 350, 350, 351, 356.

1.2.1.1.1.2. [...]Y+BliNpar Diziliminden Oluşanlar

45 cümlede BliN'nin bir parçası Y'den sonra gelmiştir. Bu cümlelerde çoğunlukla devrik belirtili isim tamlaması ve zamir tamlamasından oluşan BliN'nin parçasının Y'den sonra geldiği görülmektedir (bk. 1.2.1.2.2. BliNpar+Y+BliNpar Diziliminden Oluşanlar).

İnsanlar onlara ne kadar saygı gösterseler yeridir; azıklarını, benliklerinin azıklarını *çoğaltmıştır* / *onların*. (KD/A, 78)

Bakın, Aramalar hiç de fena değil: yazı yazan doğruyu arar, kendini arar, yazılarını okuyacak kimseler arar, Aramalar hepsini *topluyor* / *bunların*... (OM/PC, 9)

“En geç temmuz sonunda” yetişmesini *istemişler* / *ilk sayının*, olmamış, ağustos ortasını bulmuş. (Der, 300)

Yalnız Batı uygarlığını değil, Doğu uygarlığını da sevmez, ince yanını *sevmez* / *o uygarlığın*. (D/SA, 17)

Gelgelelim, yolunu *bilmiyoruz / kendimizi tanıtmanın*: Basın-Yayın birtakım kitaplar çıkarıyor, olmuyor, Tercüme dergisi bizim yazarlarımızın yazılarını Firenkçeye çeviriyor, olmuyor, Avrupalıyı bir türlü uyandıramıyoruz. (KD/A, 109)

Çok oluyor bir şiirini daha *görmüştüm / o şairin*, onun olduğunu unutmuştum, büsbütün başka birinin sanıyordum. (OM/PC, 89)

Sonunu *da alalım / o cümlelerin*: ... [...] (Der, 134)

Diyelim ki tanıyorlar onu, okurlar birini *kaçırmıyorlar / onun yazdıklarının*. (KD/A, 94)

Varlık, baylık (zenginlik) yakışmıyor çoğuna, kullanmasını *bilmiyorlar / ellerindekinin*, beğenileri incelmemiş, güzeli seçemiyor da bayağılıkları alkışlıyorlar. (OM/PC, 254)

İşçi bir yerini *düşünür / işin*, yıllar boyu onu düşünür, kolay kolay değişmez onun işi. (OM/PC, 245)

El kavuştursunlar önlerinde, diz çöküp de öyle dinlesinler onların dediklerini, bir sözlerini *kaçırmassınlar / yaşlıların*! (D/SA, 130)

Bir yerini bile *anlamıyorlar / okuduklarının*. (D/SA, 146)

Adı daha yeni duyulmağa başladığı için genç olduğunu *sanıyorum / Bay Halit Çakır'ın*, benim gibi yaşlı bir yazarın kendisine öğütte bulunmasına, umarım, darılmaz: [...] (Der, 252)

Doğrusunu söyliyeyim, birini hiç *beğenmedim / o ilkelerin*. (D/SA, 179)

Sesini duymazdınız, duyamazdınız ya, feracesini *görüldünüz / sevgilinin*, yeldirmesini görüldünüz, şöyle bir yüzünü gördüğünüz de olurdu. (OM/PC, 189)

Aşağı yukarı hepsini *okudum / yazdıklarının*: Birtakım şiirler, edebiyat üzerine yazılar. (Der, 301)

Sadâbâd'ı *övüyor, / geçmişin solmuş çiçeklerini, yıkılmış bahçelerini değil...* (GG/SS, 191)

Size bir şey söyliyeyim, okuyun Fazıl Hüsnü'nün yeni kitabını, okuyun Aç Yazı'yı, çok güzel şiirler var içinde, bütün şiirlerini *okuyun / o şairin...* (OM/PC, 72)

İnançlarımız belirmiş, doğrular, bütün doğrular bildirilmiş bize, kara kaplı betiğin *karıştıralım / yıpranmış yapıklarını*, birer birer buluruz hepsini. (OM/PC, 263) [Bu örnekteki tamlama düzdür]

Yıllar güçlerini *kesmiştir / zavallıların*, ayakta duramazlar ki! (D/SA, 131)

Eski düşünüşü sevenler, ondan silkinemeyenler de münazara gibi Arapça tilciklere vurgundurlar, tutkundurlar, Türkçelerini *arıyamazlar / onların*. (D/SA, 158)

Bay Tahsin Gürler'i gücendirmek için söylemiyorum bunları, iyi bir yazar olacağını *sanıyorum / onun*, edebiyat toplantıları üzerine yazdığını da, bana mektubunu da ilgiyle okudum, bundan sonra elime geçen yazılarını da okuyacağım. (Der, 226)

-[...] Birtakım doğrular, su götürmez doğrular vardır, birini ikisini *öğrendin mi / onların*, yayarsın çevrene, yanılmaktan korkmazsın. (OM/PC, 223)

İstanbul'da tam on gün yağmur yağdı... Temmuzda... Neresini *severler / o şehrin!*.. (GG/SS, 33)

-[...] Adını da *beğenmiyor / bizim konuşmaların.* (OM/PC, 225)

Boş olduklarını *anlamıyorlar mı / bunların?* (KD/A, 57)

-[...] Şimdiye dek çoğunluğun yargılarına değer verdiğimi *gördün mü / benim?* (OM/PC, 201)

Ötekiler... Onlar okuduklarını *söyler / benim yazularımı.* (D/SA, 145)

Yapamıyacağımı *anladım / o güldesteyi*, anlayınca da üzuldüm. (D/SA, 171)

Öyle sanıyorum ki Orhan Burian sağ olsaydı bu yazının böyle olmasını istemezdi, çok yerlerini *değiştirir, / düzeltirdi / onun*, hiç değilse şu “peşinen” sözünü kaldırırdı. (Der, 142)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **KD/A:** 87, 122, 123. // **D/SA:** 117, // **OM/PC:** 161, 182, 207, 215, 227, 245, 245. // **Der:** 22, 80, 136, 353.

1.2.1.1.1.3. [...]Y+BsizNpar Diziliminden Oluşanlar

23 cümlede BsizN'nin bir parçası Y sonrasına getirilmiştir. Bu cümlelerde parçalanmış BsizN'lerin tamamı devrik isim-fiil grubundan oluşmuştur (bk. 1.2.1.2.3. BsizNpar+Y+BsizNpar Diziliminden Oluşanlar). Bu cümlelerin tamamının Y'si *iste-* fiilinden oluşmaktadır.

Hiç işime gelmez, ben de yaşıyım, çıkmak *ister miyim / Hindistan cevizi ağacına?* (D/SA, 131)

Konuşur onlarla, düşer kalkar, ama onlara sanatından açmaz, sanatına ilgilendirmek *istemez / onları.* (KD/A, 102)

Darılmak *istemiyorum / Pinpiloğlunu*, dili, deyişi hoşuma gidiyor. (Der, 94)

Neye, nereye varmak *istiyorum / bu sözlerle?* (OM/PC, 172)

Bunun başka bir iyiliği olacağına inanıyorum: İstanbul dergilerinde, ankara dergilerinde yazarlar, nerede doğmuş, nerede büyümüş olurlarsa olsunlar, İstanbul diline, İstanbul ağzına bağlanıyorlar, bir türlü ayrılmak *istemiyorlar / ondan.* (Der, 236)

Ekin yollarında uzun uzun gezindiği günlerden hiçbir anı kalmadı mı kendisinde? büsbütün mü unuttu öyle daldan dala konmanın tadını, anlamak *istemiyor / bir kovana kapanmıyanları*, uzak onlardan, çok uzak... (D/SA, 183)

Şaşıyorlar buna, anlıyamayınca da yasakla durdurmak *istiyorlar / bizi.* (OM/PC, 264)

Bay Hançeroğlu “anlamadım” diyenlere kızıyor, ben de kızdırmak *istemem / kendisini.* (Der, 147)

Takım duygusu, bölem duygusu vermek *istiyorlar / gençlere.* (D/SA, 158)

Hani ulustan da, yurttan da soğutmak *istiyorlar / kişiye...* (OM/PC, 200)

Ben de inanmak *isterdim / buna.* (KD/A, 149)

Bay Attila İlhan konuşur gibi yazdığını sandırmak *istiyor / bize*, belki kendi de öyle sanıyor. (D/SA, 78)

Anlıyorsunuz, okumak *istememiş / benim yazdıklarımı*, okur mu? benim yazılarımı okumak onun için küçüklük olmaz mı? (OM/PC, 239)

Derginin gene o sayısında Bay Halit Çakır'ın "Dil Soruşturması Üzerine" adlı bir yazısı var, tümünü almak *isterdim / buraya.* (Der, 250)

Aldırmam yerip takılmasına, gene de yanıtlamak *isterim / söylediklerini.* (Der, 318)

Çoktan söylemek *istiyordum / bunu*, bir fırsat düşmüyordu. (Der, 189)

-[...] Onlar ise bırakmak *istemiyorlar / bireylerin kendilerini yükseltmelerini*, bunu önlemeğe çalışıyorlar. (OM/PC, 229)

Bütün yazıyı almak *isterdim / buraya*, uzun olur. (Der, 265)

Bunu için durmak *istemedim / o konuda.* (Der, 358)

Her gün oturup birkaç satır olsun yazmak *istiyorum / size.* (OM/PC, 128)

[...] Onları bildirmek *istemiştin / Allı'ya.* (OM/PC, 210)

Ama Chirico sırlarını söylemek *istemiyor / ona*: "Ben o teknik sırları, otuz beş yıl durmaksızın çalışmakla elde ettim" diyor. (Der, 127)

Öyle sanıyorum ki benim o dokunduğu yazımı şöyle bir gözden geçirmekle yetinmiş, iyice anlamak *istememiş / dediklerimi.* (Der, 174)

1.2.1.1.1.4. [...]Y+DTpar Diziliminden Oluşanlar

31 cümlede DT'nin bir parçası Y'den sonra gelmiştir. Bu cümlelerin 29'u fiil cümlesidir. Parçalanmış DT'ler, çoğunlukla devrik isim-fiil grubundan, devrik zamir ve isim tamlamasından oluşmaktadır (bk.1.2.1.2.4.DTPar+Y+DTPar Diziliminden Oluşanlar).

Çoğu, "Yavrum, evladım" diye başlayıp öğüt vermeğe *kalkarız / kendimize.* (OM/PC, 44)

Ayrılmağa *kalkmıyalım / o yoldan.* (OM/PC, 263)

O kadar da inceden inceye anlamağa *çalışmıyorum / kendimi.* (D/SA, 172)

-[...] artık arttırmağa *bakmazlar / bilgilerini*, [...] (OM/PC, 227)

İşledikleri konular için birkaç yüz tılcıklı sözlük yetiyordu, bununla yetinemeyenlerin uğraşmalarını anlayamadılar, eğlenmeğe *başladılar / onlarla.* (Der, 303)

Başkalarının gözünde bizim değildir elbette, ama biz ta içimizden duymağa **başlarız / onları**, derinden derine yaşarız onların anlattığı duyguyu, düşünceyi, [...] (D/SA, 171)

Demek o adam adlar üzerinde durmuyor, eserler üzerinde duruyor, bir eserde kendince bir değer buldu mu, söylemekten **çekinmiyor / bunu**. (Der, 149)

-[...]Biz de bir yandan onları yetiştirmeye **bakmalıyız / bu ülkede**. (OM/PC, 235)

- Bu huyunuza **kızıyorum / sizin**, dedi. (GG/SS, 171)

Neyse, gene açmıyalım bu konuyu, içime de **dokunuyor / benim**. (GG/SS, 260)

- [...] Önlerine **engeller çıkarıyoruz / onların**, şu yasaktır, bu yasaktır diyoruz, özgürlüğü tanımıyoruz. (OM/PC, 235)

İnsanlara, onların huylarına, şu yahut bu olay karşısındaki tepkilerine ilgileniyorsak, bir hikâyeci gibi ilgileniyorsak, fikirlerine pek **bakmayız / onların**, [...] (GG/SS, 239)

“İçimde bir tanrı **vardır / benim**, o bana yolumu gösterir, doğruları buldurur” demiş, [...] (GG/SS, 257)

O zaman kendinize gelirsiniz: “Yahu! çevremde adamlar **var / benim**, [...] ” dersiniz, [...] (KD/A, 86)

Gençlerin de iyisi, hani şu “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan olanı, kusur etmez saygıda, dinler yaşlıların dediklerini, bir öğütlerinden **çıkamaz / onların**, [...] (D/SA, 130)

Demek Bay Mustafa Derim’in okuyup beğendiği kitapların değeri su götürmez, arkadaşının okuyup beğendiği ise “şurada sözünü etmeğe **değmez / ” onların**. (Der, 273)

Ne istediğini anlamağa **çalışalım / Bay Günyol’un**. (D/SA, 176)

Değerini küçültmeğe **kalkacak değilim / bu beytin**. (OM/PC, 184)

Çok kişiyi bahtiyar edersiniz, hani velinimetlerinden **olursunuz / insanlığın!** (GG/SS, 208)

- Hangi düşüncesine **uydum / Sedat’ın?** (D/SA, 40)

Şöyle akıllı uslu yazsam da fiili hep sonuna **bıraksam / cümlemin**, olmuyor mu sanki? (KD/A, 55)

Bu incelemelere, araştırmalara girişmeden yabancı kökleri, ekleri alırmak, bence yalnız kakavanlara **yaraşır, / kışioğluna değil**. (Der, 236)

Bana sorarsanız, köküne kibrit suyu[**dökülsün**] / **o musikinin**. (KD/A, 143)

Bir deneyin, kağıt üzerine dökmeği bırakın da tanıtmağa **çalışın / kendinizi**. (OM/PC, 33)

Kendimizden küçüklere değil, kendimizden büyüklere, hiç değilse eşitlerimize beğendirmeğe **çalışmalıyız / kendimizi**. (Der, 290)

Konuşmakla, olmazsa yazmakla unutmağa **çalışırım / onu**. (OM/PC, 29)

Bir kişi edebiyata heves ediyor, güzel şeyler yazmağa özeniyor, susturmağa *kalkmayın / öylesini*, kırmayın avutmağa çalışın. (Der, 92)

Bir beğenidir tutturmuşlar, ona da zevk diyorlar, bir ilke diye göstermeğe *kalkıyorlar / beğenilerini*. (D/SA, 132)

[...] Bir “doğru” dediniz mi, onlar, söylevciler, iri lâkırdıyı sevenler, bir belit (mütearife) diye alırlar bunu ele, genelleştirirler, koca bir yapı kurmağa *kalkarlar / bunun üzerine*. (OM/PC, 256)

Kendisi önemlemedikten sonra ben niçin önemliyeyim de öğrenmeye *alışayım / o düşünceyi?* (D/SA, 153)

Ama iş o değil: yenmeğe *alışalım / kendimizi*, biribirimizi çekememekten kurtulmağa çalışalım, unutalım o sözü kimin yaptığını, dilimizde öteden beri varmış gibi kullanalım, benimseyelim onu. (KD/A, 158)

1.2.1.1.1.5. [...]Y+ZTPar Diziliminden Oluşanlar

6 cümlede ZT’nin bir parçası Y’dan sonra gelmiştir. Bu cümlelerin tamamı fiil cümlesidir (bk. 1.2.1.2.5. ZTPar+Y+ZTPar Diziliminden Oluşanlar).

Koyup *gitmişsiniz / beni...* (KD/A, 74)

Size uzun uzun anlatılan bir şeyi düşünceinizle kavrarsınız, soyut, yani mücerred, abstrait bir şey diye, düşünceinin bir uydurması diye karşılırsınız, / elle dokunmuş gibi *olmazsınız / ona*, / var değildir, gerçekten var değildir sizin için o. (OM/PC, 133)

Dilin ilerlemesi[Ö], genişlemesi[Ö] de ancak akılla, / akla dayanacak bilgi ile *olur*; / *beğeni*, *yani zevk gibi gönüle doğuveren anlaşılmaz güçlerle değil*. (GG/SS, 212) / [Dilin ilerlemesi, genişlemesi de beğeni, yani zevk gibi gönüle doğuveren anlaşılmaz güçlerle değil, ancak akılla, akla dayanacak bilgi ile olur.]

Ronsard’ın dili yaşıyor Fransa’da, biraz *değişmiş*, / *büsbütün değil*. (D/SA, 169)

Eskiye, geleneğe bağlı kalmayı da akıl yolu ile *savunurlar*, / *nakil yolu ile değil*. (D/SA, 29)

Bilirsiniz, iki gözüm okurum, sizin de bu yazıları tatlı tatlı okumanızı isterim, beğenmezseniz de yalnız benim yüzümden *beğenmeyin*, / *yanlış dizildikleri*, “*Doğrusu neymiş acaba?*” *dedirtip sizi üzdükleri için değil...* (OM/PC, 101)

1.2.1.1.2. Y’dan Sonra Bir Öge Alan Devrik Cümleler

Denemelerde Y’dan sonra çoğunlukla tek ögenin geldiği görölmektedir. Y’dan sonra tek öge alan cümleleri Y+Ö, Y+BliN, Y+BsızN, Y+DT, Y+ZT ve Y+BT diziliminden oluşanlar şeklinde sınıflandırdık. Y’dan sonra gelen cümle ögelerini değerlendirirken *ki*, *da*, *bile*, *ya* gibi edatlardan ve *değil mi* yapısından oluşan BT’leri

sınıflandırma dışında tutmayı uygun gördük (bk. 0.2.4.2.1.6. Bağımsız Tümleç; 1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler).

1.2.1.1.2.1. [...] + Y + Ö Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 1331 devrik cümlede Ö, Y'den sonra gelmiştir. Ö'nün Y sonrasına getirildiği cümleler isim ya da fiil cümlesinden oluşabilmektedir.

Türkçedir / hepsi. (GG/SS, 157)

Olmyacağına göre nedir / o soruları sormanın sebebi? (GG/SS, 155)

Belki de doğrudur / Emile Faguet'nin yargısı. (KD/A, 170)

Değme babayığidin harcı değildir / bu. (KD/A, 85).

Acaba kaç yaşında / Bay M. Tevfikoğlu? (D/SA, 86)

Ama işlenmiş bir akıl değil / bizimki. (D/SA, 161)

Doğru mudur / Osmanlı Türkçesinin anlaşılmasa bir dil olduğu? (Der, 363)

Salt toplumun buyruklarını dinlemek değil, toplumu etkilemektir / onların ödevi. (Der, 294)

Neymiş / çağımızın kişisini, toplumsal yaşayışımızı yarına götüreceks olan dörüt? (Der, 277)

Bay Vedat Günyol'a göre çoğunlukta, yarı aydınlarda bir sıkıntı *yaratıyormuş / bu.* (D/SA, 181)

Kolay mı / ürktmek onu? (GG/SS, 70)

Kolay mı / katlanmak o düşünceye? (KD/A, 173)

Neden / bu öfke? (OM/PC, 238)

Böyle yazıyor / Bay Tufan Türkmen. (Der, 325)

Budur / anlamı o deyim... (Der, 267)

Anlaşılmaz bir hal değildir / bu: insan pek sevdiğini kara toprağa vermeğe kolay kolay razı olur mu?... (GG/SS, 229)

“Nedir / o eksikliğimiz?” diye düşünüyorum. (GG/SS, 234)

Siz Remy de Gourmont'dan ne kadar uzaklaşmağa çalışsanız gene büsbütün ayrılamazsınız, *odur / sizin ilk mayanız.* (GG/SS, 166)

Bunun içindir ki daima *önemlidir / dedikleri*, onları iştittikten sonra o olaylarda bizim önceden görmediğimiz birçok şeyler daha bulunduğunu anlar, onlar üzerinde düşünmeğe başladık. (KD/A, 95)

Bilmem, *ölümün ta kendisi değil mi / bu?* (KD/A, 75)

Bir acayip adamdı / Ahmet Haşim, // edebiyatımızda da bir acayip şair oldu. (KD/A, 121)

Okulda *toplanır / o kitaplar,* // isteyenlere verilir. (KD/A, 133)

Şu da var : sizi **tanıtacakmış / o adam**, // yurttaşlara tanıtacak, adınızın sınırlar ötesine aşmasını sağlayacakmış. (KD/A, 94)

Bilirim, **boştur / dedikleri**, bir gerçeği göstermez. (D/SA, 165)

Son acun savaşında Alamanya yenildi, İtalya yenildi, demek ki **güçsüzmüş / onlar**,// karşılarındakiler güçlüymüş. (D/SA, 180)

Bence de **doğrudur / onun demek istediği**:// Her eseri çağının da, toplumun da damgasını taşır. (Der, 151)

Onları da anlatıyor denemez, sanki fısıldıyor, kendi kendine **konusuyor / Muzaffer Soysal**. (Der, 139)

Görüyorsunuz, neler de **biliyor / Bay Muhtar Körükçü**; orijinal, empoze... (OM/PC, 195)

Ama **öyle demek istemiyor / Hamdi Tanpınar**, “sokakta her gün konuştuğumuz türkçe” demek istiyor, biz de bir yol Tanrı’ya benzeyelim de eylemleri dileklere göre yargılayalım... OM/PC, 270)

Bilmem bunda **yanılmıyor mu / Bay Suut Kemal Yetkin?** (Der, 354)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 21, 32, 33, 34, 66, 67, 74, 74, 75, 75, 75, 78, 79, 80, 80, 80, 80, 80, 81, 89, 91, 93, 93, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 96, 96, 96, 96, 97, 98, 98, 99, 102, 103, 103, 107, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 117, 120, 126, 127, 130, 130, 130, 133, 134, 134, 135, 135, 136, 137, 139, 140, 140, 143, 145, 145, 149, 152, 152, 153, 154, 154, 155, 156, 156, 157, 158, 165, 166, 167, 167, 168, 168, 168, 169, 170, 170, 171, 173, 173, 178, 179, 179, 183, 187, 187, 189, 190, 190, 192, 192, 193, 194, 195, 195, 198, 198, 198, 201, 202, 203, 203, 207, 210, 213, 214, 214, 214, 214, 214, 215, 215, 216, 216, 217, 217, 220, 220, 220, 220, 223, 226, 226, 227, 228, 229, 230, 230, 231, 231, 232, 232, 233, 233, 234, 234, 234, 235, 235, 235, 235, 235, 235, 237, 237, 238, 241, 247, 249, 249, 251, 250, 250, 254, 254, 255, 255, 255, 255, 255, 255, 255, 257, 257, 258, 258, 258, 258, 258, 259, 259, 260, 261, 261, 262, 262, 266, 267, 268, 269. //

KD/A: 11, 12, 16, 16, 17, 17, 18, 18, 20, 20, 20, 21, 21, 21, 24, 25, 34, 36, 44, 44, 48, 50, 50, 51, 55, 56, 58, 58, 60, 63, 64, 73, 73, 73, 74, 74, 75, 75, 75, 76, 77, 77, 77, 78, 78, 78, 78, 78, 80, 81, 82, 82, 84, 85, 85, 85, 86, 87, 87, 88, 89, 89, 90, 90, 90, 91, 92, 94, 95, 95, 96, 97, 98, 98, 98, 99, 101, 101, 101, 105, 105, 106, 109, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 117, 118, 122, 122, 122, 123, 123, 124, 127, 128, 128, 130, 130, 130, 131, 131, 132, 133, 133, 134, 134, 134, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 138, 138, 139, 140, 140, 140, 141, 142, 142, 143, 144, 144, 144, 145, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 148, 149, 150, 150, 151, 154, 154, 155, 155, 155, 155, 155, 155, 155, 156, 156, 156, 158, 158, 160, 163, 163, 164, 166, 167, 167, 167, 168, 168, 169, 169, 170, 170, 172, 173, 173, 174, 174. //

D/SA: 11, 11, 11, 14, 14, 15, 15, 16, 16, 16, 16, 17, 17, 17, 18, 18, 19, 21, 23, 23, 25, 25, 27, 28, 31, 32, 32, 33, 34, 35, 35, 36, 37, 37, 38, 40, 40, 40, 40, 40, 43, 43, 43, 45, 45, 47, 48, 49, 52, 54, 55, 58, 59, 59, 63, 64, 65, 65, 66, 67, 69, 69, 75, 79, 80, 84, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 95, 98, 98, 99, 101, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 111, 111, 113, 114, 114, 115, 116, 116, 116, 117, 117, 117, 120, 120, 120, 121, 121, 121, 122, 123, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 129, 129, 129, 129, 130, 130, 130, 131, 132, 132,

133, 133, 133, 133, 133, 133, 134, 135, 135, 135, 137, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 139, 140, 140, 141, 141, 141, 142, 142, 145, 145, 146, 146, 152, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 164, 165, 166, 167, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 169, 170, 172, 172, 173, 173, 174, 176, 176, 176, 176, 180, 180, 180, 180, 181, 181, 182, 183, 183, 183, 183, 184. //

OM/PC: 9, 11, 11, 13, 13, 17, 21, 22, 22, 23, 23, 24, 24, 25, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 39, 39, 41, 41, 42, 43, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 47, 47, 47, 48, 48, 49, 51, 51, 52, 54, 54, 54, 55, 56, 58, 60, 60, 61, 63, 63, 64, 64, 65, 65, 66, 66, 66, 66, 66, 66, 70, 70, 70, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78, 78, 79, 79, 79, 79, 79, 79, 80, 81, 83, 84, 84, 85, 86, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 94, 95, 95, 96, 96, 97, 97, 99, 99, 100, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 106, 106, 108, 109, 109, 109, 109, 110, 111, 111, 111, 112, 114, 114, 114, 115, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 117, 117, 118, 119, 121, 121, 122, 124, 125, 125, 126, 128, 129, 130, 130, 130, 131, 133, 134, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 137, 138, 140, 140, 141, 141, 141, 143, 145, 145, 146, 150, 151, 151, 151, 151, 152, 152, 153, 154, 154, 154, 155, 159, 159, 159, 160, 160, 161, 163, 163, 164, 164, 164, 165, 165, 165, 166, 166, 166, 167, 167, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 171, 173, 173, 174, 174, 175, 175, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 178, 178, 179, 179, 181, 181, 181, 181, 182, 182, 182, 183, 183, 184, 187, 187, 187, 188, 188, 188, 188, 188, 189, 189, 189, 190, 190, 190, 192, 192, 193, 194, 194, 194, 195, 195, 200, 200, 200, 201, 202, 203, 203, 205, 205, 206, 210, 210, 210, 210, 211, 211, 212, 212, 212, 213, 213, 213, 214, 214, 214, 215, 215, 215, 216, 217, 219, 219, 219, 220, 220, 220, 222, 222, 222, 223, 224, 225, 225, 225, 225, 226, 226, 226, 227, 227, 227, 227, 228, 228, 228, 229, 229, 230, 230, 230, 230, 230, 230, 231, 232, 232, 232, 233, 233, 234, 234, 235, 235, 236, 238, 238, 239, 240, 240, 241, 242, 242, 244, 245, 245, 245, 246, 246, 246, 246, 247, 247, 247, 248, 250, 251, 254, 254, 255, 256, 258, 258, 259, 259, 259, 260, 263, 264, 264, 264, 265, 265, 266, 267, 268, 270, 270, 270, 271, 271, 271, 280, 280. //

Der: 10, 12, 14, 17, 29, 29, 32, 33, 34, 36, 38, 38, 44, 45, 45, 49, 52, 53, 53, 53, 55, 55, 55, 57, 57, 57, 57, 58, 61, 62, 62, 63, 64, 64, 65, 65, 66, 67, 69, 69, 69, 69, 71, 72, 72, 73, 73, 74, 74, 77, 80, 80, 80, 80, 82, 85, 85, 88, 88, 89, 90, 91, 91, 92, 93, 93, 93, 93, 94, 96, 98, 99, 100, 100, 104, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 113, 114, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 121, 121, 123, 123, 124, 124, 124, 124, 124, 124, 125, 125, 126, 126, 126, 126, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 128, 128, 130, 132, 133, 133, 134, 135, 135, 136, 136, 137, 138, 138, 139, 140, 142, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 147, 148, 149, 150, 150, 151, 160, 161, 162, 163, 163, 167, 168, 169, 169, 170, 170, 171, 171, 173, 173, 177, 177, 178, 178, 181, 183, 183, 183, 184, 185, 187, 192, 195, 195, 197, 197, 199, 201, 202, 202, 202, 204, 207, 208, 209, 209, 210, 211, 214, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 221, 221, 222, 222, 222, 222, 223, 225, 225, 225, 229, 232, 236, 238, 239, 241, 241, 243, 244, 244, 245, 248, 251, 256, 256, 256, 256, 256, 257, 257, 258, 259, 261, 262, 263, 265, 265, 266, 268, 268, 268, 268, 269, 271, 272, 272, 273, 273, 273, 274, 274, 274, 275, 277, 277, 278, 278, 278, 280, 281, 281, 282, 283, 283, 283, 283, 286, 288, 289, 289, 292, 292, 292, 294, 294, 295, 295, 295, 297, 298, 298, 299, 301, 301, 302, 303, 309, 310, 314, 314, 315, 316, 316, 318, 323, 323, 324, 324, 324, 324, 325, 331, 332, 333, 334, 335, 335, 336, 337, 341, 342, 342, 343, 344, 344, 344, 346, 347, 349, 349, 350, 351, 353, 354, 354, 354, 355, 361, 361, 362, 362, 363, 365, 365.

Aşağıdaki cümlelerde Y'den önce yer alan Ö'nün açıklaması / koşuntusu (bk. Şimşek, 1987: 87) Y'den sonra gelmiştir. Bu tip kullanımlar bazen devriklikten başka, eksiltiyi de akla getirebilmektedir. Ancak biz bu tür kullanımları da devrik cümle olarak değerlendirdik, çünkü Ö'nün açıklaması olan ikinci Ö de Y önüne taşınabilmektedir. Denemelerde zaten asıl Ö ile açıklama / koşuntu Ö'sünün arka arkaya geldiği cümle örnekleri de vardır. Bu tip cümlelerde farklı bakış açılarına göre değerlendirme yapılabileceğini düşünerek, bu türden Ö'lerin Y'den sonra geldiği cümleleri burada ayrıca vermeyi uygun gördük.

Asıl gençlik de belki *onlarınkidir, gönlün yıllarla yitmeyip artan gençliği*. (OM/PC, 119)

Belki de öyle değil, yolda giderken ya da yatağınızda uykunuz kaçmış düşünürken aklınıza *bir söz, bir mısra geldi, şimdiye kadar söylenilmemiş bir söz*. (OM/PC, 41)

Bir söz ki size dünyaları bağışlamış, yahut üzmüş sizi, içinde *bir yara açmış, bir daha kapanmayacak bir yara...* (OM/PC, 79)

Ondan başka da yeni şairlerimiz var, yenilik aramış, yenilik getirmiş şairlerimiz. (D/SA, 93)

Aşağıdaki cümlede Y öncesindeki Ö, Y sonrasında da tekrar edilmiştir.

Bu ne biçim türkçe bu? (D/SA, 81)

1.2.1.1.2.2. [...] + Y + BliN Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Y'den sonra BliN'nin getirildiği 1745 devrik cümle yer almaktadır. Bu cümlelerin aynı zamanda fiil cümlesi olduğu da düşünülürse, fiil cümlelerinde daha yoğun devrik cümle kullanımına rastlandığını söylemek de yanlış olmaz.

Yahya Kemal'le de kaç *kez konuştuk / bunları*. (GG/SS, 165)

Severim / gerçekçi edebiyatı. (GG/SS, 185)

Bir konuya bağlanmak, bir sözü söylemenin yeri, sırası olup olmadığını düşünmek daima *sıkarmı / insanı?* (KD/A, 168)

Neden bu kadar *seviyorlar / halk şairini?* (KD/A, 141)

İster miyim / haksızlığa katlanmayı? (D/SA, 177)

Bitirmedim / Bay Günyol'un yazısı üzerine diyeceklerimi. (D/SA, 178)

Sevmem / öyle coşuveren kimseleri. (OM/PC, 240)

Ben nerede *söylemişim / gerçek aydın olduğumu?* (OM/PC, 241)

Elim değmediği için değil, gönlüm değmediği için ne zamandır *bıraktım / bu mektupları*. (OM/PC, 124)

Aylardan beri hep onun için *karıştırıyorum / Fuzuli Divanı'nı*. (OM/PC, 91)

Bunun için ben pek *anlayamadım / onun bu soruşturmadan pek bir şey kazanılmayacağını ileri sürmesini*. (Der, 276)

Bu yeni kılığıyla da *okuyun / Yenilik'i*. (Der, 285)

Sanat kolay kolay *sağlıyor mu / kişinin ekmek parasını?* (Der, 155)

Kim *koymuş / bu ilkeyi?* (Der, 133)

Severim / dillerini bu yurdun. (KD/A, 55)

Oradakilerden biri kızdı: “Siz ne *hakla beğeniyorsunuz / o şairi?*” dedi. (GG/SS, 206)

-Öyle ise sen de *beğenmişsindir / o yazıyı*: benimle bir olduğuna göre duygularımız da birdir. (GG/SS, 166)

Sevmiyorsun / Divan şiirini, hiçbir zaman sevmemişsin. (GG/SS, 192)

Bir bakıma pinti de bir bilgedir: alacağı şeylerin geçici olduğunu bilir de *almaz / onları*. (KD/A, 22)

İsterseniz hiç *okumayın / sizin için yazdıklarımı*, neden okuyacaksınız? (KD/A, 95)

Pek *sevmem / o kitabı*, bir yığın tatsız beyit vardır. (KD/A, 80)

Doğrusu, *beğenmedim / o yazını*; dediklerin bence yanlış da onun için beğenmedim. (D/SA, 31)

Gelenekler ancak böyle sürebilir, gücün *sürdüremezsizin / onları*. (D/SA, 169)

Bilirim, Bay Oktay Akbal pek *sever / Le Grand Meaulnes yazarını*, yıllardır *över / onu*, şiirlerini silimize çevirir. (Der, 281)

Tedirgin etmeyin / gençleri, önceden hazırlanacaksınız diye kurallar koymayın, sonra hiç *yapamazsınız / o toplantıları*. (Der, 225)

Üç beş kişiyle böyle söyleyen, *biliyoruz / çoğunluğa bunu anlatamıyacağımızı*. (GG/SS, 235)

Yapmamışlar / bunu, bir Doğulu gözü ile bakmışlar Batı'ya, bu ülkeye Batı'nın elmaslarını değil, boncuklarını, Doğulunun süslerini andıran boncukları getirmişler, bir *sarsmamışlar / bu ulusu*. (KD/A, 124)

Biraz duralım da *inceliyelim / bu sözünü...* (D/SA, 35)

Eleştirmeci de öyle çok *anmamalı / şairleri*, haddi değildir, kıskansın onları içinden, yeter, [...] (OM/PC, 70)

Bir örnekle *anlatayım / ne demek istediğimi*: [...] (Der, 286)

Hep *gündelik hayatı anlatıyorlar, içinde bir şey olmayan hayatı*. (OM/PC, 140)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 34, 34, 62, 62, 66, 66, 80, 81, 85, 88, 89, 89, 90, 90, 91, 92, 92, 93, 94, 94, 94, 94, 96, 96, 97, 99, 102, 103, 105, 105, 106, 107, 111, 120, 120, 129, 133, 134, 134, 134, 134, 134, 135, 142, 142, 142, 143, 144, 145, 147, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 148, 149, 151, 152, 156, 157, 157, 158, 167, 168, 170, 170, 170, 171, 173, 173, 173, 178, 178, 178, 179, 179, 179, 179, 185, 186, 187, 187, 187, 188, 194, 197, 197, 198, 198, 199, 199, 199, 202, 202, 203, 205, 206, 207, 207, 208, 211, 213, 214, 214, 214, 215, 217, 217, 218, 219, 219, 220, 220, 221, 224, 228, 228, 228, 228, 229, 230, 230, 230, 230, 231, 232, 232, 232, 233, 234, 234, 234, 234, 235, 235, 236, 237, 237, 252, 253, 253, 254, 254, 254, 254, 255, 255, 255, 256, 256, 256, 256, 257, 257, 257, 258, 258, 258, 259, 259, 260, 260, 260, 263, 263, 265, 265, 265, 265, 267, 267, 267, 268, 268, 268.

KD/A: 16, 18, 18, 19, 20, 20, 20, 21, 33, 43, 43, 45, 53, 55, 74, 74, 74, 74, 74, 75, 75, 75, 76, 76, 77, 77, 78, 79, 80, 80, 80, 80, 82, 82, 82, 83, 83, 83, 83, 85, 85, 85, 87, 87, 88, 89, 89, 90, 90, 91, 91, 92, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 95, 95, 96, 97, 97, 97, 98, 99, 101, 101, 102, 103, 104, 105, 105, 105, 105, 106, 106, 107, 109, 109, 109, 109, 109, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 112, 113, 113, 114, 117, 120, 121, 122, 122, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 124, 126, 128, 128, 128, 128, 130, 130, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 134, 134, 135, 136, 136, 136, 137, 137, 139, 140, 141, 141, 142, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 148, 148, 150, 150, 151, 151, 151, 151, 152, 152, 155, 157, 157, 158, 158, 160, 162, 164, 164, 167, 167, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 170, 171, 173, 174, 174.

D/SA: 11, 11, 11, 11, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 16, 18, 18, 19, 19, 19, 21, 21, 24, 27, 27, 31, 32, 33, 33, 34, 34, 35, 35, 35, 37, 37, 37, 38, 39, 39, 39, 40, 41, 45, 45, 45, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 49, 49, 49, 51, 51, 54, 54, 55, 58, 59, 59, 61, 64, 65, 66, 66, 67, 68, 71, 71, 71, 74, 76, 81, 81, 84, 85, 85, 85, 85, 85, 86, 86, 88, 88, 89, 89, 90, 92, 92, 93, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 95, 94, 95, 95, 95, 96, 96, 96, 96, 97, 97, 97, 97, 97, 97, 97, 97, 98, 99, 99, 100, 102, 102, 104, 104, 104, 104, 105, 106, 106, 106, 106, 107, 107, 107, 108, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 112, 112, 113, 114, 114, 114, 115, 116, 116, 116, 118, 118, 118, 119, 120, 122, 123, 123, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 129, 129, 129, 129, 130, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 132, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 133, 134, 135, 135, 135, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 137, 138, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 139, 140, 141, 143, 144, 144, 144, 144, 145, 145, 145, 145, 145, 145, 145, 146, 146, 146, 146, 151, 151, 152, 152, 152, 152, 154, 154, 154, 154, 154, 155, 155, 155, 155, 156, 157, 158, 158, 158, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 164, 165, 166, 166, 167, 167, 168, 168, 169, 169, 170, 170, 171, 171, 171, 172, 172, 172, 172, 172, 172, 172, 173, 173, 173, 173, 173, 174, 174, 174, 176, 176, 176, 176, 176, 177, 177, 177, 177, 177, 177, 177, 177, 178, 180, 180, 181, 181, 181, 181, 181, 181, 182, 182, 182, 182, 183, 183, 183, 184.

OM/PC: 9, 10, 10, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 15, 15, 16, 16, 17, 17, 20, 21, 22, 22, 22, 23, 23, 23, 24, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 26, 27, 27, 29, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 31, 31, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 35, 35, 36, 37, 38, 38, 38, 38, 38, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 44, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 45, 47, 50, 50, 51, 51, 51, 52, 52, 52, 52, 52, 53, 53, 53, 53, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 55, 55, 56, 56, 56, 58, 59, 59, 59, 60, 61, 62, 63, 63, 63, 64, 64, 64, 64, 64, 65, 65, 65, 65, 65, 65, 65, 66, 66, 66, 66, 66, 68, 69, 69, 69, 70, 70, 71, 71, 71, 71, 71, 72, 72, 74, 75, 75, 76, 76, 76, 76, 77, 78, 78, 78, 78, 78, 78, 79, 79, 79, 79, 79, 80, 80, 80, 81, 81, 81, 81, 81, 82, 83, 83, 84, 84, 85, 85, 86, 86, 86,

86, 86, 86, 87, 88, 88, 89, 89, 90, 90, 90, 90, 90, 90, 91, 91, 91, 93, 93, 95, 95, 97, 99, 99, 99, 100, 100, 101, 101, 101, 101, 101, 103, 103, 103, 103, 103, 104, 104, 104, 104, 106, 106, 106, 106, 107, 107, 108, 109, 109, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 118, 119, 121, 122, 124, 124, 124, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 128, 128, 128, 129, 129, 129, 129, 130, 130, 130, 130, 130, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 134, 135, 135, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 136, 136, 137, 138, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 140, 140, 141, 142, 142, 143, 144, 144, 144, 145, 146, 146, 147, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 150, 150, 151, 151, 151, 151, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 159, 160, 160, 160, 160, 160, 161, 161, 162, 162, 163, 165, 165, 165, 165, 165, 166, 167, 169, 169, 169, 169, 171, 171, 172, 173, 174, 174, 174, 175, 175, 175, 175, 176, 176, 178, 179, 181, 181, 181, 181, 181, 182, 182, 183, 183, 183, 183, 183, 184, 184, 186, 186, 187, 187, 187, 187, 188, 189, 189, 189, 190, 191, 191, 191, 191, 192, 192, 192, 192, 193, 193, 193, 193, 194, 194, 194, 194, 195, 195, 199, 199, 200, 200, 201, 201, 201, 201, 202, 203, 203, 203, 203, 204, 205, 206, 206, 207, 207, 207, 208, 208, 209, 209, 209, 210, 210, 210, 211, 211, 211, 211, 212, 212, 213, 215, 215, 216, 217, 217, 217, 217, 217, 218, 219, 220, 221, 221, 221, 222, 222, 222, 222, 223, 224, 224, 224, 224, 225, 225, 226, 226, 226, 227, 227, 227, 228, 228, 229, 230, 230, 230, 231, 232, 233, 233, 234, 234, 234, 235, 236, 236, 236, 236, 237, 237, 238, 238, 238, 238, 239, 239, 239, 240, 240, 240, 241, 242, 242, 242, 244, 244, 244, 244, 244, 245, 245, 245, 246, 246, 246, 246, 247, 247, 247, 247, 248, 248, 248, 248, 249, 250, 250, 250, 250, 251, 251, 252, 252, 253, 253, 256, 256, 256, 256, 256, 256, 257, 257, 258, 258, 258, 259, 259, 259, 260, 260, 261, 261, 263, 263, 263, 263, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 265, 266, 266, 266, 267, 267, 267, 267, 268, 269, 270, 270, 271, 272, 272, 273.

Der: 8, 15, 19, 20, 20, 23, 25, 26, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 39, 40, 40, 46, 47, 47, 50, 51, 51, 51, 51, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 57, 58, 59, 60, 63, 63, 63, 63, 63, 64, 65, 67, 72, 73, 73, 75, 75, 76, 77, 77, 78, 79, 79, 79, 80, 80, 80, 80, 80, 81, 82, 83, 85, 85, 85, 86, 88, 89, 89, 90, 90, 90, 91, 91, 92, 93, 93, 93, 93, 94, 95, 96, 96, 97, 97, 100, 101, 108, 108, 109, 109, 110, 111, 112, 112, 115, 116, 118, 118, 120, 121, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 124, 124, 125, 125, 125, 125, 125, 126, 126, 126, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 129, 130, 130, 131, 131, 132, 132, 132, 132, 133, 134, 134, 135, 136, 137, 138, 138, 139, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 149, 149, 149, 150, 150, 151, 153, 153, 154, 155, 156, 156, 156, 160, 161, 162, 162, 164, 164, 165, 167, 167, 167, 167, 167, 168, 169, 169, 170, 170, 172, 172, 172, 172, 174, 175, 176, 176, 176, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 179, 181, 183, 183, 184, 184, 184, 185, 185, 185, 186, 186, 186, 193, 193, 193, 194, 197, 198, 199, 199, 200, 202, 202, 203, 205, 205, 206, 206, 207, 208, 208, 210, 210, 212, 212, 212, 212, 212, 213, 215, 215, 215, 215, 215, 216, 217, 217, 218, 218, 218, 219, 221, 222, 223, 225, 226, 226, 227, 228, 229, 229, 229, 230, 233, 235, 235, 236, 236, 236, 238, 238, 238, 239, 240, 241, 242, 242, 243, 243, 244, 246, 247, 249, 249, 250, 251, 256, 256, 258, 258, 258, 258, 258, 259, 259, 261, 264, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 273, 274, 275, 276, 276, 277, 277, 277, 278, 278, 279, 280, 281, 282, 282, 283, 283, 283, 283, 284, 284, 284, 285, 285, 289, 289, 291, 293, 294, 296, 297, 297, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 301, 302, 302, 303, 303, 304, 304, 306, 307, 308, 310, 311, 314, 314, 315, 316, 316, 316, 317, 320, 322, 323, 323, 325, 325, 325, 326, 326, 327, 329, 331, 332, 332, 332, 333, 334, 334, 335, 336, 337, 339, 341, 341, 341, 341, 345, 345, 345, 349, 350, 353, 353, 353, 354, 355, 355, 355, 356, 357, 357, 360, 360, 360, 361, 362, 362, 362, 362, 362, 362.

1.2.1.1.2.3. [...]Y+BsizN Diziliminden Oluşanlar:

Denemelerde 6 cümlede BsizN olarak değerlendirdiğimiz cümle ögesi Y'den sonra gelmiştir. Son 2 cümledeki BsizN'ler, aynı zamanda Y öncesinde yer alan BsizN'nin koşuntusu / açıklaması durumunda olan BsizN'lerdir. İlk iki cümlede BsizN olarak kullanılan sıfat tamlamasındaki *öyle* sıfatı, belirgin bir duruma gönderme yapmaktadır. Denemelerde BsizN'nin devrik kullanımının bu denli az olması, BsizN'nin cümle içinde yer değiştirme esnekliğine çok az elverişli olduğunu göstermektedir.

Yazdım / öyle bir mektup, daha da yazmak istiyordum, olmadı, değiştiremiyorum huyumu, kimsenin okumıyacağı yazılar yazamıyorum. (OM/PC, 106)

Geçmiş gün, yanılmıyorsam bir yerinde de şöyle diyordum: “Ben şiir yazacağım da siz benimle alay etmek için yeni bir fırsat ele geçireceksiniz diye hemen sevinivermeyin. *Yapmam / öyle şey*, bilirim ben boyumun ölçüsünü, [...]” (GG/SS, 203)

Siz *deyin / yüzlerce*, // ben *diyeyim / binlerce*, öylesine, sayısız. (OM/PC, 154)

Bu yeni Çukurova yolculuğundan da gene *öyle bir ezgi getirdim, beni yıllarca tatlı tatlı esrikleştirecek bir ışık ezgisi...* (OM/PC, 274)

Sonra o da *bir dergi çıkardı, alafranga adlı bir dergi*, yazı istedi benden. (D/SA, 14)

1.2.1.1.2.4. [...]Y+DT Diziliminden Oluşanlar:

Denemelerde 1568 devrik cümlede, Y'den sonra DT kullanılmıştır. DT'lerin Y sonrasına getirildiği devrik cümleler de fiil ve isim cümlelerinden oluşabilmektedir.

Bir işe yaramaksızın *geçer gider / bu yeryüzünden*. (GG/SS, 232)

Samimi olmıyan adam mı *vardır / dünyada?* (GG/SS, 80)

Benim içimdeki zenginlik *bulunur muydu / tabiatta?* (GG/SS, 86)

Tenkitçi kapılmasın / *öyle kalp şeylere...* (GG/SS, 96)

Neden *silkinemiyorsunuz / bu ikilikten?..* (KD/A, 155)

Ama ben *hoşlanmam / onlardan*. (KD/A, 9)

Onlar gibileri *çok / oralarda*. (KD/A, 111)

Şiirin kaynağı *varmış / onların sazında*. (KD/A, 138)

Neden bu kadar *karşıyorlar / sanata?* (KD/A, 103)

Abdülhak Hâmit Bey gibi şairlerin, edebiyatçıların büyük kötülüğü *dokunmuştur / bu ülkeye*. (KD/A, 124)

Yaşlılar saygı **bekler / gençlerden**. (D/SA, 130)

Bay Vedat Günyol **yakınmış / ötekine berikine kara sürmeye kalkanlardan**. (D/SA, 182)

Özüne güven **mi olur / öylesinde?** (D/SA, 163)

İnanmayın / o bilginlerin size şöyle okumalı, böyle okumalı demesine. (D/SA, 137)

Bir şey **kalmıyacak mı / benden?** (OM/PC, 65)

Kuşdili'nde gezmeğe çıkan hanımlar **hoşlanmazlardı / öyle şeylerden**. (OM/PC, 189)

Bir utanmazlık, bir köpeksilik (cynisme) **sezilir / onlarda**. (OM/PC, 249)

Ben **kanar mıyım / onların dediklerine?** (OM/PC, 43)

Büyük hizmetleri **oldu / bizim edebiyatımıza**. (OM/PC, 48)

Bay Sabil Şendil'le bir konuşma **var / o sayıda**. (Der, 132)

Bu ulus elbette kendi benliğini de **katar / o uygarlığa**. (Der, 105)

Gelelim / halk şiiri işine. (Der, 115)

-Remy de Gourmont'dan öğrendiklerini söylüyorsun; ama ben çoktandır **bıktım / Remy de Gourmont'dan...** (GG/SS, 166)

Hamdi'nin düşünürse iyi sözler, doğru, güzel sözler söyleyebileceğini sanırım, daha **umudum kesilmedi / ondan**. (OM/PC, 271)

Kalkın da siz **güvenin / onun zevkine!..** (KD/A, 81)

Sırası gelmişken **sorayım / size**: Oktay Rifat'ın yeni kitabını, Aşağı Yukarı'yı alıp okudunuz mu? (KD/A, 110)

Haksızlık ediyoruz / Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya dedim, gene de söyleyeceğim. (D/SA, 94)

Dilerim / Bay Ö. F. Toprak'tan, kendisinin beğenip sevdiği, örnek göstermek istediği ozanların, dörütmenlerin kimler olduğunu da **söyleyiversin / bize**. (Der, 332)

Yazı gönderen okurlardan biri de **bir aferin almış / derginin yöneticilerinden**, / şöyle **diyorlar / ona**: [...] (Der, 284)

Bir yenilik **yok / konusunda**, şair sevdiğinin güzelliğini söylüyor, bir güzelleme yapmış, o kadar. (OM/PC, 145)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 17, 23, 24, 28, 34, 34, 49, 54, 68, 68, 74, 74, 74, 75, 78, 79, 81, 85, 89, 90, 90, 90, 90, 90, 91, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 95, 96, 96, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 106, 107, 117, 120, 124, 129, 134, 135, 135, 136, 136, 137, 138, 141, 142, 147, 147, 148, 149, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 167, 167, 168, 168, 170, 171, 172, 172, 173, 174, 178, 179, 179, 182, 182, 183, 183, 183, 185, 186, 187, 187, 187, 188, 189, 192, 198, 199, 201, 202, 203, 203, 203, 204, 205, 208, 212, 214, 214, 215, 215, 216, 216, 219, 219, 220, 221, 221, 223, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 229, 230, 230, 230, 231, 231, 231,

232, 232, 232, 233, 233, 233, 235, 236, 236, 237, 238, 250, 250, 253, 253, 254, 254, 255, 256, 256, 256, 257, 257, 258, 258, 262, 264, 264, 264, 264, 265, 265, 266, 266, 266, 266, 267, 268.

KD/A: 9, 10, 13, 14, 17, 21, 22, 27, 49, 53, 55, 55, 55, 55, 56, 56, 63, 65, 73, 74, 74, 74, 75, 75, 76, 77, 77, 77, 78, 79, 80, 80, 81, 81, 81, 82, 82, 83, 83, 86, 90, 90, 91, 91, 92, 92, 92, 92, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 95, 97, 97, 98, 98, 101, 102, 105, 105, 107, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 112, 113, 113, 113, 113, 114, 118, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 126, 126, 127, 127, 128, 128, 128, 128, 129, 130, 132, 132, 134, 134, 134, 135, 136, 136, 137, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 148, 150, 150, 150, 152, 154, 154, 155, 156, 158, 158, 159, 160, 162, 163, 163, 165, 166, 167, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 173, 173, 174.

D/SA: 11, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 17, 18, 18, 19, 25, 25, 25, 25, 27, 28, 31, 32, 32, 34, 34, 36, 36, 37, 38, 38, 43, 43, 43, 44, 45, 45, 47, 47, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 50, 51, 53, 54, 54, 54, 56, 56, 56, 59, 60, 64, 64, 64, 66, 67, 68, 72, 75, 75, 75, 76, 81, 83, 84, 84, 85, 85, 91, 92, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 96, 96, 96, 97, 98, 100, 101, 101, 101, 101, 102, 106, 107, 107, 108, 108, 108, 108, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 113, 113, 113, 113, 114, 114, 116, 116, 117, 117, 118, 118, 119, 119, 120, 121, 121, 121, 121, 122, 123, 123, 123, 127, 127, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 129, 129, 130, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 133, 133, 134, 134, 134, 135, 135, 136, 137, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 140, 142, 143, 144, 144, 145, 145, 146, 146, 146, 146, 146, 146, 151, 152, 152, 154, 154, 154, 154, 154, 155, 156, 157, 157, 157, 157, 157, 158, 158, 158, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 167, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 169, 171, 171, 173, 173, 174, 176, 177, 177, 180, 180, 180, 181, 183, 183, 183, 183, 183.

OM/PC: 9, 11, 11, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 17, 17, 17, 17, 18, 18, 22, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 25, 25, 26, 26, 26, 26, 27, 27, 29, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 31, 32, 32, 32, 32, 32, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 35, 36, 37, 37, 38, 38, 38, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 44, 44, 45, 45, 45, 46, 46, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 50, 51, 51, 51, 52, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 55, 55, 56, 56, 56, 57, 60, 60, 61, 63, 63, 63, 64, 64, 64, 65, 65, 65, 65, 66, 66, 66, 66, 66, 68, 69, 69, 69, 69, 70, 70, 70, 71, 71, 72, 73, 74, 75, 75, 76, 77, 77, 77, 77, 79, 79, 79, 80, 81, 83, 83, 84, 84, 84, 85, 85, 86, 86, 86, 86, 87, 87, 87, 88, 88, 88, 89, 89, 90, 90, 91, 91, 93, 94, 94, 95, 95, 97, 97, 97, 98, 99, 99, 100, 101, 103, 103, 103, 104, 104, 104, 105, 105, 106, 106, 106, 108, 110, 110, 110, 110, 111, 112, 112, 112, 112, 114, 114, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 118, 119, 119, 120, 120, 121, 121, 121, 122, 122, 122, 124, 125, 125, 125, 127, 127, 128, 128, 129, 129, 130, 130, 131, 131, 131, 132, 132, 133, 133, 133, 134, 134, 135, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 137, 137, 138, 140, 140, 140, 140, 140, 141, 143, 143, 144, 144, 145, 145, 146, 147, 147, 147, 147, 148, 149, 150, 150, 150, 151, 151, 152, 152, 154, 155, 155, 156, 156, 157, 159, 159, 159, 159, 160, 160, 160, 160, 161, 161, 162, 163, 163, 164, 164, 165, 165, 166, 166, 167, 167, 167, 167, 167, 168, 169, 169, 170, 170, 170, 170, 170, 171, 172, 172, 172, 173, 174, 174, 174, 174, 175, 175, 175, 176, 177, 177, 178, 178, 179, 179, 181, 181, 181, 182, 183, 183, 183, 183, 184, 184, 186, 186, 186, 187, 187, 187, 187, 188, 190, 191, 191, 192, 192, 192, 192, 193, 193, 193, 194, 194, 194, 195, 195, 195, 199, 199, 200, 200, 200, 200, 201, 201, 201, 201, 202, 202, 202, 203, 203, 203, 203, 203, 205, 205, 205, 206, 206, 206, 207, 207, 207, 208, 208, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 210, 210, 211, 211, 211, 211, 211, 212, 212, 212, 213, 213, 214, 214, 214, 214, 214, 214, 214.

215, 215, 216, 216, 216, 216, 217, 217, 217, 218, 218, 218, 219, 220, 220, 220, 221, 221, 221, 221, 222, 222, 222, 223, 223, 223, 223, 225, 225, 225, 225, 226, 226, 226, 226, 227, 227, 228, 229, 229, 230, 231, 231, 232, 232, 232, 233, 233, 233, 234, 234, 235, 235, 235, 235, 236, 236, 238, 239, 239, 239, 239, 240, 240, 240, 240, 242, 242, 242, 243, 243, 244, 244, 245, 245, 246, 246, 248, 248, 249, 249, 249, 250, 250, 251, 251, 252, 252, 253, 253, 254, 256, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 263, 263, 263, 263, 264, 264, 264, 264, 265, 266, 266, 266, 266, 267, 267, 267, 270, 271, 272, 274.

Der: 13, 15, 17, 18, 22, 30, 30, 32, 32, 36, 39, 40, 42, 47, 47, 49, 51, 51, 52, 56, 57, 58, 58, 61, 61, 61, 63, 65, 67, 68, 69, 69, 69, 69, 72, 73, 73, 73, 74, 75, 76, 76, 77, 79, 80, 80, 82, 83, 83, 84, 86, 86, 86, 87, 88, 89, 91, 91, 92, 92, 93, 94, 97, 97, 97, 98, 98, 100, 100, 104, 105, 106, 108, 109, 109, 110, 111, 111, 115, 116, 116, 116, 116, 117, 117, 118, 120, 121, 122, 122, 123, 123, 124, 124, 124, 124, 125, 125, 125, 125, 126, 126, 127, 128, 128, 129, 130, 131, 132, 132, 132, 136, 136, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 140, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 146, 147, 147, 150, 150, 155, 156, 156, 161, 164, 165, 165, 167, 167, 169, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 177, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 179, 181, 183, 184, 184, 184, 186, 186, 186, 190, 192, 193, 193, 194, 196, 198, 198, 198, 199, 201, 201, 201, 203, 203, 204, 209, 210, 210, 211, 212, 212, 213, 213, 214, 215, 215, 215, 217, 218, 218, 218, 218, 218, 218, 219, 220, 220, 222, 223, 223, 225, 225, 226, 229, 229, 230, 232, 235, 239, 240, 242, 242, 242, 243, 244, 245, 247, 249, 249, 249, 250, 253, 256, 257, 258, 258, 258, 258, 258, 259, 261, 261, 262, 262, 264, 265, 265, 265, 267, 267, 268, 271, 271, 273, 273, 273, 273, 273, 274, 274, 275, 275, 275, 277, 277, 278, 278, 278, 279, 279, 279, 279, 279, 279, 280, 280, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 282, 282, 282, 282, 282, 282, 283, 283, 283, 283, 283, 284, 284, 285, 285, 288, 288, 289, 289, 289, 290, 290, 290, 290, 291, 291, 292, 292, 292, 293, 293, 294, 295, 295, 296, 296, 296, 297, 299, 299, 299, 299, 300, 300, 300, 301, 301, 301, 301, 302, 302, 303, 304, 304, 305, 307, 307, 308, 308, 308, 309, 309, 310, 311, 311, 311, 314, 315, 315, 316, 316, 316, 318, 319, 320, 320, 323, 323, 325, 326, 326, 326, 330, 331, 332, 332, 335, 337, 340, 341, 341, 342, 342, 344, 345, 345, 346, 348, 349, 351, 351, 354, 354, 355, 358, 359, 359, 359, 360, 361, 362, 363, 363.

1.2.1.1.2.5. [...] + Y + ZT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 821 devrik cümlede Y'den sonra ZT gelmiştir. Bu devrik cümlelerdeki ZT'ler çoğunlukla sözcük türü olarak zarf olarak değerlendirilen “*hiç, elbette, işte, zaten, artık, acaba, belki, doğrusu*” gibi kelimelerden oluşmaktadır. Bunun dışındaki ZT'ler ise ismin, eşitlik, yönelme, kalma durumu eklerinden birini almış bir kelime ya da tamlamadan; *için, ile, gibi* edatlarının oluşturduğu edat gruplarından ve – *ınca/-ince, -alı/-eli, -ken* zarf-fiil eklerinin oluşturduğu zarf-fiil gruplarından oluşmaktadır. Bunların dışında 3 örnekte yer alan – *masına/-mesine* yapısından oluşan kelime öbeklerini de ZT olarak değerlendirdik.

Biz insanlar kendimize benzemiyen bir şey *yaratabilir miyiz / hiç?* (GG/SS, 147)

Şiire bir tel daha katıldığını *göremiyoruz / bir türlü...* (GG/SS, 169)

Bir köydeydım / geçenlerde. (KD/A, 130)

İnsanı en çok onlar *kırar / işte!*.. (KD/A, 50)

Bunun için *şaşaladım / Alı sorunca.* (KD/A, 157)

Ne iyi etmişim / onları herkese gösterdiğime! (D/SA, 174)

Doğrunun bir yanlı olduğunu savunmak, kişiöğluna *saygısızlıktır / bence.* (D/SA, 178)

Monsieur Jules Romains'ı *tanık gösteriyor / bunun için.* (D/SA, 183)

Her yer güzeldir / benim için. (OM/PC, 116)

Gene de *yetinemedim / bununla.* (OM/PC, 23)

Bir dahaya size yalnızlıktan *açarım / belki.* (OM/PC, 28)

Bence, gerçekten düşünmek *budur / işte.* (Der, 110)

Edebiyatçılarımız *uğraşüyor mu / dil işleriyle?* (Der, 119)

Benim dediğim *bu değildi / zaten.* (Der, 109)

-[...] Daha birçok yerlerini de değiştirdim; özünü ise *bırakırdım / olduğu gibi.* (GG/SS, 146)

Arayıp *bulurum / elbette*, kitabın ikinci baskısı çıkarsa eksik olanları oraya alırlar. (GG/SS, 201)

Bizde yok da nerede *var / sanki?* (KD/A, 93)

Daha diyeceklerim vardı ama *bıktım / artık.* (KD/A, 166)

Sonradan düşündüm: “Yapıcılık *neymiş / acaba?*” dedim. (KD/A, 19)

Yüz yıl *olmuş / Abdülhak Hâmit Bey doğaltı*; dergilerde, günlerce yaşlı, gen. Nice sanat erlerimiz sayfalar, sütunlar dolduruyor.(KD/A, 122)

Dediklerinde bir doğruluk payı olacağını bilirim ya, ne yapayım ki *uzlaşmam / kendilerinden şüphe etmiyenlerle.* (D/SA, 178)

Doğrusunu isterseniz, şimdiki gibi *düşünmüyordum / o günlerde.* (D/SA, 169)

Gülüyordu / bunları söylerken; dediklerine kendisinin de inanmadığı, beni kızdırıp söyletmek istediği belliydi. (D/SA, 51)

Ama *ustalık göstermiş / doğrusu*, kimsenin adını anmamış. (Der, 279)

Bakın, onu ben de *beğenirim / Bayan Adalet Cimcoz gibi*, çok severim. (Der, 162)

Bir tilciğin şu, ya da bu dilde kullanılması *yetiyor / onun için*, Türk illerinde çoğunluğun kullandığı tilciklerin hepsini de Türkçe sayıyor. (Der, 346)

Eşanamlı sözlerin çokluğu, bir bakıma, *kötüdür / bir dil için*; zihinleri karıştırır. (Der, 191)

Önemli bir kişiyim / önemli olmasına, ancak benim önemim Monsieur Gide'inki gibi değil, başka türlü. (D/SA, 11)

Gülünçtü / gülünç olmasına, gene de bir hoşluğu yok muydu? (OM/PC, 188)

[...] **Türküm / Türk olmasına**, alaturka çalgıyı, köy türkülerini ateşli ateşli sözlerle savunanların hepsi kadar ben de Türküm, onlardan ne daha çok, ne de daha az. (OM/PC, 200)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 25, 33, 34, 49, 50, 52, 70, 71, 74, 74, 75, 75, 79, 79, 80, 90, 90, 90, 90, 90, 91, 92, 92, 93, 93, 94, 95, 96, 98, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 111, 111, 113, 117, 117, 118, 126, 130, 131, 131, 131, 133, 134, 134, 135, 135, 136, 138, 138, 142, 143, 143, 146, 147, 149, 150, 152, 154, 154, 154, 154, 155, 158, 158, 169, 169, 170, 171, 172, 172, 173, 178, 181, 183, 185, 186, 188, 189, 192, 194, 199, 201, 203, 208, 214, 217, 219, 220, 220, 221, 223, 224, 224, 227, 228, 228, 229, 230, 231, 231, 231, 234, 235, 235, 235, 238, 247, 245, 245, 253, 256, 258, 259, 260, 260, 263, 264, 266, 266.

KD/A: 16, 17, 18, 18, 27, 33, 34, 46, 51, 55, 59, 73, 74, 76, 76, 76, 77, 80, 80, 82, 86, 88, 88, 89, 90, 90, 90, 91, 92, 93, 94, 94, 95, 95, 96, 97, 102, 102, 103, 105, 106, 106, 107, 107, 109, 110, 111, 111, 112, 116, 117, 117, 123, 123, 123, 128, 130, 130, 130, 131, 132, 134, 135, 138, 143, 148, 148, 150, 151, 155, 156, 158, 158, 162, 167, 168, 168, 168, 168, 169, 172, 173, 173.

D/SA: 12, 13, 13, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 16, 18, 18, 36, 36, 37, 38, 40, 40, 43, 43, 47, 47, 48, 50, 50, 50, 50, 50, 50, 51, 54, 54, 55, 57, 64, 65, 70, 70, 76, 76, 76, 76, 78, 85, 88, 93, 96, 96, 97, 99, 99, 105, 107, 110, 110, 111, 111, 113, 113, 113, 115, 116, 118, 120, 120, 121, 122, 127, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 138, 138, 141, 144, 144, 144, 146, 151, 152, 152, 152, 153, 153, 154, 154, 155, 155, 161, 163, 167, 170, 170, 171, 171, 172, 172, 172, 172, 172, 172, 172, 173, 174, 177, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 184.

OM/PC: 13, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 30, 30, 32, 32, 33, 34, 34, 35, 35, 36, 37, 37, 38, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 41, 42, 42, 43, 44, 44, 44, 46, 46, 46, 49, 52, 54, 55, 55, 55, 56, 58, 58, 59, 59, 59, 59, 63, 63, 63, 64, 65, 66, 66, 66, 67, 68, 68, 71, 73, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 81, 81, 81, 82, 85, 86, 89, 89, 90, 90, 90, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 97, 97, 97, 98, 99, 99, 100, 100, 100, 100, 101, 101, 101, 103, 103, 104, 104, 104, 104, 106, 106, 109, 109, 109, 110, 110, 111, 112, 114, 114, 114, 116, 121, 121, 122, 125, 127, 128, 128, 130, 132, 133, 134, 134, 137, 138, 138, 138, 140, 140, 140, 141, 141, 141, 142, 142, 142, 142, 143, 143, 145, 147, 147, 148, 149, 150, 150, 151, 152, 154, 154, 154, 155, 155, 155, 155, 156, 159, 160, 163, 164, 164, 165, 165, 166, 166, 169, 169, 170, 170, 171, 171, 171, 172, 172, 172, 173, 173, 174, 174, 175, 175, 175, 175, 176, 177, 179, 182, 182, 182, 182, 182, 182, 183, 185, 186, 186, 186, 187, 187, 187, 188, 189, 189, 189, 189, 189, 191, 192, 193, 193, 195, 195, 199, 199, 199, 200, 200, 200, 201, 202, 203, 204, 204, 204, 206, 207, 207, 208, 209, 209, 210, 210, 211, 211, 211, 212, 212, 212, 214, 215, 215, 216, 217, 217, 217, 218, 221, 222, 222, 222, 223, 226, 227, 227, 229, 230, 232, 232, 232, 232, 232, 234, 235, 236, 236, 236, 237, 237, 237, 238, 239, 240, 241, 241, 243, 246, 248, 249, 249, 252, 253, 263, 263, 266, 266, 269, 269, 271, 275.

Der: 9, 10, 12, 14, 17, 29, 32, 32, 36, 43, 44, 45, 45, 49, 56, 56, 58, 58, 58, 59, 64, 66, 71, 79, 79, 79, 82, 83, 84, 87, 87, 89, 91, 91, 92, 92, 96, 101, 103, 105, 106, 109, 113, 114, 116, 118, 120, 121, 121, 121, 122, 123, 124, 124, 124, 124, 124, 125, 126, 126, 128, 130, 130, 134, 134, 134, 135, 136, 136, 137, 139, 139, 142, 145, 146, 154, 154, 155, 161, 162, 163, 165, 166, 169, 170, 172, 172, 173, 174,

174, 175, 176, 181, 181, 185, 188, 193, 194, 196, 200, 200, 201, 209, 212, 213, 216, 222, 222, 223, 229, 231, 233, 233, 234, 235, 236, 238, 240, 242, 243, 249, 257, 258, 259, 264, 273, 278, 278, 280, 284, 287, 289, 293, 296, 298, 301, 310, 315, 326, 327, 328, 330, 330, 334, 341, 343, 348, 348, 351, 357, 357, 363, 363, 365.

Aşağıdaki cümlelerde Y'den sonra gelen ZT'ler, Y öncesinde yer alan ZT'nin açıklaması olan ZT'lerdir.

Yaşından dolayı değil, ne ihtiyarlar vardır, *taze gözüdürler, her dem taze.* (OM/PC, 119)

[...] Türküm Türk olmasına, *alaturka çalgıyı, köy türkülerini ateşli ateşli sözlerle savunanların hepsi kadar* ben de *Türküm, onlardan ne daha çok, ne de daha az.* (OM/PC, 200)

1.2.1.1.2.6. [...] + Y + BT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 206 devrik cümlede BT, Y sonrasına getirilmiştir. Bu bölümde BT olarak değerlendirilen dil birimlerinin cümle içinde yer değiştirebilme kapasitesine dikkat ettik. Eğer BT olarak değerlendirilen dil biriminin cümle içinde yeri değişebiliyorsa, bunları devrik cümle saydık; eğer cümle içinde yeri değiştirilemiyorsa bu tür kullanımları devrik cümle olarak değerlendirmedik (bk. 1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler). Aşağıdaki cümlelerdeki BT'ler “*bakalım*” edatından, “*yani, yoksa*” bağlaçlarından, ünlem ve ünlem gruplarından ve hitaplardan oluşmaktadır. Hitapların oluşturduğu BT'ler çoğunlukla karşılıklı konuşma cümleleri içinde yer almaktadır. Y'den sonra konuşmadaki duraklamayı göstermek için Y ile hitaptan oluşan BT arasına virgül konulmuştur. Bu da yazarın konuşma havasını vermek istemesinden kaynaklanmaktadır.

Kendine de, bize de *nasıl kıydın, / Abdülbaki?* (GG/SS, 196)

-Sen *saçmalıyorsun, / Keziban.* (GG/SS, 225)

Sağduyunuzla *yaşayın, / Bay Esat Ahmet!* (KD/A, 108)

Bizim her diyeceğimizi dinlemek *ister mi / bakalım?* (KD/A, 171)

Şimdi şuracığa bir : “ve yapmadım” konduruvermek *işten miydi / yani?..* (KD/A, 55)

-Ondan da *çekinmiyorum, / Allı...* (D/SA, 40)

Yeni dil kurmak dediğin işte öyle *olur, / Sedat'çıgım!* (D/SA, 36)

Bunu yazdıktan sonra bir *okudun mu, / Sedat?* (D/SA, 35)

Ben *bir eleştirmeciğim, / Munis Beyciğim.* (Der, 57)

Yaşlandığımı ben de *biliyorum, / Bay Suat Uzer.* (Der, 202)

Dizgi yanlış, *bir alın-yazısı mıdır / yani?* (OM/PC, 104)

Kişinin biraz da içinde *olmalı / efendim!* (OM/PC, 276)

Öyle mi *sanırsınız / benim okurum?* (OM/PC, 135)

Ya İstanbullunun kendini beğenmesine *ne buyurursunuz, / benim iki gözüm okurum?* (OM/PC, 121)

Olmaz olur mu, / a benim okurum? (OM/PC, 156)

-[...] *Konuşalım, / Keziban*, konuşalım da dinleneyim. (GG/SS, 142)

Yanılmışsın / dostum, ben seni gücendirmek istemedim. (GG/SS, 245)

Emeğe saygı *lâzım, / efendim!* yoksa gençlere kötü örnek olursunuz... (GG/SS, 90)

Doğrusunu *söyleyin, / Bay Cahit Tanyol*, siz de o dâhilerden olmak ister miydiniz? (KDS/A, 164)

-Sen *burada mıydın, / Keziban?* dedim. (KD/A, 155)

Biraz geç kaldı mı: *“Kapandı mı / yoksa?”* diye üzülürüm. (KD/A, 105)

“Dilimiz soysuzlaşıyor, *toplanın / ey dili seven yiğitler!* toplanın da Ataç’ı, şu benim şiirlerimi beğenmiyen, benim için övgü yazısı yazmıyan Ataç’ı ortadan kaldıralım!” diye bir boru öttürüyor. (D/SA, 14)

Ne oluyorsun / Sedat? yoksa coşturucu söylevler çekmekte mi gözün var? (D/SA, 31)

Eleştirmeci: “Gördün mü?” demiş, ressam da: “Sen hiç akan bir nehir *gördün mü, / dostum?*” diye sormuş. (Der, 94)

Sizin işinize de karışmam, şairin, sanat adamının hürriyetini daraltıyorsunuz, sonra da “hudutsuz hürriyet” diyorsunuz, *daraltın / efendim, deyin / efendim*, ben ne karışırım. (Der, 86)

Yazarlar arasında birkaç ahabanız var, bir iş yüzünden de mahkemeye düşmüşsünüz, bir arayın ağızlarını, uğrunuzda yalancı tanık dikilmek *ister mi / bakalım?* (GG/SS, 89)

[...] nice yazarlarımız irili ufaklı yazılarını alıp gelirler de: “Ne demek? biz *yok muyuz / yani?*” derlerse... (GG/SS, 93)

Yoruldum, / Allı, git artık, git artık da sessizce ağlayayım, sessizce dövüneyim Prospero’muz olmamasına. (OM/PC, 237)

-*Başka ne yapayım, / Keziban?* (GG/SS, 153)

Sana daha çok diyeceklerim *var, / Abdülbaki*. (GG/SS, 196)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 134, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 138, 139, 140, 140, 141, 142, 142, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 150, 151, 153, 153, 154, 155, 166, 167, 169, 170, 172, 193, 194, 195, 196, 196, 196, 206, 223, 223, 223, 224, 230, 246, 249, 249, 251. // KD/A: 56, 84, 163, 164, 165. D/SA: 32, 33, 34,

35, 36, 37, 38, 38, 40, 51, 52, 53, 59. // **OM/PC:** 13, 31, 33, 33, 36, 37, 40, 46, 47, 51, 51, 57, 62, 69, 71, 78, 79, 82, 88, 89, 92, 93, 93, 96, 97, 100, 101, 101, 102, 102, 103, 103, 107, 108, 108, 110, 113, 113, 114, 114, 117, 117, 122, 124, 125, 125, 126, 127, 128, 130, 130, 130, 131, 131, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 149, 150, 151, 152, 153, 158, 163, 163, 163, 164, 165, 166, 167, 167, 172, 173, 174, 176, 180, 181, 185, 190, 200, 201, 202, 202, 205, 206, 207, 209, 211, 215, 223, 224, 231, 232, 233, 233, 234, 236, 237, 272, 272. // **Der:** 100, 118.

1.2.1.1.3. Y'den Sonra İki Öge Alan Devrik Cümleler

Denemelerde 410'u farklı türden, 78'i ise aynı türden olmak üzere Y'den sonra iki ögenin yer aldığı toplam 488 devrik cümle bulunmaktadır.

1.2.1.1.3.1. Y'den Sonra Farklı Türden İki Öge Alan Cümleler

Denemelerde Y'den sonra farklı türden 2 öge alan 410 devrik cümle tespit ettik. Bu cümlelerde Y'den sonra gelen ögelerin çoğunluğunu kişi ya da işaret zamirleri oluşturmaktadır.

1.2.1.1.3.1.1. [...]Y+Ö+DT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 54 devrik cümlede Y'den sonra Ö+DT gelmiştir.

Dokunuyorlar mı / onlar / size? (GG/SS, 265)

Aldırmayın / siz / öyle sözlere. (KD/A, 140)

Çekinmedim / ben / bildiğimi söylemekten. (D/SA, 17)

Ne türlü *girmişti / onlar / okullara?* (D/SA, 33)

Ne *diyor / Bay Vedat Günyol / o yazısında?* (D/SA, 175)

İnanır mısınız / siz / buna? (OM/PC, 45)

Bayılırım / ben / Nerval'in şiirlerine. (OM/PC, 23)

-[...] Gene de *var / Caliban, / Shakespeare'in güldürüsünde.* (OM/PC, 214)

-[...] Prospero'nun başka işlerine *yarar / Ariel, / daha yüksek işlerine.* (OM/PC, 214)

-[...] İyisi mi, *gideyim / ben / buradan.* (OM/PC, 210)

Uymuyor mu / o tilcik / Türkçenin kurallarına? (Der, 262)

Yakışıyor mu / bunlar / birbirine? (Der, 323)

Hem *sorarım / ben / size:* şu delikanlı ile bu kızın birbirlerini gerçekten sevip sevmemeleri bizim, yani okuyucuların umurunda mı? (GG/SS, 79)

Hoşlananlar var ya, *bakmayın / siz / onlara,* [...] (GG/SS, 183)

O: "*Çevrilmesin / bunlar / Türkçeye!*" diyemezse, ben de ["..."] diyemem. (GG/SS, 207)

Bir şey *söyliyeim / ben / size*: o iyidir diyenlere de, bu iyidir diyenlere de inanmayın. (KD/A, 168)

Ne yapalım, *anlamıyor / onlar / sanattan*, sanat onları kavramamış. (KD/A, 103)

Bundan önceki kurultayların uğumları daha çok benim tuttuğum yolu berkitiyordu (takviye ediyordu), neden *uymadın / sen / onlara*? (D/SA, 35)

Evet, *var / öyle bir şey / Düdüklü Tencere’de*, / o kitap, o şiir bunun için yepyeni değil. (D/SA, 98)

[...] katmadığını anlayınca da “Öyleyse neye *gelmiş / bu / buraya*?” demiyorlar mı? (D/SA, 152)

“*Dayanamam / ben / buna*, ölürüm” derken inanır bu dediğine. (OM/PC, 45)

Havasına gelince... Dedim a, ben orada karaya vurmuş balığa dönüyorum, ne *anlarım / ben / oranın havasından*? (OM/PC, 116)

Kanmayın / siz / onların dediklerine, arayın balınızı, kaçın onlardan da beğendiğiniz bahçenin gülünü seçin. (OM/PC, 117)

Kaç kere söyledim, *anlamam / ben / resimden*, Chirico’nun dediklerinin de haksız, yanlış olmasını istemem: Yeniyi, yeniliği severim de onun için. (Der, 127)

Sorsun / Bay Memet Fuat / kitapçılara, son kırk yılın belki en güzel romanları olan Ankara, Yaban, Panaroma şimdi de çok aranıyor mu? .. (Der, 257)

Şöyle *başlıyor / Bay Orhan Kemal / yazısına*: [...] (Der, 241)

Peki, *uyayım / ben de / onlara*, uyayım da ahlâk diyeyim. (GG/SS, 260)

Seviniyor musunuz/ siz de/ günlerin uzayıp havaların ısınmasına? (OM/PC, 186)

Ne yeri *var / onun / burada*? (Der, 215)

Benim dediğime uysun uymasın, bir yeri *var / onun da / bu acunda*. (D/SA, 177)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 171, 171, 172, 226, 237, 255. // **KD/A**: 109. // **D/SA**: 58, 164, 173. // **OM/PC**: 11, 45, 79, 82, 99, 104, 135, 155, 157, 187, 189, 226, // **Der**: 229, 318.

1.2.1.1.3.1.2. [...]Y +DT+Ö Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde 30 devrik cümlede DT+Ö, Y’den sonra gelmiştir. Ö+DT’nin Y’den sonra geldiği cümle sayısı daha fazladır.

Hem, bazı memleketlerde olduğu gibi, *bir gelenek değil / bizde / okumak*. (KD/A, 130)

Yoktu / Ahmet Haşim’de / o güç. (KD/A, 120)

Bugün *yok mu / o okullarda / edebiyat dersi*? (D/SA, 29)

Ne arar / çingene evinde / musandra? (OM/PC, 71)

Gerçekten bir şey *getirmedi mi / bana / bahar?* (OM/PC, 184)

Şimdi ben: “*Var / bizde / tenkit*” diye tutturacağım sanırsınız ya, aldanıyorsunuz. (GG/SS, 93)

Parmağını / uzatıyor / bana / Bay Esat Ahmet, // gülerek, kahkahalarla gülerek gösteriyor beni: [“...”] diyor. (KD/A, 106)

Var mı / bizde / eleştirmeci, yok mu, şimdi onu araştırarak değilim. (KD/A, 93)

Daha başka kabahatler de *buluyor / bende / Bay M. Tevfikoğlu*: kararsızmışım, kendimi göstermek istermişim, [...] (D/SA, 87)

Elbette *var / içlerinde / öyleleri*: benim yazılarıma hayran olduklarını söyleyecekler, koltuklarım kabaracak, ben de onların şiirlerini beğeneceğim, öveceğim. (D/SA, 145)

-[...] *Çok / bizde / öke*, yazarlarımızın, aydınlarımızın hepsi birer öke. (OM/PC, 221)

Dikkat edin, *çok azdır / İstanbul’da / öyle insan*. (OM/PC, 122)

Gözleri açılır köylünün kentlinin, “*Var / bunda / bir iş!*” der, [...] (OM/PC, 239)

Vardır / eski şiirimizde / “ruh”, ama ancak kelimenin dindeki mânasıyla vardır, [...] (OM/PC, 96)

[...], *ateş püskürüyor / buna / Bay Fethi Naci*. (OM/PC, 236)

-[...] *Yapayalnız değil / oralarda / ilk-okul öğretmeni*, [...] (OM/PC, 234)

Aldırmıyor / buna / bizim çevirmenlerimiz, “İkisi de Fransızca yazmış, ikisi de birdir” deyip geçiyor. (Der, 286)

Çok şükür *yok / yeryüzünde / öyle bir adam!* (Der, 148)

“Varsın yarınlar olmasın! Benim en tatlı umutlarla bezediğim dünlerim var ya, *yeter / bana / onlar*. [...]” diyor. (KD/A, 74)

Bir ışık *saçıyor / kişinin içine / bu şiir*, “fazla” gibi, “defa” gibi hiç sevmediğim sözlerle de bakmadan, unutarak onları, bir daha, bir daha okuyorum. (Der, 158)

Niceleri *geldi / bana / genç şairlerin*, daha da gelir. (D/SA, 12)

Yeri *var mı / orada / durgu iminin*, neden arıyacaksınız? (OM/PC, 239)

Şaşıyor / buna / Bay Orhan Kemal, daha doğrusu “Ne değeri olabilir bunların yargılarının!” demeğe getiriyor. (Der, 242)

Ne *var / bunda / uzun uzun anlatacak?* (GG/SS, 22)

Ama şimdi yalnız öylesi mi *var / ortada / şiirin?* (Der, 210)

Ben beğendim doğrusu bu sözü, “sanatkâr” demekten, “beraber” demekten hoşlanmam, ama özü doğru *geldi / bana / o sözün*. (Der, 112)

Bir yararlığı *dokunamaz / size / o adamın*. (KD/A, 96)

Allı sordu: - “Sembol” mu demiş? Ne yeri *var / orada / “sembol” tilciğinin?* (OM/PC, 225)

“Ne *vardı bunda öyle önemli bulup da iyice anladım mı? açıkça seçtim mi diye kendimi üzecek?*” diyeceksiniz... (OM/PC, 211)

Tam tersine, *bir saygı geldi* içime, *sevinçli bir saygı*. (OM/PC, 152)

1.2.1.1.3.1.3. [...]Y+Ö+BliN Diziliminden Oluşanlar

47 devrik cümlede Ö+BliN, Y sonrasına getirilmiştir.

Çağırdım mı / ben / sizi? (GG/SS, 134)

Beğenmedin mi / sen / bu beyitleri? (KD/A, 155)

Ne yapayım / ben / öyle şeyleri? (KD/A, 89)

Nasıl da *yazmışım / ben / o yazıyı?* (KD/A, 107)

Neden *yazdım / ben / bu yazıyı?* (KD/A, 170)

Ne *sanıyorum / ben / kendimi?* (OM/PC, 104)

Ne yapacağım / ben / Sadettin Sungur’un saygısını? (OM/PC, 240)

Severim / ben / aşk şüirlerini. (OM/PC, 145)

Severim / ben / boş umutlar kurmağı. (OM/PC, 118)

Bilirim / ben / öylelerinin ne hesaplı insanlar olduklarını. (OM/PC, 121)

Belki de hiç *aramadı / Necati Cumalı / o sözü?* (OM/PC, 148)

Ne *biliyor / Bay Tufan Türkmen / benim köylerde bir saat olsun kalamadığımı?* (Der, 325)

Bilmez / yeni şair / yeniliğini, yazdıklarını herkesin kolayca anlayabileceğini sanır. (GG/SS, 199)

Hatırlarım / ben / sözlerimi, gene söylüyeyim. (GG/SS, 66)

Bir de şunu düşündüm: *ne biliyor / o yazar / o olayın gerçekte tıpkı öyle geçtiğini?* (KD/A, 128)

Değiştirmedim / ben / düşüncemi: güçtür şiir söylemek, nesir yazmaktan çok güçtür. (KD/A, 77)

Ben de onlar gibiyim demeğe getirmek istediğimi sanmayın, *bilirim / ben / büyük olmadığımı, // bilirim / ben / güçlerimin uçlarını.* (D/SA, 115)

Bilmem / ben / kitap saklamasını, onun için de bir gün gelir, içimde böyle bir özlem duyarak üzülürüm. (D/SA, 116)

Yooo! Anlıyorsunuz sözün gelişinden, düşünmeden, gelişigüzel *kullanıvermiş / yazar / o “kendini alamamak” deyimini.* (D/SA, 153)

Bilir / o / her şeyi, her şeyin de en iyisini görmüştür. (OM/PC, 121)

Bulamadım da değil, başka bir şey oldu, kendi kendime: “Benim bunları beğenmem, sevmem gerekti, eskiden **sarardı / bunlar / beni** [...]” dedim. (OM/PC, 170)

Doğru, **etkiler / bu söz / sizi**. (OM/PC, 256)

Eski dergilerde, tozlanmış betikleri karıştırmanın bir tadı vardır ki **unutmuş / Bay Suut Kemal Yetkin / söylemeyi**. (Der, 355)

Şöyle **bitiriyor / Bay Munis Faik Ozansoy / yazısını**: [...] (Der, 224)

Kestiremem / ben / onu, bir kere dâhi’nin ne demek olduğunu bilmem. (Der, 59)

Bilirim / ben de/ inanmanın gerekli olduğunu: [...] (D/SA, 141)

Dinleyin / siz de / o şüri. (OM/PC, 73)

Onlarda gerçek bir yenilik varsa **anlıyamam ki/ ben / onu!** (D/SA, 128)

Tanımanız bile/ siz / onu, ilk görüyorsunuz, siz sebep değilsiniz onun o haline. (OM/PC, 63)

Adını söylemediğim genç yazar: “Sanatı samimiyetimde ara!” diyor; Montaigne de, yahut onun gibi büyük bir yazar da benim samimiliğine, sözlerinin doğruluğuna inandığımı görünce gülümseyip: “**Samimiliğimi sanatımda ara / sen / benim!**” derse ne yaparım ben? (GG/SS, 80)

“**Nesini güzel bulmuşum / ben / bu beytin?** [...]” dersem, [...] (D/SA, 173)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 102, 179, 203. // **D/SA**: 48, 127, 164, // **OM/PC**: 109, 134, 136, 148, 156, 177, 271, // **Der**: 207, 325.

1.2.1.1.3.1.4. [...]Y+BliN+Ö Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BliN+Ö’nün Y sonrasına getirildiği 12 devrik cümle tespit ettik.

Düşündürdü / beni / Allı’nın bu sözü. (OM/PC, 231)

Ne diye **koyuyor / bunları / Yenilik dergisi?** (Der, 285)

Nereden **çıkartıyor / bunları / Bay Fevzi Yetiker?** (Der, 321)

Gösterirler / kendilerini / o ayrılıklar, ama sanat adamının seçtiği konularda değil, o adamın eserinde ister istemez yankısı bulunacak olan öz yapısında gösterirler. (GG/SS, 131)

Hem ben pek de sevmem o yazarı, **bunaltır / beni / onun kitapları**, Balzac’inkiler gibi, Stendhal’inkiler gibi sarmaz. (KD/A, 170)

Ama ne yalan söyliyeyim? bir yandan da **ilgilendirir / beni / onlar**. (OM/PC, 88)

Gerçekten **anlar / şüri / o adam**, bilgindir, okur, okur, öğrendiklerini sıralayıverir yazılarında. (OM/PC, 22)

Beğenmiyor / onları / Bay Munis Faik Ozansoy, onlar için de ancak “basit manada bir değişikliktir” diyor. (Der, 135)

Boşuna *üzmüş / kendini / Bay Halim Yağcıoğlu*: Ben öyle şeylerden korkmam. (Der, 245)

Düşündürdü / beni / bu sözler, şöyle dedim kendi kendime: [...] (Der, 41)

Şimdiye dek *ancak iki kişinin benim için yazdıkları* gönendirdi beni, *Bay Zeki Kuruca’nın yazısıyla Bay Yıldırım Keskin’in yazısı*. (D/SA, 16)

Bir boşluktur sardı içimi, her şeyin boş olduğunu anlamaktan gelmiş bir boşluk. (OM/PC, 125)

1.2.1.1.3.1.5. [...]Y+Ö+ZT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Ö+ZT’nin Y sonrasına getirildiği 11 devrik cümle bulunmaktadır.

Ne yaparım / ben / yalnız olunca? (KD/A, 154)

Ne olur / benim halim / o zaman? (KD/A, 87)

İlginç bir yazıydı / o, / türlü bakımdan. (D/SA, 175)

Üzülüyormuş / o yazar / böyle resimleri görünce. (Der, 120)

[...] gülerler, kızarlar: “*Alay ediyor / bu adamlar / bizimle...*” derler. (GG/SS, 198)

Yoksa eserinde bir güzellik bulabilirsiniz, öyle, kendiliğinden *gelmiştir / o güzellik, / bir yaban çiçeğinin güzelliği gibi*. (KD/A, 140)

Ama *yetmiyor / bu / işte*, neden yalan söylüyeyim, yetmiyor. (OM/PC, 30)

Durdum biraz, yorulmuştum, düşündüm, sonra: - *İyi ediyor / Bay Eyuboğlu / böyle yaptığına*, dedim. (OM/PC, 222)

Siz o yaşlıları görünce “Kim bilir gene ne kadar üzülmüştür!” dersiniz, benim üzülmüş olmamdan siz de, çok değil, biraz üzülürseniz, *en büyük mükâfat olmaz mı / bu / benim için?* (OM/PC, 106)

Bir evrimdir / bu / elbette, bir değişimdir, ama bir ilerleme sayılır mı? (Der, 114)

Bizim de *var / aklımız / elbette*, kimimiz Avrupalılardan da akıllı. (GG/SS, 235)

1.2.1.1.3.1.6. [...]Y+ZT+Ö Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde ZT+Ö’nün Y sonrasına getirildiği 20 devrik cümle bulunmaktadır.

Anlamıyor / işte / o adam. (KD/A, 94)

Budur / işte / çocukluğun, delikanlılığın güzelliği. (OM/PC, 45)

Gerçekten *var mı / acaba / benim size diyeceklerim?* (OM/PC, 169)

Ya *nedir / bence / şiir?* (OM/PC, 24)

-[...] Bir şeye *benzese / bari / çaldıkları!* (OM/PC, 201)

Ama *nedir / acaba / edebiyat bahçemizde esen o diriltici soluk?* (Der, 61)

“*Nedir / acaba / soracağım?*” diye düşündüm. (GG/SS, 170)

Budur / işte / insanoğlunu kaderi: [...] (KD/A, 61)

Öyle küçük şeylere bakar mı, *öyle küçük şeyler üzerinde durur mu / hiç / onlar?* (KD/A, 12)

Bir gösteriş, *bir özeniş miydi / yalnız / bu?* (D/SA, 167)

-[...] *Salt bir oyun değildir / bence / dörtlük*, bir oyundur dediğim günlerde bile başka türlü bir oyun, altında bir şeyler bulunan bir oyun olduğunu düşündüm. (OM/PC, 212)

Budur / işte / sanatın mucizesi, bize acılarımızı da, kendi kendimize söylemekten çekindiğimiz, zoraki gülmelerle, içkilerle dindirmeğe çalıştığımız dertlerimizi de tatlı gösterir, sevdendir onları bize. (OM/PC, 183)

Size uzun uzun anlatılan bir şeyi düşüncenizle kavrarınız, soyut, yani mücerred, abstrait bir şey diye, düşüncenin bir uydurması diye karşılırsınız, elle dokunmuş gibi olmazsınız ona, var değildir, gerçekten *var değildir / sizin için / o.* (OM/PC, 133)

Büyük yargıç beğenmemiş, *bitti / artık / işiniz*, susacaksınız! (Der, 148)

Doğrudur / belki / Vedat Günyol’un dedikleri, ama Hüseyin Rahmi’nin, birer “içtimai mazbata” sayılacak romanlarının da Cumhuriyet çağı ürünlerinden olduğunu nasıl söylüyor, anlayamadım. (Der, 47)

Başına toplananlar merakla bekliyorlar: *nedir / acaba / o adamın sattığı?* (GG/SS, 186)

Ama artık anlıyorum ki, gelmiyecek elimden, bugünlik gelmiyecek, *uyandı / gene / benim ifritlerim.* (OM/PC, 118)

Doğru / bence de / Bay Nevzat Hatko’nun dedikleri, doğru ya, önce dil üzerinde biraz duralım. (Der, 286)

Kendi yazılarımı sunarken, “Ben böyle bir şey karaladım, acaba siz beğenecek misiniz? Bir değeri *var mı / acaba / bunun?*” diyorum, bir şüphe var içimde. (D/SA, 173)

Bay Zihni Küçümen: “Eski edebiyatımızı kaldıralım artık, çocuklara Fuzuli’yi, Nedim’i de okutmayalım, bu topluma bir yararlığı *dokunmaz / artık / onların*” dese, ben de kendisine uyabilirim. (Der, 145)

1.2.1.1.3.1.7. [...]Y+Ö+BT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Ö+BT’nin Y sonrasına getirildiği 15 devrik cümle bulunmaktadır.

Nerede / o bolluk, / a iki gözüm? (Der, 36)

-[...] Benim beğenmiyeceğim yazı mı / o, / Allı? (OM/PC, 217)

Olmaz / öyle şey, / Allı! (D/SA, 52)

Biribirini tutmuyor / bu dediklerin, / Sedat. (D/SA, 34)

-Bir bakıma doğru / bu senin dediğin, / Allı... (KD/A, 155)

Olur mu / öyle şey, / Suur? (GG/SS, 247)

Buydu / benim yazım, / iki gözüm okurum. (OM/PC, 195)

Yılın ilk günüydü / bugün, / benim okurum. (OM/PC, 140)

Edebiyatla uğraşan bir adam için, bir eleştirmeci için, bir hayranlığı yitirmenin ne olduğunu *bilir misiniz / siz, / benim sevgili okurum?* (OM/PC, 85)

İhtiyarladım mı / ben / yoksa? (OM/PC, 38)

-Değildir dedim mi / ben, / Allı? (OM/PC, 237)

Gene o konuya *dönelim / biz, / efendim*, kendimi yerip gönlümü yaralamaktansa İstanbul'u çekiştireyim. (OM/PC, 118)

-Kapatılım demiyorum / ben, / Allı. (OM/PC, 234)

-İkisi bir değil / bunların / Allı. (OM/PC, 201)

-Nankörlük ettiğim yok / benim, / Keziban; ama gençliğimde Gourmont'u okudum diye ölünceye kadar onun düşünceleriyle mi yaşayacağım? (GG/SS, 166)

1.2.1.1.3.1.8. [...]Y+BT+Ö Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BT+Ö'nün Y sonrasına getirildiği 4 devrik cümle bulunmaktadır.

Doğruymuş / meğer / ben'in tiksiniyecek, hınç uyandıran bir şey olduğu, [...] (OM/PC, 29)

Yazarlarımızdan biri, Yahya Kemal Bey'in şiirlerinden hoşlanmadığını söyleyecek oldu, *sen misin / efendim / böyle dil uzatan!* [...] (KD/A, 87)

-Eee? İyi ya! varmış / demek / bir dil sorunu! (D/SA, 41)

Romanda hep *böyle bir hava var*, yani *anlatılan olaya inanmamıza komıyan bir hava.* (D/SA, 102)

1.2.1.1.3.1.9. [...]Y+BliN+DT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BliN+DT'nin Y sonrasına getirildiği 40 devrik cümle tespit ettik.

Ama Metin Eloğlu şiire *sokmuş / düdüklü tencereyi, / o eski anlayışta olanların tadamıyacıkları bir şiire.* (D/SA, 97)

Kandıramadı / beni / yanıldığıma. (D/SA, 102)

-[...] Tahtından indirilip **sürerler / onu / oraya...** (OM/PC, 208)

Tanıttı / bizi / biribirimize. (OM/PC, 193)

İnsan **dedirtmeli mi / bunu / kendisine?** (OM/PC, 105)

Başka türlü **söyliyeim / bunu / size.** (OM/PC, 143)

İçimizde bir şey **muştular / bunu bize.** (OM/PC, 187)

Doğrusu güzel **çevirmiş / o dört mısrayı / dilimize...** (Der, 293)

Suut Kemal Yetkin darılmasın diye **saklıyacak mı / o halini / herkesten?..** (GG/SS, 95)

Bırakırım / kendimi / onlara, beni istedikleri yere götürürler. (GG/SS, 153)

Dinlemeyin o adamları da **okutun / o kitapları / çocuklarınıza,** [...] (GG/SS, 268)

Madame Rochilde’in “Güneç satıcısı”nı (le Vendeur du Soleil) bir türlü unutamam, çok **anlattım / onu / okurlarıma,** bir kez daha anlatayım: [...] (GG/SS, 186)

Bunu söyleyemiyorsunuz, hemen inansız diye **atıyorlar / sizi / aralarından.** (KD/A, 14)

Daha böyle sayın durun, aklınıza ne kadar incelik gelirse, **yükletin / onları / Racine’in eserine,** kaldırır hepsini. (KD/A, 90)

Geleneklerimize sınıksı bağlı kalmamızı, Avrupalı yazarların kitaplarını kapatıp de kendi edebiyatımızla yetinmemizi öğütleyenler oluyor, onlardan değilim ben, **eritmeliyiz / kendimizi / Avrupa uygarlığı içinde,** kurtuluş ondadır. (D/SA, 16)

Okuduğum yazının diline bakıyorum, dil karmakarışık, yanlışsa anlıyamıyorum, anlasam da anlamazlıktan geliyorum, **atıyorum / o yazıtı / elimden.** (D/SA, 153)

Açlık da, türlü sıkıntılar çekmek de bir tür sayrılıktır, **bırakmaz / kişiyi / çevresini düşünmeğe.** (OM/PC, 259)

Ahmet Kabaklı’nın anlattığı hal, yazılarda söylenilmesi ayıp sayılan hallerden ama, dikkat ediniz, sanki **soymuş / onu / ayıplığından.** (OM/PC, 161)

Ayırıyor / insanları / birbirinden, öbek öbek gurbetleri var. (OM/PC, 115)

Gene de duramayacağım , **alacağım / onu / mektubuma.** (OM/PC, 73)

Bay Mustafa Derim, tanıdığı kimseler John Steinbeck’i beğenmeyince, ona dudak bükünce kızıyor, **yakıştıramıyor / bunu / yüksekokullarda yetişmiş kimselere.** (Der, 272)

Sorsun / bunu / Sait Faik’e, baksın doğru değil mi? (Der, 49)

-[...] Bu ülkede gerçekten bir düşünce hayatı, gerçekten bir “yazın” yaratmak istiyorsanız, **bırakın / bizi / bir yana.** (D/SA, 128)

Benden size öğüt: aramayın, araştırmayın sevinçlerinizin kaynağını, **bırakınız / kendinizi / onlara, // unutunuz / kendinizi / onların içinde,** o zaman tadarsınız onları, [...] . (OM/PC, 139)

Kolay yazan insanlardansanız güçlüğe, güç yazanlardansanız kolaylığa özenmeyin, **birakın / kendinizi / tabiatınıza**, onu değiştiremezsiniz, iyileştiremezsiniz. (OM/PC, 41)

Eremedim mi bu dileğime? **tanıtamadım mı / kendimi / kimseye?** (OM/PC, 30)

Aktöre, bulunç **ayırmuş / onları / biribirinden** toplumdaki görevlerini ayırmış, amaçlarını ayırmış, gözetcekleri ilkeleri ayırmış. (OM/PC, 247)

Budur işte sanatın mucizesi, bize acılarımızı da, kendi kendimize söylemekten çekindiğimiz dertlerimizi de tatlı gösterir, **sevdirebilir / onları / bize**. (OM/PC, 183)

[...] ama o içimizdeki düşman , kendimizi, eğilimlerimize bırakmaktan bizi alıkoyan düşman: “Bekle” diyerek, “Kapılma zevke, yen arzularını” diyerek **döndürüyor / bizi / doğru yoldan**. (OM/PC, 54)

Düşünün bir kere, bir insana sevdiği: “Sen güzelsin” demiş, **inandıramamış / onu / güzel olduğuna**, siz onu güzel bulmuşsunuz bulmamışsınız ne çıkar bundan? (OM/PC, 42)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS: 186 // KD/A:135, 151 // D/SA: 88, 128 // OM/PC: 81, 159, 168, 186.**

1.2.1.1.3.1.10. [...]Y+DT+BliN Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde DT+BliN’nin Y sonrasına getirildiği 26 devrik cümle bulunmaktadır.

Bildirmelidir / öylelerine / daracaktır, karanlık bir yere sıkışmış olduklarını. (OM/PC, 264)

Bugün niçin **yazdım / size / bu mektubu?** (OM/PC, 126)

Çevirmez / benden / gözlerini. (OM/PC, 211)

Ben de nesirle söylerim: “[...], felek daha çok **görür / İstanbul’da / böyle yaz yağmurlarını**.” (KD/A, 88)

Şairler **öğretir / bize / onları**, gerçek şairler yaratır onları. (KD/A, 78)

Doldururlar / evlerine / kitapları, bir yerde bir kitap gördüler mi, nedir diye bakmadan geçemezler, benim sokakta her gördüğüm kediyi okşamak istemem gibi. (D/SA, 137)

Hepimiz de **katalım / ona / benliğimizi**, bir kat daha, bin kat daha zenginleştirmiş oluruz. (D/SA, 172)

Latinceyi, yunancayı ben de bilmem, Sedat, sen de bilmezsin; nereden bileceğiz? **okutmadılar / bize / onları**. (D/SA, 33)

Okurlar / bana / şiirlerini, bir kâğıda yazmışlarsa verirler de ben okurum. (D/SA, 144)

Atalarımız, dedelerimiz **göstermişler / bize / yaşayacağımız alanı**, uçlarını çizmiş, söyüklüklerini (duvarlarını) dikmişler. (OM/PC, 263)

Ben olsam, öfkelenirdim, **kovardım / başımdan / o bunağı!** (OM/PC, 97)

Daha iyisi sizi zahmete sokmayayım, *yazıvereyim / buraya / o şiiri*, bir dizgi yanlışı da vardı, belki bu sefer onlar da düzelir: (OM/PC, 144)

Demeyin, *söylemeyin / bana / bu mektupların bomboş, abuk sabuk sözlerle dolu olduğunu*. (OM/PC, 64)

Bay Oktay Akbal “Bir tren yolculuğu esnasında bir genç kızla tanışmıştı” diyor, *kaldırıversin / oradan / esnasında’yı*, bir eksiklik olmaz: [...] (Der, 282)

Çehov’un, Pirandello’nun hikâyelerini de aktarmağa kalkmasın, o yazarların bütün yazdıklarını okumamış olduğum için önce anlamayıp beğensem bile sonra biri *gösterir / bana / o hikâyelerin aşırma olduğunu*, [...] (Der, 323)

Diyelim ki açıkça *söyleyebildiniz / onlara / ne yapmak istediğinizi*, anlayabilirler mi, sizin düşüncenizi bozmadan, kendilerince yorumlamadan anlayabilirler mi sanıyorsunuz? (Der, 258)

Ozan bilir ne demek istediğini, bilir de söyleyeceği duyguların, düşünülerin yeniliği güç *buldurur / ona / tilciklerini*. (Der, 335)

Şunu da sorayım Bay İbrahim Zeki Burdurlu’ya: “Eğer tümleci sona alıp kurallı duruma sokarsak cümle hemen değişir” diyor, neden *kullanıyor / burada / “hemen ” sözünü*? (Der, 203)

Bizde o şiirlerden, o ezgilerden duygulanmak gücü kendiliğinden yoktu ya! aldığımız eğitim, çevremiz *aşıladi / bize / o gücü*. (KD/A, 157)

Yazdıklarını okumıyacaksınız, yaptıklarını incelemeyeceksiniz, *alacaksınız / elinize / kalemi*, “üstad” diye, “dahi” diye döktüreceksiniz. (D/SA, 16)

Yıgılmışlar / ortaya / yeni tilcikleri, hepsini denemişler, kimi tutmuş, kimi tutmamış. (OM/PC, 36)

Hani “Söyle kiminle düşüp kalkarsın, *deyivereyim / sana / kim olduğunu*” diye bir atasözleri vardır Fransızların (Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es), onun gibi “*Söyle / bana / sevdiğin beyitleri*, bileyim senin kim olduğunu” diyemez miyiz? (D/SA, 172)

Ama şimdi başka bir koşma, eskiden üzerinde durmadığım bir koşma beni daha çok sardı. *Yazayım / size / onu*: (OM/PC, 50)

Bir şey kazanmazsınız ya gene de söyleyin, *çarpın / benim suratıma / küçüklüğümü*, [...] (OM/PC, 66)

Sevse, özene bezene yazar, oysaki benim anladığıma göre o, *alıyor / eline / kalemi*, kendini bırakıyor, çırpıştırıyor. (OM/PC, 90)

1.2.1.1.3.1.11. [...]Y+BliN+ZT Diziliminden Oluşanlar

13 devrik cümlede BliN+ZT, Y’den sonra gelmiştir.

Bırakın / beni / ifritlerimle. (OM/PC, 118)

Yorarlarmı / kendilerini / öyle boş işlerle? (OM/PC, 220)

“Yâran ve ahbab hatırı için” diye başlayan sözler söyleyip işin içine memleketin namusunu, ahlakını da karıştırmak dururken ne diye *yorsun / kendini / böyle sözlerle?* (Der, 143)

Aldatmayın / kendinizi / çocukluğunuz geçmiyecek diye; çocuğun çocukluğu ile ihtiyarın çocukluğu bir olur mu hiç? (OM/PC, 46)

Ama öyledir diye *indirmeyin / gözlerinizi / aşağı.* (OM/PC, 194)

Bırakın / beni / yalnızlığımla, // bırakın / beni / hiçliğimle. (OM/PC, 108)

Bırakın / herkesi / kendi keyfine, şu dünyada üç beş gün yaşıyacak, onu da: “Sen şöylesin, sen böylesin...” diye zehir etmeyin. (OM/PC, 58)

Kınamayın / sayrıları / bencillikleri yüzünden, bir suç değildir onlarınki... (OM/PC, 259)

Okuyun / onları / bir daha, birbiriyle karşılaştırarak okuyun. (Der, 229)

Tiyatrodan anlamadığınız için sizin yargınızın bir değeri yoksa, sizin gördüğünüz oyunu yargılamağa hakkınız yoksa, adam koysunlar kapıya, *almasınlar / sizi / içeri.* (Der, 279)

Eleştirmeci de öyle çok anmamalı şairleri, haddi değildir, *kıskansın / onları / içinden,* yeter, [...] (OM/PC, 70)

Oktay Rifat kolayca *yeniyor / bizi, / pek kolayca...* (Der, 95)

1.2.1.1.3.1.12. [...]Y+ZT+BliN Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde ZT+BliN’nin Y sonrasına getirildiği 56 devrik cümle bulunmaktadır.

O sevmiyor / işte / insanları. (GG/SS, 148)

Görüyorsunuz / şimdi / neye vardığımızı. (D/SA, 133)

Okuyalım / daha / Bay Vedat Günyol’un yazısını. (D/SA, 179)

Sevemedim / bir türlü / onun yazdıklarını. (OM/PC, 111)

Beğenmedim / doğrusu / kendimi dağa benzetmeği. (OM/PC, 65)

-[...] *Bırakalım / şimdi / bunu.* (OM/PC, 44, 225)

Kendim mi *kavradım / birdenbire / hakikati?* (OM/PC, 68)

Öyle ise *söylesin / bari / hangi anlamda kullandığını.* (Der, 202)

Okuyun / bir / onu... (Der, 117)

Bırakayım / artık / divanları, ne açıp okuyayım, ne de sözünü edeyim diyorum, olmuyor bir türlü. (GG/SS, 253)

Dursun durduğu yerde, bugün onu belki ben de beğenmem: “*Hatırlamasaydım / keşke / şunu!*” derim. (GG/SS, 203)

Kolumdan tuttu: -*Bırakın / şimdi / bunları,* dedi. (KD/A, 155)

Seviyorlar / gene / bu İstanbul'u, sıcaklarına, yağmurlarına aldırmayıp seviyorlar. (KD/A, 89)

Hayır, efendim, yetmez, *sıkıverin / biraz / kendinizi*, dedikleriniz karşınızdakilere yarıyacak mı, onu düşünün. (KD/A, 84)

Örneğin o yazıyı yazana sorarsınız, o *bilir / elbette / hangi kitapların okunması gerektiğini*. (D/SA, 135)

Severim / zaten / kendisini, bunca yıl arkadaşlığımız var, şimdi bir kat daha sevdim, iyiliği dokunuyor dil devrimine. (D/SA, 43)

Ama kızmayın bana: *“Okumıyacağım / bir daha / bunun mektuplarını”* demeyin, [...] (OM/PC, 168)

Bırakalım / şimdilik / bu “gönüldeş” sözünü, öfkelerimi unutturacak bana, [...] (OM/PC, 103)

Güzeldir Vuslat şiiri, *dedim / bir kere / güzel olduğunu*, sözümünden dönecek değilim. (OM/PC, 84)

Okuyun / bir daha / o şiiri, göreceksiniz ki şair sonuca basamak basamak çıkıyor, [...] (OM/PC, 162)

Siz *dinleyin / hele / şu şiiri*, biliyorsanız dahi zararı yok, bir daha okuyun. (OM/PC, 73)

Anlamamışlar / sanki / o tuttukları, beğendikleri yapıtların gerçek yeniliğini, güzelliğini görememişler, belki de iyi olmayan yanları için övmüşler onları... (Der, 258)

Küçükler ise istedikleri kadar yanılmamış, aldanmamış olsunlar, kim *anar / sonradan / onların adlarını?* (Der, 297)

Öğrenmişler / bir yol / aydın dilinin halk dilinden ayrı olabileceğini, bunun ne demek olduğunu pek düşünmeden ileri sürüyorlar ikide bir. (Der, 201)

Öteki de *hak etmiş / hani / paylanmayr*: Söz olsun diye karalamalar yazar sonra da, efendim, kendini eleştirmeci sayarmış... (Der, 56)

Hem *belli etmişler / o kadar da / beğendiklerini*: “Dokunulacak, düzeltilecek yerler var” demişler ya! anlamalıydınız... (GG/SS, 90)

Sizin güldüğünüzü düşünürsem, belki sevinerek, belki de kızarak, *bulurum / gene / yaşamanın tadını*. (OM/PC, 131)

“Yapamıyorum işte, öyle kusursuz bir şiir, bir yazı yazmak gelmiyor benim elimden, *bırakayım / artık / bu işi*” deyiveririz. (OM/PC, 182)

-[...] *Bırak / şimdi / bunu*, Bay Eyuboğlu'nun yazısına dönelim. (OM/PC, 221)

Okuyalım / gene / Bay Alsan'ın dediklerini: [...] (Der, 260)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **KD/A**: 97, 174 // **D/SA**: 133, 176 // **OM/PC**: 40, 104, 110, 112, 132, 144, 147, 155, 173, 183, 204, 212, 219, 223, 236, 257, // **Der**. 112, 204, 264, 285, 341.

1.2.1.1.3.1.13. [...]Y+BliN+BT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BliN+BT'nin, Y sonrasına getirildiği 21 devrik cümle bulunmaktadır.

Bir yıldır *yazıyorum / bu mektupları, / iki gözüm okurum.* (OM/PC, 164)

Yapamayız / onu, / benim sevgili okurum. (OM/PC, 81)

Anladınız / size ne söylemek istediğimi, / benim sevgili okurum. (OM/PC, 170)

-Sorma / onu, / Allı. (OM/PC, 225)

-Anlamazlıktan gelme / söylediğimi, / Allı. (OM/PC, 233)

Gene yazıyorum / bu mektupları, / benim iki gözüm okurum. (OM/PC, 106)

Sevin / yaşamayı, / benim sevgili okurum. (OM/PC, 77)

Biliyorum / neden sevmediğimi İstanbul'u / benim cânım Efendim. (OM/PC, 119)

Bu kadarla *bırakmıyayım / sözümü, / Keziban:* zahmet edip gelmişsin, sana iyice aydınlatamadığım bir düşüncemi daha söyliyeyim. (GG/SS, 141)

Bırakalım / bunları / cânım Efendim, bırakalım da “cânım” diyelim birbirimize, [...] (OM/PC, 87)

Bilmez misiniz / beni / cânım Efendim, şairin çok olmasından yakınacak adam mıyım ben? (OM/PC, 154)

Buldum / sevincimin sebebini, / benim okurum, sizin gibi ben de gün dönümü geçirdiğimize, uzun gecelerden kurtulup baharı, yazı, sıcak, uzun günleri muştulıyan günlere erdiğimiz için sevinyorum. (OM/PC, 139)

Edebiyatı severseniz, alın, *okuyun / o iki kitabı, / sayın okurum.* (OM/PC, 16)

Okuyun / hepsini, / benim okurum, okuyun ki şiirsiz kalmıyasınız. (OM/PC, 148)

Bırakın / böyle sözleri / Bay Tahsin Gürler, bunlar olsa olsa söylevlere yakışır. (Der, 212)

Siz de açıp *okuyun / onu, / benim sevgili okurum,* öyle sanıyorum ki bunca yıldan sonra onda hiç duymadığınız, bilmediğiniz bir âlemin, bir şiir âleminin yankılarını bulacaksınız. (OM/PC, 28)

Unuttum / kendimi de, / sevgili okurum, bu mektuplarda da eleştirmeciliğe, şiirin bize verdiği zevki çözümlemeğe kalkıştım. (OM/PC, 62)

Bırakamıyacağım / bu mektupları, / benim sevgili okurum, bırakamıyacağım diyorum ya, yalnız benim elimde mi sanki? ya onlar beni bırakırsa? (OM/PC, 109)

Biliyorsunuz / hepsini, / benim okurum, hepsinin ne kadar geçici, ne kadar ölümlü olduğunu biliyorsunuz. (OM/PC, 128)

Yormayın / kendinizi, / benim okurum, o farkı ben anlayamadığım gibi siz de anlıyamazsınız, kimse gerçekten anlıyamaz. (OM/PC, 142)

-Bırak / beni, / Allı, dedim. (OM/PC, 205)

1.2.1.1.3.1.14. [...]Y+BT+BliN Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BT+BliN'nin, Y sonrasına getirildiği 4 devrik cümle bulunmaktadır.

Türkçeyi beğenmiyorlarsa, Frenklerin söyleyişine, düşüncesine o kadar hayransalar, *bıraksınlar / efendim / Türkçeyi...* (GG/SS, 29)

Bırakın / efendim / kendinizi, açılın, siz düşünmeksizin, benliğinizi düşünceye bağlamaksızın içinizden neler geliyorsa onları söyleyiverin, yazıverin... (OM/PC, 79)

Bırakın / efendim / adamcağızı, bildiği gibi çalışsın. (Der, 86)

-[...] Kapatın / bakayım / Shakespeare'i! (OM/PC, 226)

1.2.1.1.3.1.15. [...]Y+DT+ZT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde DT+ZT'nin, Y sonrasına getirildiği 4 devrik cümle bulunmaktadır.

-[...] Ne oluyor / size / böyle? (GG/SS, 172)

Duralım / burada / biraz. (Der, 28)

Kendimi tutmasam bunu bağıracığım, *iftira edeceğim / bütün o kimselere, / onların bize iftira ettikleri gibi.* (KD/A, 147)

Siz “değirmek” sözünü yadırgadığınız gibi ben de “temas” sözünü yadırgıyorum, çok çirkin *geliyor / bana, / ağza alınmayacak kadar çirkin.* (OM/PC, 132)

1.2.1.1.3.1.16. [...]Y+ZT+DT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde ZT+DT'nin, Y sonrasına getirildiği 25 devrik cümle bulunmaktadır.

-[...] Gene konuşuruz / sizinle / bunun üzerinde. (OM/PC, 216)

-[...] Gerçek devrim olmadı / daha / düşüncümüzde... (OM/PC, 223)

Gelelim / şimdi / ona. (OM/PC, 247)

Ne *dedim / demin / size?* (OM/PC, 157)

Ne *anlatayım / bugün / size?..* (OM/PC, 21)

Gurur *yok mudur / sanki / Tarık'ın gönlünde?* (OM/PC, 112)

Koruyuculuk da *var / elbette / işin içinde.* (OM/PC, 70)

Döneceğim / gene / şiir konusuna. (OM/PC, 159)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu da çabucak *mi erdi / sanki / şimdiki ününe?* (Der, 257)

Duralım / biraz / burada. (Der, 18, 40, 92, 96, 261)

Sonra da biribirleri için: “*Anlıyor / doğrusu / şiirden!*” derler. (GG/SS, 204)

Ben adını *bulamıyorum / şimdi / belleğimde*, siz de yazısını görmemişsiniz, bilmiyorsunuz kim olduğunu. (D/SA, 135)

İnanıyor muyduk / gerçekten / onların değerine? onların yazdıklarını bizim için, benliğimizin kuruluşu için gerekli bir azık sayıyor muyduk? (D/SA, 168)

Kendisi de geçmiş o uzun ekin yolundan, dolaşmış düşünüler acununun her yanını, seçeceğini seçmiş, balını toplamış arı gibi *dönmüş / artık / kovanına.* (D/SA, 183)

Alışmış / bir kere / boş kadeh sunmağa, son vereceği kadeh de elbette boş olacaktır. (OM/PC, 107)

-[...] Doğruyu bulmuşlar, doğrulara ermişler bir yol, çevrelerinde kim varsa hepsi de *uyacak / artık / onlara.* (OM/PC, 236)

Doğru olabilir sizin için, *inanırsınız / belki / ona*, ama var olamaz, bir nesne gibi gerçekten var olamaz. (OM/PC, 133)

Kardan açmıştım, *dönerim / gene / kara.* (OM/PC, 150)

-[...] Picasso’yu *kariştürmüyalm / şimdi / bu işin içine*, [...] (OM/PC, 228)

Kurtulamıyorlar / bir türlü / alışkanlıklarından, onlardan kurtulup yeni bir dil kurmak için gereken çabayı göze alamıyorlar. (Der, 314)

Demiştım ya / bir gün / size: kendi kendimle konuşmak yetmiyor bana, ille sizin olmanızı sizin dinlemenizi istiyorum. (OM/PC, 106)

1.2.1.1.3.1.17. [...]Y+DT+BT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde DT+BT’nin Y sonrasına getirildiği 17 devrik cümle bulunmaktadır.

Ayıp *derler / bu senin ettiğine, / Abdülbaki!* (GG/SS, 192)

Neden hep kendimi *anlatıyorum / size, / benim okurum?* (OM/PC, 132)

Bakmayın / bu sözlerime, / benim okurum. (OM/PC, 131)

-[...] *Uzaklaşmalıyız / bütün bunlardan, / Allı.* (OM/PC, 208)

Neler yok / onda, / benim okurum? (OM/PC, 183)

Çoktandır mektup *yazamıyorum / size, / benim okurum.* (OM/PC, 128)

Gelelim / düşündüklerime, / iki gözüm okurum. (OM/PC, 95)

Bir şey *sorayım / sana, / Abdülbaki*: sen ömründe hiç âşık olmadın mı? (GG/SS, 193)

Boynumu büktüm: *-Kıyma / bana, / Keziban!* dedim. (GG/SS, 136)

Moliere kendi de söyler zaten, kendi söylemez, kendisine çok benziyen Adamcıl'a, Alceste'e söyler: "Zamanın bir etkisi *yoktur / bu işte, / Bayım!*" (KD/A, 169)

Biliyorum, beni ateş böyle deli deli söyletiyor, siz *bakmayın / benim dediklerime, / iki gözüm Efendim*, hele hastalığı bir atlatayım, daha ciddi şeylerden konuşuruz sizinle. (OM/PC, 97)

Bir şey *söyliyeğim mi / size, / benim sevgili okurum*: bu mektubumu çabucak yazamadım. (OM/PC, 110)

Doğrusunu *söyliyeğim / size, / benim okurum*, ben de çok istiyorum onu. (OM/PC, 132)

Evet, Fransızların prefernce'ları aller eder, ama bizim yeğınleme'lerimiz, yahut tercih'lerimiz *oturur / oturduğu yerde, / Efendim*, gıtmez bir yere. (OM/PC, 270)

Siz *bakmayın / onların söylenmelerine, / benim okurum*, inanmayın günümüzün iyi şairler yetiştirmedığıne. (OM/PC, 157)

Hiç *bakmayın / bana, / Bay Cahit Tanyol*, kandıramazsınız. (KD/A, 166)

Sanattan açmakla, bence sanat nedir, onu söylemekle // *silkindim / kendi kendimden, / değil mi / benim okurum?*// (OM/PC, 135) Bu cümledeki *değıl mi* birimi Y'yi pekiştirmek amacıyla kullanılmış ama Y'den sonra değıl de DT'den sonra gelmiştir. Ancak bu kullanımda *değıl mi* birimi diğer odaklayıcılardan farklı olarak cümle içinde yer değıştirebilmiş, ancak bu birim cümle içinde yer değıştirse bile Y'yi pekiştirmek için kullanılmıştır. *Değıl mi* birimini de odaklayıcı kapsamı içinde değerdendirdiğimiz için, burada pek rahat olmasa da Y'den sonra 2 ögenin geldiğini varsaydık, bu cümlede Y'den sonra 3 ögenin geldiğı de söylenebilir.

1.2.1.1.3.1.18. [...] Y+BT+DT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BT+DT'nin Y sonrasına getirlidiğı 2 devrik cümle bulunmaktadır.

Siz de belki İstanbullusunuzdur, *kızmayın / sakın / dediklerime*, gücenmenizi istemem. (OM/PC, 121)

Yazar Yunanlı demezmiş, [...] *aldırmayın / efendim / bunlara*, siz Yunanlılar diye dizin, [...] (OM/PC, 101)

1.2.1.1.3.1.19. [...]Y+ZT+BT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde ZT+BT'nin Y sonrasında yer aldığı 6 devrik cümle bulunmaktadır.

Şairimiz *ne de çok / şimdi, / benim okurum!* (OM/PC, 154)

Böyle *dedim / kendi kendime, / benim okurum.* (OM/PC, 171)

-Büğün bunları *konusacaktım / seninle. / Allı,* dedim. (OM/PC, 235)

İyileştim / artık, / iki gözüm okurum, düzeldim, kalktım ayağa. (OM/PC, 98)

Erkekseniz, *övünmeyin / erkek olmanızla, / benim okurum.* (OM/PC, 176)

-“[...] bir hayalden *bıkılır mı / hiç?*” / *Keziban!* sizsiniz demek? (GG/SS, 134)

1.2.1.1.3.1.20. [...] Y+ BT +ZT Diziliminden Oluşanlar

Aşağıdaki 1 örnekte BT+ZT, Y’den sonra getirilmiştir. Cümlemin sonundaki ZT de Y’den önce yer alan ZT’nin tekrarıdır.

O Mektep’te daha *yıllarca kalacağız,* Keziban, *yıllarca:* bir mektepte olduğumuzu unutup kendimizi öz evimizde sanacağımız güne kadar. (GG/SS, 145)

1.2.1.1.3.1.21. [...]Y+DT+BsizN Diziliminden Oluşanlar

Aşağıdaki örnekte DT+BsizN, Y’den sonra gelmiştir.

Kendisi *bulmuş / Hamit’in kitaplarında / güzel mısralar,* sıralıyor. (Der, 82)

1.2.1.1.3.22. [...] Y+BT+BsizN Diziliminden Oluşanlar

Aşağıdaki cümlede BT+BsizN, Y’den sonra gelmiştir. Cümlemin sonunda yer alan BsizN, aynı zamanda Y öncesinde yer alan BsizN’nin koşuntusu/açıklamasıdır.

-[...] *Bir mollalar çağı yaşıyoruz,* Alhı, *kapkara bir mollalar çağı.* (OM/PC, 237)

1.2.1.1.3.2. Y’den Sonra Aynı Türden İki Öge Alan Cümleler

Y’den sonra aynı türden 2 ögenin yer aldığı 78 devrik cümle bulunmaktadır. Bu devrik cümlelerde Y sonrasında, ikişer Ö’nün, BliN’nin, DT’nin ve ZT’nin gelebildiği görülmektedir.

1.2.1.1.3.2.1. [...]Y+Ö+Ö Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde iki Ö’nün Y’den sonra geldiği 25 devrik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerdeki bir kısım Ö’ler aynı zamanda koşuntu niteliğinde olan Ö’dür. Y’den sonra iki Ö’nün kullanıldığı devrik cümlelerin 19’u isim cümlesinden, 6’sı fiil cümlesinden oluşmaktadır.

-[...] *Nedir / değiştirmek ./ yermek?* (GG/SS, 148)

O sırada *bir ben miydim / o eserlerin değersiz, bayağı şeyler olduğunu bilen, / anlıyan?* (D/SA, 17)

Bir ben miydım / bunun gerçek Fıransız edebiyatı olmadığını bilen, / Fıransız edebiyatının yüz karası olduğunu anlıyan? (D/SA, 17)

Ne acayıptır / o yağış, / o telaşsız, çırpıntısız yağış! (OM/PC, 152)

-[...] Kişi oğlunu yükseltmektir / aydının, dörüt erinin ödevi, / boyunun borcu. (OM/PC, 216)

Acayıptır / bu zamanın insanları, / yüzyıllardan beri süren bu zamanın insanları! (OM/PC, 179)

Ne demekmiş / hep eskiye benzemek, / eskiliğe özenmek? (OM/PC, 119)

Yalnız ben miyim / bunları sevmeyen? / bunlara dayanamıyan? (OM/PC, 199)

Demek ki âşık olduğumuz anda bizim içimizde kendi benliğimizden başka bir benlik girmiştir, içimize bir benlik daha *doğmuştur, / başka birinin benliği, / başka birinin gerçekliği.* (GG/SS, 269)

Hayır, yalnız *ben değilim / onu beğenmiyen, / sevmiyen*, hemen kimse beğenmiyor o şairi, sevmiyor. (KD/A, 123)

İnanmak değildir gerekli olan, *inanmak değildir / güzel olan, / gerekli olan*, doğruyu bulup, içinize sindirip ona inanmaktır. (D/SA, 142)

Ne yapalım? kolay iş / yüksek yerlere ulaşmak, / saylav olmak. (D/SA, 13)

Yürek yarasına (vicdan azabına) benzer bir duygu var içimde, gittikçe artırıyor gücünü: bana öyle geliyor ki Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya *haksızlık ediyoruz, / edebiyata, şiire değgin yazı yazarların hepsi, / hepimiz.* (D/SA, 92)

Ben inanmıyorum bir türlü, gözlerim bir umutla parlarsa bile parlaması ile sönməsi bir oluyor, içimi kemirip her sevincime ağusunu katan ifrit: “Alık!” diyor bana: “*Nene senin / umutlanmak, / övünmek? [...]*” diyor. (OM/PC, 110)

“Acaba *ne yapıyor / benim okurum, / benim o bilmediğim, görmediğim okurum?* Yeni yıl için hayaller kuruyor, kendine umutlar mı yaratıyor?” dedim. (OM/PC, 140)

Şimdilik şunu söyleyeyim: *iş gereği değildir / bütün günler çalışması, / belli ucurlarda başlayıp belli ucurlarda bırakması.* (OM/PC, 244)

Bir giz'dir (sırdır) / sanat dedikleri, / güzellik dedikleri, bakarsınız, en ummadığınız yerde karşınıza çıkarır. (Der, 241)

Daha doğrusu onların sanat anlayışına katılacağını sanmıyorum, *büsbütün başkadır / kendisinin yapmak istediği, / yaptığı.* (Der, 269)

Doğrudur da / dedikleri, / demek istedikleri. (D/SA, 13)

A küçük bey, küçücük bey, *çok mudur / sizin anladıklarınız, / bildikleriniz?* (KD/A, 136)

Yalnız iki kez mi *değiştirdi / Yenilik'in biçimi, / boyu?* (Der, 281)

Sonradan *sarsıldı / bu kanımız, / inancımız.* (D/SA, 154)

Bizimdir / sevdiğimiz beyitler, / şiirler, yüreğimizin, gönlümüzün birer parçasıdır sanki. (D/SA, 172)

Diyelim ki doğuştan güzel olanlar da vardır, hani bazı insanlarda hoş giden bir şey *bulunur*, / *bir tazelik*, / *canlı canlı renkler*, hatırlarınız için güzellik diyelim ona. (OM/PC, 178)

Neydi o yıllardan beri şairin, sanat erinin kendi içine kapanmasını, gönlünden gelen sesleri dinlemesini, ancak duygularını söylemesini, bilisiz, bönce bir adam olmasını isteyenler? “Bırakın şairdir, derin şeylere aklı ermez, biz onu bülbülü dinler gibi dinleyelim!” diyenler? (D/SA, 59)

1.2.1.1.3.2.2. [...]Y+BliN+BliN Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Y'den sonra iki BliN'nin getirildiği 22 devrik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerde de Y sonrasında yer alan bazı BliN'ler koşuntudan oluşmaktadır. Bazı cümlelerde ise ikinci sıradaki BliN, bir belirtili isim tamlamasının tamlananından oluşmaktadır, bu kullanımlarda tamlayanın eksiltilmesi söz konusudur.

Biliyor muyuz / bir Yunan uygarlığını, / Latin uygarlığını? (D/SA, 155)

İşte böyle yavaş yavaş *anladım / eleştirmenin bir sanat olmadığını, / eleştirmecinin bir ün kazansa bile bu ünün çabucak söneceğini*. (OM/PC, 71)

Yenebilir miyiz / iç-güdüyü, / özümüzü savunma iç-güdüsunü? (OM/PC, 89)

-[...] Hiç mi *okumuyorsunuz / yeni yazılan hikâyeleri, / şiirleri?* (OM/PC, 204)

Bilir / benim o “ruh” sözünden hiç hoşlanmadığımı, / tiksindiğimi. (OM/PC, 205)

Kendine gerçekten güvenen kişi *ne yapsın / meydan okumayı, / sesini yükseltmeyi?* (Der, 243)

Oysaki Bay Orhan Hançerlioğlu *küçümsüyor / o yazıları, / kitabı*. (Der, 215)

Evet, *severim / gerçekçi edebiyatı, / gerçekçi sanatı*, bütün çıgırlar arasında onun en üstün olduğuna inanırım. (GG/SS, 186)

O zaman eleştirmecinin ne olduğunu anlarsınız da *hoşgörürsünüz / tepkilerini, / anlayışsızlığını*. (KD/A, 96)

Görüyorum ki *yitirmişim / o gücü, / kişiye yaşadığı günlerin özünü kavradan gücü...* (D/SA, 128)

Ne olursa olsun, yazan şairler istesinler, istemesinler, ben *alıyorum / sevdiğim şiirleri, / beyitleri*, benimsiyorum onları, kabulleniyorum, çalışıyorum. (D/SA, 172)

O da yetmezmiş, bir kâğıt alacaksınız, daha iyisi bir defter, ona *geçireceksiniz / beğendiğinizi, / önemli bulduğunuz yeri*. (D/SA, 136)

Adı Geçen Şey, *açın / şairin yeni kitabını, / Aç Yazı'yı*, orada bulursunuz... (OM/PC, 73)

Baştan aşağı *okuyun / Rübâb-ı Şikeste'yi, / Halûk'un Defteri'ni*, hep böyle dili cendereye sokan mısralarla karşılaşsınız. (OM/PC, 18)

Bay Sadettin Sungur ne biliyor, *nereden çıkarıyor / benim çoğunluğa ilgilenmediğimi? / çoğunluğun kalkınmasını dilemediğimi?* (OM/PC, 240)

Severim / bu aramayı, / bu bocalamayı, bir yeniliğin doğacağını gösterir. (OM/PC, 144)

Biraz *bırakalım / tanınmayı, / yazdıklarımızı kolayca yayabilmenin yolunu aramayı* da düşüncemizi, yaratma gücümüzü olgunlaştırmağa özenelim. (Der, 292)

İstiyorlar / yeni dille yazmayı, / yeni tilcikler kullanmayı, Arapça tilciklerin artık yaşamayacağını anladılar. (Der, 120)

Üzülmesinler o yazarlarımız, yöneticiler *bilirler / köylünün durumunu, / köylerimizin eksiklerini*, köylünün sıkıntılarını en az o yazarlar kadar bilirler, bu eksiklerin, sıkıntıların giderilmesi için de ellerinden geleni yaparlar. (Der, 324)

Öğreniyoruz / Batı acununun bilgilerini, / bilimlerini, gene de o bilginler, bilimler sanki dışımızda kalıyor, sinmiyor içimize. (D/SA, 155)

Onlar kolayca *görebiliyor mu / sizin eserinizdeki değeri, / üstünlükleri?* (KD/A, 95)

Salkım yazarı *bulmuş mu / onun gizini, / yolunu?* (Der, 277)

1.2.1.1.3.2.3. [...]Y+DT+DT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Y'den sonra iki DT'nin geldiği 25 devrik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerde Y sonrasında yer alan devrik cümleler isim hal eklerini alışlarına göre genelde aynı türden hal eklerini alan DT'lerden oluşmaktadır, bunun dışında farklı türden hal eklerini alan DT'lerin de arka arkaya gelebildiği devrik cümle sayısının, çok az olduğu görülmektedir. Bu cümlelerdeki DT'lerin, 21'i yönelmeli, 2'si çıkmalı, 1'i yönelmeli+bulunmalı, 1'i ise bulunmalı+çıkmalı DT'lerden oluşmaktadır. Y'den sonra iki DT alan bu devrik cümlelerin 23'ü fiil, 2'si ise isim cümlesinden oluşmaktadır.

Danışmayın / bilginlere, / eleştirmenlere. (D/SA, 136)

Bakın / Alamanya'ya, / İtalya'ya. (D/SA, 177)

Seviniyorum / kendimi böyle iyileştirdiğime, / düzelttiğime. (OM/PC, 199)

Saygısı *yokmuş / benim düşünülerime, / kanularıma.* (OM/PC, 240)

Daha çok şeyler *söyliyecektim / size / bu mektubumda.* (OM/PC, 11)

Bayılırım / bu saatlere, / bu sabah saatlerine. (OM/PC, 186)

Vazgeçtim / şiir aramaktan, / size sunacak şiirler aramaktan. (OM/PC, 171)

-[...] Demek ki sıkı sıkıya *bağlıdır / çevresine, / topluma.* (OM/PC, 213)

İnanıyorum / Bay Oktay Akbal'ın Türkçeyi sevdiğine, / Türkçenin özleşmesini istediğine.

(Der, 282)

Gelelim / dergilere, / "dergiciler"e. (Der, 170)

Gelelim / devrik cümle'ye, / nesirde konuşur gibilik'e. (Der, 223)

Dalsınlar / o suya, / Yunanca ve Lâtincenin kurduğu o ırmağa, çimsinler orada, o sudan aldıkları yeni canla çıksınlar karşı kıyıya, bunu istiyoruz. (GG/SS, 236)

Onlar sıkılmazlar, tam tersine, *hoşlanırlar / öyle çalışmaktan, / didinmekten.* (KD/A, 168)

Şaşarım / onun kendini beğenmesine, / böbürlenmesine! gerçekten şairse yaratsın, [...] (KD/A, 78)

Alamanya yenildi, İtalya yenildi, gene de bir nen *kalmadı mı / onlarda / o önütlerden?* (D/SA, 177)

Biliyorsunuz, *kızıyorum / aydınlarımıza, / aydınlarımızın çoğunluğuna.* (OM/PC, 217)

Boyun eğmiyor / günün dileklerine, / çoğunluğun buyruklarına, "mutlu azınlığa" sunuyor yapıtlarını, "mutlu azınlık" dediği de, öyle sanıyorum, bir kendisi... (OM/PC, 209)

Samih Rifat "Hezaran per açıp reng ü ziyadan- Ufûl etmiş Güneş sahn-ı semâdan..." derken, konuştuğu dille yazmıyor muydu, orası öyle, gene de o sözler doğal olarak *gelmiyor muydu / onun diline, / yazağına?* (Der, 363)

Bak / XVI. yüzyıl Fransız ozanlarına, / yazarlarına, bak Ronsard'a, Du Bellay'ye, Amyot'ya, Montaigne'ye, Rabelais'ye. (D/SA, 36)

İçimdedir benim, *gözlerini dikmiştir / bütün yaptıklarına, / bütün dediklerime.* (OM/PC, 211)

"[...] *Kurban olayım / aklıma, / zevkimin inceliğine!* Benim bu anlayışım, ince zevkim beni kendimi beğenmekten de kurtarıyor..." demektir. (OM/PC, 112)

Çok severim "sözden söze" demeği, *yakışıyor da / benim konuşmalarına, / söyleyişlerime.* (KD/A, 167)

Sonra *başlıyacıklar / yargılamağa, / öğretilerini yaymağa,* [...] (D/SA, 176)

İnanıyoruz / Ronstand'ı beğendiklerine, / sevdiklerine. (Der, 162)

Cânım dünya, neresine *baksam, / dağlarına, / taşlarına,* hep okşamak, kucaklamak gelir içimden. (OM/PC, 116)

1.2.1.1.3.2.4. [...]Y+ZT+ZT Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Y'den sonra iki ZT'nin geldiği 6 devrik cümle tespit ettik. Bu cümlelerdeki ZT'ler aynı ya da farklı türden oluşabilmektedir. Bu cümlelerin 2'sindeki ZT'ler, çıkma ve bulunma durumunun zarf işleviyle kullanıldığı cümlelerdir. Bu

cümlelerde çıkma ve bulunma durumunu alan ögeler arka arkaya kullanılmıştır. 1 cümlede *için* edatıyla kurulan edat grubundan oluşan ZT'ler, diğer 3 cümlede ise farklı türden kelime ve kelime öbekleri arka arkaya sıralanmıştır

Ama bir gün tıpkı onunkine benzer bir söz daha *işittim, / gene bir şair yüzünden, / ben şiirlerini beğendiğim halde bana hakaretten çekinmemiş bir şair yüzünden.* (OM/PC, 69)

Bence sanatta çırak ustasını *aratmalıdır, / ondan başka türlü olduğu için, / onun yaptığından başka, onun yaptığına benzemeyen şeyler yaptığı için.* (Der, 156)

Öyleydi / bizim gençliğimizde, / çocukluğumuzda, çayırdaki aranırdı sevgililer, Çayırdaki Buldum Seni türküsü çıkmamıştı, başka bir çağın havasıdır o. (OM/PC, 189)

Şimdi *çırpınıyorsun / işte / haklıymış diye...* (OM/PC, 56)

Ya bu dediklerimi beğenirler de beni tebrik ederler: “Hah, *olmuş / işte / bu sefer!*” derlerse ne yaparım ben? (OM/PC, 105)

“*Eğlenecektir / belki / benimle*” dedim, [...] (OM/PC, 211)

1.2.1.1.4. Y'den Sonra Üç Öge Alan Devrik Cümleler

Y'den sonra üç öge alan devrik cümlelerde Y'den sonra yer alan ögeler, farklı türden ya da en az ikisi aynı, biri farklı türden olmak üzere üç ögeden oluşabilmektedir. Denemelerde Y'den sonra üç ögenin yer aldığı 30 devrik cümle bulunmaktadır.

1.2.1.1.4.1. Y'den Sonra Farklı Türden Üç Öge Alanlar

Denemelerde Y'den sonra farklı türden üç öge alan 15 devrik cümle belirledik. Bu cümlelerde Y'den sonra Ö, BliN, DT, ZT ve BT'den en az üçünün Y'den sonra arka arkaya gelebildiği görülmektedir. Y'den sonra üç öge alan aşağıdaki cümlelerde de çoğunlukla ögelerden en az birinin kişi zamirinden ya da işaret zamirinden oluştuğu görülmektedir. Aşağıdaki 15 cümleden 1'i hariç hepsi fiil cümlesidir.

Bakmayın[Y] / siz[Ö] / o yakınmalara[DT], / benim okurum[BT], inanmayın. (OM/PC, 187)

İnanmam[Y] / ben[Ö] / buna[DT], / benim okurum[BT], bir şiirin, güzel bir şiirin tesadüfen doğacağına inanmam. (OM/PC, 166)

Bir şey *diyeyim[Y] / ben[Ö] / size[DT], / benim okurum[BT]:* sırası mı? değil mi? diye düşünmenin ne yeri var? (OM/PC, 150)

Bir şey *sorayım[Y] / ben[Ö] / size[DT], / benim iki gözüm okurum[BT]:* [...] (OM/PC, 169)

Bilirsiniz[Y] / elbette[ZT] / Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı[BliN], / benim okurum[BT]. (OM/PC, 68)

Hasta hasta *yazdım[Y] gene[ZT] mektubumu[BliN], benim sevgili okurum[BT]*, bitirdim.
(OM/PC, 92)

Yazacağım[Y] / gene[ZT] / bu mektupları[BliN], / benim okurum[BT]. (OM/PC, 106)

Bir korku bile değil[Y] / bende[DT] / artık[ZT] / o[Ö], bir gerçek kendimi alıştırdığım bir gerçek... (OM/PC, 131)

Yeni şairler bulmağa, tanıtmaya kalkıyorum sanmayın, *geçti[Y] / benden[DT] / artık[ZT] / o heves[Ö]*. (OM/PC, 95)

Söyliyeyim[Y] / ben[Ö] / size[DT] / ne olduğunu[BliN]. (D/SA, 133)

-[...] Ne *dedim[Y] / ben[Ö] / size[DT] / demin[ZT]*? (GG/SS, 172)

Erkenden kalktım *yazıyorum[Y] / size[DT] / bu mektubu[BliN], / benim okurum[BT]*.
(OM/PC, 186)

Ne yüzle *yazıyorum[Y] / size[DT] / bu mektubu[BliN], / benim okurum[BT]*, ne yüzle çıkıyorum karşınıza? (OM/PC, 124)

Döneceğim[Y] / gene[ZT] / kara[DT], / benim iki gözüm okurum[BT], döneceğim, ama kim bilir ne boş sözler söyleyeceğim. (OM/PC, 151)

-[...] Tin için bes *arıyorum[Y], / Allı[BT], / toplumun tini için[ZT] / bes[BliN]*. (OM/PC, 206)

1.2.1.1.4.2. Y'den Sonra Biri Farklı, İkisi Aynı Türden Üç Öge Alanlar

Denemelerde Y'den sonra biri farklı , ikisi aynı türden üç ögenin yer aldığı 12 devrik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerde aynı türden oluşan ögeler, Ö, BliN, BsizN ve DT'dir. Aynı türden oluşan ögeler, Y ile farklı türden olan diğer öge arasında değil de, hep devrik cümlenin sonunda yer almıştır. Bu cümlelerden yıldızlı(*) olanlarda Y'den sonra yer alan aynı türden ögeler, aynı zamanda Y öncesinde yer alan bir ögenin koşuntusunu oluşturmaktadır. Bu devrik cümlelerden 10'u fiil, 2'si ise isim cümlesidir.

Ama haksızlık ederiz böyle dersek, *sezmiş[Y] / onlar[Ö] / o güzelliği[BliN], / o yeniliği[BliN]*, ancak söyleyememişler. (Der, 258)

Biliyor muyum[Y] / ben[Ö] / eksiklerimi[BliN], / ağdıklarımı[BliN]? (OM/PC, 241)

Kızdığım, sinirlendiğim olur öyle gençlerin yaptıklarına ama *bakmayın[Y] / siz[Ö] benim sinirlenmeme[DT], / kızmama[DT]*, gene onlardan yanayım. (D/SA, 131)

Yok mu[Y] / dünyada[DT] / dizgi yanlış bulunmayan kitaplar[Ö], / dergiler[Ö]? (OM/PC, 105)

*Bütün gün Doğu çalgısı *dinletiyorlar[Y] / bize[DT], / nihavendi, rastı, karcığı ile doğu çalgısı[BsizN], / peşrevleri, semaileri, şarkıları ile Doğu çalgısı[BsizN]*.

Yapsınlar[Y] / bunu[BliN] / şairlerimiz[Ö], / hikâyecilerimiz[Ö], // bunu yapmak için de gerçekçi olsunlar. (GG/SS, 186)

Komuyor ki o, *çeviriyor[Y] / beni[BliN] / doğru yoldan[DT], / doğru, o büyük adamların beğenmesine götüren yoldan[DT]. (OM/PC, 104)*

Sormam[Y] / onlara[DT] / o gün okudukları şiiri[BliN], / o gün en beğendikleri beyti.[BliN] (OM/PC, 60)

Bilirler[Y] / bir başlarına kaldıkları zaman[ZT] / anlıyamıyacıklarını[BliN], / güzelliği seçemeyeceklerini[BliN], gözlerinin, iç gözlerinin kör olduğunun kendileri de farkındadır. (GG/SS, 205)

*Beni yazarlar, şairler *tanır[Y], daha da çok[ZT] genç yazarlar[Ö], genç şairler[Ö]. (D/SA, 12)*

*Ama nasıl söyleyeyim? hani bir bağırma, bir çığlık *vardır[Y] gönlümüzde[DT], sessiz bir bağırma[Ö], sessiz bir çığlık[Ö], / o şiir işte o bağırma, o çığlığa karışmıyor, Necati Cumalı'nın sözü ise o bağırmanın, o çığlığın ta kendisi oluyor. (OM/PC, 146)*

*Bir büyüklük, bir üstünlük *veriyor[Y] insana[DT], uydurma bir büyüklük[BsizN], insan oğlunun kendi kendine uydurduğu bir büyüklük[BsizN]. (OM/PC, 86)*

1.2.1.1.4.3. Y'den Sonra Aynı Türden Üç Öge Alanlar

Aşağıdaki 3 devrik cümlede Y'den sonra aynı türden üç öge yer almıştır. Bu cümlelerden 1'inde üç Ö, 2'sinde ise üç BliN art arda sıralanmıştır. Bu cümlelerden 1'i isim, 2'si fiil cümlesidir.

-[...] Budur[Y] / onların düşünüşü[Ö], / orta-çağın düşünüşü[Ö], / orta-çağın en karanlık günlerinin düşünüşü[Ö]... (OM/PC, 237)

Bilirim[Y] / sizin bu mektupları beklemediğinizi[BliN], / bir gün bu sayfada benim yazımı bulamazsınız aramıyacağınızı[BliN], / “Ne olmuş?” demeyeceğinizi[BliN]. (OM/PC, 66)

-[...] Yeniye bulmak, yeniye aratmak Prospero'ya vergidir, ancak o bilir[Y] / Ariel'i çağırmağı[BliN], / doğanın gizlerini (tabiatın sırlarını) çözümlemeğı[BliN], / doğa-üstü varlıklar, değerler yaratmağı[BliN], güzeli güzel olmayandan ayırdetmeyi öğreten Ariel'in dilinden ancak Prospero anlar. (OM/PC, 202)

1.2.1.1.5. Y'den Sonra Üçten Fazla Öge Alan Devrik Cümleler

Denemelerde Y'den sonra üçten fazla öge alan 4 devrik cümle tespit ettik. Bu cümlelerden 1'i 5 ögeden, 3'ü ise 4 ögeden oluşmaktadır. Bu cümlelerde Y'den sonra yer alan ögeler, biri hariç, aynı türden ögelerden oluşmaktadır. Aşağıdaki yıldızlı (*)

cümlelerde aynı türden olan Y sonrasındaki ögeler, aynı zamanda Y öncesindeki bir ögenin koşuntusunu oluşturmaktadır. Aşağıdaki 4 cümle de fiil cümlesidir.

Bak XVI. yüzyıl Fransız ozanlarına, yazarlarına, *bak[Y] / Ronsard'a[DT], / Du Bellay'ye[DT], / Amyot'ya[DT], / Montaigne'ye[DT], / Rabelais'ye[DT]*. (D/SA, 36)

Bırakalım bunları, cânım Efendim, bırakalım bunları da “cânım” diyelim birbirimize, “cânım” *diyelim[Y] / bütün cânım dünyanın cânım insanlarına[DT], / hayvanlarına[DT], / bitkilerine[DT], / taşına toprağına[DT]*. (OM/PC, 87)

*[Onlar] Orhan Veli'yi *kandırdılar[Y], yani[BT] / boyuna halk şiirini övenler[Ö], / geleneğimize bağlı kalmayı öğütleyenler[Ö], / gelenek dışında şiir olmayacağını söyleyenler[Ö]*. (Der, 114)

*Koltuklarımızı kabartıyor böyle demek: Türk ulusu otuz yıl içinde *bunca devrim başardı[Y], yasa devrimi[BsizN], kılık devrimi[BsizN], yazı devrimi[BsizN], dil devrimi[BsizN]*. (KD/A, 150)

1.2.1.1.6. Diğer Kullanımlar

Aşağıdaki 8 cümlede görülen devriklikler, diğer devrik yapılardan farklı bir kullanım olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki 8 cümlede Y'yi, Ö'yü, BliN'yi, DT'yi ve ZT'yi oluşturan kelime öbeklerinde yer alan kelimelerden birinin açıklaması / koşuntusu, Y sonrasına atılmıştır. Y sonrasında yer alan açıklama / koşuntu 6 cümlede Y öncesine de taşınabildiği hâlde, yıldızlı (*) cümlelerde Y öncesine taşınamamaktadır. Biz bu kullanımlardaki devrikliği Y sonrasında yer alan koşuntunun, Y öncesine taşınabilmesine göre değerlendirdik. Buna göre Y öncesine taşınamayan koşuntu ögelerin olduğu 2 cümle dışında, kalan 6 cümleyi devrik cümle saydık.

Bakarsınız, okumak bir kimsede *bir gereksinme (ihtiyaç) oluverir[Y], yiyip içmek gibi, uyumak gibi bir gereksinme*. (OM/PC, 261)

“Sunar bir câmi-i memlû bin tehî peymaneden sonra / Felek ehl-i dili dilşâd eder ammâ neden sonra” beyti, *delikanlılara yakışacak bir sözdür[Y], bir türlü umutlarını kesmiyen delikanlılara, / bütün acılardan sonra tatlı bir günün, güzel bir günün geleceğine inanan delikanlılara*. (OM/PC, 107)

Ben eskiden *bir güldeste yapmağı[BliN]* düşünürdüm, *divan edebiyatının bütün güzel beyitlerini toplıyacak bir güldeste*. (OM/PC, 91)

Genç dedim mi, *haşarı bir insan[Ö] gelir aklıma, yapıp ettiklerinde haşarı, duygularında haşarı, düşüncelerinde haşarı*. (D/SA, 130)

Hikâyede bir olay bulunması gerektir, hikâyeye *bir olay çevresinde[DT] döner, anlatılan kişinin benliğini en iyi gösterecek bir olay*. (D/SA, 107)

Demek hepsi de *bir iz bırakmış[Y]* bende, *öyle çabuk çabuk silinmeyen bir iz*. (D/SA, 107)

*O gün Salâh Birsâl *Hacivat'ın destanını[BliN]* yazacak, *güldürücü bir destan*. (Der, 15)

**Birer uzman (mütehassıs) olarak[ZT] dönüyorlar yurda, düzenli bir edebiyat eğitimine dayanmıyan, kupkuru bir uzmanlık. (D/SA, 28)*

1.2.1.2.Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği

Bilindiği gibi Türkçede Y'nin cümle başında ya da ortasında bulunmasından oluşan yapı, devrik cümle dizilimini oluşturmaktadır. Bu bölümde ele aldığımız cümle devrikliği de Y'nin cümle ortasında bulunmasından kaynaklanan cümle devrikliğidir. Ancak bu bölümde ele aldığımız devriklik, Y'nin Ö+Y+T veya T+Y+Ö gibi farklı cümle ögeleri arasında yer almasından kaynaklanan devriklik değil de, Y'nin devrik veya düz bir kelime grubundan oluşan Ö'nün, BliN'nin, BsizN'nin, DT'nin ve ZT'nin içinde / ortasında yer almasından kaynaklanan cümle devrikliğidir (bk. 1.2.1.1.1. Y'den Sonra Bir Ögenin Yarısını Alan Devrik Cümleler). Y'nin içinde bulunduğu cümle ögesi çoğunlukla devrik bir kelime grubundan oluşmaktadır. Bu bağlamda bu tip cümlelerde büyük ölçüde hem kelime grubunun hem de cümle devrikliği iç içe geçmiş durumdadır. Bu bölümde incelediğimiz devrik cümleleri, bu yönüyle Y'nin ortada yer aldığı diğer devrik cümle diziliminden ayrıca değerlendirerek kelime grubu ve cümle devrikliğinin iç içe geçtiği devrik cümle dizilimlerine dikkat çekmek istedik. Denemelerde çoğunlukla Y'nin, parçalanmış Ö'nün ortasına geldiği; bunun dışında BliN ve BsizN'nin, DT'nin ve ZT'nin arasına da Y'nin gelerek bu ögelerin parçalandığı görülmektedir.

1.2.1.2.1. Öpar+Y+Öpar Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde Ö'nün parçalandığı ve Y'nin parçalanmış Ö arasına getirildiği 206 devrik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin bazılarında Öpar'ın arasına Y dışında cümle ZT'si, DT'si de gelebilmektedir. Bu cümlelerdeki Ö'ler, çoğunlukla devrik belirtili isim tamlamasından ve devrik zamir tamlamasından oluşmaktadır. Ö'nün düz belirtili isim tamlaması ve zamir tamlamasından oluştuğu az sayıda devrik cümle bulunmaktadır. Devrik veya düz belirtili isim tamlaması ve zamir tamlaması dışında devrik isim-fiil grubundan, devrik sıfat tamlamasından, devrik sıfat-fiil grubundan oluşan Ö'lerin arasına da Y getirilmiştir. Ö'nün parçalandığı 206 devrik cümleden 5 düz belirtili isim tamlaması ve 4 düz zamir tamlaması dışında kalan kelime grupları, devrik kelime grubundan oluşmaktadır. Bu cümlelerde kelime grubu ve cümle devrikliğinin

iç içe geçtiği görülmektedir. Buradaki asıl devriklik kelime grubunun devrikliği mi yoksa cümlelerin devrikliği mi diye bir soru akla gelebilir. Bu durumda cümle, kelime grubunu da kapsayan bir bütün olduğu için asıl olarak cümlelerin devrikliğini esas almak gerekmektedir. Bu yapıdaki devrik cümleleri, Ö'yü oluşturan kelime grubuna göre aşağıdaki şekilde sınıflandırdık:

1.2.1.2.1.1. Ö'sü Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar

Denemelerde Ö'sü devrik belirtili isim tamlamasından oluşan 113 cümlede Y, Ö'nün içinde yer almıştır (bk. 1.1.1.1. Belirtili isim Tamlamasında Devriklik). Ö'nün Y önüne alınan parçasının, çoğunlukla metin bağlamında yeni bilgi taşıması ve Y önüne alınarak odaklanması söz konusudur. “[Derginin o sayısında Bay Mansur Tekin’in “Düşüncelerde Samimilik” adlı bir yazısı var.] **Montaigne’inkine benzer bir düşüncüsü** var[Y] **Bay Mansur Tekin’in**, / bunun için olacak, çok sevdim onun yazısını.” (Der, 345) örneğinde devrik belirtili isim tamlamasından oluşan Ö'nün tamlanan kısmı hem yeni bilgi taşımaktadır, hem de Y'ye yaklaştırılarak Ö'nün önemli sayılan kısmı odaklanmıştır. Ö'nün Y sonrasına atılan kısmı ise metinde daha önceden yer alan bilgidir. Metin bağlamında önce verilen bilgi tekrar edilirse eski bilgi hâline gelir, bu durumda tamlamanın eski bilgi taşıyan kısmı Y ardına getirilmiş, böylelikle eski bilgi de bütünüyle göz ardı edilmemiştir. 104 cümledeki Ö'yü oluşturan devrik belirtili isim tamlamaları gözden geçirildiğinde Y ardında yer alan tamlayanın büyük ölçüde eski bilgi taşıdığı gözlenmektedir. Tamlayanın *bu, şu, o, öyle* gibi işaret sıfatı almış bir sıfat tamlamasından oluşması da metin bağlamında eski bilgiye gönderme yapıldığının bir işaretidir. Bunun dışında *hani* zarfıyla başlayan cümlelerde Y sonrasına atılan tamlayanın yeni ya da eski bilgi taşıyıp taşımadığı metin bağlamından çıkarılamayabilir, ancak Türkçe Sözlük'teki *hani* maddesinde, kelimenin kullanımıyla ilgili verilen ikinci anlam, “*karşısındaki daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istenildiğinde kullanılır*” şeklindedir (TS, 1998: 942). *Hani*'nin bu kullanımı bilinen bir şeyin hatırlatılması mahiyetini taşıması nedeniyle bu tür cümlelerde tamlananın da tamlayanın da eski bilgi taşıdığı düşünülebilir. Bazı kullanımlarda ise hem tamlananın hem de tamlayanın her ikisinin de yeni ya da eski bilgi taşıması söz konusu olabilmektedir. Böyle durumlarda tamlananın odaklama amacıyla yüklem önüne alınması söz konusudur:

Yeni bir kitabı[Öpar] çıktı[Y] *Bay Fazl Hüsnü Dağlarca'nın*[Öpar]: Aç Yazı. (D/SA, 94)

Sağlığımıza, sıhhatimize büsbütün aldırımıyalım demiyeceğim, ben desem de *bir değeri*[Öpar] olur mu[Y] *öyle öğüdün*[Öpar]? (OM/PC, 89)

Bir bilmecesi[Öpar] vardır[Y] *şubat ayının*[Öpar]: [...] (OM/PC: 173)

[Salkım Adana’da çıkar.] *Başka edebiyat dergileri*[Öpar] de[BT] vardır[Y] *Adana’nın*[Öpar]: Güney, Ürün... (Der, 212)

İçleri[Öpar] inan[ZT] dolu[Y] *o gençlerin*[Öpar]: [...] (KD/A, 12)

[İyimserlik kötümserlik. Akımsarlık, karamsarlık...] Bana öyle geliyor ki *hepsi*[Öpar] de[BT] boş[Y] *bu sözlerin*[Öpar]. (Der, 299)

Hani *bir beyti*[Öpar] vardır[Y] *Muallim Naci’nin*[Öpar]: [...] (Der, 210)

Başka tehlikesi[Öpar] de[BT] vardır[Y] *İstanbul’u yermenin*[Öpar]. (KD/A, 87)

[...] *İkisi*[Öpar] bir anlama gelir[Y] *o sözlerin*[Öpar], birinden birini bırakmak gerektir. (Der, 163)

[...] *Çoğu*[Öpar] cevap vermiş[Y] *danıştığı kimselerin*[Öpar]. (Der, 207)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 169, 180, 181, 183, 233, 237, 253, 263. // **KD/A**: 48, 58, 85, 89, 91, 96, 107, 128, 169. // **D/SA**: 11, 12, 36, 43, 93, 108, 108, 132, 155, 172. // **OM/PC**: 44, 53, 71, 87, 88, 93, 99, 104, 111, 114, 115, 116, 116, 120, 129, 136, 137, 143, 144, 146, 151, 172, 174, 174, 176, 181, 182, 184, 200, 213, 225, 225, 228, 233, 239, 239, 245, 250. // **Der**: 61, 63, 75, 91, 94, 99, 112, 127, 131, 147, 148, 156, 210, 210, 212, 215, 222, 222, 222, 242, 242, 243, 259, 345, 348, 350, 351, 356.

1.2.1.2.1.2. Ö’sü Düz Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar

Y’nin düz belirtili isim tamlamasından oluşan Ö’nün içinde yer aldığı 5 devrik cümle bulunmaktadır. Devrik belirtili isim tamlamasına oranla düz belirtili isim tamlamasının parçalandığı devrik cümle sayısının daha az olması dikkat çekici bir durumdur. Bu durumda düz dizimden oluşan belirtili isim tamlamasının parçalara ayrılmaya daha az elverişli olduğu düşünülebilir. Aşağıdaki düz belirtili isim tamlamalarında tamlayanın, Y’ye yaklaştırılarak odaklanması amacı güdülmüş, bu nedenle de Y, Ö’nün arasına getirilmiş olabilir.

O dumanın[Öpar] da[BT] var[Y] *bir ateşi*[Öpar]. (GG/SS, 66)

Yalana inanmanın[Öpar] yoktur[Y] *bir güzelliği*[Öpar]. (D/SA, 142)

(Bay Günyol “kabullenmek” diyor ya, ben “kabul etmek” diyeyim, “*kabullenmek*” *tilciğinin*[Öpar] büsbütün[ZT] başkadır[Y] *anlamı*[Öpar].) (D/SA, 180)

Bu acıdan, bu ağudan kurtulmanın[Öpar] vardır[Y] *bir çaresi*[Öpar] diye düşünürsünüz: “Sen kendini bir tek, birinci say, yeter” dersiniz. (OM/PC, 31)

Yunus’un[Öpar] çok mudur[Y] *kullandığı sözler*[Öpar]? (KD/A, 56)

1.2.1.2.1.3. Ö'sü Devrik Zamir Tamlamasından Oluşanlar

Denemelerde Y'nin devrik zamir tamlamasının içine getirildiği 74 devrik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerde tamlayanı çoğunlukla kişi zamirleri oluşturmaktadır. Ayrıca *bu* ve *bunlar* işaret zamirleri de tamlayan olarak kullanılmıştır. Y sonrasına getirilen ve tamlayanı oluşturan bu zamirler de bu cümlelerde eski bilgi değerindedir.

Düşüncelerim başka, *duygularım*[Öpar] başka[Y] *benim*[Öpar]. (GG/SS, 256)

Bir şey dedik mi, hemen kafamıza indirecekler: “Sus! *eserin*[Öpar] yok[Y] *senin*[Öpar]...” (KD/A, 48)

Bilemeseniz de *tesiri*[Öpar] değişir mi[Y] *onun*[Öpar]? (OM/PC, 79)

Bir Necati Cumalı'mız[Öpar] vardı[Y] *bizim*[Öpar], çok severdim. (D/SA, 95)

- *Bir yazınız*[Öpar] vardı[Y] *sizin*[Öpar], unuttunuz mu? dedi. (OM/PC, 213)

Hepsi[Öpar] birbirine[DT] bağlıdır[Y] *onların*[Öpar]: biri gitti mi, öteki de pek durmaz: tasını tarağını toplamağa baksın. (GG/SS, 137)

Huyuları mı[Öpar] değişmiştir[Y] *onların*[Öpar]? (KD/A, 169)

Kendi yazılarımı sunarken, “Ben böyle bir şey karladım, acaba siz beğenecek misiniz? *Bir değeri*[Öpar] var mı[Y] acaba[ZT] *bunun*[Öpar]?” diyorum, bir şüphe var içimde. (D/SA, 173)

İkisinin ortası[Öpar] yok mu[Y] *bunun*[Öpar]? (KD/A, 88)

Hangisi[Öpar] iyidir[Y] *bunların*[Öpar]? (KD/A, 168)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 166, 233, 234, 249. // **KD/A**: 11, 111. // **D/SA**: 15, 27, 42, 48, 49, 96, 86, 99, 101, 117, 129, 138, 170, 173, 177, 177. // **OM/PC**: 37, 45, 59, 68, 71, 83, 95, 124, 125, 126, 134, 149, 150, 166, 169, 170, 171, 172, 175, 177, 188, 189, 201, 226, 230, 233. // **Der**: 8, 26, 65, 84, 123, 145, 157, 165, 183, 215, 242, 285, 304, 331, 336, 350.

1.2.1.2.1.4. Ö'sü Düz Zamir Tamlamasından Oluşanlar

Aşağıdaki 4 cümlede parçalanmış Ö, düz zamir tamlamasından oluşmuştur. Bu cümlelerde tamlayanı oluşturan zamir Y öncesinde yer almış, tamlanan Y sonrasında yer almıştır. Bu cümlelerde ise zamir odaklanmak istenmiş, bu yüzden de tamlayan Y'den önce getirilmiştir. Aşağıdaki 4 cümleden 3'ünde zamirin Y önüne alınmasının yanı sıra zamirden sonra *da/de* odaklayıcısı da kullanılarak, zamir daha belirgin kılınmak istenmiş olmalı.

Bizim[Öpar] de[BT] var[Y] *aklımız*[Öpar] elbette, kimimiz Avrupalılardan da akıllı. (GG/SS, 235)

Onların[Öpar] da[BT] var[Y] *bir özü*[Öpar], var ya, pek yavan... (D/SA, 48)

Benim[Öpar] yok[Y] *öyle bir dileğim*[Öpar]: benim ne düşündüğümü size bir mektupla karmakarışık, darmadağın bir halde bildiriyorum. (OM/PC, 11)

Onun[Öpar] da[BT] elbette[ZT] var[Y] *bir havası*[Öpar]. (KD/A, 121)

1.2.1.2.1.5. Ö'sü Devrik Sıfat-fiil Grubundan Oluşanlar

Ö'sü devrik sıfat-fiil grubundan oluşan 8 cümlede Y, Ö'nün arasına getirilmiştir. Bu cümlelerde de Y sonrasına getirilen Ö parçası, çoğunlukla kişi ve işaret zamirlerinden oluşmaktadır. Bu da devrik sıfat-fiil grubunun eski bilgi taşıyan unsurunun, Y sonrasına getirildiğini göstermektedir.

Şimdi *kimsenin uğraştığı*[Öpar] yok[Y] *onunla*[Öpar]. (Der, 127)

Olur, *kullananlar*[Öpar] çıkar[Y] *onları*[Öpar], böylece de tilcikler giderek yayılır, tutar. (Der, 336)

Elbette *zorlıyan*[Öpar] olmadı[Y] *sizi*[Öpar]. (OM/PC, 40)

Bir kızma, bir tiksime belirdiği[Öpar] de[BT] olur[Y] *bakışlarında*[Öpar]. (OM/PC, 211)

Hasta mıyım? *bir tutan mı*[Öpar] var[Y] *beni*[Öpar]? (OM/PC, 186)

Göresim[Öpar] geldi[Y] *seni*[Öpar]. (GG/SS, 196)

-[...] *Hak vereceğim*[Öpar] geliyor[Y] *Bay Bedri Rahmi Eyupoğlu'na*[Öpar]: dâhi istiyorsunuz, dâhiler istiyorsunuz siz... (OM/PC, 233)

Bakıyorum benim için yazılanlara, *övenler*[Öpar] de *oldu*[Y] / *beni*[Öpar], yerenler de. (D/SA, 15)

1.2.1.2.1.6. Ö'sü Devrik Sıfat Tamlamasından Oluşanlar

Ö'sü devrik sıfat tamlamasından oluşan 8 devrik cümlede Y, Ö'nün ortasına getirilmiştir. Bu cümlelerde de devrik sıfat tamlaması olarak değerlendirilen kelime grubunun isim unsuru Y'den önce, sıfat unsuru ise Y'den sonra getirilmiştir. Bu cümlelerin 6'sında isim unsuru olarak değerlendirilebilecek olan *ne* soru zamiri cümlelerin başına ve de Y'nin önüne getirilerek daha vurgulu bir anlatım oluşturulmuştur.

Ne[Öpar] var[Y] *bunda uzun uzun anlatacak*[Öpar]? (GG/SS, 22)

Edilecek söz mü[Öpar] yok[Y] *başka*[Öpar]? (GG/SS, 98)

Bir şey sorayım ben size: *Fıransızca, İngilizce birtakım kitaplar*[Öpar] vardır[Y], *şuranın edebiyatı, buranın edebiyatı diye*[Öpar]. [O kitapların, o şuranın, buranın verdiği paralarla çıktığı bellidir, siz de alır da okur musunuz onları?] (KD/A, 109)

Ne[Öpar] vardı[Y] *sevincimin sebebini arıyacak*[Öpar]? (OM/PC, 139)

Bir sevinçten şımarıp ne[Öpar] var[Y] *daha çoğunu arayacak*[Öpar]? (OM/PC, 37)

Biliyorum, “Ben düşündüklerimi açıkça söylüyorum, *ne*[Öpar] var[Y] *benim dilimde anlaşılmayacak*[Öpar]” diyebilir. (Der, 256)

“*Ne*[Öpar] vardı[Y] *bunda öyle önemli bulup da iyice anladım mı? Açıkça seçtim mi diye kendini üzecek*[Öpar]?” diyeceksiniz... (OM/PC, 211)

Ne[Öpar] var[Y] *bunu anlamıyacak*[Öpar]: ulusal birliği bozmak istiyorlar da onun için, [...] (KD/A, 147)

1.2.1.2.1.7. Ö’sü Devrik İsim-fiil Grubundan Oluşan Cümleler

Ö’sü devrik isim-fiil grubunun içine getirilen 4 devrik cümle bulunmaktadır.

Bilirim, *alay etmek*[Öpar] âdettir[Y] *şairlerle*[Öpar]. (KD/A, 77)

Hem de *kurtulmak*[Öpar] yok[Y] *o ruh denilen şeyden*[Öpar]. (OM/PC, 87)

Bir gün de, bu sefer adını söyleyeyim, onun adı ile başladım mektuba, Fazıl Hüsnü Dağlarca: “İçimden[Ypar] *dövmek*[Öpar] geliyor[Ypar] *bu herifi*[Öpar]. Eleştirmecilik edip şairlerin adlarını anıyor diye kuruluyor, bir koruyuculuk takınıyor” demiş. (OM/PC, 69)

Bay Vedat Günyol’a uysam *köpürmem*[Öpar], *sövmem*[Öpar] gerektir *Goethe*’ye[Öpar]. (D/SA, 177)

1.2.1.2.2. BliNPar+Y+BliNPar Diziliminden Oluşanlar

Denemelerde BliN’nin içine Y’nin getirildiği 47 devrik cümle bulunmaktadır. BliN’nin parçalara ayrılarak araya Y’nin getirildiği bu tip cümlelerde BliN’nin devrik veya düz belirtili isim tamlamasından, devrik zamir tamlamasından, devrik sıfat-fiil grubundan ve *değil*’li bağlama grubundan oluştuğu görülmektedir.

1.2.1.2.2.1. BliN’si Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar

BliN’si devrik belirtili isim tamlamasından oluşan 25 cümlede BliN’nin içine Y getirilmiştir. Bu cümlelerde devrik belirtili isim tamlamasının tamlayanı Y sonrasına getirilmiş, tamlananı Y öncesinde bırakılmıştır. Bu kullanımlarda devrik tamlamanın unsurları eski bilgi taşımasa bile, Y öncesinin bilgi yükünü hafifletmek için, bu belirtili isim tamlamasının yardımcı unsuru Y sonrasına da getirilmiş olabilir.

İşçi *bir yerini*[BliNpar] yapar[Y] *işin*[BliNpar], onu düşünür, bütünü düşünmez. (OM/PC, 245)

El kavuştursunlar önlerinde, diz çöküp de öyle dinlesinler onların dediklerini, *bir sözlerini*[BliNpar] kaçırmaları[Y] *yaşlıların*[BliNpar]! (D/SA, 130)

Bir yerini[BliNpar] bile[BT] anlamıyorlar[Y] *okuduklarının*[BliNpar]. (D/SA, 146)

Adı daha yeni duyulmağa başladığı için *genç olduğunu*[BliNpar] sanıyorum[Y] *Bay Halit Çakır'ın*[BliNpar], benim gibi yaşlı bir yazarın kendisine öğütte bulunmasına, umarım, darılmaz: [...] (Der, 252)

Doğrusunu söyliyeyim, *birini*[BliNpar] hiç[ZT] beğenmedim[Y] *o ilkelerin*[BliNpar]. (D/SA, 179)

Diğer Örneklerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 33. // KD/A: 87, 94, 109, 122. // D/SA: 17, 131, 173. // OM/PC: 72, 89, 189, 215, 225, 245, 245, 254. // Der: 134, 136, 300, 301.

1.2.1.2.2.2. BliN'si Devrik Zamir Tamlamasından Oluşanlar

Aşağıdaki 17 cümlede, cümlenin BliN'si, devrik zamir tamlamasından oluşmaktadır.

Birinden birini[BliNpar] seçsin[Y] *bunların*[BliNpar]: Ya sonbahar, ya güz. (Der, 22)

Kişioğlunu sevmediklerini[BliNpar] söyleyemeyiz[Y] *onların*[BliNpar]. (Der, 353)

Hayır, *sıcaklığını*[BliNpar] yitirmemiş[Y] *onun*[BliNpar], bütün sıcaklığını kavıyoruz, gene de bir düşünce yüksekliğini seziyoruz. (OM/PC, 161)

-[...] Şimdiye dek *çoğunluğun yargılarına değer verdiğimi*[BliNpar] gördün mü[Y] *benim*[BliNpar]? (OM/PC, 201)

Öyle sanıyorum ki Orhan Burian sağ olsaydı bu yazının böyle çıkmasını istemezdi, *çok yerlerini*[BliNpar] değiştirir[Y], düzeltirdi[Y] *onun*[BliNpar], hiç değilse şu “peşinen” sözünü kaldırırdı. (Der, 142)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 80. KD/A: 57, 78, 123. D/SA: 117, 158. OM/PC: 9, 182, 223, 227. Der: 80, 226.

1.2.1.2.2.3. BliN'si Devrik Sıfat-fiil Grubundan Oluşanlar

BliN'si devrik sıfat-fiil grubundan oluşan 2 devrik cümle bulunmaktadır.

Yapamayacağımı[BliNpar] anladım[Y] *o güldesteyi*[BliNpar], anlayınca da üzüldüm. (D/SA, 171)

Ötekiler... Onlar *okuduklarını*[BliNpar] söyler[Y] *benim yazılarımı*[BliNpar]. (D/SA, 145)

1.2.2.2.4. Belirtili Nesnesi Düz Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Cümleler

Aşağıdaki 1 cümlede parçalanmış BliN, düz belirtili isim tamlamasından oluşmuştur.

İnançlarımız belirmiş, doğrular, bütün doğrular bildirilmiş bize, *kara kaplı betiğin*[BliNpar] karıştırılın[Y] *yupranmış yapraklarını*[BliNpar], birer birer buluruz hepsini. (OM/PC, 263)

1.2.1.2.2.5. Belirtili Nesnesi Değil’li Bağlama Grubundan Oluşan Cümleler

Aşağıdaki 2 cümlede *değil* bağlacıyla oluşturulan bağlama grubundan oluşan BliN’nin içine Y getirilmiştir.

Bunların gerçeğini[BliNpar] arıyorum[Y], *bayağısını, düzmecesini, kalabalığın birkaç yıl hoşuna gidip de sonra unutuluverilenini değil*[BliNpar]... (OM/PC, 207)

Sadâbâd’ı[BliNpar] övüyor[Y], *geçmişin solmuş çiçeklerini, yıkılmış bahçelerini değil*[BliNpar]... (GG/SS, 191)

1.2.1.2.3. BsizNPar +Y+BsizNPar Diziliminden Oluşanlar

Y’nin, BsizN’nin ortasına getirildiği 23 devrik cümle yer almaktadır. 23 cümlede de BsizN, devrik isim-fiil grubundan oluşmaktadır. 23 cümlede de cümlenin Y’sini *iste-* fiili oluşturmaktadır. İsim-fiil eklerinden ise *-mak/-mek* ekinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda *-mak/ -mek iste-* şeklinde bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda BsizN’nin parçalandığı başka yapılarla karşılaşılması dikkat çekici bir durumdur.

Hiç işime gelmez, ben de yaşlıyım, / *çıkamak*[BsizNpar] ister miyim[Y] *Hindistan cevizi ağacına*[BsizNpar]? (D/SA, 131)

Konuşur onlarla, düşer kalkar, ama onlara sanatından açmaz, / *sanatına ilgilendirmek*[BsizNpar] istemez[Y] *onları*[BsizNpar]. (KD/A, 102)

Daraltmak[BsizNpar] istemiyorum[Y] *Pinpiloğlunu*[BsizNpar], dili, deyişi hoşuma gidiyor. (Der, 94)

Neye, nereye varmak[BsizNpar] istiyorum[Y] *bu sözlerle*[BsizNpar]? (OM/PC, 172)

Bunun başka bir iyiliği olacağına inanıyorum: İstanbul dergilerinde, ankara dergilerinde yazarlar, nerede doğmuş, nerede büyümüş olurlarsa olsunlar, İstanbul diline, İstanbul ağzına bağlanıyorlar, / *bir türlü ayrılmak*[BsizNpar] istemiyorlar[Y] *ondan*[BsizNpar]. (Der, 236)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: KD/A: 149. D/SA: 78, 158, 183. OM/PC: 128, 200, 210, 229, 239, 264. Der: 127, 147, 174, 189, 250, 265, 318, 358.

1.2.1.2.4. DTPar+Y+DTPar Diziliminden Oluşanlar

Y’nin, DT’nin ortasına getirildiği 30 devrik cümle yer almaktadır. Bu cümlelerdeki DT’lerden 15’i devrik isim-fiil grubundan, 8’i devrik zamir

tamlamasından, 6'sı devrik belirtili isim tamlamasından ve 1'i ise *değil*'li bağlama grubundan oluşmaktadır.

1.2.1.2.4.1. DT'si Devrik İsim-fiil Grubundan Oluşanlar

Y'nin devrik isim-fiil grubunun içine getirildiği 15 devrik cümle bulunmaktadır.

Çoğu, “Yavrum, evladım” diye başlayıp *öğüt vermeğe*[DTpar] kalkarız[Y] *kendimize*[DTpar]. (OM/PC, 44)

Ayrılmağa[DTpar] kalkmıyalım[Y] *o yoldan*[DTpar]. (OM/PC, 263)

O kadar da inceden inceye anlamağa[DTpar] çalışmıyorum[Y] *kendimi*[DTpar]. (D/SA, 172)

İşledikleri konular için birkaç yüz tılcıklı sözlük yetiyordu, bununla yetinemeyenlerin uğraşmalarını anlayamadılar, / *eğlenmeğe*[DTpar] başladılar[Y] *onlarla*[DTpar]. (Der, 303)

Demek o adam adlar üzerinde durmuyor, eserler üzerinde duruyor, bir eserde kendince bir değer buldu mu, *söylemekten*[DTpar] çekinmiyor[Y] *bunu*[DTpar]. (Der, 149)

-[...]Biz de bir yandan onları *yetiştirmeğe*[DTpar] bakmalıyız[Y] *bu ülkede*[DTpar]. (OM/PC, 235)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar: KD/A: 158. D/SA: 132, 153, 171. OM/PC: 29, 33, 227, 256. Der: 92, 290.

1.2.1.2.4.2. DT'si Devrik Zamir Tamlamasından Oluşanlar

Aşağıdaki 8 devrik cümlede Y, devrik zamir tamlamasından oluşan DT'nin ortasına gelmiştir.

- *Bu huyunuza*[DTpar] kızıyorum[Y] *sizin*[DTpar], dedi. (GG/SS, 171)

Neyse, gene açmıyalım bu konuyu, *içime*[DTpar] de[BT] dokunuyor[Y] *benim*[DTpar]. (GG/SS, 260)

- [...] *Önlerine*[DTpar] engeller çıkarıyoruz[Y] *onların*[DTpar], şu yasaktır, bu yasaktır diyoruz, özgürlüğü tanımıyoruz. (OM/PC, 235)

O zaman kendinize gelirsiniz: “Yahu! *çevremde*[DTpar] adamlar[Ö] var[Y] *benim*[DTpar], [...]” dersiniz, [...] (KD/A, 86)

Gençlerin de iyisi, hani şu “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan olanı, kusur etmez saygıda, dinler yaşlıların dediklerini, *bir öğütlerinden*[DTpar] çıkmaz[Y] *onların*[DTpar], [...] (D/SA, 130)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 239, 257. // Der: 273

1.2.1.2.4.3. DT'si Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşanlar

Aşağıdaki 6 devrik cümlede Y, devrik belirtili isim tamlamasından oluşan DT'nin ortasına getirilmiştir.

Ne istediğini anlamağa[DTpar] çalışalım[Y] *Bay Günyol'un*[DTpar]. (D/SA, 176)

Değerini küçültmeğe[DTpar] kalkacak değilim[Y] *bu beytin*[DTpar]. (OM/PC, 184)

Çok kişiyi bahtiyar edersiniz, hani *velinimetlerinden*[DTpar] olursunuz[Y] *insanlığın*[DTpar]! (GG/SS, 208)

- *Hangi düşüncesine*[DTpar] uydum[Y] *Sedat'ın*[DTpar]? (D/SA, 40)

Şöyle akıllı uslu yazsam da fiili hep *sonuna*[DTpar] bıraksam[Y] *cümlemin*[DTpar], olmuyor mu sanki? (KD/A, 55)

Bana sorarsanız, *köküne*[DTpar] kibrit suyu {*dökülsün*}[Y] *o musikin*[DTpar]. (KD/A, 143)

1.2.1.2.4.4. DT'si değil'li Bağlama Grubundan Oluşanlar

Aşağıdaki 1 cümlede Y, değil'li bağlama grubundan oluşan DT'nin ortasına gelmiştir.

Bu incelemelere, araştırmalara girişmeden yabancı kökleri, ekleri alıvermek, bence *yalnız kakavanlara*[DTpar] yaraşır[Y], *kişioğluna değil*[DTpar]. (Der, 236)

1.2.1.2.5. ZTPar+Y+ZTPar Diziliminden Oluşanlar

ZT'nin ortasına Y'nin geldiği 6 devrik cümleden 1'i devrik zarf-fiil grubundan, 1'i devrik sıfat-fiil grubundan, 4'ü ise değil'li bağlama grubundan oluşmuştur. Burada değil'le oluşturulan bağlama grubunun kelime grubu oluşturup oluşturmadığı tartışmaya açık bir konu olmakla birlikte, biz bu kullanımları da devrik bir kelime grubu olarak değerlendirdik (bk.1.1.3. Diğer Kelime Gruplarında Devriklik).

Koyup[ZTPar] gitmişsiniz[Y] *beni*[ZTPar]... (KD/A, 74)

Size uzun uzun anlatılan bir şeyi düşüncenizle kavrarınız, soyut, yani mücerred, abstrait bir şey diye, düşüncenin bir uydurması diye karşılırsınız, / *elle dokunmuş gibi*[ZTPar] olmazsınız[Y] *ona*[ZTPar], / var değildir, gerçekten var değildir sizin için o. (OM/PC, 133)

Dilin ilerlemesi[Ö], genişlemesi[Ö] de *ancak akılla*[ZTPar], *akla dayanacak bilgi ile*[ZTPar] olur[Y]; *beğeni, yani zevk gibi gönüle doğuveren anlaşılmaz güçlerle değil*[ZTPar] (GG/SS, 212) / [Dilin ilerlemesi, genişlemesi de beğeni, yani zevk gibi gönüle doğuveren anlaşılmaz güçlerle değil, ancak akılla, akla dayanacak bilgi ile olur.]

Ronsard'ın dili yaşıyor Fransa'da, *biraz*[ZTPar] değişmiş[Y], *büsbütün değil*[ZTPar]. (D/SA, 169)

Eskiye, geleneğe bağlı kalmayı da *akıl yolu ile*[ZTPar] savunurlar[Y], *nakil yolu ile değil*[ZTPar]. (D/SA, 29)

Bilirsiniz, iki gözüm okurum, sizin de bu yazıları tatlı tatlı okumanızı isterim, beğenmezseniz de *yalnız benim yüzümden*[ZTPar] beğenmeyin[Y], *yanlış dizildikleri, “Doğrusu neymiş acaba?” dedirtip sizi üzdükleri için değil*[ZTPar]... (OM/PC, 101)

1.2.1.3. Y’nin Kendi İçinde Devrik Kullanımından Kaynaklanan Cümle Devrikliği

Bazı cümlelerde Y, devrik bir kelime grubundan oluşabilmekte, kendi içinde devriklik taşıyan Y de cümlenin sonunda yer alabilmektedir. Y’nin kendi içinde devrik kullanıldığı bu tür cümleler, öge dizilişi açısından düz cümle görüntüsü çizse bile, bu cümlelerin de devrik cümle olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu tür cümlelerde Y’nin çekimli unsuru cümlenin içine doğru kaldırılmıştır. Bu nedenle bu bölümde Y’nin kendi içinde devriklik taşıdığı cümleleri de devrik cümle olarak değerlendirdik. Denemelerde Y’nin kendi içinde devriklik taşıdığı 238 devrik cümle yer almaktadır. Y’yi oluşturan kelime grubunun türüne göre, kendi içinde devriklik taşıyan Y’leri –aynı zamanda devrik cümleleri- aşağıdaki şekilde sınıflandırdık.

1.2.1.3.1.. Devrik Deyimden Oluşan Y’ler

Denemelerde 209 cümlenin Y’si devrik deyimden oluşmaktadır. Y’si devrik olan bu cümlelerin büyük çoğunluğunda devrik deyimden oluşan Y, parçalara ayrılmadan kullanılmıştır. Bunun dışında bazı cümlelerde devrik deyimün unsurları arasına bir cümle ögesinin geldiği, bazı deyimlerde ise deyimü oluşturan kelimelerden birinin bünyesinde devrik belirtili isim veya zamir tamlamasının bulunduğu görülmektedir.

Sevmem kesin sözleri, bir kesin söz duyduğum mu, tersini söylemek *gelir içimden*[Y]. (OM/PC, 257)

Bay Ahmet Nadir Caner dergisinin değerini pek *büyültüyor gözünde*[Y]. (Der, 291)

O düşünce *kaçırdı keyfimi*[Y]. (OM/PC, 37)

Yazarlar arasında birkaç ahabınız var, bir iş yüzünden de mahkemeye düşmüşsünüz, bir *arayın ağızlarını*[Y], uğrunuzda yalancı tanık dikilmek isterler mi bakalım? (GG/SS, 89)

Yoksa “kendini beğenmişin biri” olmaktan, “menfi adam, yıkıcı adam” olmaktan *kurtaramazsınız yakayı*[Y]. (D/SA, 51)

Ama *kırmayalım Bay Tahsin Gürler’in umudunu*[Y]. (Der, 214)

Bay Bedri Rahmi Eyupoğlu bunları tatlı tatlı anlatıyor ya, bana öyle geliyor ki Türkçe öğretmenin öğütleri *iyice işlememiş içine*[Y]. (Der, 288)

Ortalık kavrulurken, mecalsiz, takatsiz bir yere uzanıvermekten başka ne *geliyor insanın aklına*[Y]? (OM/PC, 114)

O mısra bizim gençlik yıllarımızı, çocukluk yıllarımızı *getiriyor gözlerimizin önüne*[Y]. (OM/PC, 188)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 89, 94, 96, 96, 96, 107, 155, 156, 203, 221, 228, 230, 233, 234, 235. //

KD/A: 55, 59, 74, 88, 92, 94, 94, 101, 105, 105, 111, 134, 147, 147, 154, 157, 157, 158, 170.

D/SA: 12, 12, 13, 15, 38, 44, 67, 85, 107, 113, 129, 131, 133, 155, 155, 155, 155, 176, 177, 180, 181, 184.

OM/PC: 24, 29, 29, 30, 32, 59, 60, 66, 69, 76, 83, 83, 85, 92, 94, 95, 98, 104, 104, 106, 111, 111, 112, 112, 113, 113, 113, 115, 117, 118, 120, 122, 124, 130, 131, 132, 133, 134, 150, 155, 159, 167, 174, 182, 191, 208, 211, 211, 217, 219, 220, 221, 225, 231, 232, 236, 238, 240, 242, 243, 244, 244, 245, 245, 246, 249, 250, 256, 260, 260, 264, 266.

Der: 49, 74, 85, 98, 133, 134, 139, 139, 174, 187, 216, 220, 220, 226, 230, 247, 259, 275, 280, 291, 298, 300, 301, 302, 310, 318, 334, 342, 352, 361.

Aşağıdaki 20 cümlede ise devrik deyimden oluşan Y'nin kelimeleri arasına cümlelerin diğer öğelerinden birinin gelmesi söz konusudur. Bu örneklerde Y iki parçaya ayrılmıştır. Aşağıdaki örneklerde deyimini oluşturan kelimelerden, deyim fiil unsuru ya da çekimli unsuru cümlelerin içine kaydırılmış, deyim tümlecisi konumunda olan kelime ve kelime öbekleri cümlelerin sonuna alınarak araya cümlelerin öğelerinden birisi getirilmiştir. Bu cümlelerde devrik deyimden oluşan Y parçalarının ortalarına cümlelerin Ö'sü, ZT'si, BliN'si, DT'si ve BT'sinden biri getirilmiştir. Bu cümlelerde Y'nin çekimli parçasından sonra çoğunlukla ZT'nin getirildiği görülmektedir.

“Ben sürrealistlerden ayrılmışım, *kesmişim* onlarla[ZT] *ilintimi!*” diyor. (Der, 126)

Çıkamıyorum ben[Ö] *bunun içinden*. (GG/SS, 95)

Yooo! *bulmuşlardır* artık[ZT] *yollarını*. (KD/A, 169)

Verlaine'in köğükleri *geldi* bir yol[ZT] *usuma*, asılanmaz olur muyum? (D/SA, 176)

Ama *duralım* biraz[ZT] *üzerinde*. (Der, 90)

Kaçırdım gene[ZT] *ipin ucunu*, bir türlü konuya giremiyorum. (KD/A, 81)

Her kapı çalınışta bir umuttur uyanıyor içimde: belki biri gelmiştir, *bırakmam* kolay[ZT] *yakasını*, saatlerce konuşurum... (OM/PC, 93)

Niçin *durdum* bu kadar[ZT] *Bay Mustafa Derim'in yazısı üzerinde?* (Der, 274)

Şimdi Yenilik *almış* o işi[BliN] *üzerine*. (Der, 284)

Aydan aya, bayramdan bayrama *almıştır* defterini[BliN] *eline*, pek bir sıkıldığı günlerde, yapılacak başka bir iş bulamadığı, karşısına dedikodu edecek kimse çıkmadığı saatlerde yazmıştır. (KD/A, 169)

Nasıl *getirebilirim* onları[BliN] *gözümün önüne?* (OM/PC, 81)

Koyalım[Ypar] eserini[BliN] *ortaya*[Ypar], anlatalım, çocuklarımız okusun o kitapları, o şairin büyük olup olmadığını kendileri söylesin. (KD/A, 123)

Sormayın kim olduğunu, Munis Faik Ozansoy *vermiyor*[Ypar] o adamı[BliN] *ele*[Ypar], haddini bildiriyor, o kadar. (Der, 56)

Tutuyor mu[Ypar] bunlar[Ö] *biribirini*[Ypar]? (Der, 136)

Suut, sırasında *geldi*[Ypar] o mısra[Ö] *aklıma*[Ypar]... (GG/SS, 249)}

Öyle bir *geçirirdi*[Ypar] ki [BT] *sözünü*[Ypar]! (GG/SS, 95)

-[...] Bay Eyuboğlu düşünce bakımından *almıyor*[Ypar] bu konuyu[BliN] *ele*[Ypar], “dalavere” dediği işleri yapanlara kızıyor da, polis romanı çevirenlere kızmıyor. (OM/PC, 218)

Köy ve Eğitim dergisinin haziran sayısında, Gerçek Aydın ve Köy Öğretmeni adlı bir yazısı var, *veriyor*[Ypar] onda[DT] *ağzının payını*[Ypar]. (OM/PC, 239)

Derler a! *verin*[Ypar] bakayım[BT] *cevabınızı*[Ypar]... (GG/SS, 93)

Ölen yazarların arkasından söylenmesi âdet olan basmakalıp lâkırdıları bilirsiniz: “Şöyle büyüktü... Böyle büyüktü... Canımız gibi severdik... Kim *tutacak*[Ypar] şimdi[ZT] *yerini*[Ypar]?..” (GG/SS, 66)

Aşağıdaki 22 cümlede ise bünyesinde devrik bir belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması bulunan deyimler, cümlenin Y’sini oluşturmaktadır (bk. 1.1.1.1.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Belirtili İsim Tamlamaları, 1.1.1.2.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Zamir Tamlamaları).

- [...] *Adı üzerinde* biraz[ZT] *duracağım o yazının*. (OM/PC, 223)

“[...] ‘*Elimden*[Ypar] iyi bir şey[Ö] *gelmez benim*[Ypar]!’ diye kendi söylemiş. ” (Der, 124)

Birkaçı üzerinde duracağım bu tilciklerin: [...] (Der, 339)

Önce *dili üzerinde duralım Bay Mustafa Derim'in*. (Der, 272)

Oysaki *yeri değil onu anmanın*, hiç değil. (OM/PC, 98) / yeri ol- deyiminin olumsuzu

Ne de güzel söz: *içini açıyor kişinin!* (GG/SS, 231)

Bu söz *gücüne gidebilirmiş eleştirmecinin*, kimse bakmaz ona, hep bitti de eleştirmecinin gönlünü kırmamak mı kaldı? (OM/PC, 71)

Ben inanmıyorum bir türlü, gözlerim bir umutla parlarsa bile parlaması ile sönmesi bir oluyor, içimi kemirip her sevincime ağusunu katan ifrit: “Alık!” diyor bana: “*Nene senin*[Y] umutlanmak, övünmek? [...]” diyor. (OM/PC, 110)

Neme gerek benim? sonra insana lâf ediyorlar. (OM/PC, 95)

[...] *Ne haddime benim?* (GG/SS, 217)

Her göğse takılmak, olur olmaz sevgililere verilmek *işime gelmez benim*; beni koparacak elin ne el olduğunu anlamak isterim. (KD/A, 164) / işine gel-

Doğrusunu söyleyeyim, bu ikilik *hoşuma gidiyor benim*. (GG/SS, 256; KD/A, 101; OM/PC, 114) / hoşuna git-

Yazar gerçeğe bakmıyor, gerçeğe saplanmıyor, gerçek o kadar *umurunda değil onun*, gördüklerini yazmıyor, kendi içinden uyduruyor. (D/SA, 108) / umurunda değil

Size derim, sizi tanımadığım için, siz de beni tanımadığınız için bu yalan ikimizi de aldatmaz, siz önce: “*Ne haddine bunun* beni sevmek” diye öfkeleneniz bile sonra gülümser geçersiniz. (OM/PC, 47) / ne haddine

Bir İngiliz kadın yazarının, Mrs. Dorothy Bussy’nin anlattığına göre Paul Valery: “Ben kitaplar yazan duygularını öğreneceğim diye kitap okumam. Komşumun duyguları *umurumda değildir benim*. Var benim de duygularım, Ben okuduğum kitapta söylemenin yollarını ararım (Ce que lui demande, ce sont des moyens)” dermiş. (GG/SS, 250)

Olmuş, olmamış, *ne üstüme vazife benim?* (GG/SS, 93)

Zaten Orhan Hançerlioğlu “bugünü hazırlayan sanatçıları” pek hatırlamamış da, *sözlerini etmiyor onların*, hemen günümüzün şairlerine geçiyor. (Der, 131)

[...] *Nesine gerek onun?* (Der, 325; OM/PC, 209)

Sözünü etmedik değil onun, 1935’ten, ilk kitabının, Havaya Çizilen Dünya’nın yayımlanmasından beri onun için kısa, uzun yazılar yazdık, tanıtmaya çalıştık, hatta hayranlığımızı söyledik. (D/SA, 92)

1.2.1.3.2. Devrik Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Y’ler

Aşağıdaki 4 cümlelerin Y’si devrik belirtili isim tamlamasından oluşmuştur.

Özüdür[Ypar] onlar[Ö] *o işin*[Ypar], dışarıdan bakanlar, yabancılar seçemez onları. (D/SA, 110)

Gülümseme *tabii hali olur mu kişi oğlunun?* (OM/PC, 120)

Bizim bazı şairlerimize, sanat adamlarımıza sürrealiste diyenler var ya, gülüyorum onlara, ne dediklerini bilmiyorlar, *farkında bile değiller gerçek-üstücülüğün ne olduğunun*. (OM/PC, 80)

[Bayramınız kutlu olsun, benim okurum. Nevruz şenlikleri için imrenirim İranlılara.] *En güzelidir, en doğrusudur bayramların*. (OM/PC, 37)

1.2.1.3.3. Devrik Zamir Tamlamasından Oluşan Y’ler

Aşağıdaki 8 cümlenin Y’si devrik zamir tamlamasından oluşmaktadır.

İnsan dediğinin kendine göre bir düşüncesi, bir zevki olur, kolay kolay vazgeçmez onlardan; tenkitçiye dönüp: “Vallahi birader, sen istersen beğenme, ben hoşlandım. *Keyfîm misin*[Ypar] sen[Ö] *benim*[Ypar]?” der, gene okur okuyacağını. (GG/SS, 94)

O güzellik *kendi eseri midir onun?* (OM/PC, 178)

Yarattıklarının hepsi de birbirine benziyor, hepsi de *eşi biribirinin*. (KD/A, 73)

İçimdedir benim, gözlerini dikmiştir bütün yaptıklarına, bütün dediklerime. (OM/PC, 211)

- Kızmadım, biliyorum, *huyudur onun*. (OM/PC, 222)

Bu yılbaşı geçen yılbaşına ne kadar benziyor, *tıpkısı onun!* (OM/PC, 141)

Etimde değilsiniz benim artık: ben şimdi sizi bensiz, kendimi de sızsiz düşünebiliyorum. (KD/A, 74)

Yaşamak... *Gerçek olan tek zenginliğimiz bizim*, sevince, acıya, sevgiye de ancak onunla eriyoruz, onu yitirmedikçe umuda, her türlü umutlara hakkımız var demektir. (OM/PC, 77)

1.2.1.3.4. Ek Fiilin Olumsuzunun Devrik Kullanımından Oluşan Y’ler

Aşağıdaki 14 cümlede Y, ek-fiilin olumsuzunun devrik kullanımından oluşmuştur. Bu cümlelerde *değil* kelimesinin, isim unsurunun önüne gelmesi nedeniyle bu cümleleri de devrik cümle olarak değerlendirdik.

[Ronsard Fıransız toplumu için neyse, Baki de Türk toplumu için o...] *Değildir öyle*. (D/SA, 169) / öyle değildir

[Türkçe devrik tümceyi kaldırmısaydı divan şairlerimizin yazdıkları da, saz şairlerimizin yazdıkları da bize aykırı gelir, güç anlaşılırdı.] Oysaki *değildir öyle*. (Der, 204)

[Geçen mektubumda söylediklerime pek uymuyor bugün dediklerim...] *Değil öyle*, benim iki gözüm okurum, ben gene o konuya, geçen mektubumdaki konuya döneceğim. (OM/PC, 179)

[Bulmuş doğrusu ağzımı tıkayacak sözü!...] *Değil*[Ypar] işte[ZT] *öyle*[Ypar]: Sevgiliye “sultanım” demek “gözüm” demekten büyük bir övgü değildir, daha küçük de değildir. (Der, 109)

Hep Bay Suat Uzer’in tuttuğu yol *değildir*[Ypar] ya *doğrusu*[Ypar]! (Der, 218)

Anlıyorum, iyice biliyorum ki *değilim onlardan*. (D/SA, 128)

İlk bakışta işi kolaylaştırmak sanılır, ama *değildir öyle*; asıl zor olan budur. (GG/SS, 111)

Diğer örneklerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 157. D/SA: 117. OM/PC: 130, 268, 275. Der:

1.2.1.3.5. Diğer Devrik Kelime Gruplarından Oluşan Y’ler

Aşağıdaki 3 cümlelerin Y’si birleşik fiilden oluşmaktadır, bu birleşik fiillerin isim unsurlarının oluşturduğu zamir tamlaması ve belirtili isim tamlaması devrik kullanılmıştır, bu nedenle bu cümlelerin Y’leri de kendi içinde devriklik taşımaktadır.

Karşımızdakiler bize: “Sizin Arapça diye, yabancı diye atmak istediğiniz bütün o sözler halkın ağzında, *öz malımız olmuş bizim*” diyorlar. (KD/A, 139)

Hani *konuğun olduydu senin*, neye gitti? neye alıkoymadın onu? neye kaçırdın? (OM/PC, 35)

Hafız olacaksınız o kitabın, inciğini cinciğini çıkaracaksınız. (D/SA, 136)

Aşağıdaki 2 cümleden 1’inin Y’si devrik sıfat tamlamasından, 1’inin ise devrik isim-fiil grubundan oluşmaktadır.

Üç beş kişiyiz böyle söyliyem[Y], biliyoruz çoğunluğu bunu anlatamıyacağımızı. (GG/SS, 235)

Sanırsınız ki yaşayışımızı, düşüncümüzü günün isterlerine, koşullarına (şartlarına) uydurmağa kalkmak, *yıkmaktır bu toplumu*[Y]. (OM/PC, 264)

1.2.1.4. Y Dışındaki Ögelerin Kendi İçinde Devrik Kullanımı

Y dışında, Ö’nün, BliN’'nin ve ZT’nin kendi içinde devrik kullanıldığı örnekler tespit ettik. Bu ögelerin kendi içinde devrik kullanımının cümlelerin devrikliğine doğrudan bir katkısı yoktur, ancak kendi içinde devrik kullanılan bu ögeler, Y sonrasına getirildiğinde doğal olarak cümle de devrik olabilmektedir.

1.2.1.4.1. Ö’sü Kendi İçinde Devrik Olan Cümleler

Ö’nün kendi içinde devriklik taşıdığı 6 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin 4’ünde Ö devrik belirtili isim tamlamasından oluşurken, 2’sinde devrik isim-fiil grubundan oluşmaktadır. Ö’nün kendi içinde devriklik taşıdığı 6 cümlelerin, aynı zamanda devrik cümle olarak kullanımı ve 6 cümlelerin de isim cümlesi olması dikkat çekicidir:

Kolay mı *ürkütmek onu*? (GG/SS, 70)

Kolay mı *katlanmak o düşünceye*? (KD/A, 173)

Var *bir musikisi o telin*, / ama bir fısıldama, bir mırıldanma musikisi. (GG/SS, 169)

Artık: “Bu dille söylenemez ki bu söz!...” dediğim pek olmuyor; onun yerine: “/ Elbette vardır *Türkçesi bu sözün*; / ama nedir? Ben bulamıyorum” deyip üzülüyorum. (GG/SS, 110)

Doğru *bu dedikleri Bay Oktay Rifat'ın* , / doğru ya, ben gene “tilcik”, ya da “kelime” yerine “kavram” demiş olduğunu söyleyeceğim. (Der, 355)

Budur *anlamı o deyimin...* (Der, 267)

1.2.1.4.2. BliN'si Kendi İçinde Devrik Olan Cümleler

BliN'nin kendi içinde devrik kullanıldığı 2 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin 1'inde BliN devrik belirtili isim tamlamasından, 1'inde ise devrik sıfat-fiil grubundan oluşmaktadır. BliN'nin kendi içinde devriklik taşıdığı bu cümleler de aynı zamanda devrik cümledir.

Severim *dillerini bu yurdun*. (KD/A, 55).

Biliyorum *neden sevmediğimi İstanbul'u*, benim cânım Efendim (OM/PC, 119)

1.2.1.4.3. ZT'si Kendi İçinde Devrik Olan Cümleler

ZT'nin kendi içinde devrik kullanıldığı 6 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin 5'inde ZT devrik zarf-fiil grubundan, 1'inde ise devrik belirtili isim tamlamasından oluşmaktadır.

Geç saatlerinde gecenin, misafirlikten dönüyordum, benim okurum. (OM/PC, 149)

Gitsem, hayaller kurarak, kendi kendime konuşarak gitsem, sonra hayaller kurmağı, kendi kendime konuşmağı bırakıp, *farkında olmadan bırakıp her şeyi*, yürüdüğüme, kim olduğuma varıncaya kadar her şeyi unutsam da gitsem, uzun uzun gitsem. (OM/PC, 186)

Bir ışık saçıyor kişinin içine bu şiir, “fazla” gibi, “defa” gibi hiç sevmediğim sözlere de bakmadan, *unutarak onları*, bir daha bir daha okuyorum[Y]. (Der, 158)

Bir takım duyguları tadarak, *vererek kendimi onlara*, yaşıyorum[Y]. (Der, 299)

Çok benim bilmediğim, anlamadığım işler, sayısız! *öğrenmeden onları*, kavrayamadan, kiminin ne üzerine olduğunu, adını bile duymadan ölüp gideceğim. (KD/A, 134)

Şöyle kişiler istiyor o, ancak onlara aydın diyecek, yalnız adlarına değil, kendilerine aydın diyecek, gerçekten aydın: oturup uzun uzun okuyacak, *gezip yeryüzünü*, hiç olmazsa kendi ülkelerini görecektir o kişiler, birtakım düşünceleri, ilkeleri inceliyecek, biribiriyle karşılaştıracak, sonra o görüşlerden birini beğenecek, biribiriyle çelişmeyen ilkeler seçecek, bağlanacak onlara. (D/SA, 176)

1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler

Denemelerde “*de, ki, bile, ya*” birimlerini BT olarak değerlendirdik. Ancak Y'den sonra gelen öge sayılarını belirlerken, bu tür BT'leri değerlendirme dışı tutmayı uygun gördük. Çünkü bu tür kullanımlarda *da, ki, bile, ya* birimleri doğrudan cümlelerin

devrikliğini ilgilendiren bir kullanım olmaktan uzak görünüyor. Bu birimler daha çok önünde yer aldığı ögeyle anlamsal bir bağ kurarak, önündeki ögeye kuvvetlendirme anlamı katmaktadır. Ayrıca bazı cümlelerde Y'den sonra gelen “*değil mi*” biriminin de Y'yi soru yoluyla pekiştirdiği görülmektedir. “*değil mi*” biriminin Y dışında başka bir ögeden sonra kullanımına rastlanmamaktadır. *De, ki, bile, ya, değil mi* birimlerinin tamamı Y'den sonra gelebilmektedir. Y ile *değil mi* arasına başka bir cümle ögesi gelse bile *değil mi* biriminin sadece Y'yi soru yoluyla pekiştirmesi söz konusudur. Ö'den, BliN'den, DT'den ve ZT'den sonra sadece *de* birimi gelmektedir. Y+BT, Ö+BT, BliN+BT, DT+BT, ZT+BT dizilişlerinde, BT'ler önündeki ögeyle birlikte bir öbek görünümü sergilemektedir. Bazı kaynaklarda *da, ki, bile, ya* birimlerinin kuvvetlendirme öbeği olarak (Tören, 2002, 175,182) ya da odaklayıcı olarak (bk. Cümlede Odaklama) değerlendirildiğini görmekteyiz. Denemelerdeki bu tür kullanımların, cümlelerin devrikliği açısından nasıl değerlendirileceği incelememizin sorunlu konularından birini oluşturmuştur. Sonuçta “*da, ki, bile, ya, değil mi*” birimlerini cümle içinde her ne kadar BT olarak değerlendiresek de, aslında bu birimler önündeki ögeyle ilgisi bakımından pek de bağımsız görünmüyor, ancak bu yapıların öbek oluşturduğu konusunda da kesin bir yargıya varmak mümkün görünmüyor. İncelememizde bu tür kullanımları ya bağımsız ya da bağımlı bir birim olarak değerlendirme noktasında bu birimlerin daha çok bağımlı birimler sayılabileceğini düşünerek *Y+de / ki / bile / ya / değil mi* kullanımlarını devrik cümle olarak değerlendirmedik. Bunun dışında bu birimlerden bazılarının Ö'den, BliN'den, DT'den ve ZT'den sonra geldiği kullanımlar da bulunmaktadır. *Y+Ö+BT, Y+BliN+BT, Y+DT+BT* ve *Y+ZT+BT* dizilişlerini Y'den sonra tek öge alan devrik cümleler içinde değerlendirdik. Aşağıya bazı örneklerini aldığımız bu birimlerin önündeki ögeyi kuvvetlendirici ya da odaklayıcı bir işlevi olduğunu varsaydık. Bu birimleri cümle içindeki işlevi açısından çalışmamızda odaklayıcı olarak adlandırdık. Bu tür kullanımları Y'nin, Ö'nün, BliN'nin, DT'nin ve ZT'nin odaklandığı cümleler şeklinde inceledik. Aslında bu tür birimlerin kullanımı başka bir çalışma konusunu oluşturmaktadır, ancak devriklik oluşturma konusunda bu birimlerin yerini belirlemek durumunda olduğumuz için, burada bu konuya kısa da olsa yer vermek zorunda kaldık.

1.2.1.5.1. Y'nin Odaklandığı Cümleler

Aşağıdaki cümlelerde *Y+ de / ki / bile / ya* yapılarının kullanıldığı görülmektedir. Y'den sonra gelen öge sayıları açısından devrik cümleleri

değerlendirirken, Y'yi odaklayan bu BT'lerin Y ile bir öbek oluşturduğunu varsayarak Y'den sonra gelen *de, ki, bile, ya*'yı Y ile birlikte düşündüğümüz, bunları bağımlı bir öge olarak gördüğümüz için, bu tür kullanımları devrik cümle saymadık.

*Hepimiz Paul Valery gibi **olamayız ki!** her okurun Valery olmasını **istiyemeyiz ki!*** (GG/SS, 250)

Konuşmasam da *gene **durmuyorum ki!*** (GG/SS, 142)

Bakın, yaz geldi de ***gidiyor bile.*** (GG/SS, 98)

Ama daha önce söyleyeceğim bir şey var, sırası geldi: dikkat ettinizse “dedikodu etmiyenlerden” dedim. “yapmıyanlardan” demedim, ***demeyeceğim de.*** (GG/SS, 17)

Elbette bir zevki olacak, *hayatın verdiği hangi düşüncenin, hayalin, duygunun zevki **yoktur ki?*** (KD/A, 175)

Şair elbette kendi dilini kurabilir, ***kurmalıdır da.*** (KD/A, 120)

Bulamazlar, ***aramazlar da.*** (D/SA, 158)

Görüyorsunuz ya! çalışır gibi, savaşır gibi okuyacaksınız... (D/SA, 136)

*Ama ben yapamıyorum diye başkalarına **taş atacak değilim ya.*** (OM/PC, 177)

Beğenmek şöyle dursun, ***açıp da okumam bile.*** (OM/PC, 112)

Onun yazdığı gazete hikâyeleri için şimdi kullandığı dil yeter de ***artar bile.*** (Der, 76)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 16, 18, 26, 44, 55, 70, 90, 95, 110, 110, 114, 136, 141, 142, 155, 208, 209, 217, 228, 228, 232, 235, 238, 250, 261, // KD/A: 13, 13, 21, 32, 34, 50, 51, 56, 57, 58, 63, 82, 98, 117, // D/SA: 22, 22, 25, 56, 76, 95, 114, 128, 132, 140, 140, 165, 182, 183, // OM/PC: 10, 13, 31, 36, 40, 62, 63, 67, 81, 90, 93, 103, 104, 106, 136, 137, 147, 164, 169, 187, 202, 205, 208, 210, 210, 214, 240, 243, 264, 265, 270, 274, 275, // Der. 39, 124, 126, 195, 211, 214, 292, 324, 326, 326, 355.

Aşağıdaki 6 cümlede *değil mi* birimi kullanılmıştır. Bu cümlelerden 3'ünde *değil mi* birimi Y'den sonra gelirken, son 3 cümlede Y ile *değil mi* arasına Ö ve BliN gelmiştir. Bu cümlelerde çoğunlukla Y'den sonra ve *değil mi* ile diğer öge arasında virgül (,) kullanıldığı görülmektedir. Bu yönüyle *değil mi* birimi, *de, ki, bile, ya* birimlerinden ayrılmaktadır. Bu durumda “öyle *değil mi*” yapısındaki cümlelerin kısalmasının bir etkisi olabileceği gibi, *değil mi* yapısının olumsuzluk unsuru olarak algılanmasını engellemek de amaçlanmış olabilir. Bu cümlelerde de *değil mi* biriminin yerini değiştirmek Y'den önce veya başka bir ögeden önce getirmek anlamsal açıdan uygun olmuyor. Örneğin “*Türkçeye çevirmeyelim bunları, **değil mi?***” cümlesinde Y ile *değil mi* arasına cümlelerin BliN'si gelmiştir, ancak *değil mi*'nin burada pekiştirdiği öge, BliN

değil, Y'dir. Bu cümle “*Bunları Türkçeye çevirmeyelim değil mi?*” şeklinde ifade edilebilir, ancak bu cümleyi “*Bunları Türkçeye değil mi çevirmeyelim? / Değil mi Türkçeye çevirmeyelim, bunları?*” dizilişlerinde ifade etmek mümkün görünmüyor. Türk söz diziminde bazen “*Değil mi ki [...]*” yapısıyla başlayan cümlelerin kullanımına rastlansa bile, bu tür kullanımlar yaygın değildir. Bu tür kullanımlarda *değil mi ki* yapısı farklı bir işlev yerine getirmektedir. Bu tür kullanımlara denemelerde rastlanmamıştır.

[...] diyor Baki, sen o beyitte yalnız ustalığı gördün, düşündün de şairin sana verdiği öğüdü **dinlemedin, / değil mi?** (OM/PC, 55)

Gene *sapıtıyorum, / değil mi, / benim sevgili okurum?* (OM/PC, 79)

Siz de *seversiniz / değil mi, / benim okurum?* (OM/PC, 130)

Biribirini tutmaz gibi *görünüyor / bunlar, / değil mi?* (OM/PC, 152)

Türkçeye *çevirmeyelim / bunları, / değil mi?* (OM/PC, 125)

Benimle eğlenmek için, o “ruh” tilciğinden tiksindiğimi bildiğin için *söyledin / bunu, / değil mi?* (OM/PC, 205)

Bazı cümlelerde Y+ *de / ki / bile / ya*’dan sonra cümlelerin Ö’sü, BliN’si, DT’si ve ZT’si gelebiliyor. Bu tip cümleler zaten devrik cümledir. Aşağıdaki cümlelerde odaklanmış Y’dan sonra Ö, BliN, DT ve ZT gelmiştir. Y+BT+Ö / BliN / DT / ZT dizilişlerini Y’dan sonraki öge sayısına göre tek öge olarak değerlendirdik.

Çok severim “sözden söze” demeği, *yakışıyor da benim konuşmalarına, söyleşilerime.* (KD/A, 167)

Ben bu konuda bir şey söyleyemem: *benim dilimde yazmamış ki Flaubert.* (KD/A, 170)

Hamdi Tanpınar da Yahya Kemal’e benzemeğe pek özenir, *o da yapsa ya Yahya Kemal’in Yaptığımı!* (KD/A, 37)

Görmez bile bütünü. (OM/PC, 245)

Bize âşık değil ya bu adam! (GG/SS, 78)

Bir baksalar ya geçmişe... (OM/PC, 220)

Şiir duygu değildir ki bence. (OM/PC, 24)

Okumadım ki daha! (OM/PC, 90)

-Ben de bu sözleriniz için acıyorum ya size! (GG/SS, 172)

Doğrusu, *korkuyorum da bu sevinçten*, ya beni aldatıyorsa? (OM/PC, 137)

Tanımanız bile siz onu, ilk görüyorsunuz, siz sebep değilsiniz onun o haline. (OM/PC, 63)

1.2.1.5.2. Ö'nün Odaklandığı Cümleler

Aşağıdaki cümleler diziliş olarak Y+Ö+BT diziliminden oluşmaktadır. Y+Ö+BT diziliminde BT'nin yerini değiştirmek de mümkün olmuyor. Bu cümlelerde Ö'yü odaklamak için *de* birimi kullanılmıştır. Y+Ö+BT dizilimi zaten devrik cümledir. Aşağıdaki bu tip devrik cümlelere, Y+Ö diziliminde olan devrik cümleler bölümünde yer verdik (bk. 1.2.1.1.2.1. [...] Y+Ö Diziliminden Oluşanlar).

Denebilir bu da, / denebilir ya, Ahmet Kabaklı'nın sözleri kadar güzel gözükmez. (Der, 110)

Gülle bülbül şiirini ısıtıp ısıtıp önümüze sürenlerin dillerini kesiversinler, *bal gibi çalmak değil mi onlarınki de?* (KD/A, 78)

Boştur onlar da, boş sözdür. (KD/A, 58)

Yanlıyoruz ikimiz de. (Der, 256)

Seviniyor musunuz siz de günlerin uzayıp havaların ısınmasına? (OM/PC, 186)

Dinleyin siz de o şiiri. (OM/PC, 73)

Sayrılık (hastalık) gibidir yoksulluk da. (OM/PC, 259)

Bilirim ben de inanmanın gerekli olduğunu. (D/SA, 141)

Yenidir deyim tilciği de, yenidir ya, tuttu, en yayılmış tilciklerimizden biridir. (Der, 345)

O söz, öteki düşüncelerine uymuyormuş, ne çıkar? dinliyenler üzerinde etkisi olur ya! *yeter bu da...* (D/SA, 180)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 91, 260, // KD/A: 55, 109, // D/SA: 40, 135, 138, 169, // OM/PC: 29, 30, 152, 159, 175, 225, 226, // Der: 256.

1.2.1.5.3. BliN'nin Odaklandığı Cümleler

Aşağıdaki cümleler, Y+BliN+BT dizilimindedir. Bu cümlelerde de BliN'den sonra gelen odaklayıcı olarak adlandırdığımız birimlerden, Ö de olduğu gibi, sadece *de* birimi gelmektedir. Bu dizilimdeki devrik cümlelere Y+BliN diziliminde olan devrik cümleler bölümünde yer verdik (bk. 1.2.1.1.2.2. [...]Y+BliN Diziliminden Oluşanlar). Aşağıda odaklanan BliN'lerin çoğunlukla bir zamirden oluştuğu görülmektedir. Bu kullanımlarda Y sonrasına atılan zamir, bir bakıma da eski bilgi, odaklanmış oluyor:

Birtakım şairler vardır, mana dışında, konu dışında, dillerinin, kalemlerinin ucuna ne gelirse onu yazarlar, *severim onları da,* [...] (D/SA, 94)

O kadar ki bir şiir defterim vardı, yapacağım güldestenin başlangıcıydı, *bıraktım onu da.* (D/SA, 172)

Gelecek haftaya kadar unutmazsam *yazarım onları da.* (OM/PC, 158)

Geçmişin bıraktığı yazılarda, o günlerde gelmiş kimselerin yüzleri vardır: kişi kişiye benzediği için siz de kendinizi görmüş gibi olabilirsiniz, *bırakmayın onları da*. (GG/SS, 105)

İnançları kavramış ikisini de. (KD/A, 148)

Doğrusu, *sevdim o iki yazıtı da*. (Der, 167)

Kestiremem onu da. (Der, 79)

Atıversin onu da... (Der, 111)

Şimdilik *bırakalım bunu da*, ne yapabiliriz, onu düşünelim. (KD/A, 132)

1.2.1.5.4. ZT'nin Odaklandığı Devrik Cümleler

Bu cümleler, Y+ZT+BT dizilimindedir. Bu dizilimdeki devrik cümlelere de Y+ZT diziliminde olan devrik cümleler bölümünde yer verdik (bk. 1.2.1.1.2.5. [...]) Y+ZT Diziliminden Oluşanlar).

Kim bilir? *yanılıyorum belki de*. (OM/PC, 163)

Hem *belli etmişler o kadar da beğendiklerini*: [...] (GG/SS, 90)

“*Ne olacak bugünkü düşüncelerimi, bugün neler yaptığımı söyleyip de?* Okurum sanki bilmiyor mu onları?” diyorum. (OM/PC, 128)

Doğru bence de Bay Nevzat Hatko'nun dedikleri, doğru ya, önce dil üzerinde biraz dduralım. (Der, 286)

İçlerine kapanıyorlar, *ünlü bir şair, ünlü bir yazar olacaklarını kuruyorlar belki de*, ne bileyim? belki de sevgililerini düşünüyorlar, bir yandan da okuyorlar. (D/SA, 146)

1.2.1.5.5. DT'nin Odaklandığı Devrik Cümleler

Aşağıdaki cümleler ise Y+DT+BT diziliminden oluşmaktadır. Bu cümlelere ise Y+DT diziliminden oluşan devrik cümleler bölümünde yer verdik (bk. 1.2.1.1.2.4. [...]) Y+DT Diziliminden Oluşanlar). Bu cümleler de Ö, BliN ve ZT'dekine benzer özellikler taşımaktadır:

-[...] Bilirim, *çekinmezsiniz ondan da!*.. (GG/SS, 136)

Demek pek *güvenmemeli yılların yargısına da*. (Der, 354)

Okuyun Bay Hançerlioğlu'nun yazısını, Suat Baydur'u *sevdire size de*, okumamışsanız kitabını okumak dileğini de aşılır. (Der, 215)

1.2.1.6. Devrik veya Eksilteli Kabul Edilebilecek Cümle Yapıları

“*ne...ne, de...de, hem.. hem, ya...ya*” gibi ikilemeli bağlaçların kullanıldığı kelime gruplarını bağlama grubu olarak değerlendirdik (bk. Bağlama Gruplarında

Devriklik). Bu türden bağlaçların oluşturduğu kelime gruplarının cümle içindeki bazı kullanımları, cümlenin diziliş olarak devrik mi yoksa eksiltili mi olduğu konusunda soru işareti oluşturmaktadır. Bu bağlaçlarla oluşan yapıların cümle içinde kullanımını 3 grupta toplamak mümkündür.

1.2.1.6.1. Bağlaç+isim, bağlaç+isim + Y= Düz cümle yapısında olan cümleler

Yaşayacak, yüreği vuracak, *yılın yazını da, kışını da görecek*; yeter ona. (KD/A, 22)

Dedim size, *Bay Muhtar Körükçü'nün dedikleri de, deyişi de sarmıyor beni*. (OM/PC, 192)

Gülmüyorum o haline, acıyorum, yaşamak sevgisi ulu, kutlu bir duygudur, insan, ömründe bir yıl, bir yıl değil, bir gün katılması için *Tanrı'ya da, kullara da yalvarabilir*, yalvardığı için de küçülmez. (KD/A, 118)

Fevzi Yetiker de, Mustafa Canpolat da Türkçe yazmağa, öz Türkçe yazmağa *özeniyor*, onun için sevdim yazısını. (Der, 167)

Kendimizi de, çevremizi de kandırıyoruz böyle demekle. (KD/A, 134)

Beylik bir söz bu; doğrusu, karışık bir duygu var içimde: *bu yıl bana hem pek kısa, hem de pek uzun gibi geliyor*. (OM/PC, 164)

Olmuyor işte, o dilekle başlasam bile unutuveriyorum, *aklım ya bir duyguma, ya bir korkuma takılıyor*, bırakamıyorum artık onu. (OM/PC, 132)

1.2.1.6.2. Y+Bağlaç+isim, bağlaç+isim=Devrik cümle yapısında olan cümleler

Bıraktım / o kitapları da, dergileri de. (OM/PC, 140)

Bütün çalışmalarım, uğraşlarım boşa çıktı, *sevemedim / Makber'i de Eşber'i de*, daha bilmem neyi de sevemedim. (OM/PC, 111)

1.2.1.6.3. Bağlaç+isim+Y, bağlaç+isim=Devrik veya eksiltili kabul edilebilecek cümleler

-[...] Çoğunluk bizden *ne polis romanı* istiyor, *ne de bir şey*... (OM/PC, 208)

“Bütün yazarlara birtakım mektuplar gelir, kimine az, kimine çok, *övenleri de vardır içlerinde, sövenleri de*” demek olacak. (D/SA, 152)

“Ne”den sonra fiili olumlu olarak kullanmak doğrudur ya, anlamayı güçleştirir, “ne” yerine “de” desin, fiili olumsuz olarak kullansın, yahut fiili ortaya koysun: “Bize göre *ne aşırıktan çekinip de ortada, ılımlıda kalmak isteyenler dil işine gönülden bağlanmıştı, ne de aşırı deyip devrimin tümüne omuz silkenler*.” (Der, 252)

Anlaşılan, o yazar aktır karadır diye saplanıp kalmıyor, *düşünüp gördükçe akı da söylüyor, kararı da*... (D/SA, 175)

Anlatmasını da severim, dinlemesini de. (GG/SS, 19)

Bakıyorum benim için yazılanlara, *övenler de oldu beni, yerenler de*. (D/SA, 15)

Bari *ya Arapçasını kullansın, ya Frenkçesini!* (Der, 214)

Bayan Samiha Ayverdi şunu da söylemiş: “Benim yeni kelimelere itirazım yok. *Hem temin etmek diyelim, hem de sağlamak*. Fakat sağlamayı kullanırken temin etmeyi niçin atalım?” (Der, 190)

Beau da güzel’dir, joli de güzeldir; *bir kadına belle demek de iltifattır, jolie demek de*. (GG/SS, 112)

Ben de ne bir iğne kaldı, ne de bir mum... (OM/PC, 151)

Bırakın, toplumu bir yük gibi omuzlar üzerine çöktürmeyin, *bundan birey de zarar görür, toplum da...* (D/SA, 80)

Bilirim öz Türkçeye özendiğini, *yazılarından da bilirim, konuşmalarından da*. (Der, 282)

Biliyorum bunun savunulur bir sav(iddia) olmadığını, *ne semada bir güzellik vardır, ne de gökte bir kalabalık, çirkinlik*. (Der, 185)

Bir deneyin isterseniz, görürsünüz ki *ne gerçek bulunur yazınızda, ne de doğru*. (KD/A, 129)

Bir kimse *hem onların şiirlerinden, yazılarından hoşlansın, hem de benim yazılarımdan*, aklım almaz bunu, olacak şey değildir. (D/SA, 145)

Cenap Şahabettin’in şiirini de sevmem, nesrini de... (Der, 134)

Ceriha’nın da lüzumu yok burada, keriha’nın da; o işi kolayına getiriyor, uzun uzun çalışmak şöyle dursun, bir parçacık bile düşünmüyor, aklına eseni yazıyor. (KD/A, 124)

Çok şükür toplum halinde yaşıyoruz: *ekmeğimizi yapan da var, kunduramızı yapan da*. (D/SA, 55)

Daha doğrusu anladıklarımız da var, anlamadıklarımız da. (GG/SS, 170)

Daha düne gelinceye dek bizim edebiyatımız şiirden başka bir şey bilmez; *ne hikâyesi var, ne de denemesi*. (GG/SS, 267)

Demek ki nesir yazarlarımız, *genci de öyle, ihtiyarı da*, ne diyeceklerini iyice bilmiyorlar, [...] (D/SA, 47)

Dergi bu: *içinde güzel bulacağınız yazı da olur, güzel bulmayacağınız da*. (D/SA, 67)

Eskiden hece vezni ile de yazardım, aruzla da... (GG/SS, 73)

Gençliğimde mânâ, şekil kavgasının bir aslı olduğunu sanırdım; şimdi anlıyorum ki yokmuş: *ne şekilsiz mânâ olur, ne de mânâsız şekil...* (GG/SS, 140)

Gülemeyecek, düşünemeyecek bir hale gelerseniz, o zaman şiir dalgaları içinde yüzermişsiniz... istemiyorum ben öyle olmağı, *istemediğim için de yıllardan beri ne “şair-i a’zamın” şiirlerini okuyorum, ne de “üstad-ı ekremi”...* (OM/PC, 156)

Hele: “Sözlerine devam eden Fredy...” bizde *ne konuşma dilinde vardır, ne de yazı dilinde.* (Der, 17)

Hepsi de sahte eserlerdi: *ne bizim yaşayışımız vardı onlarda, ne de bizim kişilerimiz.* (KD/A, 127)

İnandığı bir şey yoktur onun: *bir şeyin ne doğru olduğunu düşünür, ne de yalan olduğunu...* (KD/A, 11)

İsa'yı da darıltmayacaksınız, Muhammet'i de. (GG/SS, 232)

İyi söyleyeni de var içinde, iyi söylemeyi de. (Der, 167)

İyisi de var, iyi olmayı da. (KD/A, 105)

Kitap okuyan, resme bakan, musiki dinliyen her insan bir tenkitçidir, *hoşlanması da tenkittir, hoşlanmaması da.* (GG/SS, 100)

Kuldili'nde gezemeyeceğiz, Mama'ya ortaoyunu seyrine gidemeyeceğiz, *ne Kağıthane var artık, ne Göksu.* (OM/PC, 189)

Ne bilisizliğimi bıraktı, ne soytarılığımı. (D/SA, 15)

Ne düşünceleri benimkine uyar, ne de dilleri. (D/SA, 145)

Ne şiir yazmak elimden gelir, ne roman. (KD/A, 20)

Ne yüreğin çarpmalarına uyuyor, ne de düşüncenin yürüyüşüne. (KD/A, 56)

O gün bugündür dostları da artıyor, düşmanları da. (GG/SS, 130)

O ülkelerde büyük bir edebiyat, büyük bir sanat varmış da onun için uyanabilmiş, sonra da yazarlar çoğalmış, içlerinde *A'lar da bulunmuş, B'ler de.* (OM/PC, 194)

Sevdiklerim de gelir, sevmediklerim, kızdıklarım da (OM/PC, 140)

Suya da benziyor, dağa da; hele uzaklardan bazı irileri gözüküyor, sanki birer buzdağı... (GG/SS, 22)

Şunu da söyleyeyim: Araplar için İranlılar Acem olduğu gibi *Türkler de Acem'dir daha başka uluslar da.* (Der, 358)

Uyacağız buyruğumuzu da değişmiyeceğiz, *dışımızı da değiştirmeyeceğiz, içimizi de.* (OM/PC, 263)

Yazarlığa *ne bizim saygımız var, ne onların.* (GG/SS, 91)

Yoktur o, *ne aşk vardır, ne seven, ne de sevilen;* yalnızlıktan başka bir şey yoktur insan oğlu için. (OM/PC, 36)

Hem onlar için iyi olur, hem benim için, hem de Türk Edebiyatı için. (Der, 161)

**Ne ben okuyorum, ne siz, ne de öteki.* (KD/A, 122)

**Çoktandır görüşmemiştik, ne o beni arıyordu, ne de ben onu.* (D/SA, 113)

*Bütün bir yılda söylediklerimi şimdi düşünsek, *siz de hatırlamazsınız, ben de.* (OM/PC, 164)

*Bizde şiir üzerine yazılan yazıların en doğrusunu, en güzelini *bir ben yazarmışım, bir de başka bir yazarımız.* (OM/PC, 22)

Bu kullanımlardan ilki (1.2.1.6.1.), diziliş olarak düz cümle yapısında, ikincisi (1.2.1.6.2.) ise devrik cümle yapısındadır. Burada incelememize konu olan, hem devrik hem de eksiltili kabul edilebilecek yapılar üçüncü kullanımdır. *ne...ne, de...de, hem...hem, ya...ya* ile kurulan öbeğin içine Y'nin getirilmesiyle öbek yapı iki parçaya ayrılmış oluyor. Sonda yer alan parçanın da ortadaki Y ile bağlantısı açık olduğu halde, aynı zamanda sonda yer alan parçanın Y'sinin eksiltildiği izlenimi de oluşabilmektedir. Bu tip bağlama gruplarında unsurların birbirinden uzaklaşması ve ikilemli sonuçlar oluşması, bu yapılarda kuvvetli bir grup ilişkisi olmadığı sonucunu doğrulamaktadır (bk. 0.2.4.1.4. Bağlama Grubu). Denkleştirme bağlaçlarının yukarıda belirtilen 3 kullanımından ilki incelememizin dışında yer almaktadır. İkinci kullanımda ise bağlaçların kullanıldığı yapı bölünmeden Y sonrasına getirildiği için bu kullanımda ikili bağlaçların bir öbek oluşturduğunu varsayarak bu tip kullanımları devrik cümle saydık, zaten bu tip kullanımların sayısı çok azdır. Üçüncü tip kullanımlara geldiğimizde bu tip kullanımlarda nasıl bir değerlendirme yapmak gerektiği konusunda kararsız kaldık. Bu kullanımlarda grubun bir kısmı Y'den önce, bir kısmı da Y'den sonra yer almıştır. Y sonrasında yer alan bölüm Y öncesine de taşınabilmektedir, ancak bu taşınma işlemi gerçekleşmeden Y sonrasında kalan bölümün Y'si eksiltilmiş izlenimi de oluşabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu tip kullanımların devrik mi yoksa eksiltili mi olduğuna karar vermek kolay olmuyor. Bu nedenle bu türden yapıları herhangi bir gruba dahil edemedik. Bu konuda farklı bakış açılarının geliştirilebileceğini de göz önünde bulundurarak, bu bölümde bu tür yapılarla ilgili tespitlerimize yer vermek istedik.

Yukarıdaki (*) işaretli 4 cümlede özne kişi zamirlerinden oluştuğu için eksiltili kullanıldığı varsayılan fiilin kişi eki, dolayısıyla da sonraki cümlelerin eksiltildiği varsayılan Y'sinin Ö'yü belirten kişi eki değişiyor. Ö'sü farklı kişi zamirlerinden oluşan bu tür cümlelerde, devriklikten ziyade eksiltiden söz etmek daha yerinde görünüyor.

1.2.1.7. Yükleminin Türü Bakımından Devrik Cümleler

Yükleminin türü bakımından devrik cümleleri, devrik isim ve devrik fiil cümleleri olmak üzere iki bölümde inceledik. Denemelerde devrik isim cümlesi, devrik fiil cümlelerine oranla daha az kullanılmıştır. Bu bölümde denemelerde daha az

kullanılan devrik isim cümlelerini daha ayrıntılı inceledik ve devrik isim cümlelerinin geçtiği sayfa numaralarını belirttik. Devrik fiil cümlelerinin sayısını ise, toplam devrik cümleden devrik isim cümlesinin sayısını çıkararak belirledik.

1.2.1.7.1.Devrik İsim Cümleleri

İsim cümlelerinin devrik kullanımı fiil cümlelerine oranla daha azdır. Denemelerde 1430 isim cümlesi devrik kullanılmıştır. Devrik isim cümleleri arasında Y'si var / yok kelimelerinden oluşan isim cümlelerinin sayısı azımsanmayacak kadar çok olduğu için burada devrik isim cümlelerini var / yok yüklemli devrik isim cümleleri ve diğer isim cümleleri olmak üzere iki bölümde değerlendirmeyi uygun gördük.

1.2.1.7.1.1. Var / Yok Yüklemli Devrik İsim Cümleleri

Denemelerde 414 devrik isim cümlesinin Y'si *var* / *yok* kelimelerinden oluşmaktadır. *Var* / *yok* yüklemli devrik isim cümlelerini Y'den sonra en çok getirilen ögeye göre sınıflandırdık.

1.2.1.7.1.1.1. Var / Yok + DT Diziliminden Oluşanlar

Var / *yok* Y'li devrik isim cümlelerinde Y'den sonra en fazla getirilen cümle ögesi DT'dir. *Var* / *yok* yüklemelerinden sonra getirilen DT'lerin çoğunluğu kalma / bulunma (-da/-de) durumundan oluşmaktadır. *Var* / *yok* yüklemelerinden sonra getirilen DT'ler de metin bağlamı içinde daha çok eski bilgi taşıyan bilgi birimleri olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda işaret ve kişi zamirlerinin tek başına ya da bir tamlama içerisinde DT olarak kullanıldığını görmekteyiz.

1.2.1.7.1.1.1.1. Kalma Durumundan Oluşan DT'lerin Kullanıldığı Devrik Cümleler

171 cümlede DT, ismin kalma durumundan oluşmaktadır.

İlimlilerin beğenisi, sizin anlıyacağınız zevki, -sel, -sal ekini götürmüyormuş, onu duydular mı, kulakları tırmalanıyormuş, toplumsal, ya da toplumsal diyemezlermiş, görürsünüz, yakında toplumî diyecekler, *-î'nin güzelliği var mı -sel'de -sal'da?* (GG/SS, 231)

Bilirsiniz, bu ülkede birçok kişiler vardır, *bir bölgeden oldukları için bir dayanışma vardır aralarında.* (D/SA, 139)

Duramaz, *süs yoktur devrimde.* (KD/A, 150)

Yapılacak iş mi yok dünyada? (OM/PC, 40)

Şimdiki ozanlarımızın çoğu ise bilmiyorlarmış bunu, *yirminci yüzyıl aydınlık dörütmenlerinin yaşayışları yokmuş onlarda* da onun için. (Der, 332)

Elbette, ötekenden üstündür bu beyit, *onun kusurları yoktur bunda*. (OM/PC, 184)

Bir edebiyat âlemi var mı bizde? (GG/SS, 219)

GG/SS: 74, 80, 149, 155, 156, 174, 182, 187, 203, 215, 235, 253, 255, 257, 266, // KD/A: 9, 17, 27, 77, 82, 86, 93, 110, 110, 120, 124, 127, 128, 130, 137, 138, 158, 159, 163, 166, 169, // D/SA: 13, 13, 16, 16, 17, 60, 64, 68, 92, 96, 98, 101, 108, 121, 135, 152, 157, 163, 173, 174, 180, // OM/PC: 18, 23, 34, 35, 44, 48, 51, 52, 53, 54, 63, 69, 72, 75, 77, 83, 84, 85, 86, 90, 90, 95, 116, 119, 121, 122, 127, 130, 132, 137, 137, 137, 138, 140, 145, 145, 146, 147, 150, 151, 162, 163, 164, 167, 183, 183, 214, 215, 217, 218, 218, 219, 240, 252, 257, 272, // Der: 30, 32, 47, 47, 61, 67, 94, 97, 116, 125, 125, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 142, 147, 161, 161, 167, 167, 169, 171, 173, 176, 220, 223, 232, 258, 264, 273, 275, 279, 281, 281, 282, 282, 283, 284, 285, 290, 292, 300, 305, 311, 316, 331, 345, 349.

1.2.1.7.1.1.2. Yönelme durumundan oluşan DT’lerin kullanıldığı devrik cümleler

20 cümlede DT, ismin yönelme durumundan oluşmaktadır.

Bazıları: “Doğuştan güzelin ne ihtiyacı *var süse*?” derler, öyle düşünmem ben. (OM/PC, 178)

Çoğumuz yapıyoruz bunu, bir vurgunluğumuz *var birtakım yabancı tilciklere*, [...] (Der, 282)

Saygısı *yokmuş benim düşünülerime, kanılarıma*. (OM/PC, 240)

Saygım *yoktur öyle şairlere*. (KD/A, 77)

Vakıt mı *var mısra anmağa*? (GG/SS, 93)

Ne hakkımız *var ona “Sus, sen anlamazsın!” demeğe*? (Der, 278)

Üzdü beni ölümü, saygılı bir hayranlığım *vardı ona*, [...] (KD/A, 112)

Kalkıp da korkuyu türlü türlü ayırmışlar, ne lüzum *vardı buna*? (OM/PC, 39)

Aşağıdaki *var / yok*’lu cümlelerde *var / yok*’tan önce fiilimsilerden -özellikle de sıfat-fiillilerden- oluşan bir kelime veya kelime grubunun Ö olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu kullanımlar, *var / yok*’tan sonra gelen yönelmeli DT’nin fiilimsi grubuna bağlı olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Bu tip kullanımlarda yönelmeli DT’nin *var / yok*’la bağlantısı olduğu kadar fiilimsi grubunun fiiliyle de bağlantısı vardır. Biz bu noktada bir tercih yapmak zorunda kaldık, bu tip kullanımlardaki yönelmeli DT’lerin *var / yok* yüklemlerine bağlı olduğunu varsaydık. Bu cümlelerdeki yönelmeli DT’ler sıfat-fiile bağlı olarak da düşünülebiliyor, ancak sıfat-fiilin yerine fiilimsi dışında başka bir kelime getirdiğimizde yönelmeli DT’nin *var / yok* Y’leri ile bağlantısının daha net olduğunu gördük. Örneğin aşağıdaki cümlelerden

ilk ikisinde sıfat-fiil yerine altı çizili kelimeleri getirdiğimizde yönelmeli DT'nin var / yok Y'leri ile bağlantısının daha güçlü olduğunu gördük: Gene sözüm yok Bay Orhan Hançerlioğlu'na. (D/SA, 101) / Ondan önce bir itirazım var size. (OM/PC, 159)

Gene *bir diyeceğim yok Bay Orhan Hançerlioğlu'na*. (D/SA, 101)

Ondan önce *bir diyeceğim var size*. (OM/PC, 159)

Şimdilik *başka diyeceklerim var Bay Oktay Akbal'a*. (Der, 282)

Sanat toplum içindir, peki, *bir diyeceğim yok buna*. (Der, 293)

Diyeceğim yok buna, öylelerinin bulunduğunu yadsımıyorum (inkâr etmiyorum) (OM/PC, 261)

Dil Kurumu'nun öne sürdüğü tilcikleri gücün kullanacaksınız diyen var mı size? (D/SA, 34)

Yazısını ilginç buldum, ama *diyeceklerim var kendisine*. (Der, 194)

Bir diyeceğim yok onlara. (KD/A, 168)

Yazarlarımızın, düşünceli firenkçeyle yoğrulmuş gibi süs vermeleri var kendilerine, dayanabilerseniz dayanın! (OM/PC, 266)

İyi, *bir diyeceğimiz yok ona*, niçin kendisi “dil mimarları, sanatkâr yazarlar yapabilir” diyor, [...] (Der, 136)

Monsieur Paul Leautaud anlamadığı şairlere hayran olmuyor, *bir diyeceğimiz yok buna*, ama başkasının da hayran olmasına izin vermiyor, buna hakkı yok. (D/SA, 64)

- [...] Biliyorum, *soracakların vardır bana*, ama sen bana onları sormadan ben sana bir şey sorayım. (OM/PC, 211)

1.2.1.7.1.1.1.3. Çıkma durumundan oluşan DT'lerin kullanıldığı devrik cümleler

4 cümlede DT, çıkma durumundan oluşmaktadır. Bu cümlelerden “*Çok umudum var Memet Fuat'tan*” cümlesindeki DT, *Memet Fuat'tan / çok umudum* şeklinde ve “*Hem gerçekten beğenmeni isteyen mi var senden?*” cümlesindeki DT ise *senden / isteyen* şeklinde sıfat-fiile bağlı bir unsur olarak da düşünülebilir.

Çok umudum var Memet Fuat'tan, günden güne ilerleyeceğini umuyorum. (Der, 110)

Şu fark var onlardan: Nedim'in beyti de, Valery'nin şiiri de kapalıdır, ilk okunuştta kavranılmaz. (OM/PC, 161)

Hem gerçekten beğenmeni isteyen mi var senden? (GG/SS, 90)

-[...] *Hani bir söz vardı eskiden*: “Beşikten sine dek bilim isteyin.” (OM/PC, 227)

1.2.1.7.1.1.2. Var / yok + Ö Diziliminden Oluşanlar:

Aşağıdaki 38 cümlede var / yok yüklemlerinden sonra Ö gelmiştir.

Vardır / sizin istediğiniz gibi kişiler, bir şiiri, bir kitabı okurlar, içinde ne varsa onu anlatırlar, değer yargısına özenmezler. (Der, 57)

Yalnız varlıklı kimseler, baylar (zenginler) arasında değil, yoksullar, işçiler arasında da *vardır / böyleleri*. (OM/PC, 247)

[Ayrac arasında ünlem noktasını, şu (!) imini neden kullanıyor?] Yazısında dört yerde *var/ bu*. (Der, 278)

Yoktur / o, ne aşk vardır, ne seven, ne de sevilen; yalnızlıktan başka bir şey yoktur insan oğlu için. (OM/PC, 36)

Anlıyorum Bay Vedat Günyol'un değişmesini, belki gerçekten *yok bile / o değişme*. (D/SA, 183)

GG/SS: 94, 102, 110, 140, 169, 171, 214, 215, 215, 250, // KD/A: 56, 63, 124, // D/SA: 23, 40, 133, 133, 135, 142, // OM/PC: 30, 36, 38, 47, 85, 129, 169, 213, 219, 235, 239, // Der: 126, 187, 201.

1.2.1.7.1.1.3. Var / yok + Öpar Diziliminden Oluşanlar

Aşağıdaki *var / yok*'lu devrik isim cümlelerinde yüklem çoğunlukla devrik bir kelime grubunun içinde yer almıştır. Bu cümlelerdeki devrik kelime gruplarını ise daha çok devrik belirtili isim tamlaması ve devrik zamir tamlaması oluşturmaktadır (bk. 1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği). 105 cümlede *var / yok* yüklemeleri, Ö'nün içinde yer almıştır.

Montaigne'inkine benzer bir düşüncü / var / Bay Mansur Tekin'in, bunun için olacak , çok sevdim onun yazısını. (Der, 345)

Başka tehlikesi de/ vardır / İstanbul'u yermenin. (KD/A, 87)

Şimdi kimsenin uğraştığı / yok / onunla. (Der, 127)

Şairlere yakışabilir, ama *gerçekte bir temeli / yok / o sözün*. (OM/PC, 99)

Küçük değerlere bakmakla yitirecek vaktimiz / yok / bizim, sizin hiç olmasın. (D/SA, 129)

GG/SS: 66, 98, 169, 180, 181, 183, 233, 234, 249, 253, // KD/A: 11, 48, 58, 85, 88, 89, 91, 107, 109, 121, 128, 147, // D/SA: 11, 15, 27, 36, 48, 87, 95, 96, 99, 101, 108, 117, 130, 142, 155, 172, 177, // OM/PC: 11, 31, 37, 44, 53, 59, 68, 71, 71, 83, 93, 95, 104, 111, 116, 120, 125, 126, 129, 134, 137, 139, 143, 149, 151, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 181, 184, 186, 189, 213, 233, 250, // Der: 8, 65, 84, 123, 127, 147, 148, 157, 165, 183, 210, 212, 222, 222, 222, 242, 243, 256, 285, 304, 331, 336, 348.

1.2.1.7.1.1.4. Var / yok + ZT diziliminden oluşanlar

Aşağıdaki *var / yok*'lu devrik isim cümlelerinde yüklemden sonra çoğunlukla “*elbette, belki, sanki, doğrusu, işte, bugün, şimdi*” gibi tür olarak zarf olan kelimelerin, eşitlik ekinin “*ben*” zamirine eklenmiş şekli olan “*bence*” kelimesinin ve çok az sayıda edat grubunun ZT olarak kullanıldığını görmekteyiz. 36 cümlede ZT, *var / yok* yükleminden sonra gelmiştir.

Dörütün ereği (sanatın gayesi) güzellikler yaratmaktır demenin bir gülünçlüğü vardır / doğrusu. (D/SA, 122)

Bu acunun bir özü, anlamı yoktur / belki, nedense var oluvermiştir de, gene nedense yitip gidecektir. (D/SA, 141)

Bir sebebi vardır / elbette... (D/SA, 76)

Onda soy yazarların hali var / bence. (Der, 139)

Kendinizi bulacağınız konular yok mu / sanki? (GG/SS, 154)

Bir Abdülhak Hâmit'in, bir Recaizâde Ekrem Bey'in, daha bilmem kimlerin eşi mi varmış / şimdi? (OM/PC, 155)

Benim yazdıklarımı okumayı buyuran bir yasa yok / benim bildiğime göre. (Der, 235)

Bende şairlik yok/ işte, [...] (KD/A, 18)

Yoktur o, ne aşk vardır, ne seven, ne de sevilen; yalnızlıktan başka bir şey yoktur / insan oğlu için. (OM/PC, 36)

GG/SS: 158, 178, 186, // KD/A: 93, 102, 143, 158, // D/SA: 50, 76, 133, 163, // OM/PC: 52, 55, 58, 66, 81, 81, 127, 150, 189, 207, 221, // Der: 29, 58, 121, 125, 212.

1.2.1.7.1.1.5. Var / yok + BT diziliminden oluşanlar:

Var / yok'lu devrik isim cümlelerinde en az devrik kullanılan öge, BT'dir. Aşağıdaki *var/ yok*'lu 10 devrik isim cümlesinde, bir örnek dışında, BT olarak seslenme ve hitapların kullanıldığını görmekteyiz.

“Ne demek? biz *yok muyuz / yani?*” derlerse... (GG/SS, 93)

Bilginlere saygım vardır, / Bay Cahit Tanyol, ama öyledir diye bilginlik takınan her kişiye saygı gösteremem. (KD/A, 165)

Hastalığın da kendine göre iyilikleri var, / benim sevgili okurum. (OM/PC, 89)

GG/SS: 167, 196, // OM/PC: 125, 158, 165, 236, // Der: 118.

1.2.1.7.1.1.6. Diğer var / yok’lu devrik isim cümleleri

Aşağıdaki 29 cümlede, var / yok yüklemelerinden sonra iki ögenin geldiği görülmektedir.

Bizim de var / aklımız/ elbette, kimimiz Avrupalılardan da akıllı. (GG/SS, 235)

Ama şimdi yalnız öylesi mi var / ortada/ şiirin? (Der, 210)

Gurur yok mudur / sanki / Tarık’ın gönlünde? (OM/PC, 112)

Gerçekten var mı / acaba/ benim size diyeceklerim? (OM/PC, 169)

Çok şükür *yok / yeryüzünde / öyle bir adam!* (Der, 148)

[...] *gerçekten var değildir / sizin için / o.* (OM/PC, 133)

GG/SS: 22, 93, 166, // KD/A: 93, 120, 169, // D/SA: 29, 41, 70, 98, 145, 173, 177, // OM/PC: 45, 96, 183, 211, 214, 225, 226, 239, 239, // Der: 215.

Aşağıdaki cümlede ise yüklemden sonra üç öge getirilmiştir.

Yok mu / dünyada / dizgi yanlış olmayan kitaplar, / dergiler? (OM/PC, 105)

1.2.1.7.1.2. Diğer Devrik İsim cümleleri

1016 devrik isim cümlesinin yüklemi, var / yok kelimeleri dışında, isim soylu bir kelime veya kelime grubundan oluşmaktadır.

Doğrusu / çirkindi / o sözler, çirkindi ya, *dövüş / bu*, elbette sövüşmesi de olur diyorduk... (KD/A, 24)

Doğru / bence de / Bay Nevzat Hotka’nın dedikleri, doğru ya, önce dil üzerinde biraz duralım. (Der, 286)

Duruk bir toplumun yetiştirdiği bir kişidir / o, herkesin düşündüğünden başka bir şey düşünmez, [...] (KD/A, 58)

Bu şiirlerde gelenekten sıyrılmanın nerede olduğunu siz, ben göremesek bile kabul etmeliyiz, *büyük bilgindir / Bay Sabahattin Eyupoğlu*, ne dediğini bilir elbette. (Der, 64)

Sürüye karışmış uyuz bir koyunum / sanki, parmaklarını dikip öyle gösterdiler beni. (OM/PC, 238)

-[...] Siz de Remy de Gourmont’dan ne kadar uzaklaşmağa çalışsanız gene büsbütün ayrılamazsınız, *odur / sizin ilk mayanız.* (GG/SS, 166)

Böyledir / kişioğlunun alın yazısı: [...] (GG/SS, 249)

Ama *bu değil / o sözün manası.* (D/SA, 87)

Kınamayın sayrıları bencillikleri yüzünden, *bir suç değildir / onlarınki...* (OM/PC, 259)

Doğrusunu söyleyeyim, *kurnaz değildir / o, // iyi bir çocuktü / eskiden*, gene de, öyle sanırım, iyi bir adamdır. (D/SA, 14)

Boş / bütün bu sözler, yaşamadı işte... (GG/SS, 203)

Gerçek yenilik / budur / işte. (Der, 348)

Hepsi de / lakırdı değil midir / bunların? (OM/PC, 169)

Bence, / imrenilecek bir hal değildir / bu. (Der, 73)

Nedir / yeni ozanlarımızı eskilerden, dünkülerden ayıran başlıca nitelikler? (D/SA, 89)

GG/SS: 21, 32, 33, 34, 66, 70, 74, 75, 75, 75, 78, 79, 80, 80, 81, 81, 85, 89, 90, 90, 90, 90, 91, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 96, 96, 98, 99, 103, 103, 106, 107, 110, 111, 111, 111, 113, 117, 117, 117, 118, 126, 127, 129, 130, 130, 130, 131, 133, 134, 134, 134, 135, 135, 135, 136, 136, 137, 140, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 149, 150, 153, 154, 154, 155, 156, 156, 157, 157, 158, 158, 166, 167, 167, 168, 168, 169, 170, 170, 170, 172, 173, 173, 179, 183, 186, 187, 189, 190, 192, 192, 192, 194, 194, 195, 195, 196, 198, 198, 210, 201, 202, 214, 214, 214, 216, 216, 217, 217, 217, 220, 220, 220, 223, 227, 228, 229, 229, 230, 230, 231, 231, 232, 233, 233, 234, 234, 235, 235, 235, 235, 235, 237, 237, 238, 241, 249, 249, 251, 254, 254, 255, 255, 255, 255, 256, 256, 257, 257, 258, 258, 258, 258, 258, 259, 260, 260, 260, 261, 262, 262, 265, 266, 267.

KD/A: 11, 12, 16, 16, 17, 17, 18, 18, 19, 20, 20, 20, 21, 21, 25, 27, 34, 36, 44, 48, 50, 50, 55, 55, 56, 58, 59, 61, 73, 73, 73, 74, 74, 74, 74, 75, 75, 76, 76, 77, 77, 77, 77, 78, 78, 78, 78, 78, 80, 81, 82, 84, 85, 85, 85, 85, 86, 86, 87, 87, 88, 89, 89, 89, 90, 92, 95, 96, 97, 97, 98, 101, 105, 109, 109, 111, 112, 112, 113, 113, 117, 117, 118, 121, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 127, 128, 130, 130, 130, 130, 131, 134, 134, 134, 134, 135, 135, 136, 136, 138, 138, 139, 140, 140, 140, 141, 142, 142, 143, 144, 147, 147, 148, 148, 148, 149, 150, 151, 154, 154, 155, 155, 155, 155, 155, 155, 155, 156, 156, 156, 158, 158, 160, 163, 164, 164, 166, 167, 167, 167, 168, 168, 169, 170, 170, 172, 173, 174.

D/SA: 11, 11, 13, 13, 13, 14, 15, 16, 16, 16, 16, 17, 17, 18, 19, 23, 27, 31, 32, 35, 36, 37, 40, 43, 45, 48, 49, 52, 52, 55, 55, 58, 59, 63, 65, 65, 66, 66, 67, 69, 69, 76, 80, 84, 84, 86, 86, 86, 90, 92, 93, 93, 97, 98, 98, 104, 107, 108, 108, 108, 110, 111, 113, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 117, 117, 120, 120, 121, 121, 122, 123, 127, 127, 127, 128, 129, 129, 132, 132, 132, 132, 135, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 140, 140, 141, 142, 142, 144, 145, 152, 152, 154, 154, 156, 157, 160, 160, 161, 161, 161, 161, 165, 165, 167, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 170, 170, 171, 172, 172, 172, 172, 173, 173, 175, 176, 177, 177, 178, 180, 180, 181, 181, 183, 184.

OM/PC: 9, 13, 13, 21, 22, 23, 24, 24, 24, 25, 29, 29, 29, 29, 30, 31, 33, 34, 34, 35, 35, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 47, 48, 49, 51, 51, 52, 57, 60, 60, 61, 63, 63, 65, 66, 66, 66, 66, 70, 70, 70, 70, 71, 71, 76, 76, 77, 78, 78, 78, 79, 79, 79, 79, 80, 80, 81, 83, 84, 84, 88, 88, 90, 90, 93, 93, 93, 94, 95, 95, 96, 97, 97, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 202, 103, 104, 106, 106, 109, 109, 109, 110, 110, 111, 111, 112, 112, 114, 114, 114, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 117, 117, 118, 119, 121, 122, 122, 124, 125, 125, 126, 128, 128, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 131, 134, 134, 134, 134, 135, 136, 136, 136, 137, 137, 140, 140, 140, 141, 141, 141, 143, 144, 145, 145, 149, 150, 150, 151, 151,

151, 151, 152, 152, 154, 154, 154, 155, 155, 156, 159, 159, 159, 160, 160, 163, 164, 164, 165, 165, 165, 165, 165, 166, 166, 166, 166, 167, 169, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 172, 173, 173, 174, 174, 175, 176, 176, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 178, 179, 179, 179, 179, 179, 182, 182, 182, 182, 183, 184, 186, 186, 187, 187, 188, 188, 188, 188, 188, 188, 189, 189, 190, 190, 192, 194, 194, 194, 195, 199, 199, 200, 200, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 205, 206, 206, 209, 209, 210, 210, 210, 211, 211, 212, 212, 212, 213, 213, 214, 216, 216, 217, 220, 221, 222, 222, 222, 224, 226, 226, 227, 227, 230, 230, 230, 230, 230, 230, 232, 234, 234, 235, 235, 237, 237, 238, 238, 244, 244, 245, 246, 246, 246, 247, 248, 251, 252, 252, 253, 254, 254, 256, 259, 259, 260, 264, 264, 264, 265, 266, 268, 269, 271, 275, 275, 280, 280.

Der: 10, 10, 14, 26, 29, 32, 34, 36, 36, 38, 44, 45, 47, 49, 51, 53, 53, 55, 55, 57, 57, 61, 61, 63, 66, 69, 72, 74, 75, 79, 80, 82, 85, 87, 88, 90, 91, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 101, 106, 109, 109, 110, 111, 113, 113, 114, 114, 116, 116, 117, 121, 121, 123, 124, 124, 125, 126, 126, 126, 127, 127, 128, 128, 128, 130, 130, 131, 134, 134, 135, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 146, 150, 150, 151, 151, 155, 156, 160, 161, 161, 162, 169, 170, 170, 171, 173, 175, 176, 177, 183, 183, 183, 184, 185, 191, 192, 195, 202, 204, 204, 208, 218, 218, 219, 220, 221, 221, 222, 223, 225, 233, 236, 241, 241, 244, 244, 248, 256, 256, 257, 263, 264, 265, 267, 269, 272, 273, 274, 274, 274, 277, 277, 278, 280, 281, 281, 282, 283, 286, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 298, 299, 301, 301, 302, 309, 310, 314, 314, 315, 316, 323, 324, 325, 332, 334, 336, 343, 345, 346, 349, 349, 350, 350, 354, 354, 355, 356, 362, 363, 365.

1.2.1.7.2. Devrik Fiil Cümleleri

Denemelerde 5307 fiil cümlesi devrik kullanılmıştır. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

Sorsun / Bay Memet Fuat / kitapçılara, / son kırk yılın belki en güzel romanları olan Ankara, Yaban, Panaroma şimdi de çok aranıyor mu? (Der, 257)

Bilirim / ben / Necati Cumalı'ya, kitabında benim en çok o sözü beğenmiş olmama kızmış olabilir. (OM/PC, 148)

Dağ taş / şair kesilmiş / sanki, her gün de yenileri yetişiyor. (OM/PC, 154)

Gelenekten ayrılmakla, dünden kalanı değiştirip yerine günün gerektirdiğini koymakla / yıkılmaz / bir toplum, / yaşama gücünü göstermiş olur. (OM/PC, 264)

Eskiye / söyler / yaşlılar, / hem öyle kulak dolgunluğuyla değil, görmüşler, kendi gözleriyle görmüşler de onun için söylerler. (D/SA, 130)

Daha iyisi mi sizi zahmete sokmayayım, / *yazıvereyim / buraya / o şiiri,* / bir iki dizgi yanlış da vardı, belki bu sefer onlar da düzelir: (OM/PC, 144)

Çocukluğumda okulda yetişmedim, ders dinlemedim, öğrendiklerimi kendi kendime öğrendim, bundan olacak, / *pek / kavrayamam / dinlediğimi,* / ille kâğıt üzerinde göreceğim. (D/SA, 144)

Peki, siz büyüsunuz, çok üstün değerleriniz var, *ben de / inkâr edecek değilim / onları.* (KD/A, 94)

Yalnız, davalı bir roman yazmağa kalktınız mı, anlattığınız olayların, kişilerin gerçeğe uyması gerektir, *eşi az görülür kimseler / koyamazsınız / o romanlara*. (Der, 164)

Hakları da var, o edebiyat bizim şimdiki yaşayışımıza uymaz, bizim bugünkü görüşlerimize aykırıdır, onu gücün yaşatamazsınız, kapatacaksınız, *kendi kendine / kapanacak / o*. (GG/SS, 268)

Fuzuli'yi, Nedim'i okurken güzellikle karşılaşacaklarını biliyorlar, *herkes / öyle / söylemiş / kendilerine*, okuldayken öğretmenleri de belletmişler. (GG/SS, 204)

Çok severim "sözden söze" demegi, / yakışıyor da benim konuşmalarına, söyleyişlerime. (KD/A, 167)

İyisi mi, / böyle büyük işler / beklemeyin / eleştirmeciden, // sizi tanıtmasını, / ünlü bir yazar olmanızı sağlamasını / dilemeyin / ondan. (KD/A, 95)

Bilmem / ben / kitap saklamasını, onun için de bir gün gelir, içimde böyle bir özlem duyarak üzülürüm. (D/SA, 116)

Elbette / sevmişsinizdir / ömrünüzde, // ne / dediniz / sevginizi, aşkınızı anladığınız gün? (OM/PC, 85)

1.2.1.8. Yükleminin Yeri Bakımından Devrik Cümleler

Yükleminin yeri bakımından devrik cümleleri, Y'nin cümlelerin başında ya da ortasında yer almasına göre iki bölümde inceledik. Y'si cümle başında ya da ortasında olan cümleleri de, isim ya da fiil cümlesi olmasına göre ikiye ayırdık.

1.2.1.8.1. Y'si Cümle Başında Olan Devrik Cümleler

2599 devrik cümlelerin Y'si cümle başında kullanılmıştır.

1.2.1.8.1.1. Y'si Cümle Başında Olan Devrik İsim Cümleleri

728 isim cümlesinde Y cümle başında yer almıştır.

Zordur / bu soruyu cevaplandırmak. (GG/SS, 216)

Kendi kendine yeter bir edebiyat değildir / bizim Divan şiirimiz. (GG/SS, 255)

Kolay mı / divanları baştan aşağı okumak? (KD/A, 82)

Bir çeşit deliliktir / onunki; insanın ne idüğünü delillere bakıp da mı anlayacağız? (KD/A, 16)

Şöyle böyle bir söz değildir / bu. (D/SA, 116)

Değerimi bilirim, büsbütün bir hiç değilim, ama *yarına kalacak bir değer değildir / benimki*. (D/SA, 127)

Dikkat edin, *çok azdır / İstanbul'da öyle insan*. (OM/PC, 122)

Yok mu / dünyada dizgi yanlış bulunmayan kitaplar, / dergiler? (OM/PC, 105)

Doğru / bence de / Bay Nevzat Hatko'nun dedikleri, doğru ya, önce dili üzerinde biraz duralım. (Der, 286)

Budur / anlamı o deyim... (Der, 267)

GG/SS: 21, 33, 66, 70, 74, 74, 75, 75, 75, 79, 80, 80, 81, 85, 89, 90, 90, 91, 93, 93, 93, 94, 94, 95, 95, 95, 96, 98, 99, 103, 107, 110, 111, 111, 111, 117, 117, 117, 126, 127, 129, 130, 130, 133, 134, 134, 135, 135, 136, 140, 142, 143, 145, 148, 149, 149, 150, 153, 154, 156, 156, 157, 157, 158, 158, 166, 166, 167, 167, 167, 168, 169, 169, 170, 170, 170, 173, 173, 179, 183, 186, 189, 192, 194, 194, 195, 195, 198, 198, 202, 203, 210, 214, 214, 214, 214, 215, 216, 217, 217, 217, 220, 220, 220, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 234, 235, 235, 235, 237, 237, 241, 249, 249, 249, 250, 251, 254, 254, 255, 255, 255, 257, 257, 258, 258, 258, 258, 258, 260, 261, 262, 262, 265, 266, 267.

KD/A: 11, 16, 17, 17, 18, 18, 20, 20, 20, 21, 24, 25, 34, 36, 48, 50, 50, 55, 56, 58, 58, 61, 63, 73, 73, 74, 74, 74, 75, 75, 77, 77, 77, 78, 78, 78, 80, 81, 84, 85, 85, 86, 87, 87, 88, 89, 89, 90, 93, 95, 96, 97, 97, 98, 101, 105, 109, 109, 112, 113, 113, 117, 117, 120, 121, 122, 123, 123, 123, 127, 130, 130, 130, 131, 134, 134, 135, 135, 136, 138, 139, 140, 140, 140, 141, 142, 143, 144, 147, 147, 148, 148, 148, 151, 154, 154, 155, 155, 155, 155, 156, 156, 156, 158, 158, 160, 166, 167, 167, 167, 168, 170, 172, 173, 174.

D/SA: 11, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 15, 16, 16, 17, 17, 18, 19, 23, 27, 31, 32, 35, 36, 40, 40, 49, 52, 55, 58, 59, 59, 63, 65, 65, 66, 66, 67, 69, 69, 74, 84, 86, 89, 90, 93, 97, 98, 98, 99, 104, 107, 108, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 117, 117, 117, 120, 120, 121, 121, 122, 123, 127, 128, 129, 129, 132, 132, 132, 135, 138, 138, 138, 139, 140, 140, 141, 142, 142, 144, 145, 152, 152, 154, 156, 165, 165, 167, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 172, 172, 172, 173, 173, 175, 176, 180, 181, 183.

OM/PC: 9, 13, 13, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 31, 33, 34, 34, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 39, 40, 44, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 55, 60, 63, 63, 65, 66, 66, 66, 70, 70, 70, 70, 71, 76, 78, 79, 79, 79, 80, 80, 81, 83, 84, 84, 85, 86, 88, 88, 90, 93, 94, 95, 96, 96, 97, 97, 99, 102, 106, 106, 109, 110, 110, 111, 112, 114, 114, 115, 116, 117, 117, 117, 118, 119, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 130, 130, 131, 131, 134, 134, 134, 134, 135, 136, 136, 137, 138, 140, 140, 140, 141, 141, 141, 143, 145, 149, 151, 152, 152, 154, 156, 159, 159, 159, 160, 163, 164, 165, 165, 165, 166, 166, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 170, 172, 173, 173, 174, 175, 176, 176, 177, 177, 177, 178, 178, 179, 179, 182, 182, 182, 182, 183, 186, 186, 187, 188, 188, 188, 188, 188, 188, 189, 189, 190, 190, 192, 194, 194, 194, 195, 200, 200, 200, 200, 202, 203, 205, 205, 209, 210, 210, 212, 212, 212, 216, 216, 217, 220, 221, 222, 222, 226, 226, 227, 227, 230, 230, 230, 230, 230, 232, 234, 237, 238, 238, 238, 239, 244, 244, 245, 246, 247, 251, 254, 254, 256, 259, 259, 259, 260, 264, 264, 265, 266, 268, 271, 275, 280.

Der: 10, 10, 14, 29, 32, 36, 38, 44, 45, 47, 49, 53, 57, 57, 61, 64, 69, 72, 80, 85, 87, 90, 93, 94, 109, 111, 113, 114, 114, 117, 121, 121, 125, 126, 126, 126, 127, 127, 128, 128, 128, 130, 134, 137, 138, 139, 140, 142, 148, 150, 150, 160, 162, 169, 170, 171, 177, 183, 183, 183, 184, 187, 192, 201, 202, 208, 218, 219, 221, 221, 222, 223, 225, 236, 241, 244, 244, 248, 257, 263, 265, 269, 272, 273, 274, 274, 274, 277, 277, 280, 281, 282, 292, 292, 294, 297, 298, 301, 302, 309, 310, 314, 314, 316, 324, 332, 336, 345, 349, 354, 354, 355, 363, 365.

1.2.1.8.1.2. Y'si Cümle Başında Olan Devrik Fiil Cümleleri

1871 fiil cümlesinde Y, cümle başında yer almıştır.

Sevmiyorsun / Divan şiirini, hiçbir zaman sevmemişsin. (GG/SS, 192)

Yapsınlar / bunu / şairlerimiz, / hikâyecilerimiz, bunu yapmak için de gerçekçi olsunlar. (GG/SS, 186)

Ama işte bunun için kapatmalıyız, bırakmalıyız, *unutmalıyız / o şiiri*. (KD/A, 97)

Belki öyle değil, ama ben bütün bunları görüyorum, *duyuyorum / o beyitte*. (KD/A, 83)

Uzatmadım, *çekiliverdim / aradan*. (D/SA, 121)

Okuyun / Bir Tespih Tanesi'ni, belki siz benim sevdiğimden da daha çok seversiniz. (D/SA, 109)

Alışmış / bir kere / boş kadeh sunmağa, son vereceği kadeh de elbette boş olacaktır. (OM/PC, 107)

Bakmayın / siz / o yakınmalara, / benim okurum, inanmayın. (OM/PC, 187)

Sorsun / Bay Memet Fuat / kitapçılara, son kırk yılın belki en güzel romanları olan Ankara, Yaban, Panaroma şimdi de çok aranıyor mu?.. (Der, 257)

İmam Ataç olmağa özenmedim, *sevmem / imamlığı*. (Der, 161)

GG/SS: 17, 23, 24, 29, 33, 34, 34, 34, 49, 52, 54, 66, 66, 68, 74, 75, 79, 88, 89, 90, 90, 91, 91, 92, 93, 94, 94, 95, 96, 96, 96, 96, 98, 98, 98, 99, 99, 100, 102, 102, 103, 105, 105, 106, 106, 106, 106, 106, 111, 111, 120, 120, 124, 129, 130, 131, 131, 131, 133, 134, 134, 134, 134, 134, 134, 135, 136, 136, 137, 137, 138, 138, 138, 140, 141, 142, 142, 142, 142, 142, 142, 143, 143, 143, 144, 144, 145, 145, 147, 148, 150, 150, 150, 152, 152, 152, 152, 153, 154, 155, 155, 156, 157, 157, 157, 158, 165, 166, 167, 168, 168, 169, 169, 170, 171, 171, 171, 172, 173, 173, 178, 178, 179, 179, 179, 182, 183, 183, 183, 183, 185, 185, 185, 186, 189, 192, 194, 196, 197, 198, 198, 199, 199, 199, 199, 202, 202, 202, 203, 203, 203, 203, 203, 204, 205, 205, 207, 207, 208, 213, 214, 214, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 219, 219, 220, 220, 220, 220, 221, 221, 221, 223, 223, 223, 223, 223, 225, 226, 228, 228, 228, 228, 230, 230, 230, 230, 230, 231, 231, 232, 232, 233, 233, 234, 235, 235, 235, 235, 236, 236, 237, 238, 245, 247, 247, 249, 250, 250, 253, 253, 253, 253, 254, 254, 255, 255, 256, 256, 256, 257, 257, 258, 259, 261, 263, 263, 263, 264, 264, 264, 265, 265, 266, 266, 267, 267, 267, 268, 268, 268,

KD/A: 12, 13, 14, 16, 18, 18, 19, 20, 20, 22, 22, 33, 33, 34, 43, 43, 44, 49, 55, 55, 55, 55, 55, 55, 73, 74, 74, 75, 75, 75, 75, 76, 76, 77, 77, 78, 78, 79, 80, 80, 80, 80, 80, 80, 81, 81, 81, 82, 82, 83, 83, 83, 84, 84, 85, 85, 86, 87, 87, 88, 88, 89, 89, 90, 90, 90, 90, 91, 91, 92, 92, 92, 92, 92, 92, 92, 93, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 96, 96, 97, 97, 97, 98, 98, 98, 99, 101, 101, 102, 102, 103, 104, 105, 105, 105, 105, 106, 107, 107, 109, 109, 109, 109, 109, 110, 111, 111, 111, 111, 112, 112, 113, 114, 114, 116, 117, 118, 118, 121, 122, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 124, 124, 126, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 130, 131,

OM/PC: 9, 10, 11, 11, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 14, 16, 16, 16, 17, 20, 20, 21, 21, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 26, 26, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 30, 30, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 36, 36, 36, 36, 37, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 46, 47, 49, 50, 50, 51, 51, 51, 51, 52, 52, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 55, 56, 56, 56, 56, 57, 58, 58, 58, 59, 59, 59, 59, 60, 60, 60, 61, 62, 62, 63, 63, 63, 63, 64, 64, 64, 64, 65, 65, 65, 65, 65, 65, 66, 66, 66, 66, 66, 66, 66, 66, 68, 68, 68, 69, 69, 69, 70, 70, 71, 71, 71, 71, 72, 72, 73, 73, 73, 73, 73, 73, 74, 75, 75, 76, 76, 76, 77, 77, 77, 77, 78, 78, 78, 79, 79, 79, 79, 80, 80, 81, 81, 81, 81, 81, 81, 82, 82, 82, 83, 84, 86, 86, 86, 86, 87, 87, 87, 87, 88, 88, 88, 89, 89, 89, 90, 90, 91, 91, 91, 92, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 94, 95, 95, 95, 96, 97, 97, 98, 98, 98, 99, 99, 100, 100, 101, 101, 101, 101, 101, 101, 101, 101, 103, 103, 103, 103, 103, 103, 104, 104, 104, 104, 104, 104, 104, 105, 105, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 106, 108, 108, 108, 108, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 112, 112, 112, 112, 112, 113, 114, 114, 114, 114, 115, 117, 117, 117, 117, 117, 117, 117, 118, 118, 118, 118, 118, 119, 119, 121, 121, 121, 121, 122, 122, 122, 122, 124, 125, 125, 125, 128, 128, 129, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 132, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 133, 134, 135, 135, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 139, 139, 139, 139, 140, 140, 140, 140, 140, 140, 141, 141, 141, 142, 143, 144, 144, 144, 144, 144, 144, 144, 144, 145, 147, 147, 147, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 149, 150, 150, 150, 150, 151, 151, 151, 152, 153, 154, 155, 155, 156, 156, 156, 157, 158, 159, 159, 159, 159, 159, 159, 159, 160, 160, 160, 160, 161, 162, 163, 163, 163, 163, 164, 165, 165, 165, 165, 166, 166, 167, 167, 167, 168, 169, 170, 170, 170, 170, 171, 171, 171, 171, 172, 172, 172, 173, 173, 174, 174, 174, 175, 175, 175, 175, 175, 176, 176, 177, 177, 179, 180, 181, 181, 182, 182, 182, 182, 183, 183, 183, 183, 183, 183, 185, 186, 186, 186, 186, 186, 187, 187,

187, 187, 187, 187, 187, 187, 187, 187, 189, 190, 191, 191, 191, 192, 192, 192, 193, 193, 193, 193, 194, 194, 195, 195, 199, 199, 200, 200, 200, 201, 201, 201, 202, 203, 203, 203, 204, 205, 205, 205, 206, 206, 207, 207, 207, 207, 208, 209, 209, 209, 209, 210, 210, 210, 210, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 212, 212, 212, 213, 213, 214, 214, 215, 215, 216, 216, 216, 217, 217, 217, 217, 217, 217, 217, 219, 220, 220, 220, 221, 222, 222, 222, 222, 222, 223, 223, 223, 223, 223, 223, 223, 224, 224, 224, 225, 225, 225, 226, 226, 226, 226, 226, 226, 229, 229, 230, 230, 231, 231, 232, 232, 232, 232, 233, 233, 233, 233, 233, 234, 235, 235, 235, 236, 236, 236, 236, 236, 237, 237, 237, 238, 238, 238, 239, 239, 240, 240, 240, 240, 241, 241, 242, 242, 242, 243, 243, 244, 244, 244, 244, 245, 245, 246, 246, 246, 247, 247, 247, 248, 248, 248, 249, 249, 249, 250, 250, 251, 252, 252, 253, 256, 256, 256, 256, 256, 257, 257, 257, 258, 258, 258, 259, 259, 259, 259, 259, 260, 263, 263, 263, 263, 263, 263, 263, 264, 264, 264, 264, 264, 265, 266, 266, 266, 267, 267, 267, 268, 268, 269, 270, 271, 272, 272, 274.

Der: 8, 9, 14, 15, 15, 17, 18, 19, 23, 28, 28, 31, 33, 36, 40, 40, 40, 41, 42, 47, 49, 49, 51, 51, 51, 52, 53, 54, 54, 54, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 59, 59, 62, 63, 63, 63, 63, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 73, 75, 75, 75, 77, 77, 77, 79, 79, 79, 80, 80, 80, 81, 82, 83, 84, 84, 85, 85, 86, 86, 86, 86, 86, 88, 90, 90, 92, 92, 92, 93, 93, 96, 96, 97, 97, 98, 103, 105, 105, 108, 109, 110, 111, 111, 114, 115, 115, 116, 116, 116, 117, 118, 118, 120, 120, 121, 122, 122, 122, 123, 124, 124, 124, 125, 126, 126, 127, 128, 128, 128, 130, 132, 132, 133, 134, 135, 136, 136, 138, 138, 140, 145, 146, 146, 147, 148, 148, 153, 154, 156, 156, 156, 162, 162, 162, 163, 164, 165, 165, 165, 167, 167, 169, 170, 171, 172, 172, 173, 174, 174, 174, 176, 177, 177, 177, 177, 178, 179, 184, 184, 185, 185, 185, 186, 188, 192, 193, 193, 194, 196, 198, 200, 200, 201, 201, 204, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 209, 210, 212, 212, 213, 215, 215, 215, 218, 218, 219, 220, 222, 222, 223, 225, 229, 229, 229, 229, 230, 231, 238, 238, 238, 238, 239, 242, 242, 242, 242, 243, 243, 245, 247, 247, 249, 249, 249, 250, 256, 258, 258, 258, 258, 260, 261, 262, 262, 262, 264, 267, 268, 271, 272, 272, 273, 274, 275, 277, 277, 277, 278, 278, 278, 279, 279, 280, 280, 281, 282, 282, 282, 283, 283, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 289, 290, 291, 292, 293, 293, 294, 295, 296, 296, 297, 299, 299, 299, 300, 301, 301, 301, 302, 304, 304, 307, 308, 308, 310, 311, 314, 314, 315, 316, 318, 318, 320, 320, 320, 322, 323, 323, 324, 324, 325, 325, 325, 326, 327, 327, 330, 331, 332, 334, 336, 341, 341, 342, 342, 342, 345, 346, 349, 350, 351, 353, 355, 356, 357, 359, 360, 361, 361, 362, 363.

1.2.1.8.2. Y'si Cümle Ortasında Olan Devrik Cümleler

4140 devrik cümlede Y, cümle ortasında yer almıştır.

1.2.1.8.2.1. Y'si Cümle Ortasında Olan Devrik İsim Cümleleri

704 devrik isim cümlesinde Y, cümle ortasında yer almıştır.

Edebiyat âleminde ölmezlik dediğimiz / budur / işte. (GG/SS, 131)

Kendi getirdikleri inançtan başka her şeye / kapalıdır / zevkleri. (GG/SS, 96)

Bilirim, // *alay etmek / âdettir / şairlerle.* (KD/A, 77)

Hem, bazı memleketlerde olduğu gibi, / bir gelenek değil / bizde / okumak. (KD/A, 130)

Ancak görünüşte / özgürdür / o kişi. (D/SA, 23)

Büğün / yok mu / o okullarda / edebiyat dersi? (D/SA, 29)

Yazarı bir işçi saymak / yanlışır / bence, // katlar (sınıflar) çekişmesinde işçilerin yenmesine çalışmak da asıları gereği değildir. (OM/PC, 252)

Ama, hakçası, / çekilmez şeydir / İstanbul çocuğunun kendini beğenmesi. (OM/PC, 121)

Beni tanıyan Memet Fuat'ı tanıyandan / çoktur / elbette, [...] (Der, 79)

Böyle söyleyenler de bir zamanlar / çocuk değiller miydi / acaba? (Der, 91)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 22, 32, 34, 66, 74, 78, 80, 81, 90, 90, 90, 93, 93, 93, 94, 94, 98, 102, 103, 106, 110, 113, 118, 130, 134, 135, 136, 137, 140, 146, 147, 149, 154, 154, 155, 155, 156, 158, 166, 168, 169, 171, 172, 174, 178, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 187, 190, 192, 192, 196, 196, 201, 203, 215, 215, 219, 223, 229, 230, 231, 231, 233, 233, 234, 235, 235, 235, 238, 249, 250, 253, 253, 255, 255, 256, 256, 257, 259, 260, 260, 266.

KD/A: 9, 11, 12, 17, 18, 19, 21, 24, 27, 27, 44, 48, 55, 56, 58, 59, 73, 74, 76, 76, 77, 77, 78, 78, 82, 85, 85, 85, 86, 86, 87, 88, 89, 89, 91, 92, 93, 93, 102, 107, 109, 110, 110, 111, 112, 112, 118, 120, 121, 122, 123, 123, 124, 124, 127, 128, 128, 128, 130, 134, 134, 136, 137, 138, 138, 142, 143, 147, 149, 150, 150, 155, 155, 155, 158, 158, 159, 163, 163, 164, 164, 165, 166, 168, 168, 169, 169, 169, 170.

D/SA: 11, 11, 13, 13, 15, 16, 16, 16, 16, 17, 17, 27, 34, 36, 37, 41, 43, 45, 48, 48, 50, 52, 55, 60, 64, 64, 68, 76, 76, 76, 80, 84, 86, 86, 87, 92, 92, 93, 95, 96, 96, 98, 98, 99, 101, 101, 101, 108, 108, 108, 108, 115, 117, 121, 122, 127, 129, 130, 132, 133, 133, 133, 135, 135, 137, 139, 139, 141, 142, 142, 145, 152, 154, 155, 157, 157, 163, 163, 170, 170, 171, 172, 172, 173, 173, 174, 177, 177, 177, 177, 178, 180, 180, 181, 183, 184.

OM/PC: 11, 18, 23, 24, 24, 31, 34, 35, 35, 36, 37, 37, 39, 40, 41, 44, 44, 44, 44, 45, 47, 48, 51, 51, 52, 52, 53, 53, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 66, 66, 68, 69, 70, 71, 71, 71, 72, 75, 76, 77, 77, 78, 78, 79, 81, 81, 83, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 90, 90, 93, 93, 93, 95, 95, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 103, 100, 104, 104, 109, 109, 111, 111, 112, 112, 114, 115, 116, 116, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 125, 125, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 130, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 137, 137, 137, 137, 138, 138, 139, 140, 143, 144, 145, 145, 145, 146, 147, 149, 150, 150, 150, 150, 151, 151, 151, 151, 151, 154, 154, 155, 155, 155, 159, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 164, 165, 165, 165, 166, 166, 167, 167, 169, 169, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 174, 175, 176, 177, 178, 178, 179, 179, 179, 181, 183, 183, 183, 184, 184, 184, 186, 187, 188, 189, 189, 199, 199, 201, 202, 204, 206, 206, 207, 209, 210, 211, 211, 211, 211, 213, 213, 213, 213, 214, 214, 214, 215, 217, 218, 218, 219, 219, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 230, 230, 233, 234, 235, 235, 235, 236, 237, 239, 239, 240, 240, 246, 246, 247, 248, 250, 252, 252, 253, 257, 261, 264, 266, 269, 272, 275, 280.

Der: 8, 26, 29, 30, 32, 34, 36, 47, 47, 51, 53, 55, 55, 57, 58, 61, 61, 63, 65, 66, 67, 73, 75, 82, 84, 88, 91, 92, 94, 96, 97, 97, 98, 101, 106, 109, 110, 110, 113, 116, 116, 116, 118, 121, 123, 123, 124, 124, 125, 125, 125, 125, 126, 126, 127, 127, 128, 129, 130, 131, 131, 132, 134, 135, 135, 136, 139, 142, 146, 147, 147, 148, 151, 151, 155, 156, 157, 161, 161, 161, 165, 167, 167, 169, 170, 171, 173, 173, 175,

176, 176, 183, 185, 191, 194, 195, 204, 204, 210, 210, 212, 212, 215, 218, 220, 220, 222, 222, 222, 223, 232, 233, 235, 241, 242, 243, 256, 256, 256, 258, 264, 264, 273, 275, 278, 278, 278, 279, 281, 281, 281, 282, 282, 282, 282, 283, 283, 284, 285, 285, 286, 290, 292, 293, 293, 295, 298, 299, 300, 301, 304, 305, 311, 314, 315, 316, 323, 325, 331, 331, 332, 334, 336, 343, 345, 345, 346, 348, 348, 349, 349, 350, 350, 356, 362.

1.2.1.8.2.2. Y'si Cümle Ortasında Olan Devrik Fiil Cümleleri

3436 devrik fiil cümlesinde Y, cümle ortasında yer almıştır.

Kitaplarının çoğu / eğlendirir / okuru, kimi de büyük düşüncelerle doluymuş gibi gözüktür. (GG/SS, 199)

Zamanın dışında yaşamıyorum ya! çevremdekilerin düşünceleri, duyguları nedir, *öğrenmek / isterim / elbette*. (GG/SS, 106)

Bunu söyleyemiyorsunuz, // *hemen / inansız diye / atıyorlar / sizi / aralarından*. (KD/A, 14)

Huyuları mı / değişmiştir / onların? (KD/A, 169)

Öyle ise beni dünkü gençliğim için aralarına alabilirler, *dün getirdiğim düşünceler için, / yenilikler için / çağırabilirler / dergilerine...* (D/SA, 128)

Yapamıyacağımı / anladım / o güldesteyi, anlayınca da üzuldüm. (D/SA, 171)

Bu tür sözlerle / oyalıyorlar / kendilerini, bizi de oyalamak istiyorlar. (OM/PC, 264)

İçimizde bir şey / muştular / bunu / bize. (OM/PC, 187)

Halk masallarını / bir / düşünsün / Bay Tahsin Yücel, o masalların konuları hep halkın yaşadığı çevrelerde mi geçer? (Der, 197)

Boşuna / üzmüş / kendini / Bay Halim Yağcıoğlu: Ben öyle şeylerden korkmam. (Der, 245)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 25, 28, 33, 34, 34, 49, 50, 62, 62, 66, 66, 67, 68, 70, 71, 74, 74, 74, 75, 75, 78, 79, 79, 79, 80, 80, 80, 80, 80, 80, 81, 85, 86, 89, 89, 89, 89, 89, 90, 90, 90, 90, 90, 90, 90, 90, 90, 91, 92, 92, 92, 93, 93, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 95, 96, 96, 96, 96, 96, 96, 96, 96, 96, 96, 97, 97, 98, 99, 102, 103, 106, 106, 107, 107, 107, 110, 110, 111, 117, 120, 120, 126, 133, 134, 134, 134, 134, 135, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 138, 139, 139, 140, 141, 141, 142, 142, 142, 143, 145, 145, 146, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 148, 148, 149, 149, 149, 151, 151, 152, 153, 153, 153, 153, 154, 154, 154, 155, 156, 157, 158, 165, 166, 166, 167, 167, 168, 168, 168, 169, 170, 170, 170, 170, 170, 171, 171, 171, 172, 172, 172, 172, 172, 172, 173, 173, 173, 178, 178, 178, 179, 179, 179, 179, 179, 181, 183, 183, 185, 186, 186, 186, 186, 187, 187, 187, 187, 187, 187, 187, 187, 188, 188, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 193, 193, 194, 195, 196, 196, 196, 197, 198, 198, 198, 199, 201, 201, 201, 202, 203, 203, 203, 203, 204, 205, 206, 206, 206, 207, 207, 207, 208, 208, 208, 211, 212, 212, 213, 214, 214, 214, 214, 215, 216, 217, 217, 219, 220, 220, 221, 221, 223, 224, 224, 224, 224, 224, 225, 226, 226, 226, 227, 227, 228, 228, 228, 228, 229, 229, 229, 229, 230, 230, 230, 230, 230, 231, 231, 231, 231, 231, 231, 232, 232, 232, 232, 232, 233, 233, 233,

233, 234, 234, 234, 234, 234, 234, 234, 235, 235, 235, 235, 236, 236, 237, 237, 237, 237, 238, 239, 245, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 253, 254, 254, 254, 254, 255, 255, 255, 255, 256, 256, 256, 256, 256, 257, 257, 257, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 259, 259, 259, 259, 260, 260, 260, 260, 260, 262, 263, 264, 264, 265, 265, 265, 265, 266, 266, 266, 267, 268, 268, 268, 269, 269.

KD/A: 9, 10, 12, 16, 17, 18, 18, 20, 21, 21, 21, 45, 46, 48, 50, 51, 51, 53, 53, 55, 55, 55, 56, 56, 57, 59, 60, 63, 64, 65, 73, 73, 74, 74, 74, 74, 74, 74, 74, 74, 75, 75, 75, 76, 76, 76, 77, 77, 77, 78, 78, 78, 79, 80, 80, 80, 80, 80, 81, 81, 82, 82, 82, 82, 83, 83, 85, 87, 87, 87, 87, 88, 88, 88, 88, 89, 89, 89, 90, 90, 90, 90, 90, 91, 91, 91, 91, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 95, 95, 95, 95, 95, 95, 95, 96, 96, 97, 97, 98, 98, 99, 101, 101, 101, 101, 101, 102, 102, 103, 103, 103, 105, 105, 105, 105, 105, 105, 106, 106, 106, 106, 106, 107, 107, 107, 108, 109, 109, 109, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 111, 111, 111, 111, 112, 113, 113, 113, 113, 114, 115, 117, 117, 120, 121, 122, 122, 122, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 124, 124, 124, 126, 126, 126, 127, 128, 128, 128, 128, 128, 129, 130, 130, 130, 130, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 133, 133, 133, 134, 134, 134, 134, 134, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 140, 140, 141, 141, 142, 142, 142, 143, 143, 143, 144, 144, 144, 145, 147, 147, 147, 148, 148, 148, 148, 148, 149, 150, 150, 150, 151, 154, 155, 155, 155, 155, 155, 155, 156, 156, 156, 157, 157, 157, 157, 157, 158, 158, 158, 162, 162, 163, 164, 164, 164, 166, 167, 167, 167, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 170, 170, 171, 173, 173, 173, 173, 174, 174, 174, 174.

D/SA: 11, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 13, 13, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 16, 16, 17, 17, 18, 18, 18, 18, 18, 18, 18, 19, 19, 19, 21, 25, 27, 28, 28, 29, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 38, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 42, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 45, 45, 45, 45, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 50, 50, 51, 51, 51, 53, 53, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 54, 55, 59, 64, 64, 64, 64, 65, 65, 66, 67, 67, 70, 70, 71, 72, 74, 75, 75, 75, 76, 76, 76, 78, 81, 81, 84, 85, 85, 85, 85, 85, 85, 86, 86, 87, 88, 88, 92, 92, 92, 92, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 96, 96, 96, 96, 96, 97, 97, 97, 97, 97, 97, 99, 99, 99, 100, 100, 101, 102, 102, 103, 104, 104, 105, 105, 106, 106, 106, 106, 107, 107, 107, 107, 107, 107, 108, 108, 108, 108, 109, 110, 110, 110, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 111, 111, 111, 112, 113, 113, 113, 113, 114, 114, 114, 116, 116, 116, 116, 117, 117, 118, 118, 118, 119, 120, 120, 120, 121, 121, 121, 121, 122, 123, 123, 123, 123, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 129, 129, 129, 129, 129, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 133, 133, 133, 134, 134, 134, 135, 135, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 140, 141, 143, 144, 144, 144, 144, 144, 144, 145, 145, 145, 145, 145, 146, 146, 146, 146, 146, 146, 146, 151, 151, 151, 151, 152, 152, 152, 152, 152, 152, 152, 153, 153, 153, 154, 154, 154, 154, 154, 154, 154, 155, 155, 155, 155, 155, 155, 157, 157, 157, 157, 158, 158, 158, 158, 158, 158, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 163, 164, 164, 164, 165, 166, 167, 167, 167, 167, 168, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 169, 170, 171, 171, 171, 171, 171, 171, 172, 172, 172, 172, 172, 172.

[illegible]

200, 200, 201, 201, 201, 201, 201, 201, 201, 201, 201, 201, 201, 202, 202, 202, 202, 202, 202, 202, 203, 203, 203, 203, 203, 203, 203, 203, 203, 203, 204, 204, 204, 204, 205, 205, 205, 205, 205, 206, 206, 206, 206, 207, 207, 207, 207, 208, 208, 208, 208, 208, 208, 208, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 210, 210, 210, 210, 210, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 211, 212, 212, 212, 212, 212, 212, 212, 213, 213, 213, 214, 214, 214, 214, 214, 214, 214, 214, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 216, 216, 216, 216, 217, 217, 217, 217, 217, 217, 217, 218, 218, 218, 218, 219, 219, 219, 219, 220, 220, 220, 220, 221, 221, 221, 221, 221, 221, 221, 222, 222, 222, 222, 222, 222, 222, 222, 222, 222, 223, 223, 223, 223, 224, 224, 225, 225, 225, 225, 225, 225, 225, 225, 226, 226, 226, 226, 227, 227, 227, 227, 227, 227, 228, 228, 228, 228, 228, 228, 228, 228, 229, 229, 229, 229, 229, 230, 230, 230, 231, 231, 231, 231, 231, 231, 232, 232, 232, 232, 232, 232, 232, 232, 233, 233, 233, 233, 233, 233, 233, 233, 234, 234, 234, 234, 234, 234, 234, 234, 235, 235, 235, 235, 235, 236, 236, 236, 236, 236, 236, 236, 236, 237, 237, 237, 237, 237, 238, 238, 238, 238, 239, 239, 239, 239, 239, 239, 239, 239, 239, 239, 240, 240, 240, 240, 240, 240, 240, 241, 241, 241, 241, 242, 242, 242, 242, 242, 242, 242, 243, 243, 244, 244, 244, 244, 244, 245, 245, 245, 245, 245, 245, 245, 245, 245, 245, 246, 246, 246, 246, 246, 246, 247, 247, 247, 248, 248, 248, 248, 249, 249, 249, 249, 249, 250, 250, 250, 250, 250, 250, 251, 251, 251, 253, 253, 253, 254, 254, 255, 256, 256, 256, 256, 256, 256, 256, 257, 258, 258, 259, 260, 260, 260, 260, 261, 261, 263, 263, 263, 263, 263, 263, 263, 263, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 264, 265, 265, 266, 266, 266, 266, 266, 266, 267, 267, 267, 267, 269, 270, 270, 270, 270, 270, 270, 270, 271, 271, 271, 271, 271, 271, 272, 272, 272, 273, 276.

Der: 12, 12, 13, 17, 17, 18, 20, 20, 22, 22, 25, 26, 26, 29, 29, 30, 30, 30, 32, 32, 32, 32, 33, 36, 36, 38, 39, 39, 40, 45, 45, 43, 44, 46, 47, 49, 49, 50, 51, 51, 51, 52, 53, 54, 54, 55, 56, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 57, 58, 58, 58, 58, 58, 58, 59, 60, 61, 61, 61, 62, 63, 63, 64, 64, 65, 65, 65, 65, 66, 67, 69, 69, 69, 69, 69, 71, 72, 72, 73, 73, 73, 73, 74, 74, 74, 75, 76, 76, 76, 77, 78, 79, 79, 79, 79, 80, 80, 80, 80, 80, 80, 82, 82, 82, 83, 83, 83, 85, 85, 85, 86, 86, 87, 87, 88, 88, 89, 89, 89, 89, 89, 90, 90, 91, 91, 91, 91, 91, 91, 92, 92, 92, 92, 92, 93, 93, 93, 93, 93, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 96, 96, 97, 98, 98, 98, 99, 99, 99, 99, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 101, 104, 104, 105, 105, 106, 106, 107, 108, 108, 109, 109, 109, 109, 110, 111, 112, 112, 112, 112, 112, 113, 115, 115, 115, 116, 116, 117, 117, 117, 118, 118, 118, 119, 120, 120, 120, 121, 121, 121, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 123, 124, 124, 124, 124, 124, 124, 124, 124, 124, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 126, 126, 126, 126, 126, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 128, 128, 129, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 131, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 134, 134, 134, 134, 134, 135, 135, 136, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 139, 139, 139, 139, 140, 142, 142, 142, 143, 143, 143, 143, 144, 144, 144, 145, 145, 145, 145, 146, 146, 147, 147, 147, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 149, 149, 149, 149, 149, 150, 150, 150, 150, 151, 153, 154, 154, 155, 155, 155, 156, 156, 156, 158, 160, 162, 162, 163, 163, 163, 164, 164, 165, 166, 167, 167, 167, 167, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 170, 170, 172, 172, 172, 172, 172, 173, 173, 174, 174, 175, 175, 176, 176, 177, 177, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 178, 178, 178, 179, 181, 181, 181, 181, 181, 183, 183, 183, 184, 184, 184, 184, 185, 186, 186, 186, 186, 187, 189, 190, 193, 193, 193, 193, 194, 195, 196, 197, 197, 198, 198, 198, 199, 199, 199, 199, 200, 201, 201, 201, 202, 202, 202, 202, 202, 202, 203, 203, 203, 203, 205, 206, 207, 207, 207, 208, 209, 209, 210, 210, 210, 210, 211, 211, 212, 212, 212, 212, 212, 212, 212, 213,

213, 213, 214, 214, 214, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 216, 216, 216, 217, 217, 217, 217, 218, 218, 218, 218, 218, 219, 219, 220, 220, 221, 221, 222, 222, 222, 222, 223, 223, 223, 224, 225, 225, 225, 225, 226, 226, 226, 226, 226, 226, 227, 228, 229, 229, 229, 229, 229, 230, 230, 233, 233, 234, 235, 235, 235, 236, 236, 236, 236, 236, 238, 238, 239, 239, 240, 240, 240, 241, 241, 241, 242, 242, 242, 242, 243, 243, 243, 243, 244, 244, 245, 246, 247, 247, 249, 249, 249, 250, 250, 251, 251, 252, 253, 256, 256, 256, 256, 256, 257, 257, 257, 257, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 258, 259, 259, 259, 259, 259, 259, 259, 259, 261, 261, 261, 261, 262, 264, 265, 265, 265, 265, 266, 267, 267, 268, 268, 268, 268, 268, 269, 269, 270, 271, 271, 272, 272, 273, 273, 273, 273, 273, 273, 273, 273, 273, 273, 274, 274, 274, 275, 275, 275, 275, 276, 276, 276, 277, 277, 277, 277, 278, 278, 278, 278, 279, 279, 279, 279, 279, 280, 280, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 281, 282, 282, 282, 282, 282, 282, 283, 283, 283, 283, 283, 283, 283, 283, 284, 284, 284, 284, 284, 284, 284, 285, 285, 285, 285, 286, 288, 288, 288, 288, 289, 289, 289, 289, 289, 289, 289, 289, 290, 290, 290, 290, 291, 291, 291, 291, 292, 292, 292, 293, 294, 294, 294, 295, 295, 295, 296, 296, 296, 296, 297, 297, 297, 298, 298, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 299, 300, 300, 300, 301, 301, 301, 301, 301, 301, 301, 302, 302, 302, 302, 303, 303, 303, 303, 304, 304, 306, 307, 307, 308, 308, 309, 309, 310, 310, 310, 311, 311, 314, 314, 315, 315, 315, 316, 316, 316, 316, 316, 317, 318, 318, 318, 319, 321, 323, 323, 323, 323, 323, 323, 324, 324, 324, 325, 325, 325, 325, 326, 326, 326, 326, 326, 328, 329, 330, 330, 331, 332, 332, 332, 332, 332, 333, 333, 334, 334, 334, 335, 335, 335, 335, 335, 336, 337, 337, 337, 339, 339, 340, 341, 341, 341, 341, 341, 341, 341, 342, 342, 343, 344, 344, 344, 344, 345, 345, 345, 345, 346, 347, 348, 348, 350, 351, 351, 351, 351, 352, 353, 353, 353, 353, 354, 354, 354, 354, 355, 355, 355, 355, 355, 357, 357, 357, 358, 358, 359, 359, 360, 360, 360, 361, 361, 361, 362, 362, 362, 362, 362, 362, 362, 363, 363, 363, 363, 365, 365.

1.2.1.9. Anlamları Bakımından Devrik Cümleler

Anlamları bakımından devrik cümleleri iki ana bölümde değerlendirdik. Bunlardan ilki kiplerine göre, ikincisi anlamsal içeriklerine göre devrik cümlelerdir.

1.2.1.9.1.Kiplerine Göre Devrik Cümleler

Kiplerine göre devrik cümleleri incelerken denemelerde bildirme kipinde olan devrik cümlelerin daha yoğun kullanıldığını gördük. Bu bakımdan bildirme kipinde olan devrik cümlelere göre daha az bir kullanım oranına sahip olan tasarlama kiplerine bu bölümde ayrıntılı olarak yer vermeyi uygun gördük.

1.2.1.9.1.1. Bildirme Kipinde Olan Devrik Cümleler

Denemelerdeki devrik cümlelerin daha çok geniş zaman ve şimdiki zaman kipinde kullanıldığı görülmektedir. Bunların dışında sırasıyla belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman ve birleşik çekimli kiplerde olan devrik cümle kullanımları bulunmaktadır. Yazarın fiil cümlelerinde daha çok şimdiki zamanı anlatması, genel değerlendirmeler yapması nedeniyle geniş zaman ve şimdiki zaman kipinde olan devrik

cümlelerin, isim cümlelerinde ise ek-fiilin geniş zaman çekiminin, özellikle de 3. teklik kişide +Dİr/ +DÜr bildirme ekinin, çok kullanıldığını görmekteyiz. Bildirme kipinde olan devrik fiil cümleleri, devrik isim cümlelerine oranla oldukça fazladır. Yazarın genel olarak kısa cümleler kullanması ve çekimli fiilleri arka arkaya sıralaması anlatıma hareket kazandırmıştır. Bu durum yazarın üslûbuyla ve deneme türünün özelliğiyle de ilişkilendirilebilir. Denemelerde 5807 devrik cümle, bildirme kipindedir. Bu bölümde tasarlama cümlelerine oranla oldukça fazla kullanılan devrik bildirme cümleleri için örnek vermekle yetindik.

Sevmem ahlâk sözü etmeği, / sevmem ya, / *açtım* bir kere, / daha da diyeceklerim var. (GG/SS, 263)

Atina kenti *istemiyor* Sokrates'i, / onunla övüneceğine *atıyor* onu, / öldürüyor, [...] (GG/SS, 258)

Görülüyor ki ben pek *anlaşamıyacağım* Ufuklar dergisiyle. (KD/A, 111)

Sevmemiştin o yazıyı, / iyi değildi, / tatsızdı, / Bay Esat Ahmet kalemini *kullanamıyordu* pek, / bir karışıklık, bir sıkıntı *seziliyordu* deyişinde. (KD/A, 105)

Bitirmedim Bay Günyol'un yazısı üzerine diyeceklerimi. (D/SA, 178)

Öz-türkçe sözleri şimdi göstermelik olarak kullansa / dahi / giderek *alışır* onlara, / *sever* onları. (D/SA, 85)

Pek *severim* bunu, / her aklıma gelişinde dünyalar *benim olur* sanki. (OM/PC, 34)

Oldu bir yol, / "sevgili okurum" *dedim* size, / kişi sevdiği bir şiiri sevdiklerine, sevdiğine göstermesin, / *olur mu* hiç? (OM/PC, 73)

Ozan *bilir* ne demek istediğini, / bilir de söyleyeceği duyguların, düşünülerin yeniliği güç *buldurur* ona tilciklerini. (Der, 335)

Uyak (kafiye) yeni *türemiştir* şiirde, / eskiler, Yunanlılarla Romalılar bunu bilmezlermiş, / *kaçarlarmış* bile uyaktan. (der, 292)

Önemlidir betiğin üzerinde onun adını arayışımız. (OM/PC, 247)

Şimdiye kadar ne söyledimse / hep *sizin için değil miydi* o sözler? (OM/PC, 164)

Nedir Yahya Kemal'in konuşmalarında söylediği? (GG/SS, 75)

Her düşüncedeki eksigi, yanlış arayın, / *odur* asıl kurtuluş yolu. (GG/SS, 166)

Bir Necati Cumalı'mız *vardı* bizim, / çok severdim. (D/SA, 95)

Bizimdir sevdiğimiz beyitler, şiirler, / *yüreğimizin, gönümüzün birer parçasıdır* sanki. (D/SA, 172)

Tanıdığı bir eleştirmeci *varmış* Bay Hançerlioğlu'nun, / okşayıcı, koruyucu bir deyişle *anlatıyor* onu: [...] (Der, 148)

Ama *ateşliymiş* o yazı, / ben de *hoşlanırım* ateşli yazılardan. (Der, 123)

Ancak *en büyüklerin erebildikleri bir haldir* bu. (KD/A, 85)

Değiştirmedim ben düşüncemi: / *güçtür* şiir söylemek, nesir yazmaktan çok güçtür. (KD/A, 77)

1.2.1.9.1.2. Tasarlama Kipinde Olan Devrik Cümleler

Denemelerde 932 devrik cümle tasarlama kipindedir. Tasarlama kiplerinde devrikliğine en çok rastlanan kip, emir kipidir. Bunun dışında az sayıda gereklilik ve şart kipinde olan devrik cümleye de rastlanmaktadır. İstek kipinde olan 1 devrik cümleye rastlanmıştır.

1.2.1.9.1.2.1. Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler

Denemelerde 818 devrik cümle emir kipindedir. Emir kipinde olan devrik cümleleri kişilere göre tasnif ettik. Bu cümlelerde çoğunlukla 2. çoğul kişinin devrik kullanımına rastlanmıştır. 1. çoğul kişinin kullanım oranı ikinci sırada, 1. tekil kişinin kullanım oranı üçüncü sırada yer alırken, 2. tekil ve 3. tekil ve çoğul kişilerin kullanım oranı ise diğerlerine göre daha azdır. Bu durumda devrik emir cümlelerinde yazarın sizli-bizli emir anlatımlarını tercih ettiğini görmekteyiz. Bu emir cümlelerinde 2. çoğul kişide Y'nin çoğunlukla cümlenin başında yer aldığını görmekteyiz. Burada emir cümlelerini tasnifimiz yapısal bir sınıflandırmaya dayandığı için emir cümlelerinin ayrıntılı anlam içeriklerine giremedik. Ancak emir cümlelerinin yoğun bir şekilde devrik kullanımı, bu kipin duygu değeri bakımından diğer tasarlama kiplerine göre devriklik için daha esnek bir söz dizimi yapısı oluşturduğunu, yapı ve anlamın bu dizimde daha fazla bütünleştiğini göstermektedir.

1.2.1.9.1.2.1.1. Birinci Teklik Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler:

144 cümlede emir, 1. teklik kişiye yöneliktir.

Bu kadarla *bırakmıyayım* sözümü, Keziban: [...] (GG/SS, 141)

Peki, *uyayım* ben de onlara, uyayım da ahlâk diyeyim. (GG/SS, 260)

Söyliyeğim suçumu. (KD/A, 105)

Ne yapayım ben öyle şeyleri? (KD/A, 89)

Ben de *sorayım* Bayan Halide Edip Adivar'dan; [...] (D/SA, 45)

Söyliyeim ben size ne olduğunu. (D/SA, 133)

Oldu olacak, bir beyit daha *okuyayım* Bakî'den, [...] (OM/PC, 150)

Gene bir şairin beyti ile *bitireyim* bu perişan mektubu, [...] (OM/PC, 47)

Önce bir şey *sorayım* Oktay Rifat'a: [...] (Der, 98)

Hemen *cevap vereyim* Bay Hançerlioğlu'na: (Der, 137)

GG/SS: 34, 99, 140, 153, 153, 155, 172, 193, 196, 219, 250, 253, // KD/A: 55, 80, 80, 94, 109, 110, 111, 136, 162, 163, 168, 173, // D/SA: 12, 18, 19, 40, 76, 94, 100, 102, 108, 128, 133, 136, 137, 153, 163, 163, 177, // OM/PC: 11, 13, 13, 21, 22, 23, 24, 30, 34, 40, 43, 50, 53, 66, 79, 94, 99, 104, 110, 111, 112, 132, 143, 143, 144, 150, 150, 155, 156, 169, 182, 192, 192, 210, 226, 226, 231, 243, 267, // Der: 39, 58, 61, 65, 69, 74, 76, 79, 79, 82, 87, 88, 89, 93, 100, 104, 106, 109, 117, 117, 133, 145, 146, 174, 178, 186, 190, 193, 196, 200, 203, 212, 218, 226, 229, 236, 242, 262, 267, 268, 271, 274, 275, 275, 278, 281, 286, 290, 296, 310, 315, 325, 337, 360.

1.2.1.9.1.2.1.2. İkinci Teklik Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler:

41 cümlede emir, 2. teklik kişiyedir.

A beyim! *yapıver* sözlüğünü, adına da Türk Dili Kocaman Lügati de, [...] (D/SA, 37)

Geçmişle olan bağın kopmasına gönlün katlanmıyorsa *durma* yarı yolda, ta eskiye git. (D/SA, 32)

- Öteki ülkelerde, en ileri saydığımız ülkelere *bakma*, Allı, / onlar başka... / daha doğrusu *bak* onlara, / ancak üstün-körü bakma, / bütünü ile *gör* onları. (OM/PC, 234)

Ama: "Sen şehirli insan zümresindensin, / *kapat* köy sözünü!" demeyiniz. (Der, 23)

Boynumu büktüm: - *Kıyma* bana, Keziban! dedim. (GG/SS, 136)

GG/SS: 70, 80, 138, 142, 144, 196, 249, 266, // KD/A: 171, 174, // D/SA: 31, 36, 36, 37, 56, 116, 172, 173, // OM/PC: 34, 38, 39, 54, 54, 122, 192, 205, 211, 216, 221, 223, 223, 225, 233, 237, 237, // Der: 124.

1.2.1.9.1.2.1.3. Üçüncü Teklik Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler:

105 cümlede emir 3. teklik kişiyedir.

"Okurlar *uymasın* öyle tenkitçiye!" mi diyeceksiniz? (GG/SS, 94)

Tenkitçi *kapılmasın* öyle kalp şeylere... (GG/SS, 96)

Boyuna yenilesin, *tazelesin* bilgisini. (KD/A, 132)

Yazdırtsın o kitapları, / her birinden birkaç yüz bin bastırıp ilkokul öğretmenlerine dağıtsın, / para da *almasın* onlardan. (KD/A, 132)

Dilediğince kınasın, / *küçümselesin* onları, / ben de onlardanım. (D/SA, 177)

Böyle bir uğuma (karara) varılırsa sevineceksiniz: “*Yaşasın* devlet otoritesi!” diye bağıracaksınız, [...] (D/SA, 34)

Kutlu olsun yeni yılınız, / umduğunuzdan daha üstün mutluluklar *getirsin* size. (OM/PC, 136)

Tüzesizlik kalksın, yalan yıkılsın ki güzellik düzeni *kurulabilsin* yeryüzünde. (OM/PC, 253)

Öyle ise seve seve, tepe tepe *kullansın* “ekol” sözünü, bana ne? (Der, 138)

Dilerim, *nazar değsin* şu nazar sözüne / de / Muzaffer Soysal *unutsun* onu. (Der, 140)

GG/SS: 67, 79, 90, 90, 97, 107, 133, 135, 136, 203, 207, 207, 224, 237, // KD/A: 56, 89, 144, // D/SA: 35, 43, 45, 48, 139, 154, 154, // OM/PC: 37, 47, 70, 93, 121, 121, 160, 163, 174, 185, 205, 232, 232, 242, 256, 260, // Der: 14, 22, 36, 49, 49, 63, 69, 80, 80, 82, 83, 89, 91, 93, 111, 115, 116, 122, 136, 143, 154, 165, 169, 175, 177, 177, 177, 185, 194, 197, 200, 202, 202, 207, 210, 210, 212, 219, 235, 243, 245, 257, 268, 279, 279, 282, 316, 323, 332, 337, 342, 361.

1.2.1.9.1.2.1.4. Birinci Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler:

170 cümlede emir, 1. çokluk kişiyedir. Çokluk 1. kişi kipinde olan devrik emir cümlelerinin genellikle geçiş cümlelerinde kullanıldığı görülmektedir. Bu cümlelerde bazı kullanımların kalıp cümle yapısına büründüğünü söyleyebiliriz. Denemelerde “*gelelim, duralım, bırakalım*” yüklemelerinden oluşan devrik emir cümlelerinde, “*gelelim ve duralım*” yüklemelerinde bir konuya yönelme, o konu üzerinde yoğunlaşma isteği bildirilirken; “*bırakalım*” yüklemesinde bir konudan uzaklaşma, ayrılma, o konu üzerinde durmama isteği bildirilmektedir. Burada 1. çokluk kişi emir kipinde olan devrik emir cümlelerini geçiş cümleleri ve diğer devrik emir cümleleri olmak üzere iki bölümde değerlendirmeyi uygun gördük.

1.2.1.9.1.2.1.4.1. Geçiş Cümlesi Olarak Kullanılanlar:

Bu bölümde ele aldığımız emir cümlelerinin yüklemeleri “*gelelim, duralım, bırakalım*” dan oluşmaktadır. Bunlardan en yoğun kullanılan yüklem *gelelim* yüklemidir. *Gelelim* yüklemine bağlı olan DT, yönelmeli DT’dir. *Duralım* yüklemine bağlı olan DT ise, bulunmalı DT’dir. *Bırakalım* yükleminden sonra ise DT dışında, ZT ve BliN gelebilmektedir. Geçiş cümlelerinden 38’i “*gelelim*” yükleminden; 21’i “*duralım*” yükleminden; 26’sı ise “*bırakalım*” yükleminden oluşmaktadır.

1.2.1.9.1.2.1.4.1.1. *Gelelim* Y’li Geçiş Cümleleri:

Gelelim Y’li geçiş cümlelerinde yazarın üzerinde duracağı konuya yumuşak bir geçiş yapması ve üzerinde duracağı konuya okuyucuyu hazırlaması söz konusudur. Bu tür cümleler, düz cümle yapısıyla ifade edildiklerinde, daha keskin bir ifade tarzının

oluştugu görülmektedir. Örneğin aşağıdaki cümlelerden “*Gelelim* şimdi ona. (OM/PC, 247)” cümlesindeki ifade tarzıyla, “*Şimdi ona gelelim*” veya “*Ona şimdi gelelim*” şeklindeki düz dizimlerin ifade tarzları aynı değildir.

Gelelim bizim yazarların haline... (GG/SS, 216)

Uzattık bu sözü, dayanışma üzerine söyleyeceklerim vardı, / ***gelelim*** onlara. (D/SA, 139)

Gelelim şimdi ona. (OM/PC, 247)

Gelelim devrik cümle’ye, nesirde konuşur gibilik’e. (Der, 223)

Gelelim Salkım yazarının ileri sürdüğüne: [...] (Der, 277)

GG/SS: 100 // KD/A: 55, 165 // D/SA: 15, 36, 38, // OM/PC: 23, 26, 95, 223, 259, // Der: 52, 57, 68, 75, 77, 83, 86, 92, 111, 115, 165, 170, 177, 184, 204, 218, 218, 262, 278, 281, 320, 346.

1.2.1.9.1.2.1.4.1.2. Duralım Y’li Geçiş Cümleler:

Ama ***duralım*** biraz üzerinde. (Der, 90)

Duralım Bay Oktay Rifat’ın bu sözleri üzerinde. (Der, 361)

Duralım biraz burada. (Der, 96)

Duralım burada biraz. (Der, 28)

Biraz ***duralım*** burada. (D/SA, 72)

GG/SS: 250 // D/SA: 31, 176, // OM/PC: 217, 225 // Der: 18, 40, 92, 134, 163, 184, 188, 261, 265, 272, 315.

1.2.1.9.1.2.1.4.1.3. Bırakalım Y’li Geçiş Cümleleri:

Neyse, ***bırakalım*** bunları. (Der, 75)

Yerenleri ***bırakalım*** şimdi, / övenlerden yakınayım. (D/SA, 15)

Adları ***bırakalım*** bir yana, / soyut olarak düşünelim. (OM/PC, 194)

Şimdilik ***bırakalım*** bunu da, / ne yapabiliriz, onu düşünelim. (KD/A, 132)

Bırakalım şimdi onu, / aşk şiirlerinden açtık, ***ayrılmayalım*** onlardan. (OM/PC, 147)

GG/SS: 172, // D/SA: 15, 39, 85, 145, 181, // OM/PC: 13, 26, 44, 87, 87, 103, 155, 173, 212, 217, 225, 257, // Der: 73, 123, 292.

1.2.1.9.1.2.1.4.2. Birinci Çokluk Kişi Çekiminde Olan Diğer Emir Cümleleri:

Aşağıdaki 73 devrik emir cümlesinin Y’leri farklı fiillerden oluşmaktadır.

Ama kullandığımız kelimelerin köklerini merak edenlerimiz de olurmuş, / peki sözlüklerde ***gösterelim*** o kökleri, / inciğini cinciğini gösterelim. (GG/SS, 234)

Eh! biraz **bilelim** onları / da dersiniz, peki, [...] (GG/SS, 234)

Ama iş o değil: yenmeğe **çalışalım** kendimizi, / biribirimizi çekememekten kurtulmağa çalışalım, / **unutalım** o sözü kimin yaptığını, / dilimizde öteden beri varmış gibi kullanalım, / **benimseyelim** onu. (KD/A, 158)

Yazıktır bugünün çocuklarına, / ezbere körukörüne hayran olmağa **alıştırmıyalım** onları. (KD/A, 123)

Bozmıyalım Bay Vedat Günyol gibilerin erincini... (D/SA, 177)

Batılılara benzemek isteyince, neden **ulaşamıyalım** o ereğe? (D/SA, 154)

Bir **düşünelim** kendi kendimizi: Neyiz ki biz? (OM/PC, 169)

[...] kara kaplı betiğin **karıştıralım** yıpranmış yapraklarını, / birer birer buluruz hepsini. (OM/PC, 263)

Biraz daha **okuyalım** Bay Memet Fuat'ın yazısını: [...] (der, 256)

Okurlar çoğunluğunca anlaşılacak, okurlar çoğunluğuna yaranmak için, **birakalım mı** tuttuğumuz yolu? (Der, 256)

GG/SS: 88, 142, 233, 256, 256, 256, 260 // KD/A: 82, 93, 97, 98, 123, 123, 135, 144, 109, 160, // D/SA: 35, 39, 51, 51, 85, 90, 133, 142, 172, 176, 176, 179, // OM/PC: 40, 40, 44, 59, 71, 76, 87, 87, 88, 118, 167, 167, 178, 183, 183, 200, 206, 228, 234, 234, 263, 263, // Der: 30, 72, 90, 123, 134, 145, 150, 167, 186, 214, 217, 260, 264, 268, 273, 281, 341, 341, 345, 350, 354.

1.2.1.9.1.2.1.1.5. İkinci Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler:

325 cümlede emir, 2. çokluk kişiyedir. Denemelerde 2. çokluk kişi çekiminde olan devrik emir cümlelerinin, diğer kişilere oranla daha yoğun bir şekilde devrik kullanıldığı görülmektedir. Bu cümlelerde emir 2. çokluk kişi eki olarak çoğunlukla *-ın /-in, -un / -ün* emir ekinin, 5 örnekte ise *-ınız / -iniz, -unuz / -ünüz* ekinin kullanıldığı görülmektedir. Aşağıdaki cümlelerde çoğunlukla yüklem cümlelerinin başında yer almıştır.

Hoşlananlar var ya, / **bakmayın** siz onlara, [...] (GG/SS, 183)

İnanmayın böyle şeylere! (GG/SS, 68)

Aldırmayın siz öyle sözlere. (KD/A, 140)

İyisi mi, böyle büyük işler **beklemeyin** eleştirmeciden, / sizi tanıttırmasını, ünlü bir yazar olmanızı sağlamasını **dilemeyin** ondan. (KD/A, 95)

Yaşlıları **bindirmeyin** Hindistan cevizi ağacına, / bırakın, / yaşasınlar, kendilerini bindirmeyin ya, / düşüncelerini, kanılarını, görgülerini **bindiriverin** ağaca, / iyice bir silkeleyin, / sapır sapır dökülsünler. (D/SA, 131)

[...] "Bir yazı **yazıverin** benim için" dedi. (D/SA, 14)

Kanmayın siz onların dediklerine, / **arayın** balınızı, / **kaçın** onlardan / da / beğendiğiniz bahçenin gülünü seçin. (OM/PC, 117)

Övünün, / haklı olmanızla esrikleşip, mest olup **eziniz** karşınızdakini. (OM/PC, 64)

Okuyun Oktay Rifat'ın o yazısını, [...] (Der, 97)

Bırakın böyle sözleri Bay Tahsin Gürler, / bunlar olsa olsa söylevlere yakışır. (Der, 212)

GG/SS: 23, 54, 89, 93, 94, 96, 102, 105, 105, 107, 111, 135, 157, 167, 168, 173, 173, 183, 185, 187, 188, 198, 199, 205, 217, 220, 221, 224, 228, 230, 232, 232, 255, 258, 265, 265, 268, 268, 268.

KD/A: 14, 49, 79, 81, 81, 83, 83, 84, 90, 91, 92, 92, 92, 95, 95, 95, 95, 95, 102, 107, 108, 122, 132, 152, 152, 155, 160, 164, 166.

D/SA: 14, 25, 27, 38, 39, 49, 49, 50, 54, 54, 58, 58, 59, 89, 91, 96, 109, 122, 123, 128, 128, 128, 128, 129, 129, 129, 129, 131, 131, 134, 136, 136, 137, 137, 140, 140, 163, 163, 163, 173, 177, 177, 184.

OM/PC: 11, 14, 15, 15, 16, 16, 17, 18, 18, 24, 26, 28, 29, 29, 29, 30, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 33, 33, 36, 36, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 42, 42, 42, 46, 46, 47, 51, 51, 53, 54, 54, 56, 56, 56, 56, 56, 56, 57, 58, 59, 62, 64, 66, 66, 66, 69, 69, 69, 71, 72, 72, 72, 73, 73, 73, 77, 77, 79, 82, 82, 82, 82, 87, 91, 91, 93, 95, 97, 99, 101, 104, 104, 104, 106, 108, 108, 108, 108, 113, 113, 113, 114, 117, 117, 118, 118, 118, 121, 122, 130, 131, 131, 131, 131, 135, 135, 135, 135, 135, 138, 139, 139, 139, 141, 142, 142, 144, 144, 144, 146, 148, 148, 153, 154, 154, 157, 157, 160, 160, 162, 163, 165, 168, 170, 170, 174, 174, 176, 180, 182, 187, 190, 194, 194, 194, 215, 226, 239, 240, 248, 253, 256, 256, 259, 267, 267.

Der: 8, 56, 63, 64, 67, 75, 84, 86, 86, 86, 92, 92, 96, 117, 156, 162, 164, 167, 176, 185, 213, 215, 223, 225, 229, 238, 238, 242, 249, 249, 277, 285, 289, 301, 302, 308, 308, 326, 331, 360.

1.2.1.9.1.2.1.6. Üçüncü Çokluk Kişi Emir Kipinde Olan Devrik Cümleler:

33 cümlede emir, 3. çokluk kişiyedir

Yapsınlar bunu şairlerimiz, hikâyecilerimiz, / bunu yapmak için de gerçekçi olsunlar. (GG/SS, 186)

Dalsınlar o suya, Yunanca ile Lâtincenin kurduğu o ırmağa, / **çimsinler** orada, / o sudan aldıkları yeni canla **çıksınlar** karşı kıyıya, / bunu istiyoruz. (GG/SS, 236)

Bıraksınlar o alanı... (KD/A, 104)

[...] diz çöküp de öyle **dinlesinler** onların dediklerini, / bir sözlerini bile **kaçırmassınlar** yaşlıların! (D/SA, 130)

[...] ama **bağlanmassınlar** onların yargılarına, eleştirmeciler de birer insandır, [...] (D/SA, 59)

[...] beni sevmiyenler, kendilerine “sevgili okurum” dememi istemiyenler **okumasınlar** bu yazımı, [...] (OM/PC, 52)

Boşuna **yormasınlar** çenelerini, / beni adam edemezler, [...] (OM/PC, 111)

O ozanın, bu yazarın gönderdiği yapıtını ötekilerden üstün görüyorlarsa / **çekinsinler mi** ödülü onlara vermekten? (Der, 316)

İyi ya kendileri de **uysunlar** bu dediklerine. (Der, 301)

Eleştirmeciler ne diye **uğraşınlar** bununla? (Der, 142)

GG/SS: 29, 120, 156, 179, 179, 215, 255, 264, 267, // OM/PC: 13, 175, 175, 260, // Der: 116, 116, 127, 156, 250, 257, 324.

1.2.1.9.1.2.2.Şart Kipinde Olan Devrik Cümleler:

Denemelerde 45 şart cümlesinin devrik kullanıldığını görmekteyiz. Aşağıdaki devrik şart cümleleri, şart veya dilek ifade edebilmektedir.

Ölsem de / **kurtulsam** bu ağrılardan... (GG/SS, 34)

[...] “**Hatırlamasaydım** keşke şunu!” derim. (GG/SS, 203)

Neymiş eksikliğimiz, / **söyleseler** bari... (KD/A, 16)

Avrupalı bir **öğrense** bizi, / parmağı ağzında kalacak: [...] (KD/A, 109)

Bağlı **kalsaydık** eski uygarlığımıza, / onun ürünü olan yazına bizim için gerekli bir besin diye bakabilseydik, Arap yazısını bırakıp Latin yazısını alamazdık. (D/SA, 168)

Özüne güveni olsa, gerçekten **beğense** kendini, gönenir mi değme övgüye? (D/SA, 163)

-[...] Bir **baksalar** ya geçmişe... (OM/PC, 220)

Sevmesem bunları, / saatlerce uğraşır mıyım her birinin üstünde? (OM/PC, 33)

Buysa demek istediği, / iş değişir, [...] (Der, 283)

Ne olurdu, / dilimize iyi **çevirselerdi** onun sözlerini! (Der, 147)

GG/SS: 266, // KD/A: 55, 77, 84, 96, 174, // D/SA: 85, 85, 98, 157 // OM/PC: 33, 37, 48, 66, 71, 78, 79, 116, 131, 166, 176, 183, 183, 199, 201, 212, 237, 246, 248, 264, 267, 270, // Der: 93, 136, 344.

1.2.1.9.1.2.3. Gereklilik Kipinde Olan Devrik Cümleler:

Denemelerde emir kipinden sonra en fazla devrik kullanılan tasarlama kipi gereklilik kipidir. Denemelerde gereklilik kipinde olan 68 devrik cümle tespit ettik. Bu cümlelerden 28’inde gereklilik çekiminin 1. çokluk kişisi, 15’inde 3. teklik kişisi, 5’inde 1. teklik kişisi, , 4’inde 3. çokluk kişisi kullanılmıştır. Ayrıca 3. teklik kişi çekiminde olan 16 cümle ise öznesiz kullanılmıştır.

“[...] **Silkinmeliyim** artık ondan.” (OM/PC, 171)

[...] **Yetinmeli değil miyim** onlarla? (OM/PC, 185)

Kapatmalıyız artık o edebiyatı, / büsbütün bırakmalıyız, / unutmalıyız, / **öğretmemeliyiz** çocuklarımıza. (KD/A, 97)

-[...] Biz de bir yandan onları yetiştirmeğe **bakmalıyız** bu ülkede. (OM/PC, 235)

İnsan **dedirtmeli mi** bunu kendisine? (OM/PC, 105)

Neyse! **Genç bir yazar olsa gerek** Bay Tahsin Gürler. (Der, 225)

Şairlerimiz **düşünmelidir** bunu, [...] (GG/SS, 179)

Gençler bir işi başarmak istiyorlarsa, aralarında dayanışma olmalıymış, tutmalı, / **korumalı** biribirlerini. (D/SA, 139)

“Haklı gibi görünmek” sözündeki “gibi” de bana bir tuhaf geliyor, / **kaldırmalı** o “gibi”yi. (Der, 51)

Bir kurula mı **seçtirmeli** o kitapları? (Der, 197)

GG/SS: 120, 134, 136, 143, 255. // KD/A: 18, 63, 97, 130, 131. // D/SA: 16, 94, 97, 105, 114, 131, 131, 132, 133, 133, 133, 158, 168, 168. // OM/PC: 66, 70, 125, 167, 170, 177, 195, 206, 208, 209, 209, 211, 264, 276. // Der: 32, 42, 69, 101, 118, 156, 162, 257, 258, 258, 259, 277, 282, 283, 290, 301, 309, 309, 354.

1.2.1.9.1.2.4. İstek Kipinde Olan Devrik Cümleler

Aşağıdaki cümlede 2. teklik kişi istek çekiminden oluşan istek cümlesi, devrik kullanılmıştır.

Niçin ağlıyasın, / niçin **üzülesin**, benim iki gözüm okurum? (OM/PC, 107)

1.2.1.9.2. Anlamsal İçeriklerine Göre Devrik Cümleler

1.2.1.9.2.1. Devrik Olumlu Cümleler

1.2.1.9.2.1.1. Yapıca Olumsuz Anlamca Olumlu Devrik İsim Cümleleri

Aşağıdaki cümlelerin bünyelerinde olumsuzluk unsurları bulunmasına rağmen bu cümleler olumlu cümledir. Bu cümlelerin tamamı aynı zamanda sözde soru cümlesidir. Bu durumda bu cümlelerin yapıca olumsuz görünümünün anlamca olumlulanmasını, bir bakıma soru yapısı sağlamıştır da denebilir.

Şiiri sevenler arasında da kötü yaradılışlı olanlar **yok mu** sanki? (OM/PC, 58)

-[...] Bizim aydınlarımız **yok mu** sanki? (OM/PC, 207)

Kendinizi bulacağınız konular **yok mu** sanki? (GG/SS, 154)

Gurur **yok mudur** sanki Tarık’ın gönlünde?

Edilecek **söz mü yok** başka? (GG/SS, 98)

Allı: -Bizim ökelerimiz **yok mu sanki?** dedi. (OM/PC, 221)

-[...] **Benim beğenmiyeceğim yazı mı** o, Allı? (OM/PC, 217)

Giyinip kuşanmak da **şairlik gibi, ressamlık gibi, ezgiler yapmak gibi bir sanat değil mi sanki?** (OM/PC, 177)

-Bay Fethi Naci molla da onun Aristoteles'lerini kötöleyenler **değil mi** sanki? (OM/PC, 237)

-Siz de **öyle değil misiniz** sanki? dedi. (OM/PC, 230)

-[...] Köylünün, çoğunluğun sıkıntı içinde olanı acınacak bir durumda da ağası, para kazanmış olanı **acınacak durumda değil mi** sanki? (OM/PC, 204)

1.2.1.9.2.1.2. Yapıca Olumsuz Anlamca Olumlu Devrik Fiil Cümleleri

Aşağıdaki cümlelerde de olumsuzluk unsurları bulunmasına rağmen, bu cümleler da anlamca olumlu cümledir. Aşağıdaki cümleler de sözde soru cümlesidir. Bu cümlelerde de soru yapısı, cümlelerin anlamca olumlulanmasını sağlamıştır denilebilir.

Bilmez misiniz beni, cânım Efendim, / şairin çok olmasından yakınacak adam mıyım ben? (OM/PC, 154)

Ya dilde neler **yapmadı** ılımlılar! [...] (D/SA, 133)

Yazar neler **koymamış** o romana! (GG/SS, 215)

Güzellik ile beğeni'nin de mi tanımlanması gerek? **bilmez olurlar mı** onları? (D/SA, 38)

Siz yanılabiliymişsiniz, aldanırmışsınız, / onlar **yanılmaz mı** sanki? aldanmaz mı? (D/SA, 136)

[...] Hangimiz **çekmeyiz** o derdi? (OM/PC, 76)

Biz insanlar yanılırız da / zaman **yanılmaz mı** sanki? (OM/PC, 160)

[...] Kimi **sevindirmez** bu? (Der, 292)

Sevmez olur muyum doğayı? (KD/A, 101)

[...] O da **yetmez mi** sanki? (KD/A, 51)

-Bana ne kızılıyorsunuz? Siz deminden beri Interviews imaginaires'e ne diyeceğinizi **düşünmüyor muydunuz** sanki? (GG/SS, 135)

Sanatla uğraşan o gençler dergileri, yeni çıkan kitapları **okumuyor mu** sanki? (Der, 289)

"Ne olacak bugünkü düşüncelerimi, bugün neler yaptığımı söyleyip de? Okurum **bilmiyor mu** sanki onları?" diyorum. (OM/PC, 128)

Niçin **aldırmıyayım** ölüme? [...] (KD/A, 173)

Divan şairlerimiz Fuzuli, Baki, Nefi, Naili, Nedim: "Seni seviyorum" diyememişler de aşklarını **söyleyememişler mi** sanki? (GG/SS, 71)

Hani hafif hafif, belli belirsiz yağıp da uzun süren yağmura “ahmak ıslatan” derler, bu da “ahmak öldüren” *olmasın* sakın? (OM/PC, 93)

Aşağıdaki 3 cümlede ise olumsuz çekimli fiil üzerine değil edatı getirilerek cümleler olumlu anlam kazanmıştır.

Neden yalan söylüyeyim? büsbütün de *bilmiyor değilim* neden sevindiğimi. (OM/PC, 137)

Sözünü etmedik değil onun, [...] (D/SA, 92)

Görmedim değil yemişleri, [...] (OM/PC, 186)

1.2.1.9.2.2. Devrik Olumsuz Cümleler

1.2.1.9.2.2.1. Devrik Olumsuz İsim Cümleleri

1.2.1.9.2.2.1.1 “Yok” Yüklemlili Olumsuz İsim Cümleleri

İstedikleri herkesi söyletmek, bununla dedikodu çıkarmaksa, / ben *yokum* o işte. (GG/SS, 155)

Hayır, zamanı *yoktur* Divan şiirinin, [...] (GG/SS, 253)

Saygım *yoktur* öyle şairlere. (KD/A, 77)

Kaçış *yoktur* onlarda. (KD/A, 27)

Anlıyorum Bay Vedat Günyol’un değişmesini, belki gerçekten *yok* bile o değişme. (D/SA, 183)

Yalana inanmanın *yoktur* bir güzelliği. (D/SA, 142)

-[...] Dâhi mâhi... Öke möke istediğim *yok* benim. (OM/PC, 233)

Saygısı *yokmuş* benim düşünülerime, kanılarıma. (OM/PC, 240)

Çok şükür *yok* yeryüzünde öyle bir adam! (Der, 148)

Oysaki şaşılacak bir yön *yok* bunda. (Der, 316)

GG/SS: 74, 93, 140, 149, 166, 169, 214, 215, 255, // KD/A: 9, 11, 48, 56, 58, 77, 82, 85, 88, 89, 93, 120, 124, 124, 128, 128, 137, 150, 158, 168, 169, // D/SA: 11, 13, 13, 23, 27, 29, 36, 40, 64, 99, 101, 129, 135, 141, 155, 163, 180, // OM/PC: 11, 36, 36, 40, 47, 48, 52, 52, 71, 77, 84, 87, 95, 99, 104, 105, 111, 122, 125, 126, 129, 145, 163, 167, 169, 171, 181, 183, 184, 214, 215, 218, 226, 239, 261, // Der: 58, 84, 125, 126, 127, 128, 136, 187, 220, 283, 293, 304, 332.

1.2.1.9.2.2.1.2. “mi” Soru Eki veya “ne” Soru Zamiriyle Olumsuz Anlam Yüklenen Olumsuz İsim Cümleleri

Aşağıdaki devrik cümleler soru eki veya “ne” soru zamiriyle metin bağlamı içinde olumsuz anlam kazanmıştır. Bu cümlelerdeki olumsuzluk, vurguyla da pekiştirilmiştir. Bu cümlelerin soru cümlesi olması ve aynı zamanda devrik kullanılması cümlelerin vurgusunu daha güçlü hissettirmektedir.

Bir kalıp olmak *iyi mi* sanki? [iyi değil] (GG/SS, 256)

Benim kar için diyeceklerim Karaca Oğlan’ın, Bakî’nin, Rifat Efendi’nin şiirlerinden **önemli mi** sanki? [önemli değil] (OM/PC, 150)

Benim hülyalarım mı var sanki? [yok] (OM/PC, 66)

[...] yalnız *benim elimde mi* sanki? ya onlar beni bırakırlarsa? (OM/PC, 109)

İmkânı mı var bunun? [yok](OM/PC, 172)

Ölümü düşünüyoruz, ama / *kabil mi ölümü* düşünmek? [kabil değil] (KD/A, 174)

Bilmez misiniz beni, cânım Efendim, / *şairin çok olmasından yakınacak adam mıyım* ben? [... yakınacak adam değilim.] (OM/PC, 154)

Kolay mı divanları baştan aşağı okumak? [kolay değil] (KD/A, 82, 149, 173 ; GG/SS: 70, 210, 237 ; D/SA: 113, ; OM/PC: 114, 128)

Ne var bunda uzun uzun anlatacak? [Uzun uzun anlatacak bir şey yok.](GG/SS, 22; KD/A, 147; OM/PC, 37, 211 ; Der, 256,)

Toplumu sarsmağa, uyandıрмаğa da özenmiyor, / *nesine gerek onun?* [ona gerek değil] (OM/PC, 209, 95; Der: 325)

Ne yeri var onun burada? [Onun burada yeri yok.](Der, 215, 157, 350, ; OM/PC: 225, ; GG/SS: 183, 233,)

Aşağıdaki 1 cümlede ise “ne...ne” bağlacıyla cümle olumsuz anlam kazanmıştır.

Hepsi de sahte eserlerdi: *ne* bizim yaşayışımız *vardı* onlarda, *ne* de bizim kişilerimiz. (KD/A, 127)

1.2.1.9.2.2.1.3. “değil” Edatı ile Olumsuz Anlam Kazanan Devrik İsim Cümleleri

Açın kitaplarını, bakın / *doğru değil mi* söylediklerim. (GG/SS, 96)

Hakkı da olur, / *çağımızın sözleri değildir* o sözler, / *çağımızın değildir* o düşünceler. (GG/SS, 254)

Değme babayığidin harcı değildir bu. (KD/A, 85)

Kolay değil bunun yolunu bulmak. (KD/A, 131)

O bakımdan *bölmeli değil* benim kafam... (D/SA, 181)

Değerimi bilirim, büsbütün bir hiç değilim, ama *yarına kalmağa yetecek bir değer değildir* benimki. (D/SA, 127)

Yazar ile işçi arasında bu ayrımlar varken, toplum onları bir tutmazken yazarın da bir işçi olduğunu söylemek *doğru değildir* bence. (OM/PC, 248)

Size uzun uzun anlatılan bir şeyi düşüncenizle kavrarınız, soyut, yani mücerred, abstrait bir şey diye, düşüncenin bir uydurması diye karşılırsınız, elle dokunmuş gibi olmazsınız ona, var değildir, gerçekten *var değildir* sizin için o. (OM/PC, 133)

Bu kadar değil Bay Munis Faik'in söyledikleri. (Der, 134)

Bence, *imrenilecek bir hal değil* bu. (Der, 73)

GG/SS: 78, 75, 81, 81, 93, 95, 98, 111, 140, 143, 145, 147, 154, 157, 168, 168, 170, 190, 198, 201, 202, 229, 233, 235, 238, 250, 255, 255, 259, 260, 261.

KD/A: 20, 20, 50, 50, 74, 75, 77, 78, 78, 80, 85, 89, 95, 101, 112, 113, 117, 123, 130, 130, 134, 135, 138, 141, 142, 147, 155, 155, 156, 164, 172.

D/SA: 13, 14, 15, 21, 27, 32, 35, 37, 43, 48, 52, 55, 55, 65, 84, 84, 87, 90, 92, 107, 108, 108, 111, 117, 117, 116, 117, 121, 127, 128, 142, 142, 152, 156, 161, 167, 169, 170, 171, 176.

OM/PC: 24, 24, 29, 31, 35, 36, 44, 46, 49, 51, 63, 76, 78, 79, 79, 80, 80, 86, 90, 93, 94, 98, 102, 130, 131, 134, 137, 138, 144, 149, 151, 151, 156, 159, 164, 165, 165, 167, 169, 170, 170, 174, 177, 178, 178, 179, 179, 179, 182, 182, 182, 187, 188, 188, 190, 199, 200, 201, 203, 212, 214, 220, 222, 234, 235, 244, 246, 252, 253, 254, 259, 264, 264, 268, 275, 275.

Der: 34, 53, 91, 98, 109, 109, 113, 116, 117, 121, 127, 128, 130, 130, 137, 169, 175, 176, 184, 204, 218, 220, 221, 256, 274, 280, 297, 316, 343.

1.2.1.9.2.2.2. Devrik Olumsuz Fiil Cümleleri

1.2.1.9.2.2.2.1 –ma- /-me- Fiilden Fiil Yapma Olumsuzluk Ekiyle Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri

Onun da güzellikleri var elbette, ama pek alıştığımız için göremiyoruz, / *tadamıyoruz* o güzellikleri. (GG/SS, 186)

-Pek *anlıyamadım* bu dediklerinizi! (GG/SS, 151)

Görülüyor ki ben pek *anlaşamıyacağım* Ufuklar dergisiyle. (KD/A, 111)

Söylemediğimi *söyletmeyin* bana. (KD/A, 102)

Türkçe bir ad *bulamıyorlar mı* buna? (D/SA, 158)

Hemen söyleyeyim, kolay kolay *alışamıyorum* Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirine. (D/SA, 94)

Eremedim mi bu dileğime? *tanıtamadım mı* kendimi kimseye? (OM/PC, 30)

Belki de hiç *aramadı* Necatî Cumalı o sözü. (OM/PC, 148)

Bay Oktay Rifat neden *kullanmıyor* onu da gene bilmediği “öge” tilciğini kullanıyor? (Der, 362)

Beğenmeyen, ciddi bulmayan *okumasın* yazılarımı... (Der, 202)

GG/SS: 33, 54, 62, 62, 66, 68, 74, 90, 93, 93, 94, 94, 95, 96, 96, 96, 98, 102, 102, 105, 106, 106, 107, 126, 141, 142, 142, 145, 145, 148, 153, 155, 158, 169, 169, 169, 170, 178, 179, 183, 183, 183, 185, 187, 189, 192, 192, 198, 202, 202, 203, 203, 203, 205, 206, 206, 207, 207, 213, 217, 219, 220, 220, 221, 221, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 235, 235, 236, 253, 253, 254, 254, 255, 255, 255, 256, 257, 258, 260, 264, 264, 265, 266, 267, 268, 268, 269.

KD/A: 18, 19, 43, 53, 55, 56, 56, 57, 59, 64, 65, 73, 73, 74, 74, 76, 77, 79, 80, 80, 87, 88, 90, 91, 91, 91, 92, 93, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 95, 97, 98, 101, 103, 105, 107, 109, 109, 111, 112, 117, 118, 121, 122, 123, 123, 123, 123, 124, 124, 126, 126, 128, 128, 132, 132, 134, 134, 134, 135, 136, 136, 138, 138, 140, 143, 144, 146, 147, 147, 148, 148, 148, 150, 150, 151, 155, 155, 157, 163, 166, 167, 169, 170.

D/SA: 11, 12, 12, 14, 15, 15, 16, 17, 18, 18, 27, 27, 31, 32, 33, 34, 34, 35, 35, 37, 37, 38, 40, 40, 41, 43, 45, 45, 48, 48, 48, 49, 49, 49, 50, 51, 51, 51, 54, 54, 54, 55, 56, 58, 59, 64, 64, 67, 68, 70, 71, 71, 76, 83, 84, 85, 85, 85, 85, 85, 88, 89, 92, 93, 93, 94, 95, 97, 99, 100, 102, 102, 104, 104, 104, 106, 107, 108, 110, 110, 112, 112, 119, 120, 123, 128, 128, 128, 128, 128, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 132, 133, 133, 134, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 137, 137, 138, 140, 140, 142, 144, 145, 146, 152, 152, 154, 155, 155, 155, 155, 155, 157, 163, 167, 168, 169, 169, 169, 172, 172, 172, 173, 173, 174, 176, 177, 177, 177, 178, 179, 180, 183, 183, 183, 183, 183.

OM/PC: 10, 11, 13, 17, 22, 24, 25, 25, 25, 26, 27, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 32, 32, 32, 33, 33, 34, 35, 36, 36, 37, 37, 38, 40, 40, 40, 40, 41, 42, 43, 45, 45, 46, 46, 46, 47, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 54, 54, 55, 56, 56, 59, 61, 64, 64, 65, 65, 66, 66, 69, 70, 70, 71, 74, 74, 76, 76, 77, 78, 80, 80, 80, 81, 82, 82, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 90, 90, 90, 93, 93, 93, 97, 99, 99, 101, 102, 103, 103, 103, 104, 104, 106, 106, 106, 106, 106, 108, 109, 110, 110, 111, 111, 111, 113, 114, 114, 114, 114, 114, 116, 117, 117, 117, 118, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 125, 125, 125, 126, 128, 128, 129, 129, 129, 130, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 132, 132, 133, 135, 137, 137, 139, 140, 140, 140, 141, 142, 146, 147, 147, 147, 151, 151, 154, 155, 156, 157, 157, 157, 159, 160, 160, 161, 163, 163, 165, 165, 166, 167, 167, 167, 168, 168, 170, 170, 170, 172, 174, 174, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 182, 182, 184, 186, 186, 187, 187, 187, 187, 189, 189, 190, 190, 191, 192, 192, 192, 193, 193, 193, 194, 195, 199, 200, 200, 201, 203, 203, 204, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 209, 210, 211, 211, 211, 212, 214, 214, 215, 215, 216, 216, 218, 222, 223, 223, 225, 225, 225, 226, 227, 227, 228, 228, 229, 229, 229, 231, 231, 231, 233, 233, 234, 234, 235, 235, 235, 238, 239, 239, 239, 240, 241, 241, 242, 244, 246, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 254, 258, 258, 258, 258, 259, 260, 263, 263, 263, 264, 264, 266, 266, 266, 267, 267, 267, 270, 271, 271.

Der: 14, 29, 30, 30, 33, 40, 40, 53, 54, 54, 54, 56, 56, 63, 63, 65, 69, 73, 74, 74, 79, 80, 80, 85, 85, 89, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 97, 109, 112, 124, 124, 124, 124, 125, 126, 127, 127, 131, 131, 135, 135, 136, 136, 137, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 143, 143, 146, 149, 149, 153, 154, 154, 162, 165, 165, 167, 169, 170, 171, 173, 174, 176, 177, 177, 177, 177, 186, 186, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 199, 200, 203, 207, 210, 210, 210, 210, 213, 214, 215, 215, 216, 217, 217, 218, 220, 221, 222, 225, 225, 226, 226, 229, 229, 230, 230, 235, 236, 238, 241, 243, 249, 257, 258, 258, 259, 259, 261, 262, 268, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 279, 279, 279, 280, 280, 280, 283, 283, 284, 285, 285, 286, 288, 289, 289, 291, 293, 293, 297, 299, 299, 299, 301, 301, 301, 304, 304, 304, 311, 314, 315, 315, 316, 318, 320, 324, 324, 325, 326, 327, 332, 332, 332, 336, 341, 345, 348, 351, 353, 354, 354, 354, 356, 358, 361, 361, 362, 362, 362, 363, 363.

1.2.1.9.2.2.2. Geniş Zamanın Olumsuz Çekimiyle Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleler (–maz/-mez, -ma/-me)

-Bilirsin, Keziban, / *hoşlanmam* böyle tuhaflıklardan. (GG/SS, 223)

Böyle mi diyorsun, bilmiyorum; ama söyleyeyim sana, böyle dersin sana uyamayız, / *olmaz* öyle şey. (GG/SS, 250)

İyice *taramazlar* ki divanları, / şöyle bir göz gezdirip geçerler. (KD/A, 82)

Millî Eğitim Bakanlığı niçin *yapmaz* bunu? (KD/A, 132)

Tanınam Metin Eloğlu’nu, / ama yazdığı şiirlerden belli, konuşmayı seviyor. (D/SA, 97)

Yalnız bizim dileğimizle *sürdürülemez* gelenekler. (D/SA, 169)

O zaman *okumazsınız* ki benim yazılarımı. (OM/PC, 62)

Ama *uzlaştıramaz mıyız* o iki sözü? (OM/PC, 33)

Konuşma dilimizden asılanmak iyi ya, / *yetinemeyiz* konuşma dilimizle. (Der, 363)

Adamın biri, eski ustaların tuttıkları yoldan ayrılmaksızın resimler yaparmış, ama / *satamazmış* bunları. (Der, 93)

GG/SS: 28, 80, 85, 89, 89, 89, 92, 94, 94, 94, 94, 99, 110, 110, 124, 136, 137, 139, 142, 142, 142, 144, 147, 147, 148, 150, 150, 152, 155, 156, 168, 170, 171, 171, 172, 199, 199, 203, 205, 207, 208, 214, 218, 226, 228, 228, 230, 232, 232, 237, 237, 239, 252, 254, 259, 260, 261, 263, 265, 266, 266.

KD/A: 9, 21, 21, 22, 55, 75, 80, 80, 81, 82, 85, 89, 90, 90, 92, 92, 94, 95, 95, 96, 98, 102, 102, 106, 106, 111, 111, 111, 111, 113, 114, 114, 120, 122, 124, 127, 128, 137, 140, 141, 151, 157, 164, 164, 167, 168, 168, 169, 170, 173.

D/SA: 11, 13, 13, 17, 18, 24, 25, 25, 37, 37, 48, 48, 50, 50, 51, 52, 59, 64, 75, 76, 81, 95, 96, 99, 107, 107, 107, 110, 110, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 116, 117, 118, 119, 120, 127, 128, 130, 130, 130, 131, 132, 133, 134, 134, 135, 137, 137, 138, 138, 138, 138, 139, 144, 145, 145, 145, 146, 146, 155, 155, 156, 156, 158, 158, 163, 166, 169, 172, 172, 173, 176, 177, 177, 178, 178, 181, 181, 183, 183.

OM/PC: 13, 13, 13, 14, 16, 17, 17, 20, 23, 23, 26, 29, 29, 29, 31, 33, 34, 34, 34, 35, 35, 36, 37, 38, 38, 40, 40, 41, 42, 42, 44, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 49, 51, 51, 54, 59, 60, 60, 63, 65, 65, 65, 66, 71, 71, 76, 78, 81, 83, 83, 86, 86, 88, 92, 93, 95, 99, 100, 100, 100, 103, 103, 104, 104, 106, 110, 110, 111, 112, 115, 116, 116, 119, 119, 124, 124, 133, 133, 136, 136, 136, 136, 140, 142, 144, 153, 155, 156, 159, 160, 166, 167, 172, 173, 174, 174, 175, 177, 178, 181, 182, 183, 183, 186, 189, 189, 189, 194, 199, 201, 202, 202, 202, 208, 209, 211, 214, 216, 218, 220, 221, 222, 222, 224, 224, 225, 226, 227, 227, 227, 227, 227, 228, 229, 230, 230, 231, 233, 233, 234, 236, 236, 237, 239, 239, 240, 240, 240, 240, 240, 242, 242, 242, 243, 244, 244, 245, 245, 245, 245, 248, 249, 250, 250, 250, 251, 252, 256, 256, 256, 257, 259, 260, 264, 264, 264, 264, 264, 265, 265, 270.

Der: 17, 26, 31, 51, 57, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 63, 63, 69, 77, 79, 80, 85, 88, 90, 96, 100, 105, 105, 105, 108, 110, 118, 121, 123, 124, 124, 124, 125, 126, 127, 128, 128, 132, 145, 145, 147, 147, 147, 160, 161, 164, 164, 169, 173, 173, 179, 181, 197, 207, 209, 210, 225, 243, 246, 247, 250, 256, 258, 261, 273, 273, 273, 278, 283, 284, 291, 291, 294, 296, 299, 307, 318, 318, 320, 341, 341, 341, 353, 353, 360, 361, 363.

1.2.1.9.2.2.3. Yapıca Olumlu Anlamca Olumsuz Devrik Fiil Cümleleri

Aşağıdaki sözde soru cümlelerinde soru ekiyle ve soru kelimeleriyle yapıca olumlu fiil cümleleri, olumsuz anlam kazanmıştır. Bu cümlelerin çoğunluğu *olur mu hiç*, *ne çıkar* gibi kalıp anlatımlardan oluşmaktadır. Bu cümlelerin olumsuzluğu metin bağlamı içinde ortaya çıkmaktadır.

[...] Öz biçimden başka *olur mu hiç*? [Öz biçimden başka olmaz] (OM/PC, 100, 46, 64, 73, 89, GG/SS: 96, 106, 194, 208 ; KD/A: 172, 173)

Avuntusuz olur mu insan oğlu? [İnsan oğlu avuntusuz olmaz.] (OM/PC, 181)

Gülümseme *tabîi hali olur mu kişi oğlunun*? (OM/PC, 120)

Olur mu öyle şey? [Olmaz öyle şey] (GG/SS, 137, 140, 226)

Böyle demiyor o, / *der mi hiç*? [demez] (OM/PC, 195)

Öyle küçük şeylere *bakar mı*, / *öyle küçük şeyler üzerinde durur mu hiç* onlar? (KD/A, 12)

[...] O kadar yılda yazılmış her eser *bir Madame Bovary mi olur* sanki? (KD/A, 168)

[...] *Kim kanar* bu lâkırdılara? (OM/PC, 70)

Şiir denen güzele hizmet etmekten başka *ne isterim* ben? (OM/PC, 51)

[...] siz onu güzel bulmuşsunuz bulmamışsınız / *ne çıkar* bundan? (OM/PC, 42)

Bilmez misiniz beni, cânım Efendim, / *şairin çok olmasından yakınacak adam mıyım* ben? (OM/PC, 154)

GG/SS: 49, 79, 134, 147, 154, 189, 220, 231, 233, 247, 247. // KD/A: 76, 80, 87, 96, 107, 169. // D/SA: 32. // OM/PC: 9, 33, 33, 35, 38, 39, 42, 43, 43, 44, 45, 58, 63, 64, 71, 88, 89, 94, 97, 100,

104, 111, 114, 135, 136, 142, 144, 164, 167, 169, 170, 172, 172, 187, 189, 204, 211, 222. // Der: 9, 51, 56, 71, 92, 123, 242, 278, 296, 297, 326, 330, 342.

1.2.1.9.2.2.2.4. Değil Edatıyla Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri

Değil edatının çekimli fiiller üzerine gelmesiyle ilgili olarak farklı tutumlarla karşılaşılabilir. *Değil* edatının çekimli fiiller üzerine geldiği kullanımları, bazı araştırmacılar isim cümlesi, bazıları ise fiil cümlesi olarak değerlendirmişlerdir (Özmen, 1995: 323). Biz de çalışmamızda bu tip cümleleri, fiil cümlesi olarak değerlendirdik.

Hayır, *yerecek değilim* günümüzün şairlerini... (GG/SS, 178,)

Günümüz şairlerini *yerecek değilim* ben, [...] (GG/SS, 178)

Değerini küçültmeğe *kalkacak değilim* bu beytin. (OM/PC, 184)

- [...] Hayır, Allı, bilemedin, *duracak değilim Bay Necdet Eruygur'un yazısı üzerinde*. (OM/PC, 232)

Peki, siz üstünsünüz, çok üstün değerleriniz var, ben de *inkâr edecek değilim* onları. (KD/A, 94)

Karışacak değilim tenkit, tenkitçi demesine. (Der, 192)

Yetinmeli değil miyim onlarla? [Yetinmem gerekiyor mu onlarla?](OM/PC, 185)

Bende şairlik yok işte, olmadığını bunca yıldır anladım, / *katlanmalı değil miyim* artık?..[Katlanmam gerekiyor mu artık?] (KD/A, 18)

1.2.1.9.2.2.2.5 ne...ne Bağlacıyla Olumsuz Anlam Kazanan Devrik Fiil Cümleleri

Ne...ne bağlacıyla bağlı aşağıdaki 2 cümleden ilkinin olumsuzluğu daha belirgindir. İkinci cümlede ise dolaylı olarak olumsuzluk anlamı çıkarılabilmektedir.

Bir deneyin isterseniz, görürsünüz ki *ne gerçek bulunur yazınızda, ne de doğru*. (KD/A, 129)

[Şimdi çarpan yüreğim bir gün duruverecekmiş, bana ne bundan?] *Ne beklerim onu, ne de beklemem*. [Umurumda değil, onunla ilgim yok / ilgilenmiyorum.] (OM/PC, 172)

1.2.1.9.2.3. Devrik Soru Cümlesi

Ataç denemelerde bir anlatım tarzı olarak soru cümlelerini sıkça kullanmıştır. Bu cümleler çoğunlukla sözde soru cümlelerinden oluşmaktadır. Denemelerdeki gerçek soru cümleleri dışında kalan sözde soru cümlelerinde kızgınlık, öfke, küçümseme, olumsuzluk, alay etme gibi çeşitli anlam özellikleri görülmektedir. Bu cümlelerin hem

soru cümlesi olması, hem de devrik dizimde olması anlatımın daha etkili olmasını sağlamıştır. Burada bu soru cümlelerinin anlam özellikleri üzerinde uzun uzun durmak çalışmamızın kapsamını aşacağı için devrik soru cümlelerini soru yapıma biçimlerine göre tasnif ettik.

1.2.1.9.2.3.1. Soru Ekiyle Soru Anlamı Kazanan Devrik Soru Cümleleri

Soru ekiyle soru anlamı kazanan devrik cümleleri, soru ekinin geldiği cümle ögesine göre değerlendirdiğimizde en fazla soru ekini alan cümle ögesinin yüklem olduğunu gördük. Yüklemin soru ekini aldığı -özellikle ol- fiilinin geniş zaman çekiminin “*olur mu hiç*”, “*der mi hiç*” şeklindeki sorulu anlatımların olumsuz anlamda cümleler oluşturduğunu gördük (bk. 1.2.1.9.2.2.2.3.Yapıca Olumlu Anlamca Olumsuz Devrik Fiil Cümleleri).

Suut Kemal Yetkin darılmasın diye *saklıyacak mı* o halini herkesten? .. (GG/SS, 95)

Sizin aklınız kesiyor mu bunun olabileceğini? (GG/SS, 258)

Var mı bizde *eleştirmeci*, / yok mu, şimdi onu araştırarak değilim. (KD/A, 93)

Neşe, *sevinç mi aranır* şairlerde? (KD/A, 80)

Doğru değil mi Bay Vedat Günyol’un söylediği? (D/SA, 176)

Türkçe bir ad *bulamıyorlar mı* buna? (D/SA, 158)

Allı sordu: - Biz bugün de sımsıkı *bağlı mıyız* o sizin dediğiniz betiğe? (OM/PC, 235)

Ey benim genç okurum, gönlünde gençlik olan okurum, siz *bilir misiniz* ihtiyarlığın ne türlü bir ağı olduğunu? (OM/PC, 39)

Bu mu onun Türkçeye özenmesi? (Der, 45)

“Unsur” tilciğini *bilmiyor mu* bu ülkenin okuryazarları? (Der, 362)

GG/SS: 49, 67, 70, 71, 75, 75, 79, 80, 80, 81, 86, 89, 90, 90, 93, 93, 93, 94, 94, 96, 96, 96, 96, 98, 102, 106, 111, 126, 130, 134, 134, 135, 135, 137, 140, 143, 145, 145, 147, 147, 152, 154, 154, 154, 156, 158, 167, 170, 171, 172, 179, 185, 187, 194, 194, 194, 198, 208, 210, 217, 219, 220, 220, 221, 223, 224, 226, 226, 228, 231, 231, 233, 234, 237, 238, 247, 247, 247, 251, 256, 257, 258, 258, 260, 265, 269.

KD/A: 12, 18, 20, 20, 44, 18, 51, 55, 55, 55, 55, 56, 57, 75, 75, 76, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 85, 86, 87, 87, 88, 90, 93, 94, 95, 95, 96, 101, 105, 105, 107, 109, 109, 111, 117, 117, 122, 128, 130, 130, 131, 134, 136, 136, 136, 143, 144, 148, 148, 149, 151, 154, 154, 155, 155, 156, 156, 156, 158, 158, 167, 168, 168, 169, 171, 172, 173, 173, 174.

D/SA: 13, 17, 17, 25, 27, 29, 32, 32, 32, 33, 33, 34, 35, 35, 35, 35, 38, 40, 48, 48, 51, 54, 56, 65, 76, 90, 93, 97, 99, 101, 103, 106, 106, 108, 110, 110, 111, 111, 113, 118, 127, 130, 131, 131, 132,

133, 136, 136, 139, 139, 143, 146, 152, 152, 152, 154, 155, 158, 163, 163, 167, 168, 170, 171, 172, 172, 173, 173, 174, 177, 177, 177, 178, 183, 183.

OM/PC: 9, 11, 13, 14, 18, 26, 30, 30, 30, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 35, 35, 35, 37, 38, 38, 38, 39, 40, 40, 41, 42, 42, 43, 43, 44, 44, 45, 45, 45, 46, 46, 54, 54, 55, 58, 58, 59, 61, 63, 63, 63, 63, 64, 64, 64, 65, 65, 65, 66, 68, 70, 70, 70, 73, 74, 76, 76, 78, 78, 79, 79, 79, 83, 84, 84, 84, 85, 86, 86, 88, 89, 89, 89, 93, 94, 94, 96, 97, 98, 99, 99, 100, 100, 100, 103, 104, 104, 105, 105, 106, 108, 108, 108, 109, 109, 110, 112, 114, 114, 115, 116, 116, 117, 120, 120, 121, 124, 124, 125, 127, 128, 128, 129, 130, 133, 133, 135, 135, 135, 136, 137, 139, 140, 142, 143, 144, 150, 150, 150, 151, 152, 154, 154, 154, 154, 154, 155, 156, 159, 160, 160, 163, 164, 165, 165, 167, 169, 169, 169, 169, 170, 170, 171, 172, 172, 172, 177, 178, 179, 181, 182, 182, 182, 183, 184, 185, 186, 186, 187, 188, 188, 189, 189, 190, 195, 199, 199, 200, 200, 201, 201, 201, 201, 204, 204, 205, 205, 207, 210, 210, 211, 212, 213, 216, 217, 217, 217, 219, 219, 220, 220, 221, 222, 222, 222, 222, 223, 223, 223, 223, 224, 228, 229, 230, 233, 234, 237, 237, 240, 241, 244, 244, 246, 247, 247, 248, 250, 253, 257, 258, 258, 259, 260, 264, 264.

Der: 17, 40, 44, 50, 51, 54, 56, 67, 71, 72, 73, 73, 73, 74, 75, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 109, 116, 119, 121, 121, 121, 121, 123, 124, 130, 132, 133, 136, 136, 147, 155, 155, 155, 161, 174, 176, 178, 196, 197, 197, 201, 202, 206, 208, 210, 210, 212, 218, 225, 226, 227, 229, 249, 250, 256, 256, 257, 259, 262, 263, 265, 265, 267, 277, 277, 277, 278, 278, 279, 279, 281, 285, 289, 290, 295, 295, 295, 297, 298, 298, 299, 299, 300, 300, 310, 314, 314, 315, 316, 323, 323, 326, 330, 331, 341, 341, 341, 342, 347, 348, 354, 354, 362, 362, 363, 363, 363.

1.2.1.9.2.3.2. Soru Kelimeleriyle Soru Anlamı Kazanan Devrik Soru Cümleleri

Denemelerde en çok kullanılan soru kelimesi *ne* soru zamiridir. *ne* soru zamiri dışında *neden*, *niçin* *nasıl* soru zarfları kullanılmıştır. Bunların dışında kullanılan diğer soru kelimeleri *kim*, *kaç*, *nere*, *hangi*, *nite*, *nice*'dir. Soru kelimeleriyle soru anlamı kazanan soru cümlelerinde cümleye ya soru kelimesiyle giriş yapılmış ya da soru kelimesi cümlelerin yüklemine oluşturmuştur. Yükleme soru kelimesinden oluşanlar dışında kalan soru cümlelerinde soru kelimeleri, 5 örnek dışında, yüklem önünde yer almıştır. Bu bağlamda Türkçede soru kelimelerinin cümlelerin ya hemen başında ya da yüklem hemen önünde yer aldığını, soru kelimesiyle yüklem arasına başka bir ögenin getirilmesinin pek tercih edilmediğini söyleyebiliriz. Soru kelimelerinin cümlelerin başında kullanılması veya hemen yüklem önünde yer alması, soru kelimelerinin, dolayısıyla da soru cümlelerinin daha güçlü hissedilen vurgusuyla ilgili bir durumdur aynı zamanda. Ayrıca denemelerde soru kelimelerinin devrik kullanımına rastlanmamasını da bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Ne demektir romancı? *ne* demektir tiyatro yazarı? (GG/SS, 214)

Nasıl inanırsınız o adamların dediklerine? (GG/SS, 224)

Hangisi iyidir bunların? (KD/A, 168)

Millî Eğitim Bakanlığı *niçin* yapmaz bunu? (KD/A, 132)

Nedir yeni ozanlarımızı eskilerden, dünkülerden ayıran başlıca nitelikler? (D/SA, 89)

Nite olacaktı onun istediği özgür ozan? (D/SA, 180)

Neye, nereye varmak istiyorum bu sözlerle? (OM/PC, 172)

Kimmiş o Mercimek Ahmet? neden Mercimek denilmiş? kimseler bilmiyor. (OM/PC, 280)

Bir düşünün: Yüzlerce şairimiz var bugün, Bayan Nimet hepsinden birer parça almaya kalksaydı *kaç* yılda çevirebilirdi onları? (Der, 121)

Neden hep böyle “Acemce” diyor Bay Oktay Rifat? (Der, 344)

GG/SS: 22, 33, 34, 34, 34, 50, 66, 75, 80, 80, 93, 93, 93, 94, 96, 103, 111, 111, 113, 117, 120, 130, 127, 130, 133, 134, 135, 135, 147, 147, 147, 148, 149, 151, 153, 153, 154, 155, 155, 167, 168, 170, 170, 170, 172, 172, 178, 183, 186, 189, 192, 193, 195, 195, 196, 196, 198, 206, 206, 206, 217, 220, 220, 220, 223, 224, 226, 231, 233, 233, 234, 234, 235, 235, 237, 237, 241, 245, 249, 257, 258, 259, 264, 265.

KD/A: 16, 18, 18, 18, 19, 20, 34, 60, 73, 73, 74, 83, 85, 86, 87, 89, 90, 93, 94, 98, 98, 99, 103, 103, 105, 105, 107, 110, 112, 115, 118, 122, 123, 123, 123, 126, 128, 128, 128, 130, 130, 131, 133, 135, 139, 141, 142, 147, 148, 151, 154, 155, 155, 167, 169, 170, 173, 174.

D/SA: 12, 16, 31, 31, 32, 32, 32, 33, 35, 36, 37, 37, 38, 40, 40, 42, 45, 45, 48, 49, 49, 52, 57, 59, 66, 69, 69, 74, 76, 86, 86, 101, 110, 114, 115, 116, 116, 119, 120, 120, 121, 127, 127, 127, 132, 133, 133, 135, 137, 138, 138, 139, 140, 141, 145, 146, 146, 152, 153, 153, 154, 154, 157, 157, 160, 160, 161, 161, 168, 168, 169, 171, 172, 173, 175, 176, 180, 180.

OM/PC: 9, 13, 13, 13, 21, 21, 23, 24, 24, 25, 30, 31, 32, 32, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 38, 39, 42, 43, 44, 44, 45, 45, 45, 47, 47, 51, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 63, 63, 64, 65, 66, 66, 66, 66, 67, 68, 70, 71, 71, 71, 73, 76, 77, 78, 79, 79, 81, 81, 83, 85, 86, 88, 95, 96, 101, 101, 103, 104, 105, 105, 107, 107, 109, 110, 111, 111, 114, 116, 117, 119, 120, 121, 121, 124, 125, 126, 130, 132, 132, 137, 139, 140, 140, 141, 141, 142, 142, 143, 144, 151, 152, 157, 163, 164, 165, 166, 169, 169, 169, 169, 171, 172, 174, 178, 178, 182, 183, 183, 187, 192, 192, 202, 204, 204, 205, 205, 205, 207, 209, 210, 211, 211, 212, 212, 212, 220, 225, 225, 227, 227, 227, 229, 230, 230, 231, 232, 232, 238, 238, 240, 240, 240, 241, 242, 243, 244, 249, 249, 255, 261, 263, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 272.

Der: 9, 13, 14, 36, 43, 61, 65, 67, 76, 79, 85, 92, 94, 97, 106, 109, 115, 120, 123, 127, 130, 131, 133, 133, 134, 135, 135, 138, 142, 143, 148, 150, 157, 161, 170, 170, 172, 172, 173, 177, 178, 183, 185, 186, 186, 192, 199, 202, 203, 206, 207, 212, 215, 215, 217, 221, 223, 234, 235, 238, 239, 242, 243, 243, 244, 257, 258, 258, 268, 268, 272, 273, 274, 274, 275, 276, 277, 278, 278, 279, 282, 283, 285, 289,

291, 292, 294, 294, 296, 297, 297, 297, 301, 309, 309, 314, 315, 321, 325, 325, 325, 326, 332, 341, 350, 355, 355, 360.

1.2.1.9.2.3.3. Diğer Devrik Soru Cümleleri

Aşağıdaki soru cümlelerinde soru eki ve soru kelimelerinden herhangi biri olmaksızın, cümleler soru anlamı kazanmıştır.

Ya ben istemiyorsam onun şiir anlayışı üzerinde durmağı? (D/SA, 85)

[...]: “*Ya* inanmazlarsa bu dediklerime? [...]” diye korkacaksınız. (OM/PC, 33)

Ya gerçekten doğruysa okumuş sanat adamının söylediği? (Der, 93)

Yukarıdaki 3 cümlede soru kavramını veren kelime *ya*’dır. Türkçe Sözlük’te bağlaç olan *ya*’nın soru cümlelerinin başında ve bir düşüncenin karşıtı düşünülürken kullanıldığı belirtilmiştir (TS, 1998: 2357). Yukarıdaki *ya* ile başlayan cümlelerde, herhangi bir soru kelimesi yoktur. Bu cümleler aynı zamanda şart cümlesidir. Bu cümlelerin şart cümlesi olması, sonra gelmesi gereken cümlelerin eksiltildiği olabileceğini düşündürüyor, bu cümleler, bir soru cümlesi ile tamamlanabiliyor.

“*Hani* “sevgili okurum” demiyecektim size? [...] (OM/PC, 47)” cümlesinde ise “*hani*” kelimesi cümleye soru anlamı kazandırmıştır.

“*Hani* hafif hafif, belli belirsiz yağıp da uzun süren yağmura “ahmak ıslatan” derler, ***bu da*** “*ahmak öldüren*” olmasın *sakın*?.. (OM/PC, 93)” cümlesinde ise soru anlamı hem vurguyla hem de “*sakın*” kelimesiyle sağlanmıştır.

“Siz kimsiniz de *kendinizi feda edeceksiniz topluma*? (OM/PC, 194)” cümlesinde ise 1. cümle soru cümlesi olduğu açıktır. Burada sorun 2. cümle soru cümlesi olup olmadığıdır. 2. cümlede soru anlamı dolaylı olarak sağlanmış olabilir, bu cümle soru cümlesi olup olmadığı konusunda kesin bir hüküm vermek zor görünmekle birlikte, biz bu cümleyi de soru cümlesi olarak değerlendirdik.

1.2.1.10. Metin Bağlamında Devrik Cümle Kullanımı

Bilindiği gibi deneme, bir yazarın herhangi bir konuda görüş ve düşüncelerini iddiasız bir şekilde dile getirdiği yazınsal bir türdür. Deneme türünde yazar, düşüncelerini bir söyleşi havası içinde ve içtenlikle dile getirmeye çalışır (Kantemir, 1997: 227; Kavcar, 2003; 132). Deneme türü, içerik ve anlatım özellikleri bakımından senli-benli ve düzenli deneme olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir. Senli-benli

anlatımı olan denemelerde canlı ve içten bir konuşma dilinin kullanıldığı, betimlemeye, gülmeceye ve nükteye daha çok yer verildiği görülmektedir (Kavcar, 2003: 135). Nurullah Ataç da denemelerinde senli-benli anlatım tarzını benimseyen, dolayısıyla da denemelerinde daha çok konuşma dili havası sezilen, samimi ve doğal bir anlatımı olan bir yazarımızdır. Bu noktadan hareketle Nurullah Ataç'ın denemelerinden biri üzerinde metin bağlamında devrik cümle kullanımına ilişkin yapılan değerlendirmelerde, deneme türünün özelliklerinin de göz önünde bulundurulması gerekir.

Nurullah Ataç'ın denemeleri, genel olarak kısa cümlelerden oluşmaktadır. Zaten konuşma dilinde de kısa cümleler tercih edilir, uzun cümleler dinleyene sıkıntı verir. Denemelerde ben merkezli bir anlatım tercih edilmiş, kişi zamirlerinin ve işaret zamirlerinin kullanımına sıkça başvurulmuştur. Denemelerde özellikle yüklemden sonra gelen ögelerin bir kısmının zamirlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca yüklemden sonra iki ya da daha fazla öge alan devrik cümlelerde bu ögelerin tamamı ya da bir kısmının zamirden oluştuğu görülecektir. Bu da Ataç'ın denemelerindeki cümlelerin metin bağlamında değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Denemelerdeki bir başka anlatım tarzı ise sorulu anlatımlardır. Bu soruların gerçek soru ya da sözde soru olması da metin bağlamından çıkarılabilmektedir. Ancak denemelerdeki soru cümlelerinin çoğu cevap gerektirmeyen sözde soru cümleleridir.

Denemelerdeki devrik cümleleri metin bağlamında değerlendirmek için aşağıya Nurullah Ataç'ın "*Diyelim / Söz Arasında*" adlı deneme kitabında 130-131. sayfalar arasında yer alan "*Yaşlılar, Gençler*" adlı denemesinin tamamını yazdık. "*Yaşlılar, Gençler*" adlı denemedeki yaklaşık 80 cümleden 31'i, devrik cümledir. Bu denemedeki devrik cümleleri koyu puntolarla yazdık, bu cümlelerin de yüklemelerinin altını çizdik, devrik cümlelere 1'den başlayarak numara verdik ve daha sonra bu denemedeki devrik cümleleri çeşitli açılardan değerlendirdik.

(1)*Yaşlılar saygı bekler gençlerden.* / (2)*Gençlerin de iyisi, hani şu “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan olanı, kusur etmez saygıda,* / (3)*dinler yaşlıların dediklerini,* (4)*bir öğütlerinden çıkmaz onların,* / doğruyu, yanlışı, ne yapmalı, ne etmeli, hepsini onlardan öğrenir. / Yaşamış, gün görmüş yaşlılar, sakallarını ağartmışlar / da / (5) *anlamışlar dünyanın ne iddiğini,* / (6) *gençlerin çok öğrenecekleri var onlardan.* / (7)*Eskiye söyler yaşlılar,* / hem öyle kulak dolgunluğuyla değil, / görmüşler, / kendi gözleriyle görmüşler de onun için söylerler. / (8) *Eski günlere yetişmiş onlar.* / Bilirsiniz, bu dünyanın tadı, güzelliği eskidenmiş. / Namus eski günlerde, / yiğitlik eski günlerde, / anlayış eski günlerde, / bilgi, duygu, hepsi eski günlerde... / (9) *İşte onları anlatır yaşlılar,* / sanırsınız / ki / (10) *bal akıyor dudaklarından,* / (11) *gençler nasıl dinlemez onları?* / (12) *El kavuştursunlar önlerinde,* / (13) *diz çöküp öyle dinlesinler onların dediklerini,* / (14) *bir sözlerini kaçırmayın onlarını!* /

Ne yalan söylüyeyim? / ben öyle gençlerden, “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan hiç hoşlanmam. / Genç dedim mi, / (15) *haşarı bir insan gelir aklıma, yapıp ettiklerinde haşarı, duygularında haşarı, düşüncelerinde haşarı.* / (16) *Durulmamış daha,* / dönüp arkasına bakarak iç çekmiyor, / atılıyor, / yarına atılıyor, / dünyanın güzel olduğuna, daha da güzel olabileceğine inanıyor, / yerleşmiş görüşleri, kanıları, yüzyılların taşıyıp getirdiği inançları hemen benimsemiyor, / (17)*bağlanmıyor onlara,* / hepsini birer birer eleyip eleştiriyor, / inceliyor, / beğenmediklerini, doğru bulmadıklarını saygısızca atıyor. / (18) *Yani dinlemiyor yaşlıları,* / dinlese de her dediklerine uymak için değil, birçoklarını çürütmek, yıkmak için dinliyor. / (19) *Böylesine genç derim ben,* / gencin böylesinden hoşlanırım. / (20) *Kızdığım, sinirlendiğim olur öyle gençlerin yaptıklarına* / ama / (21) *bakmayın siz benim sinirlenmeme, kızmama,* / gene onlardan yanayım. / Ötekilerin yaptıklarına ilgilenmem / ki / sinirlenip de kızayım! /

Gençler yaşlılara saygısızlık etsin mi diyorum? / Bilmem nerede birtakım yabancılar varmış, / yaşlıları Hindistan cevizi ağacına çıkarırlar / da / silkeleyiverirlermiş, / gençler öyle mi yapsın diyorum? / (22) *Diyebilir miyim onu?* / Hiç işime gelmez, / ben de yaşlıyım, / (23) *çıkma ister miyim Hindistan cevizi ağacına?* / (24) *Yok, gençler saygı göstermelidir yaşlılara,* / (25) *tramvayda, otobüste yer vermelidir onlara.* / (26) *Yıllar güçlerini kesmiştir zavallıların,* / ayakta duramazlar ki! / Sokakta, tanıdığınız bir yaşlı ile karşılaştınız mı, / (27) *saygı ile selamlayın onu,* / geleneğe uyarak önünüzü kavuştursanız / da / olur, / ama işte o kadar, / geçip gidin. / (28) *Yaşlıları bindirmeyin Hindistan cevizi ağacına,* / bırakın, / yaşasınlar, / kendilerini bindirmeyin ya, / (29) *düşüncelerini, kanılarını, görgülerini bindiriverin ağaca,* / iyice bir silkeleyin, / sapır sapır dökülsünler. / Kendilerine de iyilik etmiş olursunuz, / o düşüncelerin, kanıların, görgülerin doğru olmadığını anlarlar / da / (30) *kurtulurlar onlardan,* bir daha düşünmeğe başlarlar, / etlerini, kemiklerini gençleştirmeseler / bile / kafalarını gençleştirirler, / dünyaya yeni gözlerle bakıp özlemini çektikleri tadların, güzelliklerin düne vergi olmadığını, bugün de bulunabileceklerini anlarlar. / (31) *Onlar da dönüp dönüp arkalarına bakmaz artık,* / bugünden hoşlanır, / yarından umutlanırlar. / Kim bilir, bu umutla belki ömürleri de artar. // (D/SA, 130-131).

1.2.1.10.1. Konu / yorum açısından devrik cümleler

Yüklemi cümle başında olan devrik cümlelerde öncelikle yorumun vurgulanması söz konusudur, konuya yorumdan sonra yer verilmektedir, böyle cümlelerde aynı zamanda yüklem yani yorum da odaklanmış oluyor. Yukarıdaki denemedeki devrik cümlelere bu açıdan bakıldığında:

- (3)*dinler* yaşlıların dediklerini,
- (5)*anlamışlar* dünyanın ne idiğini ,
- (16) *Durulmamış* daha,
- (17)*bağlanmıyor* onlara ,
- (21) *bakmayın* siz benim sinirlenmeme, kızmama ,
- (22) *Diyebilir miyim* onu?
- (30) *kurtulurlar* onlardan

cümleleri metin bağlamı içinde yorumun vurgulandığı cümleler olarak değerlendirilebilir.

Yüklemin cümlelerin sonundan ortasına kaydırıldığı cümlelerde ise yorum yine cümlelerin başına yaklaştırılmakta, odaklanmak, vurgulanmak istenen öge yüklemin önünde yer alırken, ikinci derecedeki diğer ögeler yüklem ardına getirilmektedir:

- (1)Yaşlılar saygı *bekler* gençler
- (2)Gençlerin de iyisi, hani şu “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan olanı, *kusur etmez* saygıda
- (4)bir öğütlerinden *çıkamaz* onların
- (6) gençlerin çok öğrenecekleri *var* onlardan. /
- (7)Eskiye *söyler* yaşlılar,
- (8) Eski günlere *yetişmiş* onlar
- (9) İşte onları *anlatır* yaşlılar
- 10) bal *akıyor* dudaklarından, /
- (11) gençler nasıl *dinlemez* onları?
- (12) El *kavuşturunsunlar* önlerinde, /
- (13) diz çöküp öyle *dinlesinler*_onların dediklerini, /
- (14) bir sözlerini *kaçırmassınlar*_onların! /
- (15) haşarı bir insan *gelir aklıma*, yapıp ettiklerinde haşarı, duygularında haşarı, düşüncelerinde haşarı
- (18) Yani *dinlemiyor* yaşlıları
- (19) Böylesine genç *derim* ben,
- (20) Kızdığım, sinirlendiğim *olur* öyle gençlerin yaptıklarına
- (23) çıkmak *ister miyim* Hindistan cevizi ağacına? /

- (24) Yok, gençler saygı *göstermelidir* yaşlılara, /
 (25) tramvayda, otobüste yer *vermelidir* onlara. /
 (26) Yıllar güçlerini *kesmiştir* zavallıların
 (27) saygı ile *selamlayın* onu,
 (28) Yaşlıları *bindirmeyin* Hindistan cevizi ağacına,
 (29) düşüncelerini, kanılarını, görgülerini *bindiriverin* ağaca
 (31) Onlar da dönüp dönüp arkalarına *bakmaz* artık

1.2.1.10.2. Bilgi Yapısı Bakımından Devrik Cümleler

Yüklem sonrasında yer alan bilgilerin eski ya da yeni bilgi olma durumlarına gelince, bilindiği gibi metin bağlamında daha önceden değinilen bilgi eski bilgidir. Metinde daha önce geçmeyen ve bağlamdan da çıkarılamayan bilgi, yeni bilgidir. Bu bağlamda yukarıdaki denemedeki devrik cümleleri değerlendirdiğimizde, yüklem ardında yer alan öğelerin çoğunlukla eski bilgi olduğu görülecektir. Yukarıdaki denemenin ilk 4 cümlesi devrik cümledir. Bu denemenin başlığını “*yaşlılar*” ve “*gençler*” kelimeleri oluşturmaktadır. Biz bu başlıktan yazarın metinde yaşlılar ve gençlerden bahsedeceğini anlıyoruz. 1. devrik cümlede yazarın konu olarak “*yaşlılar*”ı seçtiğini görüyoruz, çünkü “*yaşlılar*” kelimesi cümlenin öznesidir. Burada “*yaşlılar*”, cümlenin başına alınmış, “*saygı*” kavramı vurgulanmak istendiği için bu kelime hemen yüklem önüne getirilmiş, “*gençler*” kelimesi ikincil bilgi olarak değerlendirilip, yüklem ardına getirilmiştir. Bu ilk cümlede eski bilgi / yeni bilgi ayrımından çok, yüklem önündeki bilgi yoğunluğunu önlemek ve bilgilerin önem derecelerini göstermek için yüklem ardı alan kullanılmıştır.

Denemenin takip eden diğer devrik cümlelerinde yüklem ardının çoğunlukla eski bilgi için kullanıldığı görülmektedir. Örneğin 2. devrik cümlede yüklem ardında yer alan kelime “*saygı*” kelimesidir, bu kelime ilk cümlede yüklem önünde yer alarak odaklanmıştır. Bu cümlede eski bilgi durumuna gelmiştir. İlk cümlede *saygı* kelimesi cümlenin belirtisiz nesnesi iken 2. cümlede *saygı* kelimesi cümlenin dolaylı tümlecine dönüşmüştür. İlk cümlede cümlenin başında bulunan “*yaşlılar*” kelimesine, 4., 6., 8., 11., 13., 14. ve 25. devrik cümlelerde “*onlar*” kişi zamirleriyle yüklem ardında gönderme yapılmış; 7., 9., 14., 17. ve 24. devrik cümlelerde “*yaşlılar*” kelimesinin kendisi yüklem ardında konumlanmıştır. 26. devrik cümledeki yüklem ardında kullanılan “*zavallılar*” kelimesinin de metin bağlamı içinde “*yaşlılar*” kelimesi yerine kullanıldığı düşünülecek olursa, burada “*zavallılar*” kelimesinin de eski bilgiye yani

“yaşlılar” kelimesine gönderme yaptığını söylemek mümkün olur. 27. devrik cümlede yüklem ardında kullanılan “o” kişi zamiriyle de önceki cümlede geçen “yaşlı” kelimesine gönderme yapılmıştır.

10. ve 12. devrik cümlelerde yüklem ardı yeni bilgi için kullanılmıştır.

15. devrik cümlede yüklem ardı, yüklem önünde yer alan ögenin sıfatının açıklaması amacıyla kullanılmıştır. Yüklem önünde yer alan sıfat, yüklem ardında tekrarlanınca artık eski bilgi durumuna gelmiştir.

16. ve 31. devrik cümlelerde yüklem ardında “daha” ve “artık” zarfları kullanılmıştır. Bu kelimeler cümle içinde bilgi değeri taşımayan ancak cümlelerin anlamına farklı bir boyut kazandıran kelimelerdir.

Yazar 19. cümleye kadar söyleminde hep geniş zaman ve şimdiki zaman kipi kullanıp genel yargılarını sıraladıktan sonra, 19. devrik cümlede kendi düşüncelerinden bahsetmeye başlamıştır, fiil kipinde birinci tekil kişi belirgin olduğu hâlde yazar kendi düşüncesini daha belirgin vurgulamak ve kendini ön plana çıkarmak için “ben” zamirini de kullanmış, bu zamire de yüklem ardında yer vermiştir.

20. devrik cümlede yüklem ardının yine eski bilgi için kullanıldığını görmekteyiz, bu cümlede yüklem ardındaki “öyle gençlerin yaptıkları” ifadesinde “öyle” işaret sıfatıyla yazarın bu cümle öncesinde tarif ettiği genç tipine gönderme yapması söz konusudur. 20. devrik cümlede yüklem önünde yer alan “kızmak” ve “sinirlenmek” eylemlerine 21. devrik cümlede yüklem ardında yer verilmiştir.

22. devrik cümlede yüklem ardındaki “o” işaret zamiri, bu cümleden önceki cümlelerde geçen “bir yerde gençlerin yaşlıları Hindistan cevizi ağacına bindirip silkelemesi” bilgisine gönderme yapmaktadır. 23., 28. ve 29. devrik cümlelerde yüklem ardında kullanılan “Hindistan cevizi ağacı” ve “ağaca” ögeleri de yine eski bilgi değerindedir.

30. devrik cümlede “onlar” işaret zamiri, bu cümle öncesinde geçen “düşünceler, kanılar, görgüler” kelimelerine gönderme yapmaktadır.

Sonuç olarak “Yaşlılar, Gençler” adlı denemedeki devrik cümlelerde, yüklem ardının bilgi yapısı bakımından çoğunlukla eski bilgi için kullanıldığı, eski bilgiye de kişi zamirleri, işaret zamirleri ve işaret sıfatlarıyla gönderme yapıldığı görülmektedir. Denemedeki bu söylem biçimi, metinsel bağlantıları kurmak bakımından önemli bir

işlevi yerine getirmiş, deneme boyunca bu bilgi örüntüsüyle sürekli eski bilgi de okuyucunun zihninde canlılığını korumuş ve okuyucunun metinden kopmamasını sağlamıştır.

1.2.1.10.3. Parçalarüstü Birimler Açısından Devrik Cümleler

Bilindiği gibi parçalarüstü birimlerden vurgu, tonlama ve odaklama üzerinde daha önce durmuştuk. Bu birimlerin en iyi konuşma dilinde fark edileceğini belirtmiştik (Bk. 0.2.2. Parçalarüstü Birimler/ 0.2.4.2.2. Parçalarüstü Birimler açısından Cümle).

Yukarıdaki denemedeki devrik cümleleri vurgu, tonlama ve odaklama bakımından tek tek ele almak isterdik, ancak bu birimleri yazılı bir metinde değerlendirmek güç bir işlemdir. Yukarıdaki metindeki devrik cümlelerin odaklama kapsamında değerlendirmesine, devrik cümlelerin bilgi yapısı bakımından değerlendirilmesi sırasında kısaca değindik. Ancak yukarıdaki metindeki devrik cümlelerin vurgulanması ve tonlaması kişisel olarak farklılıklar gösterebilecektir. Bu açıdan bu cümlelerin vurgulanması ve tonlaması konusunda kesin yargılara varmak yanıltıcı olabilir.

Yukarıdaki her bir devrik cümle mantıkça vurgulandığında farklı algılamalara neden oluşturabilecektir. Yukarıdaki devrik cümlelerden yüklemi cümle başında olanlarda, yüklem aynı zamanda vurgulu ögeyi de oluşturduğunu; yüklem cümle ortasında olan devrik cümlelerde ise yüklem önünde yer alan ögenin vurgulandığını genel olarak söyleyebiliriz.

Yukarıdaki cümlelere tonlama açısından bakıldığında, doğrudan yüklemle başlayan devrik cümlelerde yükselen tonun yüklem üzerine, alçalan tonun yüklem sonrası ögeler üzerine; yüklemi cümle ortasında olan cümlelerde ise cümle düz bir tonla başlayıp yükselen tonun yüklem üzerine, alçalan tonun ise yüklem ardındaki öge üzerine geldiğini söyleyebiliriz.

Gerek düz cümle gerekse devrik cümlelerin vurgulanması ve tonlaması, cümleyi seslendiren kişinin ruh hâline ve kişisel anlatım tarzına göre değişebilecek bir durumdur. Bu bakımdan bizim yukarıdaki denemeler üzerindeki her türlü yorumlarımız bu aşamada sonuçsuz kalacaktır. Yukarıdaki metindeki devrik cümlelerin vurgulanması ve tonlaması konusunda üzerinde en rahat yorum yapabileceğimiz cümleler, devrik emir cümleleri ve soru cümleleridir. Bu bakımdan aşağıdaki cümlelerin vurgu ve tonlaması diğer cümlelere oranla daha belirgin bir şekilde fark edilebilmektedir:

- (11) *gençler nasıl dinlemez onları?* /
 (12) *El kavuşturunsunlar önlerinde,* /
 (13) *diz çöküp öyle dinlesinler onların dediklerini,* /
 (14) *bir sözlerini kaçırmassınlar onların!*
 (21) *bakmayın siz benim sinirlenmeme, kızmama.*
 (22) *Diyebilir miyim onu?*
 (23) *çıkamak ister miyim Hindistan cevizi ağacına?*
 (27) *saygı ile selamlayın onu,*
 (28) *Yaşlıları bindirmeyin Hindistan cevizi ağacına*
 (29) *düşüncelerini, kanılarını, görgülerini bindiriverin ağaca.*

Bilindiği gibi düz soru cümleleri yükselen tonla bitmekte, hiçbir soru unsuru olmadan sadece vurgu ile de soru anlamı verilebilmektedir. Oysa devrik soru cümlelerinde bu durum biraz tersine dönüyor gibi, çünkü yukarıdaki 11., 22. ve 23. devrik cümleler bu açıdan değerlendirildiğinde, bu cümlelerin düz soru biçimiyle de karşılaştırıldığında aradaki tonlama farkı da anlaşılmakta, cümlelerin başındaki yükselen tonla birlikte daha keskin bir soru anlamı ortaya çıkmaktadır.

Soru cümleleri dışında kalan emir cümlelerine gelince, 21 numaralı devrik emir cümlesinde yükselen ton yüklem üzerindedir. Yüklemin ortada olduğu diğer emir cümlelerinde ise cümle düz tonla başlayıp yükselen tonun yine yüklem üzerine geldiği hissedilmektedir.

Yukarıdaki devrik cümlelerin tonlamasına ilişkin tespitlerimiz, görece bir tespit olmaktan öteye geçememektedir. Çünkü bu cümleleri seslendiren kişilerin bu cümlelere vermek istedikleri duygu değerlerine göre bu cümlelerin tonlaması da değişebilecektir.

1.2.1.10.4. Duygu Değeri Bakımından Devrik Cümleler

Yukarıdaki denemede yazarın genel olarak umursamaz bir ruh hâli içinde olduğu söylenebilir. Yukarıdaki denemedeki bütün devrik cümlelerde tam bir duygu değeri tespit edilemiyor. Ancak bu cümlelerin bazılarında yazarın öfkesini, acımasızlığını, vurdumduymazlığını daha net bir şekilde anlayabiliyoruz. Bu cümlelerden “(10) *bal akıyor dudaklarından* / (11) *gençler nasıl dinlemez onları?* / (12) *El kavuşturunsunlar önlerinde,* / (13) *diz çöküp öyle dinlesinler onların dediklerini,* / (14) *bir sözlerini kaçırmassınlar onların!*” cümlelerinde yazarın alaycı bir tavır içinde olduğu; “(19) *Böylesine genç derim ben,*” cümlesinde yazarın kendinden çok emin bir ruh hâline büründüğü; “(21) *bakmayın siz benim sinirlenmeme, kızmama*” cümlesinde

yazarın mülayim bir tavır takındığı; “(28) *Yaşlıları bindirmeyin Hindistan cevizi ağacına*” cümlesinde yazarın acındırıcı bir üslup sergilediği; “(29) *düşüncelerini, kanılarını, görgülerini bindiriverin ağaca*” cümlesinde ise bir boş vermişlik havası sezdirmek istediği düşünülebilir.

Metin bağlamında devrik cümleye ilişkin bütün bu değerlendirmelerimizden sonra “*Yaşlılar, Gençler*” adlı denemeyi içerisindeki devrik cümleleri düz cümle hâline getirip tekrar yazdık. Böylelikle içerisinde devrik cümlelerin serpiştirildiği Ataç’ın denemesiyle bizim devrik cümlelerini düz cümleye dönüştürdüğümüz deneme arasında nasıl bir deyiş farkı olduğunu görmek ve göstermek istedik:

Yaşlılar, Gençler

(1)Yaşlılar gençlerden saygı *bekler*, / (2)Gençlerin de iyisi, hani şu “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan olanı, saygıda *kusur etmez*, / (3) yaşlıların dediklerini *dinler*, (4) *onların* bir öğütlerinden *çıkamaz*, / doğruyu, yanlışı, ne yapmalı, ne etmeli, hepsini onlardan öğrenir. / Yaşamış, gün görmüş yaşlılar, sakallarını ağartmışlar / da / (5) dünyanın ne idüğini *anlamışlar*, / (6) gençlerin onlardan çok öğrenecekleri *var*. / (7) Yaşlılar eskiyi *söyler*, / hem öyle kulak dolgunluğuyla değil, / görmüşler, / kendi gözleriyle görmüşler de onun için söylerler. / (8) Onlar eski günlere *yetişmiş*. / Bilirsiniz, bu dünyanın tadı, güzelliği eskidenmiş. / Namus eski günlerde, / yiğitlik eski günlerde, / anlayış eski günlerde, / bilgi, duygu, hepsi eski günlerde... / (9) Yaşlılar işte onları *anlatır*, / sanırsınız / ki / (10) dudaklarından bal *akıyor*, / (11) gençler onları nasıl *dinlemez*? / (12) Önlerinde *el kavuştursunlar*, / (13) onların dediklerini diz çöküp öyle *dinlesinler*, / (14) onların bir sözlerini *kaçırmassınlar*! /

Ne yalan söyleyeyim? / ben öyle gençlerden, “Böyle evlat dostlar başına!” soyundan hiç hoşlanmam. / Genç dedim mi, / (15) haşarı, yapıp ettiklerinde haşarı, duygularında haşarı, düşüncelerinde haşarı, bir insan aklıma *gelir*. / (16) Daha *durulmamış*, / dönüp arkasına bakarak iç çekmiyor, / atılıyor, / yarına atılıyor, / dünyanın güzel olduğuna, daha da güzel olabileceğine inanıyor, / yerleşmiş görüşleri, kanıları, yüzyılların taşıyıp getirdiği inançları hemen benimsemiyor, / (17) onlara *bağlanmıyor*, / hepsini birer birer eleyip eleştiriyor, / inceliyor, / beğenmediklerini, doğru bulmadıklarını saygısızca atıyor. / (18) Yani yaşlıları *dinlemiyor*, / dinlese de her dediklerine uymak için değil, birçoklarını çürütmek, yıkmak için dinliyor. / (19) Ben böylesine genç *derim*, / gencin böylesinden hoşlanırım. / (20) Öyle gençlerin yaptıklarına kızdığım, sinirlendiğim *olur* / ama / (21) siz benim sinirlenmeme, kızmama *bakmayın*, / gene onlardan yanayım. / Ötekilerin yaptıklarına ilgilenmem / ki / sinirlenip de kızayım! /

Gençler yaşlılara saygısızlık etsin mi diyorum? / Bilmem nerede birtakım yabancılar varmış, / yaşlıları Hindistan cevizi ağacına çıkarırlar / da / silkeleyiverirlermiş, / gençler öyle mi yapsın diyorum? / (22) Onu *diyebilir miyim*? / Hiç işime gelmez, / ben de yaşlıyım, / (23) Hindistan cevizi ağacına çıkmak *ister miyim*? / (24) Yok, gençler yaşlılara saygı *göstermelidir*, / (25) tramvayda, otobüste onlara yer *vermelidir*. / (26) Yıllar zavallıların güçlerini *kesmiştir*, / ayakta duramazlar ki! / Sokakta, tanıdığınız bir yaşlı ile karşılaştınız mı, / (27) onu saygı ile *selamlayın*, / geleneğe uyarak önünüzü kavuştursanız / da / olur, / ama işte o kadar, / geçip gidin. / (28) Yaşlıları Hindistan cevizi ağacına *bindirmeyin*, / bırakın, /

yaşasınlar, / kendilerini bindirmeyin ya, / (29) düşüncelerini, kanılarını, görgülerini ağaca **bindiriverin**, / iyice bir silkeleyin, / sapır sapır dökülsünler. / Kendilerine de iyilik etmiş olursunuz, / o düşüncelerin, kanıların, görgülerin doğru olmadığını anlarlar / da / (30) onlardan **kurtulurlar**, bir daha düşünmeğe başlarlar, / etlerini, kemiklerini gençleştiremeseler / bile / kafalarını gençleştirirler, / dünyaya yeni gözlerle bakıp özlemini çektikleri tadların, güzelliklerin düne vergi olmadığını, bugün de bulunabileceklerini anlarlar. / (31) Onlar da dönüp dönüp arkalarına artık **bakmaz**, / bugünden hoşlanır, / yarından umutlanırlar. / Kim bilir, bu umutla belki ömürleri de artar. // (D/SA, 130-131).

1.2.1.11. Birleşik Cümlelerde Basit Devrik Cümle Kullanımları

Bu bölümde birleşik cümlelerde basit devrik cümle kullanımını değerlendirdik. Birleşik cümleleri *basit birleşik* ve *karmaşık birleşik* olmak üzere 2 temel bölüme ayırmayı uygun gördük. Eğer birleşik cümle tek tip birleşiklikten oluşuyorsa *basit birleşik*, birden fazla birleşiklik türünden oluşuyorsa *karmaşık birleşik* cümle olarak adlandırdık, örneğin bir birleşik cümlede sadece sıralılık ilişkisi varsa basit birleşik, hem sıralılık hem de bağılılık veya en az 2 farklı birleşiklik ilişkisi varsa karmaşık birleşik cümledir. Bu bağlamda basit birleşik cümleler bölümünde sadece şartlı, sıralı, bağılı, ki'li, iç içe ve iki noktalı (:) birleşik cümlelere yer verdik. Karmaşık birleşik cümleler bölümünde ise basit birleşikliklerden en az ikisini bulunduran birleşik cümleleri bir araya getirdik. Bu bölümde birleşik cümle tiplerinin kendi özellikleri doğrultusunda, basit devrik cümlelerin birleşik cümleler içindeki yeri ve sayısı bakımından bir sınıflandırma yaptık.

1.2.1.11.1. Basit Birleşik Cümlede

1.2.1.11.1.1. Şartlı Birleşik Cümlede

İçerisinde devrik cümle bulunan şartlı birleşik cümleleri, şart ve sonuç cümlelerinin devrik kullanımına göre sınıflandırdık. Şartlı birleşik cümlelerde çoğunlukla sonuç cümlesinin devrik olduğu görülmektedir. Şart cümlesinin devrik olduğu cümle sayısı daha azdır. Hem şart cümlesinin, hem de sonuç cümlesinin devrik kullanıldığı cümle sayısı çok azdır. Bu bağlamda şartlı birleşik cümlede sonuç cümlesinin devrik kullanımına daha fazla rastlanması, şartlı birleşik cümlede sonuç cümlesine daha etkili bir söyleyiş kazandırma düşüncesi olabilir.

1.2.1.11.1.1.1.Şart cümlesinin devrik kullanıldığı cümleler

11 şartlı birleşik cümlede şart cümlesi devrik cümle dizilimindedir.

Bağlı kalsaydık eski uygarlığımıza, onun ürünü olan yazına bizim için gerekli bir besin diye baksaydık, Arap yazısını bırakıp Latin yazısını alamazdık. (D/SA, 168)

Bir yakabilseler bütün betik-yurtlarını (kütüphaneleri), / sevinecekler. (OM/PC, 237)

Gerçekten düşünmek gücü olsa onda, / diyeceklerine vereceği biçimi de düşünürdü. (OM/PC, 267)

İçimi yakıyorsa, / bana umutlarımın boş olduğunu hatırlatıyorsa, / **bu kadar üzüyorsa beni**, / ondan kaçınmalı değil miyim? (OM/PC, 183)

Ne olurdu, / **dilimize de iyi çevirselerdi onun sözlerini!** (Der, 147)

Okurlar beğeniyorsa sizin yazdıklarınızı, anlayabiliyorsa, eleştirmeciyi ne yapacaksınız? (KD/A, 96)

Onlara omuz silkmezse, gülmezse, **eğlenmezse onlarla**, gene iyi!.. (GG/SS, 266)

Sadettin Nüzhet'i yakından tanısaydım, **hangi yıl öldüğünü bilecek kadar bir arkadaşlık olsaydı aramızda**, şimdi kendisini düşününce belki sinirlendiğim, kızdığım da olurdu. (OM/PC, 48)

Sizden başkaları da beğenirse, **sizden başkalarına da işlerse onlar**, yankıları olmasını beklemez misiniz? (OM/PC, 166)

Sorsanız neden susmadığımı, gene bir şairi anıp: "Neyleyim kurtulamam tab'ı hevesnâkimden" der. (OM/PC, 71)

Uymazsak dediklerine, gözleri dönüyor. (OM/PC, 264)

1.2.1.11.1.2. Sonuç cümlesinin devrik kullanıldığı cümleler

98 şartlı birleşik cümlede sonuç cümlesi, devrik cümle diziliminden oluşmaktadır.

A benim okurum, ihtiyarlamasam, / **bu kadar sever miyim baharı?** (OM/PC, 38)

Bir gün aklıma eserse / **döneriz o konuya.** (OM/PC, 24)

Bir yazar, bugüne dek savunduğu ilkeleri bırakır, / örneğin bir bölemde (partiden) başka bir bölme geçerse, / **kınıyoruz onu.** (OM/PC, 247)

Bulabilirsanız, / **okuyun Rüzgâr'ı.** (Der, 176)

Cânım Ankara yolları! bir başıma da olsam, / **duymam yalnızlığımı.** (OM/PC, 140)

Daha başta beni, okuyucuyu kandırmak isterse, / **ben artık inanır mıyım onun samimiliğine?** (GG/SS, 79)

Dillerinin, yahut kalemlerinin ucuna hangisi gelirse / **yetiniyorlar onunla.** (Der, 229)

İnandığım doğrunun beni mutluluğa değil de mutsuzluğa götüreceğini bilsem, / **yüz mü çevireceğim ondan?** (D/SA, 143)

Kendimi beğenseydim, / *kıskanır mıydım başkalarını?* (OM/PC, 133)

Okumuyorsanız, / *nasıl yargılayabilirsiniz onların eserlerini?* (Der, 206)

Onlarda gerçek bir yenilik varsa / *anlıyamam ki ben onları!* (D/SA, 128)

Üstünlük varsa, / *Divan şairinde o üstünlük.* (KD/A, 140)

Yanılmıyorsam / *Sardanapa! dadır bu beyit...* (OM/PC, 111)

Yanılsam da, / yanılmasam da / *birdir benim için.* (OM/PC, 166)

Yermiş olsam / *söyledim yerdiğimi.* (GG/SS, 66)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 29, 79, 92, 96, 145, 155, 233, 247, 268 // **KD/A:** 124 // **D/SA:** 12, 27, 32, 33, 37, 106, 114, 114, 128, 137, 163, 169, 171, 172, 177, 177, // **OM/PC:** 21, 51, 79, 83, 85, 96, 97, 100, 100, 103, 116, 120, 122, 124, 130, 131, 152, 158, 160, 164, 176, 182, 187, 187, 201, 205, 207, 224, 236, 240, 241, 247, 253, 264, 272 // **Der:** 28, 44, 65, 74, 99, 115, 123, 145, 148, 148, 209, 219, 231, 236, 279, 289, 296, 299, 304, 316, 334.

1.2.1.11.1.3. Şart ve Sonuç Cümlelerinin Devrik Kullanıldığı Cümleler

2 şartlı birleşik cümlede hem şart cümlesi hem de sonuç cümlesi devriktir.

Ne olur sanki / demezseniz bunu? (OM/PC, 66)

Sevmesem bunları, / saatlerce uğraşır mıyım her birinin üstünde? (OM/PC, 33)

1.2.1.11.1. 2. Sıralı Birleşik Cümlede

Denemelerde en sık kullanılan birleşik cümle tipini sıralı birleşik cümle oluşturmaktadır. Sıralı birleşik cümleleri içerisinde yer alan devrik cümle sayısına göre inceledik. Sıralı birleşik cümlelerde en az 1, en fazla 4 devrik cümle kullanılabilir. Denemelerde içerisinde 1 devrik cümle bulunduran sıralı birleşik cümle sayısı, içerisinde 2, 3, 4 devrik cümle bulunduran sıralı birleşik cümlelere göre daha fazladır.

1.2.1.11.1.2.1. İçerisinde Bir Devrik Cümle Bulunan Sıralı Cümleler

İçerisinde 1 devrik cümle bulunduran sıralı birleşik cümleleri, devrik cümlelerin sıralı birleşik cümlelerin başında, ortasında ve sonunda yer alma durumuna göre 3 bölümde, bunları da sıralı birleşik cümlede yer alan cümle sayısına göre alt bölümlere ayırarak inceledik. Denemelerde içerisinde bir devrik cümle bulunan 1454 sıralı birleşik cümle tespit ettik. İçerisinde bir devrik cümle bulunan sıralı birleşik cümlelerde, daha çok ilk ve son cümlelerin devrik kullanımına rastlanmaktadır.

1.2.1.11.1.2.1.1. İlk Cümlesi Devrik Olan Sıralı Cümleler

İlk cümlesi devrik olan 668 sıralı birleşik cümle tespit ettik. Bu cümlelerden de daha çok iki cümleden oluşan sıralı cümlelerin ilk cümlesinin devrik kullanımı daha fazladır.

1.2.1.11.2.1.2.1.1. İki Cümleden Oluşan Sıralı Cümlelerde

İki cümleden oluşan 433 sıralı birleşik cümlelerin ilk cümlesi devriktir.

Hepimiz de katalım ona benliğimizi, / bir kat daha, bin kat daha zenginleştirmiş oluruz. (D/SA, 172)

İnanıyor muyduk gerçekten onların değerine? / onların yazdıklarını bizim için, benliğimizin kuruluşu için gerekli bir azık sayıyor muyduk? (D/SA, 168)

Tanıklı ediyorum onları size gösterirken, tanıklığın sorumlundan kaçınıyorum. (D/SA, 173)

Seviyorlar gene bu İstanbul'u, sıcaklarına, yağmurlarına aldırmaııp seviyorlar. (KD/A, 89)

İyice taramazlar ki divanları, şöyle bir göz gezdirip geçerler. (KD/A, 82)

İçlerinde çöreklenmiş bütün şüpheler vardır o sözde; o sese nasıl dayanabilirler?.. (KD/A, 17)

Bilmez yeni şair yeniliğini, yazdıklarını herkesin kolayca anlayacağını sanır. (GG/SS, 199)

Yapsınlar bunu şairlerimiz, hikâyecilerimiz, bunu yapmak için de gerçekçi olsunlar. (GG/SS, 186)

Doğru mu bu? sizin ezberinizde özgür koşukla yazılmış hiçbir şiir yok mu? (GG/SS, 167)

İyi mi ettim buna özenmekle, kestiremiyorum. (Der, 287)

Fuzulî'yi sevmezdi zaten, onun için Fuzulî'den mısra seçmiş olduğunu pek sanmıyorum. (Der, 96)

Eşanlamlı sözlerin çokluğu, bir bakıma, kötüdür bir dil için; zihinleri karıştırır. (Der, 191)

-[...] *Aydın denemez böylelerine*, birer işçi olmaktan öteye gidemezler. (OM/PC, 227)

Ama korkuyorlar aşk şiiri yazmaktan, aşk üzerine yeni bir söz bulmanın çok güç olduğunu bildikleri için korkuyorlar. (OM/PC, 147)

Bırakalım şimdi bunu, ben bu mektuplarda o konulara dokunmuyorum. (OM/PC, 173)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 49, 66, 66, 80, 88, 89, 90, 92, 94, 98, 134, 141, 145, 153, 153, 168, 170, 186, 187, 188, 192, 198, 198, 199, 205, 208, 214, 216, 217, 220, 229, 230, 231, 235, 237, 245, 253, 255, 255, 258, 258, 259, 265, 267, 267.

KD/A: 16, 43, 58, 59, 73, 78, 78, 80, 80, 81,81, 85, 85, 87, 93, 97, 98, 102, 106, 110, 111, 121, 122, 122, 127, 130, 130, 132, 132, 133, 137, 144, 158, 160, 163, 163, 164, 164, 166, 168, 168, 169, 169, 172, 173, 173.

D/SA: 11, 11, 12, 13, 15, 15, 15, 16, 16, 16, 18, 28, 36, 38, 43, 51, 54, 59, 61, 71, 78, 84, 93, 93, 95, 98, 98, 99, 101, 102, 105, 107, 107, 109, 109, 110, 111, 117, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 129, 131, 131, 136, 136, 137, 138, 139, 140, 145, 154, 154, 156, 163, 163, 169, 169, 170, 171, 172, 172, 176, 181.

OM/PC: 18, 23, 23, 24, 24, 29, 32, 33, 34, 37, 40, 40, 43, 44, 44, 45, 48, 49, 53, 53, 53, 62, 64, 66, 70, 78, 85, 86, 86, 88, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 97, 98, 102, 103, 107, 108, 111, 113, 114, 114, 115, 115, 118, 121, 122, 124, 124, 124, 125, 125, 125, 127, 128, 130, 131, 133, 136, 137, 139, 140, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 146, 147, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 155, 159, 160, 163, 166, 166, 169, 171, 173, 174, 178, 179, 182, 186, 187, 187, 188, 189, 190, 190, 193, 193, 194, 194, 202, 203, 203, 206, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 212, 214, 214, 216, 217, 221, 221, 223, 224, 227, 227, 229, 232, 232, 237, 239, 239, 242, 244, 245, 245, 246, 246, 249, 249, 252, 256, 257, 261, 264, 264.

Der: 10, 29, 29, 32, 34, 55, 59, 59, 61, 61, 63, 63, 74, 77, 80, 80, 82, 83, 86, 89, 90, 91, 91, 91, 94, 94, 95, 96, 98, 100, 109, 110, 111, 120, 123, 123, 124, 124, 125, 125, 125, 126, 126, 127, 128, 130, 131, 135, 138, 146, 146, 150, 156, 156, 158, 160, 162, 163, 165, 165, 167, 171, 173, 176, 177, 183, 185, 189, 194, 197, 200, 208, 212, 217, 226, 229, 233, 236, 242, 245, 249, 257, 259, 265, 277, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 290, 303, 311, 311, 314, 314, 324, 332, 336, 336, 342, 343, 346, 348, 350, 350, 351, 354, 355, 361, 362, 363, 365.

1.2.1.11.1.2.1.2. Üç cümleden oluşan sıralı cümlelerde:

Üç cümleden oluşan 165 sıralı birleşik cümlelerin ilk cümlesi devrik kullanılmıştır.

Bilmem ben kitap saklamasını, onun için de bir gün gelir, içimde böyle bir özlem duyarak üzülürüm. (D/SA, 116)

Pekala da anlaşıyorlar birbirleriyle, biz de anlaşıyoruz, kendi aramızda anlaştığımız gibi onlarla da, Avrupalılarla da anlaşıyoruz. (GG/SS, 234)

Kudurdum yazısını okuyunca, güldüm, daha da gülüyorum. (D/SA, 15)

Var mı bizde eleştirmeci, yok mu, şimdi onu araştırarak değilim. (KD/A, 93)

İnceleyin bunu, yazıp ortaya koyun, böylece eleştirmenin, gerçek, faydalı eleştirmenin ne olduğunu öğretilsiniz. (KD/A, 95)

Sevmem Abdülhak Hâmit Bey'i, böyle düşünüp incelemeyen yazdığı için sevmem, edebiyatın birtakım düşünceleri, doğruları bildirmeğe değil, birtakım parlak buluşlara özenen bir iş olduğunu sandırıldığı için sevmem. (KD/A, 124)

-Görüyorsun Keziban, gazete okuyorum; okuyamayacağım kitaplar için söylenenleri okuyorum. (GG/SS, 223)

Evet, kötülükler vardır içinde, bir kere bencildir, her insan başkalarını ezmeğe, başkalarına buyurmağa kalkar. (GG/SS, 266)

Durmasın artık, düşüncelerine, çalışmalarına, eserine ona göre bir yön çizmek, bir biçim vermek gerektiğini anlasın, daha çok çalışsın. (Der, 14)

“Kesin laf” değildir bu, ben o şairin yazılarını beğeniyorum, bunu da söylüyorum. (Der, 53)

Sezersiniz şöyle yapmanız gerektiğini, ararsınız, bunun güzel olacağını, usunuzla değil, gönlünüzle bilirsiniz. (Der, 258)

Bakmayın çiçeklere, onların altındaki çıplak dalı görün, tek hakikat odur. (OM/PC, 47)

Siz de seversiniz elbette şiiri, belki de şairsiniz, kim bilir ne güzel şiirler yazarsınız. (OM/PC, 40)

Kimmiş o Mercimek Ahmet? neden Mercimek denilmiş? kimseler bilmiyor. (OM/PC, 280)

Okudum bu sözleri, sonra da oturdum, ne demek olduğunu düşündüm. (D/SA, 152)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 134, 141, 151, 157, 178, 183, 203, 230, 232, 268.

KD/A: 16, 58, 59, 85, 91, 105, 107, 113, 114, 134, 134, 148, 156, 157, 168, 174.

D/SA: 14, 15, 16, 16, 36, 38, 43, 45, 55, 59, 68, 94, 102, 107, 108, 111, 117, 118, 127, 131, 133, 135, 138, 141, 152, 154, 173, 181.

OM/PC: 10, 11, 17, 26, 27, 30, 30, 34, 44, 50, 53, 53, 59, 59, 68, 68, 74, 78, 80, 81, 90, 95, 104, 104, 111, 116, 117, 118, 125, 125, 126, 128, 129, 129, 130, 131, 135, 142, 144, 147, 151, 151, 154, 155, 161, 163, 167, 170, 177, 181, 183, 184, 191, 200, 200, 203, 229, 234, 245, 245, 245, 256, 263, 274, 275.

Der: 8, 29, 49, 56, 72, 85, 88, 91, 120, 128, 137, 143, 146, 178, 185, 187, 193, 199, 212, 220, 241, 242, 243, 256, 258, 268, 281, 283, 300, 323, 325.

1.2.1.11.1.2.1.1.3. Dört ve daha fazla cümleden oluşan sıralı cümlelerde:

Dört ve daha fazla cümleden oluşan 70 sıralı birleşik cümlede, ilk cümle devriktir.

Yığmışlar ortaya yeni tilcikleri, hepsini denemişler, kimi tutmuş, kimi tutmamı. (D/SA, 36)

Bakin ölüleri için yazdığı rübailere, kişiyi ürpertmiyor, daha ilerisine götürüyor, bir yarayı siz de sezdiriyor, içinizde çabuk çabuk kapanmıyacak bir yara açıyor. (D/SA, 91)

Özgürlük değildir onun istediği, kazanmaktır, eğlenmektir, rahat etmektir, tutkularının buyruğunu yerine getirmektir. (D/SA, 21)

İki türdür asıl yapıcı, biri yapar, temelleri de atar, üstüne yapıyı da çıkar. (KD/A, 21)

Ama giderek sönüyor onun da ateşi, yıllar geçtikçe öğretmenlik onun için yaratıcı bir iş olmaktan çıkıyor, çocukları gerçekten yetiştirmeğe çalışmıyor, sabahleyin okula gidiyor, akşama kadar dersini veriyor, bir yandan da günün çabuk geçmesini diliyor. (KD/A, 132)

Bencildir insanoğlu, bencil olduğu için yalnız kendi dertlerini düşünür, yalnız onlara inanır, başkalarında gördüğü dertleri kendisinininkiler gibi kavrayamaz. (GG/SS, 266)

Çoğu öfkeyle karşılar bunu, dudak büker, kınayıverir, kimi de üzülür, vefasızlığı içi götürmez. (GG/SS, 237)

Charles Maurras'ı bilirsiniz elbette, o da ille ulusal Fransız şiiri isterdi, dışarıdan gelecek etkileri önlemeğe çalışırdı, siz Maurras çıkırının yetiştirdiği iyi bir Fransız şairi tanıyor musunuz? (Der, 118)

Ama belki iyidir o yazı, yarına kalacak mı, kalmıyacak mı, ben ne bileyim? (Der, 53)

Okuyun Memet Fuat'ın yazısını, benim gibi sizin de onu ilginç bulacağınızı umarım, insanı düşündürüyor, hiç olmazsa onun dediklerini çürütmek için düşündürüyor. (Der, 67)

Aktöre, bulunç ayırmış onları birbirinden, toplumdaki görevlerini ayırmış, amaçlarını ayırmış, gözetcekleri ilkeleri ayırmış. (OM/PC, 247)

Eskidenmiş o, şimdi işçi yapmıyor, makine yapıyor, işçinin yaptığı makineye bakmakla, makineyi işletmekle kalıyor. (OM/PC, 245)

Bırakamıyorum o koşmayı, günlerdir kendi kendime okuyorum, bir dostu gördüm mü, ona okuyorum, anlamayıp belki gülecek olanlara da okuyorum. (OM/PC, 53)

Çok sevdim şiiri, bütün ömrümde belki şiirden başka bir şeyi sevmedim, şiir aşkından başka bütün aşklarımı şiire bağlamağa çalıştım, onlardan aldığım ateşi gidip ona sundum, o ateşle şiirler okuyup hayran oldum, onların güzelliğini başkalarına da sevdirmeye uğraştım. (OM/PC, 42)

Bay Orhan Hançerlioğlu görmemiş onları, hayalinde yaşatamamış, konuşturamamış, birbirleriyle çarpıştıramamış, birer vücut verememiş, “kişileştirememiş”. (D/SA, 99)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: GG/SS: 98, 228, 231 // KD/A: 12, 25, 118, 122, 154 // D/SA: 11, 19, 37, 64, 68, 75, 85, 92, 92, 117, 123, 134, 136, 144, 158 // OM/PC: 14, 33, 54, 55, 60, 65, 69, 79, 81, 90, 94, 111, 117, 119, 128, 140, 145, 170, 183, 212, 221, 234, 244, 263, 266 // Der: 127, 153, 232, 280, 299, 331, 348.

1.2.1.11.1.2.1.2. Ortadaki cümlelerinden biri devrik olan sıralı cümleler

Sıralı birleşik cümlelerin ortadaki cümlelerinden birinin devrik kullanılabilmesi için en az 3 cümleden oluşması gerekmektedir. Bu bakımdan bu bölümde yer verdiğimiz sıralı birleşik cümleler en az 3 cümleden oluşmaktadır. Denemelerde ortadaki cümlelerinden biri devrik olan 208 sıralı birleşik cümle bulunmaktadır.

1.2.1.11.1.2.1.2.1. Üç cümleden oluşan sıralı cümlelerde:

3 cümleden oluşan 99 sıralı birleşik cümlede, ortadaki cümle devrik kullanılmıştır.

Suç bende değil, *ben bir şey yapmadım onları yıldırım için*, kendiliklerinden, düşüncesizliklerinden, anlayışsızlıklarından yıldılar. (D/SA, 12)

Nice yaşlılar vardır, *yepyenidir düşünceleri*, gençlerden, yaşça gençlerden çok ileridir. (D/SA, 127)

Size uyuyor, *örnek ediniyor sizi kendisine*, o da sizin gibi söyleyiveriyor. (KD/A, 151)

Ne yapalım, *anlamıyor onlar sanattan*, sanat onları kavramamış. (KD/A, 103)

Divan şairi, kendisinin bir sanat adamı olduğunu bilir, *âşık bilmez bunu*, düşünmez bile. (KD/A, 140)

Bir zamanlar müsbet adam, menfî adam derlerdi; *şimdi unuttular o sözleri*, yerine yapıcı, yıkıcı çıktı. (KD/A, 20)

Fransızca bilen okurlarıma öğütlerim, *okusunlar o kitabı*, eğlenirler. (GG/SS, 215)

Bay Faruk K. Demirtaş öyle sanırmış, *sanmasın öyle*, Bay Necdet Evliyagil'in şiirinde “dek” sözü “kadar” anlamına kullanılmış. (Der, 154)

Ben ayraç nereden kullanıldığını bilirim, *bir tümcede okunmasa da olacak sözleri alırım ayraç arasına*, tümceden çıkarılamayacak yerleri almam. (Der, 359)

Büyük yargıç beğenmemiş, *bitti artık işiniz*, susacaksınız! (Der, 148)

-[...] Ama siz benimle konuşmuyorsunuz, *bir başladınız söylemeğe*, hiç durmuyorsunuz. (OM/PC, 207)

Siz de belki İstanbullusunuzdur, *kızmayın sakın dediklerime*, güvenmenizi istemem. (OM/PC, 121)

Kendimize sevgi diye, nefret diye hülyalar uyduruyoruz, *bir süre vakit geçiriyoruz onlarla*, sonra da unutuveriyoruz. (OM/PC, 169)

Yahya Kemal Bey de ona nasıl kızmamış, *nasıl dinlemiş onu*, anlıyamıyorum. (OM/PC, 97)

Dilediğinince kınasın, *küçümsesin onları*, ben de onlardanım. (D/SA, 177)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 134, 204, 225, 228, 229, 234 // **KD/A:** 95, 101, 130, 148 // **D/SA:** 14, 43, 54, 71, 93, 95, 110, 119, 123, 139, 141, 144, 155, 165, 170, 180, 181 // **OM/PC:** 17, 38, 45, 69, 70, 73, 77, 79, 81, 103, 107, 110, 111, 119, 128, 130, 132, 162, 172, 173, 178, 181, 202, 202, 204, 206, 207, 208, 214, 238, 239, 240, 242, 275, // **Der:** 20, 47, 49, 57, 58, 80, 123, 131, 147, 162, 165, 172, 178, 198, 218, 222, 230, 250, 258, 281, 300, 333, 341.

1.2.1.11.1.2.1.2.2. Dört ve daha fazla cümleden oluşan sıralı cümlelerde

Dört ve daha fazla cümleden oluşan 109 sıralı birleşik cümlede ortadaki cümlelerden biri devrik kullanılmıştır.

Yazdıklarını okumıyacaksınız, yaptıklarını incelemeyeceksiniz, *alacaksınız elinize kalemî,* “üstad” diye “dâhi” diye döktüreceksiniz. (D/SA, 16)

Kimi şairane’den kaçıyor, *alay diyor şairane ile,* kimi konuşma dilinin, halk türkülerinin sıcaklığına özeniyor, yeniye o öğelerle (unsurlarla) varıyor, kimi de birtakım toplum davalarına dokunuyor. (D/SA, 93)

Dayanışma uydurma imiş, onlar da uydursöz istemezlermiş, *ayrılmazlarmış yaşıyan dilden,* “tesanüd” sözü de yaşıyormuş. (D/SA, 138)

Ama hepsi, çoğu öyle değil, *bilmiyorlar iftira ettiklerini,* karşılarındakine bir suç yüklerken onun o suçu işlediğine gerçekten inanıyorlar, ortalığı temizlemek, toplumu kurtarmak için bağıryorlar. (KD/A, 146)

Mayıs sayısında bana çatmış, yere sermiş, *ezmiş beni,* bitirmiş... (KD/A, 105)

Bakmayın, *kanmayın siz bize,* bizler yanlış yoldayız, bir yalanla, kendi kendimize anlattığımız bir masalla avunuyoruz. (GG/SS, 255)

-Zor ezberleyin, kolay ezberleyin, *bir şey göstermez o;* isteyince ezberliyorsunuz. (GG/SS, 168)

Bilim sözleri yalnız okullar için değildir, *bizim düşüncemize karışır onlar,* hepimiz kullanırız, demek onları kurmak de hepimize düşer. (Der, 365)

Bay Kafesoğlu o anlamdaki tradion’a Türkçede anane, gelenek denebilir mi, denemez mi, *araştırmamış onu,* yazıvermiş. (Der, 280)

Bizim aydınlarımız hemen hepsi öyle, daha dün okuyup düşünmeğe başlamış, *yorulmuş çalışıp uğraşmaktan,* bugün o bir parçacık bilgisinin ürünlerini toplamak istiyor. (OM/PC, 209)

Hani elli altmış yıllık fotoğraflar vardır, fesli fesli birtakım adamlar el pençe divan durmuş, *bizi bir gülme alır onları görünce,* hiç şüphe etmeyin, öyle katıla katıla gülecekler, bizimle alay edecekler. (OM/PC, 121)

Aldanmayın, ayıldık mı, *hepimiz de biliyoruz onların ölmüş, geçmiş olduğunu,* bizim onları hatırlamamız bir alışkanlıktan başka bir şey değil. (GG/SS, 254)

Kimi de vardır, *iyiyi kötüden seçer pekâlâ;* istedi mi, düşündüğünü söylemesini de bilir. (GG/SS, 90)

Biri de vardır, ufak tefek bir kişi, *beni bir övdü bir yazısında,* sormayın! (D/SA, 14)

Türk ulusunun sesi miymiş? olabilir, *değiştirelim o sesi,* sevgili ulusumuza, sevgili yurdumuza yakışmadığını kendimizden de, sevgili ulusumuzdan da, sevgili yurdumuzdan da gizlemiyelim. (OM/PC, 200)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 54, 190, 213, 214, 219, 227, 230, 230, 231, 235, 235, 258, 267, // **KD/A**: 9, 74, 78, 84, 85, 88, 105, 138, 147, 156, // **D/SA**: 14, 15, 16, 19, 23, 65, 108, 112, 114, 118, 130, 132, 135, 136, 139, 139, 144, 145, 146, 146, 155, 180, 180, // **OM/PC**: 23, 30, 42, 45, 46, 57, 58, 64, 65, 71, 81, 98, 114, 137, 137, 144, 146, 150, 161, 174, 177, 200, 209, 211, 217, 219, 239, 240, 246, 250, 250, 259, 259, 264, 271, // **Der**: 91, 92, 114, 122, 125, 134, 145, 157, 172, 253, 274, 281, 336.

1.2.1.11.1.2.1.3. Son cümlesi devrik olan sıralı cümleler

Son cümlesi devrik olan 577 sıralı birleşik cümle tespit ettik. Bu cümlelerden de daha çok iki cümleden oluşan sıralı cümlelerin son cümlesinin devrik kullanımı daha fazladır.

1.2.1.11.1.2.1.3.1. İki cümleden oluşan sıralı cümlelerde:

İki cümleden oluşan 409 sıralı birleşik cümlelerin son cümlesi devrik kullanılmıştır.

Siz bizi dinlemeyin, *örnek diye almayın bizi kendinize*. (D/SA, 128)

Ürperdim, *tiksindim bu sözü duyunca*. (D/SA, 113)

Hemen söyleyeyim, *kolay kolay alışamıyorum Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirine*. (D/SA, 94)

Öyle küçük şeylere bakar mı, *öyle küçük şeyler üzerinde durur mu hiç onlar?* (KD/A, 12)

Esnerdim, *çene kemiklerim ağrısına esnerdim onu okurken*. (KD/A, 90)

Siz de uyacaksınız, *boyun eğeceksiniz bütün dediklerine*. (KD/A, 91)

Ama doğrusu, şöyle içimden sarmadı, *sarmadı onlar beni*. (GG/SS, 179)

Her düşüncedeki eksikliği, yanlış arayın, *odur asıl kurtuluş yolu*. (GG/SS, 166)

Bunlara bağlı kaldıkça, bunları okuyup okuyup coştukça asıl gitmek istediğimiz yolu, Batı âlemi yolunu tutamayacağız, *o âlemlerle bizim aramızda bir perde olacak bunlar*. (GG/SS, 255)

Önem sözcüğünü düşünün, *az mı eğlenildi onunla?* (Der, 341)

Türkçesi bilinen Arapça tilcikleri istemiyorlarmış, *onları koymayacaklarmış dergilerine*. (Der, 301)

Gene de Varlık'la karşılaştırılmağa gelmez, *dayanamaz öyle bir karşılaştırılmaya*. (Der, 291)

Ne diye kızayım, *öfkeleneyim Bay Sadettin Sungur'a?* (OM/PC, 243)

Bir kere iyi bir insandır, *üstelik gerçek bir sanat adamı benliği var onda*. (OM/PC, 90)

O sözü her söyleyişimde bütün varlığımı sarsıldığımı duyuyorum, *insan oğlunun baba-mirasına bir güzellik daha katmış o sözü ile*. (OM/PC, 148)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 33, 33, 68, 74, 74, 75, 85, 89, 90, 92, 93, 94, 98, 103, 103, 106, 107, 117, 130, 134, 134, 136, 136, 142, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 173, 174, 178, 179, 179, 185, 185, 207, 208, 212, 223, 231, 254, 255, 256, 256, 257, 258, 269.

KD/A: 10, 14, 14, 21, 74, 75, 75, 77, 78, 83, 87, 96, 98, 106, 107, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 113, 117, 120, 120, 122, 128, 130, 132, 135, 140, 140, 143, 144, 147, 149, 150, 150, 155, 155, 157, 158, 164, 167, 168, 168.

D/SA: 13, 13, 14, 14, 15, 16, 17, 19, 25, 31, 33, 35, 37, 38, 40, 40, 47, 48, 67, 79, 84, 97, 110, 115, 116, 117, 121, 128, 128, 129, 130, 135, 135, 136, 138, 138, 141, 141, 144, 144, 153, 154, 155, 157, 158, 158, 158, 163, 167, 169, 174, 177, 179, 181, 182, 183, 184.

OM/PC: 13, 31, 33, 35, 37, 37, 38, 39, 40, 42, 42, 43, 45, 56, 60, 63, 63, 64, 64, 65, 66, 69, 71, 73, 74, 74, 79, 84, 85, 87, 88, 88, 90, 90, 92, 93, 95, 96, 99, 100, 107, 109, 113, 114, 116, 116, 117, 120, 121, 122, 125, 127, 135, 136, 137, 140, 141, 147, 150, 150, 151, 160, 161, 161, 162, 167, 167, 169, 169, 172, 172, 174, 174, 175, 177, 181, 182, 182, 186, 186, 187, 187, 188, 191, 193, 195, 195, 200, 201, 201, 203, 203, 209, 210, 210, 211, 211, 211, 212, 212, 212, 213, 214, 215, 217, 217, 217, 218, 223, 224, 226, 227, 231, 232, 235, 236, 237, 239, 239, 240, 240, 240, 244, 245, 246, 247, 248, 248, 250, 250, 250, 254, 256, 257, 258, 259, 259, 267, 267, 269, 270, 271.

Der: 15, 19, 33, 51, 51, 53, 55, 57, 63, 63, 63, 79, 79, 82, 83, 84, 86, 86, 90, 96, 98, 100, 107, 108, 108, 111, 113, 124, 124, 132, 132, 136, 148, 155, 161, 167, 168, 169, 170, 170, 170, 173, 174, 177, 184, 185, 186, 193, 207, 210, 212, 212, 215, 215, 216, 218, 225, 228, 229, 230, 235, 241, 244, 250, 256, 257, 259, 265, 269, 270, 272, 272, 273, 274, 274, 282, 286, 289, 293, 297, 299, 299, 308, 309, 310, 311, 314, 316, 323, 325, 329, 337, 341, 342, 349, 353, 354, 355, 356.

1.2.1.11.1.2.1.3.2. Üç cümleden oluşan sıralı cümlelerde

Üç cümleden oluşan 106 sıralı birleşik cümlelerin son cümlesi devriktir.

Alamanya yenildi, İtalya yenildi, *gene de bir nen kalmadı mı onlarda o önütlerden?* (D/SA, 177)

Şaşmış, sinirlenmiş, *kızmış iyiden iyiye.* (D/SA, 120)

Gözlerimizi Avrupa'dan ayırmamalıyız, çoktur, *sayılamayacak kadar çoktur bizim Avrupa'dan almamız gereken şeyler.* (D/SA, 16)

Çoktandır annemle babamı, kardeşlerimi de “ziyaret” etmedim, bir mezar başında okumadan öyle durmak beni sıkıyor, *okumak da bir yalan olur benim için...* (KD/A, 117)

Halk şiirini sevmiyorlar, ondaki kolaylığı seviyorlar, *kendilerini düşüncenin sıkısı altına koymaktan kurtardığı için seviyorlar onu.* (KD/A, 141)

Ama işte bunun için kapatmalıyız, bırakmalıyız, *unutmalıyız o şiiri.* (KD/A, 97)

Hayır, ben Yahya Kemal için “şiir tanrısı” demedim; Yahya Kemal'i sevmediğimden değil, *hayranım onun şiirlerine.* (GG/SS, 129)

Bizde tenkitçi var mı yok mu, *karışmıyacağım o işe*. (GG/SS, 96)

Zamanın dışında yaşamıyorum ya! çevremdekilerin düşünceleri, duyguları nedir, *öğrenmek isterim elbette*. (GG/SS, 106)

Yolu yaptınız, okulu açtınız, *ne okutacaksınız köylüye?* (Der, 326)

Yalnız, davalı bir roman yazmağa kalktınız mı, anlattığınız olayların gerçeğe uyması gerektir, *eşi az görülür kimseler koyamazsınız o romanlara*. (Der, 164)

Küçükler ise istedikleri kadar yanılmamış, aldanmamış olsunlar, *kim anar sonradan onların adlarını?* (Der, 297)

Dedikleri birbirini tutuyor mu, tutmuyor mu, *aldırmıyor orasına*. (OM/PC, 267)

-[...] Evet, çoğunluk Prospero'yu başında görmek istemez, çoğunluk Caliban'dır, *diş biler Prospero'ya*. (OM/PC, 209)

Siz mi yanıyorsunuz, onlar mı yanılıyor, *kimse kestiremez ki orasını*. (OM/PC, 40)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 90, 91, 93, 96, 96, 105, 211, 216, 234, 234 // **KD/A:** 73, 74, 76, 77, 77, 94, 105, 143, 155 // **D/SA:** 16, 16, 27, 48, 54, 67, 71, 83, 94, 131, 132, 135, 136, 139, 151, 151, 158, 171, 176 // **OM/PC:** 24, 34, 35, 38, 40, 45, 64, 94, 100, 102, 114, 116, 121, 129, 131, 147, 167, 175, 179, 184, 186, 188, 200, 204, 219, 222, 223, 258, 266, 266, 272 // **Der:** 20, 56, 74, 81, 110, 126, 130, 139, 156, 175, 176, 201, 210, 216, 261, 269, 303, 307, 318, 318, 322, 363

1.2.1.11.1.2.1.3.3. Dört ve daha fazla cümleden oluşan sıralı cümlelerde:

Dört ve daha fazla cümleden oluşan 62 sıralı birleşik cümlelerin son cümlesi devriktir.

Bunu söylediler, söylediler, çevrelerindeki de kandırdılar, kendi kendilerini de kandırdılar, bir de baktık, *atılıp gittiklerini sandığımız birtakım arapça, farsça sözler gene üşüştü dilimize*. (D/SA, 134)

O, yaşadığı çağın en büyük yazarı, başlıca yazarıydı, değeri günden güne beliriyor, eserinin özü, derin anlamı yavaş yavaş kavranıyor, *gelecek yüzyıllarda daha da büyüyecektir o*. (D/SA, 11)

Yaşayacak, yüreği vuracak, yılın yazını da, kışını da görecek; *yeter ona*. (KD/A, 22)

Son günlerde bazı Fransız şairlerinin, Eluard'ın, Pierr Emmanuel'in, Aragon'un harp şiirlerini okuyoruz; o adamlar gidip cephede çarpışmış, üç yıl Fransa'da çetelerde çalışmış, *düşmana karşı koymak için ellerinden geleni esirgememiş adamlar*. (KD/A, 64)

Bunu yaptınız mı, buna katlandınız mı, ılımsınız, sizden iyisi yok, uslu kişisiniz, dil devrimini anlamışsınız, *bütün yazarlara, bütün gençlere örnek diye gösterirler sizi*. (GG/SS, 230)

-Beni sinirlendirdiniz, hiç hoşlanmadığım işlere kalkıştım, ben züppeleri, snopları savunmak istemiyorum, *ben de hoşlanmam onlardan*. (GG/SS, 172)

Fransız yazarlarını, daha başka Avrupa yazarlarını okumuştı, onlardan birtakım şeyler öğrenmiş, birtakım düşünceler edinmişti, bulduğu dil de bunları söylemeğe yetmiyordu, *yeni sözler gerekiyordu onları anlatmak için*. (Der, 134)

Otobüs biletcileri birtakım sözleri yanlış kullanırlar, o sözlerin anlamını iyice düşünmezler, örneğin “peşinen” diyebilir, “sürc-i lisan” diyebilirler, *kendini bilen bir aydın ise kaçınır böyle şeylerden*. (Der, 201)

-[...] Hep Caliban’a ilgileniyoruz, Ariel’i çağırabilecek Ariel’in dilinden anlayacak Prospero’lar yetiştirmeğe çalışmıyoruz, buna özenmiyoruz, *anlayamıyoruz, bir türlü Prospero’nun değerini*. (OM/PC, 204)

Anlatmaz, çözümlemez, ayrıntılara girmez, *gene de ele aldığı konuyu, sanki bir şimşek ışığı ile, gözleriniz, gönlünüzü kamaştıran bir ışıkla gösteriverir size*. (OM/PC, 134)

Uyuyor muydum, düşünüyor muydum, nedir? *duymadım girdiğini*. (GG/SS, 142)

Böyle kesin sözleri duydum mu, dayanamam, sinirlenirim, *hemen onları çürütmek, tam tersini ileri sürmek hevesi uyanır içimde*. (D/SA, 75)

Dünyanın öbür yüzünde bugün güz başlıyor, sular gitgide daha da tez kararacak, yapraklar dökülecek, *adım adım kış saracak her yanı...* (OM/PC, 37)

Merak etmeyin, ertesi gün güneş beni gene uyandırır, o düşten çeker, karların eriyip vıcık vıcık bir su olduğunu gösterir, *avunmağa komaz insanı*. (OM/PC, 153)

Dedik a! Munis Faik Ozansoy “hudutsuz bir hürriyet içinde” yaratıyor, söylediği şeyler tarihe uyuyor mu, uymuyor mu, *araştırmıyor orasını*. (Der, 85)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 173, 208, 220, 227, 231, 268 // **KD/A**: 17, 103, 112, 166, // **D/SA**: 66, 81, 101, 123, 136, 139, 154, 180 // **OM/PC**: 38, 42, 78, 84, 95, 126, 130, 159, 173, 177, 182, 199, 201, 213, 222, 225, 235, 248 // **Der**: 125, 127, 142, 149, 162, 236, 273, 278, 279, 281, 353.

1.2.1.11.1.2.2. İçerisinde iki devrik cümle bulunan sıralı cümleler

Denemelerde içerisinde 2 devrik cümle bulunan 331 sıralı birleşik cümle tespit ettik. Devrik cümlelerin metne kazandırdığı şiirsellik boyutu, içerisinde 2 ve daha fazla devrik cümle bulunduran birleşik cümlelerde daha belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle 2 cümleden oluşan sıralı birleşik cümlelerde 2 devrik cümle alt alta yazıldığında birer şiir mısrası izlenimi oluşabilmektedir. 2 cümleden oluşan sıralı cümlelerde devrik olan 2 cümlede de Y sonrasında aynı türden ögelerin yer aldığı sıralı cümlelerde bu şiirsellik biçimsel olarak daha açık bir şekilde görülmektedir. “*Neden sevmeyiz Türkün dilini? / neden küçük görürler Türk ulusunu?*” (D/SA, 138) sıralı cümlesindeki cümleler birer dize olarak düşünüldüğünde, bu cümlelerdeki ögelerin simetrik dizilişi

kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda içerisinde iki ve daha fazla devrik cümle bulunan sıralı cümleler, devrik cümlelerin metne kazandırdığı şiirsellik boyutunu daha iyi ortaya koymaktadır.

1.2.1.11.1.2.2.1. İki cümleden oluşan sıralı cümlelerde

Denemelerde iki cümleden oluşan ve iki cümlesi devrik kullanılan 134 sıralı birleşik cümle bulunmaktadır. Bu devrik cümlelerin Y'leri çoğunlukla aynı kip ve kişi ekiyle çekimlenmiştir. Bu cümlelerde Y sonrasında yer alan ögeler de, çoğunlukla aynı türden ögelerden oluşmuştur.

Daracık yerde oturmağa alışmış kişi bilemez sıkıntıda olduğunu, / bilemez genişliğin getireceği erinci (rahatlığı). (OM/PC, 264)

Şairler öğretir bize onları, / gerçek şairler yaratır onları. (KD/A, 78)

Gençlerimiz onlardan öğrenemezler dünyayı görüp anlamağı, / onlardan edinemezler yeni soluğu... (D/SA, 48)

Hepsi de yılar benden, / yıldı salmışımdır onların arasına. (D/SA, 12)

İyisi mi, böyle büyük işler beklemeyin eleştirmeciden, / sizi tanıtmasını, ünlü bir yazar olmanızı sağlamasını dilemeyin ondan. (KD/A, 95)

Böyle bir gelenek var bizde, / bu da uyuyor o geleneğe. (OM/PC, 217)

Böyle düşler kurdunuz romanınızı yazarken, / böyle düşler kurdunuz o romanı okşayıcı bir iki sözle eleştirmeciye gönderirken. (KD/A, 94)

Ne demektir romancı? / ne demektir tiyatro yazarı? (GG/SS, 214)

Bırakın beni yalnızlığım, / bırakın beni hiçliğimle. (OM/PC, 108)

Ama pek sevmez düşünmeği, / korkar düşünmekten. (D/SA, 118)

Bu değildi benim demek istediğim, / düşüncem kendiliğinden sürükledi beni bunlara. (KD/A, 135)

Babalarımız, ağa-babalarımız bilirlerdi güzelin ne olduğunu; / bize öğrettiklerinde onlardan kalanlarda var mı bunlara benziyen? (GG/SS, 102)

Yazarlar da ibret alsınlar onlardan, / bıraksınlar çekişmeyi. (GG/SS, 90)

Doğrusu öyle büyük sözler söylemiyor Muzaffer Soysal, / derin derin hakikatler öğretmiyor bize. (Der, 139)

Ama ateşliymiş o yazı, / ben de hoşlanırım ateşli yazılardan. (Der, 123)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 149, 156, 203, 203, 221, 223, 235, 257, 260, 260 // **KD/A**: 16, 34, 55, 80, 92, 109, 109, 123, 147, 155, 167 // **D/SA**: 15, 32, 36, 37, 54, 96, 106, 110, 131, 138, 152, 153, 155, 169, 172, 172, 177, 180, 181, 183 // **OM/PC**: 13, 25, 30, 31, 34, 39, 39, 42, 44, 70, 82, 85, 85, 89, 97, 99, 103, 104, 110, 114, 115, 130, 131, 132, 136, 138, 140, 141, 145, 148, 151, 154, 157, 159, 170, 170, 176, 176, 184, 186, 192, 195, 195, 203, 203, 207, 209, 214, 215, 232, 234, 236, 238, 249, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 266, 266 // **Der**: 17, 18, 128, 201, 220, 247, 273, 283, 284, 285, 292, 296, 299, 304, 318, 332.

1.2.1.11.1.2.2.2. Üç cümleden oluşan sıralı cümlelerde:

Üç cümleden oluşan ve içerisinde iki devrik cümle bulunan 91 sıralı birleşik cümle tespit ettik. Bu cümlelerde ilk iki cümle veya son iki cümle ya da ilk ve son cümle devrik olarak kullanılabilir. (D/SA, 167)

Çoğu, kendimiz de bilmiyoruz böyle söylediğimizi, / o beğenmediğimiz, inanmadığımız geçmişin özlemi uyanıveriyor içimizde, eskiyi gene de yaşatmamız gerektiğini ileri sürüyoruz. (D/SA, 167)

Aydınlatırlar artık çevrelerini, / birtakım gençler de gözleri parlayarak dinlerler onları, ak önlüklerini açıp onların ağızlarından doğrular, bir düzene dayanan şaşmaz doğrular döküldükçe toplayıverirler. (D/SA, 176)

Biraz da bıraksınlar o ciddiliği, / biraz da uysunlar eskilere, bizi aşk şiirlerinden büsbütün yoksun komasınlar. (GG/SS, 179)

Zordur ahlâka ermek, / zordur o yoldan gitmek, o zor işi içimizden kaç kişi gözüne alabilir? (GG/SS, 262)

Daha bir delikanlı Muzaffer Soysal, / yakında kurtulur bundan, deyişinin umdurduğu iyi bir yazar olduğunu gösterir. (Der, 140)

O adam da yapmış o resimleri, bir sergi açmış, *hepsi satılmış resimlerin.* (Der, 94)

Uzattık bu sözü, dayanışma üzerine söyleyeceklerim vardı, *gelelim onlara.* (D/SA, 139)

Yeni olanaklar arkasından koşmaz onlar, yüzde kalırlar, *dalmazlar derinlere.* (D/SA, 111)

Uyak(kafiye) yeni türemiştir şiirde, eskiler, Yunanlılarla Romalılar bunu bilmezlermiş, *kaçarlarmış bile uyaktan.* (Der, 292)

Büğünün şairleri pek özenmiyorlar aşk şiirleri yazmağa, dudak büküyorlar, *küçümsüyorlar o konuyu.* (OM/PC, 147)

Ben ona benzemem, *öyle derin bir anlamı yoktur benim yazdıklarımın, / gelecek yüzyılların kişileri, yeni bir acun görüşü, bir yaşam yolu bulamayacaklardır benim yazılarımda.* (D/SA, 11)

Birçoğu geçmiş yılların gazete sayfalarındadır, *dursunlar durdukları yerde, / kim arıyacak onları?* (GG/SS, 120)

O adam bir şairin, bir yazarın bir eserini beğendi mi, *övermiş onu, / sonra aradan on yıl bile geçmeden unutmmuş o şairin, yazarın adını.* (Der, 149)

Yüzümüzü ellerimizle kapamanın, kaçmanın, kalabalık yerlere sığınmanın da bir faydası yok, *ayrılmıyor bizden, / affetmiyor bizi.* (OM/PC, 76)

Biliyorum, *anlamam şiirden, / deminde söyledim bunu.* (OM/PC, 23)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 96, 133, 179, 202, 231, 233, 253, 254 // **KD/A:** 18, 83, 123, 123, 132, 150, 170 // **D/SA:** 12, 15, 47, 96, 110, 117, 121, 135, 142, 145, 155, 172 // **OM/PC:** 22, 25, 29, 30, 63, 65, 65, 78, 84, 93, 98, 112, 114, 130, 135, 147, 150, 164, 165, 165, 175, 178, 183, 187, 189, 190, 192, 202, 210, 221, 222, 225, 226, 227, 236, 245, 250 // **Der:** 127, 130, 130, 173, 210, 258, 282, 283, 284, 301, 331, 345.

1.2.1.11.1.2.2.3. Dört ve daha fazla cümleden oluşan sıralı cümlelerde

Dört ve daha fazla cümleden oluşan 106 sıralı birleşik cümle içinde, iki devrik cümle yer almıştır. Dört ve daha fazla cümleden oluşan sıralı birleşik cümlelerde yer alan devrik cümlelerin belli bir sıralanış ilkesi yoktur. Bu cümlelerde yer alan devrik cümleler bazen arka arkaya, bazen da ayrı ayrı sıralanabilmektedir

Açın kitabı, “Aşk Yüzünden Cinayet”i, “Emine”yi, okuyun, daha öyle niceleri var, şair onlarda insanlık sevgisini söylüyor, *insanlık sevgisini aşılayıveriyor okuyana.* (D/SA, 96)

Adı sık sık anılmazmış, *bakmayın siz ona, okuyun o dergiyi*, her sayısında ilginizi çekecek bir iki şiir, bir iki yazı bulursunuz. (D/SA, 58)

Kapatmalıyız artık o edebiyatı, büsbütün bırakmalıyız, unutmalıyız, *öğretmemeliyiz çocuklarımıza.* (KD/A, 97)

Duygularıyla, gönlüyle sevmez onları, düşüncesiyle, kafasıyla sever, *yaradılışının bir eğilimiyle, duygulanlıkla gitmemiştir onlara*, onlara gitmek gerektiğini anladığı için gitmiştir. (KD/A, 113)

Ama gücüne gidiyor tuttuğu yol, kendi kendine ediyor Hamdi, birtakım sözlerin anlamlarına değil, yabancılıklarına, ağzı doldurmalarına vuruluyor, onları sıralamakla işinin bittiğini sanıyor. (OM/PC, 271)

Sokrates bilir Meletos’un yanıldığını, onun düşüncesine, kanımına saygısı yoktur, *söyler bunu*, gene de Meletos’un öldürülmesini, sürülmesini istememiştir. (GG/SS, 259)

Munis Faik Ozansoy “eleştirmeci” demiyor, *der mi hiç?* “münekkit” diyor, *bırakmıyor öyle güzel sözleri.* (Der, 56)

Bay Tahsin Gürler'i gücendirmek için söylemiyorum bunları, iyi bir yazar olacağını sanıyorum onun, edebiyat toplantıları üzerine yazdığını da, bana mektubunu da ilgiyle okudum, bundan sonra elime geçen yazılarını da okuyacağım. (Der, 226)

Gerçekten anlar şiiri o adam, bilgindir, okur, okur, *öğrendiklerini sıralayıverir yazılarında*. (OM/PC, 22)

Bir şair çıkıyor, yenilik getiriyor, yeni bir ses getiriyor, yazdıklarının gücemli olduğunu, yazılması gerektiğini seziyorsunuz, *beğeniyorsunuz onun dediklerini, / o sözler etkiliyor sizi*. (OM/PC, 165)

Bir gün oturdum, *bir mektup yazdım size, basılmıyacak o*, bende kalacak. (OM/PC, 106)

Olmamış işte, / Araplardan değil, Farslardan öğrenmişiz aruzu, bunu için de uzun yırlarımızı okuyamıyoruz, gazellerle, daha da çok bütünden ayrılmış öycüklerle yetiniyoruz. (D/SA, 88)

Severim de'yi, / türkçedir o, kamunun dilindendir, dediğim yerde de ancak o doğrudur ve yanlıştır. (OM/PC, 21)

Şiirini nereden buldum, *sormayın orasını, / düştü bir yerden*, bir dergide falan çıkmadı, elden geldi. (OM/PC, 160)

Unutun bizi, yolunuzun üstünde olduğumuza bakmayın, aldırmayın, *çiğneyin bizi*. (D/SA, 129)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 89, 142, 187, 189, 198, 230, 258 // **KD/A**: 87, 90, 92, 94, 112, 123, 136 // **D/SA**: 16, 21, 36, 40, 43, 45, 49, 66, 93, 95, 108, 133, 176 // **OM/PC**: 26, 30, 32, 34, 35, 36, 36, 48, 55, 80, 81, 93, 97, 101, 106, 116, 125, 129, 133, 133, 134, 134, 136, 141, 150, 154, 163, 170, 174, 174, 177, 182, 183, 186, 189, 194, 208, 220, 221, 223, 232, 236, 244, 256, 256, 266, 272 // **Der**: 56, 69, 86, 125, 138, 147, 149, 177, 215, 258, 281, 282, 284, 290, 296, 324

1.2.1.11.1.2.3. İçerisinde üç devrik cümle bulunan sıralı cümleler

Denemelerde içerisinde üç devrik cümle bulunan 22 sıralı birleşik cümle tespit ettik. İçerisinde üç devrik cümle bulunan sıralı birleşik cümleler en az 3, en fazla 5 cümleden oluşabilmektedir. Üç cümleden oluşan sıralı cümlelerde, cümlelerin tamamı devriktir, dört ve daha fazla cümleden oluşan sıralı cümlelerde ise devrik cümlelerin diziliminde belli bir düzen yoktur. Bu cümlelerde devrik cümleler arka arkaya veya ayrı ayrı sıralanabilmektedir.

Siz de elbette bir hastalık diye bakmıyorsunuz edebiyatla uğraşmaya, / elbette bir üstünlük diye bakıyorsunuz ona, / belki de övünüyorsunuz edebiyatla ilgilendiğiniz, yazılar yazdığınız için. (Der, 213)

El kavuştursunlar önlerinde, / diz çöküp de öyle dinlesinler onların dediklerini, / bir sözlerini kaçırmassınlar yaşlıların! (D/SA, 130)

Niçin düşünüyorlar bizi? / niçin okuyorlar bizim yazılarımızı? / benim gibi yaşlı yazarları niçin çağırıyorlar aralarına? (D/SA, 127)

Oldu bir yol, / “sevgili okurum” dedim size, / kişi sevdiği bir şiiri sevdiklerine, sevdiğine göstermesin, / olur mu hiç? (OM/PC, 73)

İnançlarımız belirmiş, / doğrular, bütün doğrular bildirilmiş bize, / kara kaplı betiğin karıştırılum yıpranmış yapraklarını, / birer birer buluruz hepsini. (OM/PC, 263)

Öyleydi bizim gençliğimizde, / çocukluğumuzda, çayırda aranırdı sevgililer, / Çayırda Buldum Seni türküsü çıkmamıştı, / başka bir çağın havasıdır o. (OM/PC, 189)

Dalsınlar o suya, Yunanca ile Lâtincenin kurduğu o ırmağa, / çimsinler orada, / o sudan aldıkları yeni canla çıksınlar karşı kıyıya, / bunu istiyoruz. (GG/SS, 236)

Karşınızdaki ise onlardan da silkinmek istemiyor, *seviyor alışkanlıklarını*, göneniyor, *kıvanıyor onlarla, bırakamıyor onları.* (KD/A, 151)

Sevmemiştin o yazıyı, iyi değildi, tatsızdı, Bay Esat Ahmet kalemni daha kullanamıyordu pek, bir karışıklık, bir sıkıntı seziliyordu deyişinde. (KD/A, 105)

Kendisi de geçmiş o uzun ekin yolundan, dolaşmış düşünüler acununun her yanını, seçeceğini seçmiş, balını toplamış arı gibi dönmüş artık kovanına. (D/SA, 183)

Değerini, etkisini ölçemediğiniz için de artık bir saplantı olur o, kurtulamazsınız ondan, büyültürsünüz içinde, her şeyi onun ardından görmeğe başlarsınız. (D/SA, 25)

Yapmamışlar bunu, / bir Doğulu gözü ile bakmışlar Batı'ya, bu ülkeye Batı'nın elmaslarını değil, boncuklarını, Doğulunun süslerini andıran boncukları getirmişler, bir sarsmamışlar bu ulusu. (KD/A, 124)

Gözgüyü tutar gözüne, / Valery değer gözüne, / pek bir kurulur özüne... (D/SA, 113)

Gelmez o, kimseye gelmez, yoktur ki o, *senin gibi budalaların, içlerine bakmak, doğruyu görmek istemeyen, yalnızlıklarından kaçabileceklerini uman zavallıların uydurduğu bir yalandır o.* (OM/PC, 36)

Önütlere (üstadlara) bağlı değil onlar, *biliyorlar eskilerin söylediklerini, eski bilginlere saygı gösteriyorlar, gene de çıkabiliyorlar onların dediklerinden, onların bildirdiklerini, bulduklarını yeniden inceliyorlar.* (OM/PC, 235)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **KD/A:** 89 // **D/SA:** 97 // **OM/PC:** 136, 187, 234, 267 // **Der:** 58.

1.2.1.11.1.2.4. İçerisinde dört devrik cümle bulunan sıralı cümleler

Aşağıdaki 4 sıralı birleşik cümlede 4'er devrik cümle bulunmaktadır.

Ekin yollarında uzun uzun gezindiği günlerden hiçbir anı kalmadı mı kendisinde? / büsbütün mü unuttu öyle daldan dala konmanın tadını, / anlamak istemiyor bir kovana kapanmıyanları, / uzak onlardan, çok uzak... (D/SA, 183)

Size bir şey söyleyeyim, / *okuyun Fazıl Hüsni'nün yeni kitabını, / okuyun Aç Yazı'yı, / çok güzel şiirler var içinde, / bütün şiirlerini okuyun o şairin...* (OM/PC, 72)

Bakmayın bu dediklerime, / yırtın bu mektubu, baştaki beyitleri okuyun, / ikisi de güzeldir, / hele Nefi'ninki çok güzeldir, / *inanın onun dediğine, / unuttun benim bu saçma sapan, birbirini tutmaz sözlerimi.* (OM/PC, 32)

Gelenek mi dediniz, / *söylediniz büyü söz, / oldu bitti, / çözümlediniz sorunu, / ağır basacak ilkeyi koydunuz tartının gözüne kılıcınızı atar gibi, / duruverir akan sular.* (OM/PC, 263)

1.2.1.11.1. 3. Bağlı Birleşik Cümlede

Bağlı birleşik cümlede bağlaçtan önceki ya da sonraki cümle devrik kullanılabilmekte, bunun yanında hem bağlaçtan önceki, hem de bağlaçtan sonraki cümlelerin devrik kullanımına da, çok fazla olmamakla birlikte, rastlanmaktadır. Denemelerde en fazla “de” ve “ama” bağlacıyla bağlı cümleler yer almaktadır. Bu bölümde bağlı birleşik cümleleri öncelikle bağlaca göre, daha sonra da bağlaçtan önceki veya sonraki cümlelerin devrik kullanımına göre sınıflandırdık. Bu sınıflandırmalarda daha çok bağlaçtan sonraki cümlelerin devrik kullanıldığını gördük.

1.2.1.11.1.3.1. “de” bağlacıyla bağlı cümleler

Denemelerde 48 bağlı birleşik cümlede devrik cümle kullanılmıştır. Bu cümlelerde daha çok bağlaçtan sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı görülmektedir.

1.2.1.11.1.3.1.1. Bağlaçtan önceki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler

“de” bağlacıyla bağlı 10 cümlede, bağlı birleşik cümlelerin bağlaçtan önceki cümlesi devrik kullanılmıştır.

Kim düşürmüş gönlü / de / o bulmuş? (OM/PC, 71)

Siz bırakın o zevceği / de, / şairlerin, yaratıcıların yazdıklarını okuyun. (OM/PC, 71)

Bilmiyor ne yaptığını / da / onun için. (D/SA, 14)

Böyle beyitlerle doldurdum yazımı / da / kendiliğimden bir şey söylemedim. (KD/A, 83)

Bay Sadettin Sungur katlansın yorgunluğa / da / kendisi okusun. (OM/PC, 242)

Bir eskilik, bir köhnelik var o şiirde / de / onun için betime gidiyor. (OM/PC, 119)

Ne var o beyitte / de / beni bu kadar çekiyor? (OM/PC, 183)

Bay Oktay Rifat neden kullanmıyor onu / da / gene bilmediği “öge” tilciğini kullanıyor? (Der, 362)

Biraz bırakalım tanınmayı, yazdıklarımızı kolayca yayabilmenin yolunu aramayı / da / düşüncemizi, yaratma gücümüzü olgunlaştırmaya özenelim. (Der, 292)

Hayır, öyle esti aklıma da yazdım. (KD/A, 170)

1.2.1.11.1.3.1.2.Bağlaçtan sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler

“de” bağlacıyla bağlı 37 cümlede, bağlı birleşik cümlelerin bağlaçtan sonraki cümlesi devriktir.

Düşünüyorum / da / *bir türlü yanıtlayamıyorum bu soruyu*. (Der, 299)

Bulun / da / *okuyun o dergiyi*. (Der, 167)

-[...] Onların kötülüklerini görür / de / *acımaz onlara*. (OM/PC, 216)

Siz kimsiniz / de / *kendinizi feda edeceksiniz topluma?* (OM/PC, 194)

Gelin / de / *kızmayın böyle kendini beğenmiş insana*. (OM/PC, 174)

Biz insanlar yanılırız / da / *zaman yanılmaz mı sanki?* (OM/PC, 160)

Biz o bir teviyelikten kurtulamıyacağımızı anlıyoruz / da / *bir perişanlık duyuyoruz içimizde*. (GG/SS, 187)

Ölsem / de / *kurtulsam bu ağrılardan...* (GG/SS, 34)

Kalkın / da / *siz güvenin onun zevkine!..* (KD/A, 81)

O zaman eleştirmenin ne olduğunu anlarsınız / da / *hoşgörüsünüz tepkilerini, anlayışsızlığımı*. (KD/A, 96)

Yazmıyorlar / da / *konusuyorlar sanki*. (D/SA, 47)

Okurum efendim, İçimin bütün o yaralarını, çirkinliklerini, ifritlerini artık bırakalım / da / *başka şeylerden konuşalım sizinle*. (OM/PC, 40)

O halimi gözümün önüne getiriyorum / da / *iğreniyorum kendi kendimden*. (OM/PC, 89)

Biraz duralım / da / *inceliyelim bu sözünü...* (D/SA, 35)

Kendisi önemlemedikten sonra ben niçin önemliyeyim de öğrenmeye çalışayım o düşünceyi? (D/SA, 153)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 186 // **KD/A:** 33, 93 // **D/SA:** 57, 163, 172 // **OM/PC:** 33, 38, 44, 44, 61, 99, 139, 164, 172, 192, 216, 228, 237 // **Der:** 9, 215, 281.

1.2.1.11.1.3.1.3. Bağlaçtan önceki ve sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler:

Aşağıdaki bir cümlede hem bağlaçtan önceki, hem de bağlaçtan sonraki cümleler devriktir.

-[...] *Bırak şimdi böyle sözleri / de / gene dönelim konumuza.* (OM/PC, 223)

1.2.1.11.1.3.2. “ama” bağlacıyla bağlı cümleler

Denemelerde “ama” bağlacıyla bağlı 44 bağlı birleşik cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerde ise çoğunlukla bağlaçtan önceki cümlelerin devrik kullanıldığı görülmektedir.

1.2.1.11.1.3.2.1. Bağlaçtan önceki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler

“ama” bağlacıyla bağlı 25 bağlı birleşik cümlede, bağlaçtan önceki cümle devrik kullanılmıştır.

Vardır eski şiirimizde “ruh”, / ama / ancak kelimenin dindeki mânasıyla vardır, Bakînin: Rûh-i revân-ı şâha tehiyyet ü vesselâm mısraında olduğu gibi. (OM/PC, 96)

Güzel bir söz doğrusu, ama ne demek olduğunu anlayamadım. (Der, 87)

Seçkinler edebiyatını savunduğuna iyi ediyor Ahmet Kabaklı, ama neden böyle karışık bir dil kullanıyor? (Der, 69)

Ben görmedim Yalancı’nın oynanmasını, ama Bayan Cimcoz’un beğenisine güvenim vardır. (Der, 226)

Ben de isterdim bunu, ama elimden gelmez. (Der, 80)

Evet, bir yalandır söylediğim, ama sizi değil kendimi aldatmak için uydurulmuş bir yalan. (OM/PC, 66)

Bilirsiniz benim neler düşünebileceğimi, ama Bakî’nin, Rifat Efendi’nin mısralarını belki de bilmezsiniz. (OM/PC, 150)

Severim Sait Faik’i, ama samimîliği, şu samimîlik denilen gururu bir matah sanıp kendini ona veriyor. (OM/PC, 90)

Yazar tanımıyor onları, ama hepsine birer “hayat” uyduruyor. (D/SA, 108)

Güçtür şiir söylemek, ama ne türlü şiiri söylemek güçtür? (KD/A, 77)

Doğru değil onların dedikleri, ama iftira da değil. (KD/A, 147)

Ayrılamıyorum divanlardan, ama önce onlardan niçin ayrılmak, onları niçin büsbütün kapatmak istediğimi söyleyeyim. (GG/SS, 254)

Gösterirler kendilerini o ayrılıklar, ama sanat adamının seçtiği konularda değil, o adamın eserinde ister istemez yankısı bulunacak olan öz yapısında gösterirler. (GG/SS, 131)

-[...] *Kendisi cıgara tablası değildir elbette*, ama cıgara tablasına bakan, onu anlamağa çalışan adamdır. (GG/SS, 154)

Hepsi bir bunların, ama bence Karaca Oğlan'ınki hepsinden üstün. (OM/PC, 150)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 135, 166, 169, 236 // **OM/PC**: 64, 80 // **Der**: 10, 131, 259, 328.

1.2.1.11.1.3.2.2.Bağlaçtan sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler

“ama” bağlacıyla bağlı 18 bağlı birleşik cümlede bağlaçtan sonraki cümle devrik kullanılmıştır.

Durgun çağlarda, yani devrimler olmıyan, kurumları yerleşmiş çağlarda senin dilediğin gibi, yalnız sanatlarının isterlerini düşünecek, güzellik yaratmadan başka bir şey dilemiyecek yazarlar gelebilir; ama *bizim çağımızda gelir mi hiç?* (GG/SS, 247)

Onda gördüğüm, düşündüğüm erdemlerin hepsinin bende olmadığını bilirim; ama *benim beğenmediğim, ikinci derecede saydığım erdemler de yoktur onda*. (GG/SS, 149)

Kolay gibi gözükür, ama *kolay değildir bu*. (GG/SS, 261)

-Remy de Gourmont'dan öğrendiklerini söylüyorsun; ama *ben çoktandır bıktım Remy de Gourmont'dan...* (GG/SS, 166)

Ölümü düşünüyoruz, ama *kabil mi ölümü düşünmek?* (KD/A, 174)

“Üslûp” diyorum, / ama / *hiç sevmiyorum bu kelimeyi*. (KD/A, 53)

Güzel şiirler, yani benim güzel bulduğum, çok sevdiğim şiirler söyledi, / ama / *şairlik sanki geçiciydi onda*. (KD/A, 118)

Daha diyeceklerim vardı / ama / *bıktım artık*. (KD/A, 166)

Fena değil, / ama / *sıkıyor insanı*. (OM/PC, 93)

Kan çıkarmak elimden gelmez, / ama / *ölüp ölesiye garaz kesilirim öyle kişiye!*.. (OM/PC, 97)

Karanlıkça bir yazı, / ama / *düşündürüyor okuyanı*. (Der, 47)

Adamın biri, eski ustaların tuttukları yoldan ayrılmaksızın resimler yaparmış, / ama / *satamazmış bunları*. (Der, 93)

Bir yerinde beni de övgüyle anıyor, / ama / *o yüzden değil benim beğenişim*. (Der, 184)

Yazısını ilginç buldum, / ama / *diyeceklerim var kendisine*. (Der, 194)

Şairlere yakışabilir, / ama / *gerçekte bir temeli yok o sözün.* (OM/PC, 99)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **KD/A:** 43, **OM/PC:** 147 **Der:** 30

1.2.1.11.1.3.2.3. Bağlaçtan önceki ve sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler:

Aşağıdaki 1 cümlede hem bağlaçtan önceki, hem de bağlaçtan sonraki cümle devrik kullanılmıştır.

Evet, herkesin yanında ağza alınmayacak sözler var o şiirde, / ama / *argot değil bunlar.*
(Der, 169)

1.2.1.11.1.3.3. Diğer bağlaçlarla bağlı cümleler

“de” ve “ama” bağlaçları dışında *ancak*, *ya*, *yoksa*, *yahut* bağlaçlarıyla bağlı olan ve içerisinde devrik cümle bulunduran bağlı birleşik cümle sayısı daha azdır. Bu nedenle bu bağlaçlarla bağlı olan cümleleri burada tek başlık altında topladık.

1.2.1.11.1.3.3.1. Bağlaçtan önceki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler:

Aşağıdaki farklı bağlaçlarla bağlı 3 bağlı birleşik cümlede, bağlaçtan önceki cümle devriktir.

Ne oluyorsun Sedat? / yoksa / coşturucu söylevler çekmekte mi gözün var? (D/SA, 31)

Emeğe saygı lazım, efendim! / yoksa / gençlere kötü örnek olursunuz... (GG/SS, 90)

Bay Fakir Baykurt da seviniyor kitap bolluğuna, / ancak / bunun uzun sürüp sürmeyeceğini düşünüyor. (Der, 198)

1.2.1.11.1.3.3.2. Bağlaçtan sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler:

Farklı bağlaçlarla bağlı aşağıdaki 13 bağlı birleşik cümlede, bağlaçtan sonraki cümle devriktir.

Dinlerim, yahut *kendim okurum o gençlerin şiirlerini.* (D/SA, 144)

Yazılarımızda kullandığımız tilcikler konuşma diline de işlenmelidir, / yoksa / *varamayız ereğimize.* (Der, 307)

Güçlük çektiniz mi? / yoksa / *kelimeler, satırlar kendiliklerinden mi dökülüverdi kağıdın üzerine?* (OM/PC, 41)

Terim tilciğini beğenmemesine karışmam / ancak / *deyim sözünün de başka bir anlamı vardır dilimizde.* (Der, 345)

-[...] Bay Eyupoğlu yazısında benim yazımdan da birkaç yer almış, / ancak / *değiştirmiş onları*. (OM/PC, 224)

Betik, yazarın yaptığığın kendisi değil, / ancak, / *bir araç taşıyor onu*. (OM/PC, 246)

Günün büsbütün dışında kalmış, geçmişe saplanıp bir türlü kurtulamamış kimseler vardır, / ancak / *pek azdır öyleleri*. (GG/SS, 103)

Konuşma dilimizden asılanmak iyi / ya, / *yetinemeyiz konuşma dilimizle*. (Der, 363)

Sağlık, sıhhat iyi şeydir / ya, / *cimrinin malına bağlanması gibi bağlanmayalım ona*. (OM/PC, 88)

*“Mutlu duygularınız” dedim / ya, / *söz olsun diye dedim onu*. (OM/PC, 33)

Ben “ılımlı” diyorum / ya, / *onlar der mi hiç?* (D/SA, 132)

“Biz” demenin alçakgönüllülük göstereni de vardır / ya, / *öylesine değil onlarınki*. (D/SA, 121)

Bizde o şiirlerden, o ezgilerden duygulanmak gücü yoktu / ya! / *aldığımız eğitim, çevremiz aşıladı bize o gücü*. (KD/A, 157)

1.2.1.11.1.3.3.3. Bağlaçtan önceki ve sonraki cümlelerin devrik kullanıldığı cümleler

Aşağıdaki 2 bağlı birleşik cümlede hem bağlaçtan önceki, hem de bağlaçtan sonraki cümle devrik kullanılmıştır.

O günden sonra daha çok sevmişsinizdir o ahbabınızı, / yahut / bir soğukluk, bir kırgınlık girmiştir aranızda. (OM/PC, 79)

Tanıyorum sizi, / ancak / ben değilmişsiniz gibi, benden büsbütün ayrı, benim dışımda bir varlıkmişsiniz gibi bakıyorum size... (KD/A, 75)

1.2.1.11.1.3.4. “ne...ne” bağlacıyla bağlı cümleler:

“ne...ne” bağlacıyla bağlı aşağıdaki 2 bağlı birleşik cümlenin birinde ikinci ne’den sonraki cümle, diğerinde ise ilk ne’den sonraki cümle devriktir.

Ne büsbütün sevip benimseyebiliyoruz, / ne de *büsbütün geçebiliyoruz ondan...* (KD/A, 121)

Ne beklerim onu, / ne de beklemem. (OM/PC, 172)

1.2.1.11.1.4. Ki’li Birleşik Cümlede

Denemelerde çok az sayıda ki’li birleşik cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. 13 ki’li birleşik cümlede ki’den sonra gelen cümle devrik kullanılmıştır. Diğer 3 cümlede ise ki’den önceki cümlelerin Ö’sü ki’den sonra gelmiştir.

Betiklere geçireceğimiz birçok kavramlar var ki *onlara yakışacak adları bulamayız konuşma dilimizde*. (Der, 363)

Yazık ki *çok çabuk kapandı o pencere*. (Der, 178)

Eski dergilerde, tozlanmış betikleri karıştırmanın bir tadı daha vardır ki *unutmuş Bay Suut Kemal Yetkin söylemeyi*. (Der, 355)

Bana öyle geliyor ki *o söylevi çevirenler de anlamamışlar Mr. Herbert Read’in ne dediğini*. (Der, 229)

-[...] Sanıyorlar ki, *bir kimse biraz bir şey öğrendi mi, onu öğretebilir çevresindekilere*. (OM/PC, 233)

Bana öyle geliyor ki *bütün nankörlük ediyoruz Ahmet Haşim’e*. (OM/PC, 26)

Kendisi aç kalmış olmalı ki *bilsin açlığın ne olduğunu*. (OM/PC, 256)

-[...] Öyle sanıyorum ki *daha bitirmedim bu konuda söyleyeceklerimi*. (OM/PC, 216)

Görüyorsunuz ki *pek beğendim o romanı*. (D/SA, 102)

Görüyorum ki *yitirmişim o gücü, kişiye yaşadığı günlerin özünü kavradan gücü...* (D/SA, 128)

Görülüyor ki *ben pek anlaşılmıyacağım Ufuklar dergisiyle*. (KD/A, 111)

Sanırsınız ki *yaşayışımızı, düşüncümüzü günün isterlerine, koşullarına (şartlarına) uydurmağa kalkmak yıkmaktır bu toplumu*. (OM/PC, 264)

Bana öyle geliyor ki *hepsi de boş o sözlerin*. (Der, 299)

Aşağıdaki 3 cümlede “*diyor* + *ki*” yapısından oluşan geçiş cümlelerinde “*diyor*”un, Ö’sü “*ki*”den sonra getirilerek devrik kullanılmış, Ö’den sonra da iki nokta (:) ile aktarma sözlere geçiş yapılmıştır.

Gene diyor ki Bay Yörükoğlu: [...] (Der, 268)

Gene diyor ki Bay Ozansoy: [...] (Der, 211)

Sonra diyor ki Bay Tahsin Gürler: [...] (Der, 214)

1.2.1.11.1.5. İç İç Birleşik Cümlede:

Denemelerde çoğunlukla iç cümlelerin devrik kullanıldığı, ana cümlelerin devrik kullanımına daha az rastlandığı görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer iç içe birleşik

cümle kullanımları da bulunmaktadır, bu tip kullanımları “diğer devrik iç içe birleşik cümleler” başlığı altında inceledik.

1.2.1.11.1.5.1. İç cümlelerin devrik olduğu cümleler:

67 iç içe birleşik cümlelerin, iç cümlesi devrik kullanılmıştır.

Keziban: - *Ne yapıyorsun öyle?* diye sordu. (GG/SS, 223)

-*Anlıyamıyorsunuz bir türlü*, dedi. (GG/SS, 169)

“*İçimizde bir Rabelais, bir Montaigne, bir Şeyhi ile bir Necati mi var sanki*” diyeceksiniz. (GG/SS, 158)

Kimdir o eleştirmeci mi diyecek? (Der, 14)

Bu dergimde çıkan bir yazımda otobüs biletcilerinin “İnecek var mı?” yerine “*Var mı incek?*” dediklerini söylemiştim. (Der, 201)

O çabadan kaçınanlar da “*Yok, bırakmayalım alıştığımız sözleri!*” deyip işin kolayına gidiyorlar. (Der, 268)

-*Bütün o yazıyı bir daha okuyacak mıyız şimdi?* diye sordu. (OM/PC, 217)

Örneğin “*Sıkıntı, yoksulluk pişirir kışioğlunu*” derler. (OM/PC, 256)

-*Hayır, Allı*, dedim, *doğru değil senin söylediğin*. (OM/PC, 214)

Şimdi “*Ben hiçbir zaman güzel bulmadım onları!*” diyebilirim. (D/SA, 174)

“*Auguste Breal de kim ola?*” diyeceksiniz. (D/SA, 115)

Hayır, bana çatmak için, ban öfkelerini söylemek için “*Şair yok bu ülkede*” dedikleri de oluyor. (D/SA, 13)

“*Nedir acaba soracağım*” diye düşündüm. (GG/SS, 170)

Mister Churchill gibi: “*Artık sonu göründü yolun!*” da diyemeyiz. (D/SA, 43)

Karşımızdakiler bize: “Sizin Arapça diye, yabancı diye atmak istediğiniz bütün o sözler halkın ağzında, *öz malımız olmuş bizim*” diyorlar. (KD/A, 139)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS**: 81, 94, 134, 135, 135, 142, 152, 153, 154, 156, 158, 170, 193, 204, 234, 250, 255 // **KD/A**: 112, 115, 155, 163, 174 // **D/SA**: 13, 40, 51, 104, 104, 154, 160, 166 // **OM/PC**: 111, 128, 128, 138, 200, 202, 203, 204, 205, 205, 207, 211, 212, 215, 217, 221, 230, 233, 235, 238 // **Der**: 91, 116.

1.2.1.11.1.5.2. Ana cümlelerin devrik olduğu cümleler

30 iç içe birleşik cümlede, ana cümle devrik kullanılmıştır.

-Güzel derim *dedim mi ben size?* (GG/SS, 171)

Çıldırıldı *demişler onun için*. (GG/SS, 188)

Dünün, yahut günümüzün zengin olmuş ressamlarını, şairlerini düşünüp de “Ben de onlar gibi para kıracağım!” diyenler *az mı içlerinde?* (Der, 155)

Ama öyledir diye *indirmeyin gözlerinizi aşağı*. (OM/PC, 194)

Olur mu *saniyorsunuz bunu?* (KD/A, 151)

Bu yazım dergide çıkınca okuyasınız diye *göndermeyeceğim size*. (Der, 203)

-Siz bugün çok kötömsersiniz, *dedi, Allı*. (OM/PC, 210)

“Sanat adamı ille şunu bunu anlatmalı” *dememiştin ki ben*. (Der, 195)

-Siz şimdi sağ-duyuyu kötölemeğe mi kalkacaksınız diye *sordu Allı*. (OM/PC, 220)

Umutlarımı gerçekleştirecek diye *beklerim baharı*. (OM/PC, 181)

Dil Kurumu’nun öne sürdüğü tilcikleri gücün kullanacaksınız diyen *var mı size?* (D/SA, 34)

Dörütün ereği (sanatın gayesi) güzellikler yaratmaktır demenin bir gülünçlüğü *vardır doğrusu*. (D/SA, 122)

Hayır, değerimi bilirim derken *o değil benim dediğim*. (D/SA, 127)

Suut Kemal Yetkin darılmasın diye *saklıyacak mı o halini herkesten?*.. (GG/SS, 95)

-Okumayın *dedim mi ben size?* (GG/SS, 226)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 145 // **KD/A:** 110 // **D/SA:** 18, 183 // **OM/PC:** 135, 140, 143, 219, 233, 234, 236, 237, 246 // **Der:** 82, 265.

1.2.1.11.1.5.3. İç cümlelerin ve Ana Cümlelerin Devrik Olduğu Cümleler

Aşağıdaki 6 cümlede ise hem iç cümle, hem de ana cümle devrik kullanılmıştır.

Ne türlü oluyor bu münazaralar? Siz ne düşünüyorsunuz? diye *sormuyorlar o gençlere*. (D/SA, 157)

-*Beğendiniz mi o yazıtı?* diye gülümsiyerek *sordu Allı*. (OM/PC, 217)

-*Pek mi kızdınız size “Ataç Reis” demelerine* diye *sordu Allı*. (OM/PC, 222)

-Köylü, hep köylü! *dedi Allı. Köy konusu dışında düşünemiyor mu bu kişiler?* (OM/PC, 228)

Öyle kişilere: “*Susun siz!*” *denir mi hiç?* (Der, 92)

Ne demek istemiş Bay Sadettin Sungur diye *düşündüm bu sözler üzerinde*. (OM/PC, 242)

1.2.1.11.1.5.4. Diğer Devrik İç İç Birleşik Cümleler

Aşağıdaki 7 cümlede *diye* zarfıyla oluşturulan ve iç cümleyi içinde bulunduran ZT'ler ana cümleden sonra gelmiştir. Bu cümleler basit bir dizilimle Y+ZT diziliminden oluşan basit birer devrik cümle görünümündedir, ancak bu cümleler ZT içinde iç cümle bulundurmaları nedeniyle de iç içe birleşik cümle niteliğinde olan birer birleşik cümledir. Bu cümlelerin 6'sında ne iç cümlede, ne de ana cümlede herhangi bir devriklik vardır, 1 cümlede ise (OM/PC, 104'te) *diye* zarfına bağlı iç cümle devrik kullanılmıştır.

Ancak büsbütün sevmediğim kimselerin şiirlerini, yazılarını sevmediğimi söyleyemiyorum, *belki o yargıda duygunun da bir payı var diye*. (D/SA, 18)

Yıllarca çabaladım *yenilikleri, yeniye anlıyayım diye*. (D/SA, 128)

Ben üzüldüyüm *ölemedim diye?* (OM/PC, 98)

Bir düşündüm *beğendiremez miyim kendimi diye*. (OM/PC, 104)

Şimdi çırpınırsın işte, *haklıymış diye...* (OM/PC, 56)

Kime derler *şirden anlar diye?* (Der, 278)

Gençlere de, yaşlılara da ellerinden geldiğince öz Türkçe yazmalarını öğütlerim, *gene söyledikleri daha iyi anlaşılsın diye*. (Der, 181)

“Ne demektir *“bal bizdedir”*? (OM/PC, 117)” cümlesinde iç cümle cümlelerin Ö'sünü oluşturmaktadır, bu cümle Y+Ö diziliminden oluşan bir devrik cümledir, ancak cümlelerin Ö'sü bir cümleden oluştuğu için cümle yapı olarak iç içe birleşik cümledir.

“Büyük bir lâkırdı ettiğini sanmış *“Kadınların en az konuştukları ay hangi aydır?” bilmecesini uyduran adam gibi*. (OM/PC, 175)” cümlesinde ise *gibi* edatına bağlı kelime öbeği içinde bir cümle yer almaktadır. Bu cümle diziliş olarak BliN+Y+ZT diziliminden oluşan bir cümle olarak değerlendirilebileceği gibi, *“Kadınların en az konuştukları ay hangi aydır?” bilmecesini uyduran adam gibi” büyük bir lâkırtı ettiğini* sanmış.” şeklinde düşünülürse Y'den sonraki ZT *büyük bir lakırtı*'nın sıfatı olarak da düşünülebilir. Bu şekilde düşünülse bile bu cümle yine de iç içe birleşik cümledir.

“Ne hakkımız var *ona “Sus, sen anlamazsın!” demeğe?* (Der, 278)” cümlesinde de *demek* isim-fiiline bağlı olan iç cümle Y'den sonra gelmiştir, bu cümle diziliş olarak Ö+Y+DT diziliminden oluşan bir devrik cümle görünümündedir. Y'den sonraki DT, Y'den önceki Ö ile bir kelime öbeği oluşturuyormuş gibi bir izlenim de oluşabilmektedir. Bu nedenle bu cümlede bir kelime grubu devrikliğinden söz etmek de

mümkündür, sonuç olarak bu cümle de her şekilde devrik bir cümledir, ancak DT'nin veya Ö'nün içinde bir iç cümle olduğu için bu cümle yapısal olarak da iç içe birleşik cümledir.

1.2.1.11.1.6. İki Noktalı(:) Birleşik Cümleler

İki noktalı (:) birleşik cümleler, iç içe birleşik cümle olarak da değerlendirilebilecek bir cümle tipi sayılabilir. Ancak biz bu çalışmada iki noktalı (:) cümleleri iç içe birleşik cümlelerin dışında, farklı bir birleşiklik türü olarak değerlendirerek ayrı bir başlık altında topladık (Bk. Yapı bakımından Cümle Tasnifi) İçerisinde devrik cümle bulunan iki noktalı (:) birleşik cümleleri, genel olarak 3 başlık altında topladık.

1.2.1.11.1.6.1. İki noktalı (:) konuşma/diyalog cümleleri

Aşağıdaki 7 cümleden 2'sinde konuşma cümleleri devrikken, 5'inde iki nokta (:) işaretinden önceki cümle devriktir.

Ben kara duygularıma kapılmış, anlatıp dururken sözümü kesti: *-Siz insanlar, neden sevmesiniz birbirinizi?* (GG/SS, 147)

Allı sordu: *-Biz bugün de sınıksız bağlı mıyız o sizin dediğiniz betiğe?* (OM/PC, 235)

Allı acır gibi baktı bana: -[...] (KD/A, 156)

Elimde Yeni Ufuklar'ın Kasım 1955 sayısını görünce gülümsedi Allı: -[...] (OM/PC, 232)

Gülerek baktı yüzüme: -[...] (OM/PC, 212)

Gözleri koca koca açıldı Allı'nın: -[...] (OM/PC, 233)

Allı şaşarak baktı bana: -[...] (OM/PC, 218)

1.2.1.11.1.6.2. İki noktalı (:) geçiş cümleleri:

Bu cümleler çoğunlukla *Dergilerde* adlı deneme kitabında yer alan ve Ataç'ın başka yazarların yazılarından doğrudan alıntılar yaptığı geçiş cümleleridir. Bu cümlelerde Ataç başka yazarların sözlerinden yaptığı alıntılara geçiş için iki nokta (:) işaretinden önceki cümlede *şöyle* zarfıyla veya sıfatıyla ya da başka bir ögeyle alıntı sözlere gönderme yapmış ve iki noktadan önceki bu geçiş cümleleri devrik kullanılmıştır. Denemelerde bu türden 89 birleşik cümle kullanılmıştır.

Şöyle diyor o coştığı yerde: [...] (OM/PC, 240)

Şemsettin Sami Bey şöyle der "sıra" için: [...] (Der, 330)

Memet Fuat şöyle cevap veriyor Bay Yücel'e: [...] (Der, 198)

Şöyle sözler varmış onun yazısında: [...] (der, 161)

5 Şubat 1953'te Bay Salâh Bîrsel şunu yazmış defterine: [...] (Der, 156)

Gelelim Pinpiloğlu'nun dediklerine: [...] (Der, 92)

Dilimizi, bugün kullanılan dili övmekle başlıyor yazısına: [...] (Der, 86)

Onları da alayım buraya: [...] (Der, 82)

Şöyle o şiir: [...] (Der, 171)

Şöyle başlıyor o yazı: [...] (Der, 144)

Yazısının sonlarına doğru şöyle diyor Bay Munis Faik Ozansoy: [...] (Der, 136)

Şöyle bitiyor o sözü: [...] (Der, 115)

Şöyle demiş o eleştirmeci: [...] (Der, 112)

Benim için şöyle diyor Bay Esat Ahmet: [...] (Der, 52)

Okuyalım daha yazısını: [...] (Der, 264)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **D/SA:** 133 // **OM/PC:** 18, 34, 50, 141, 219, 239 // **Der:** 39, 64, 65, 69, 80, 83, 85, 87, 88, 93, 100, 100, 104, 112, 117, 124, 129, 132, 133, 135, 147, 163, 170, 177, 181, 212, 215, 219, 219, 221, 222, 224, 225, 233, 240, 242, 241, 251, 256, 257, 259, 260, 269, 273, 273, 275, 276, 277, 282, 283, 288, 288, 295, 307, 317, 319, 324, 324, 335, 337, 341, 342, 344, 345, 345, 351, 362.

1.2.1.11.1.6.3. İki noktalı (:) diğer cümleler

Bu tip cümlelerde iki nokta (:) işaretinden sonraki cümleler, çoğunlukla önceki cümlelerin açıklamasıdır. Bu tip cümlelerin bazılarında belirgin bir açıklama ilişkisi olmasa bile bu cümleler arasında organik bir bağ olduğu sezilmektedir. Bu tip birleşik cümlelerde iki noktadan önceki veya sonraki cümle ya da hem iki nokta (:) işaretinden önceki, hem de sonraki cümleler devrik kullanılabilmektedir. Denemelerde bu türden 160 iki noktalı birleşik cümle tespit ettik.

Ben de bu konuda bir şey söyleyemem: *benim dilimde yazmamış ki Flaubert.* (KD/A, 170)

Gene de kanmıyor için: bu yaprağın başka bir yaprak olduğunu, geçen yılkinin çürüyüp gittiğini, onu bir daha göremeyeceğimi, giderilmez, avunmaz bir üzüncüyle ta derinden söylüyor. (KD/A, 73)

Bakın Galilei'ye: yerin döndüğünü söylemekten kendini alabilmiş mi? (D/SA, 25)

İkisi bir arada: *yabanlılıkla ötekine berikine kara sürmek, kolayca bağdaşurlar biribiriyle.* (D/SA, 184)

Severim böylesine değişenleri: düşünüler acununda bir yere saplanıp kalmadıklarını, ellerinden geldiğince her yanı dolaştıklarını gösterir. (D/SA, 182)

Ummazdım: **Bay Muhtar Körükçü meğer severmiş benim yazılarımı.** (OM/PC, 192)

Doğrusu, inanmaktan, inananlardan korkarım ben: bir şeye, bir doğruya inanmak, onun zıddını inkâr etme değil midir? (OM/PC, 11)

Dediklerinin hepsi de yalan değil: **dışarıdan bakılınca, öyledir Divan edebiyatı.** (GG/SS, 192)

Belli dilimizi sevmemiş: Türkçesi bulunan birçok sözlerin Arapçasını, Frenkçesini kullanmakta direniyoruz. (Der, 222)

Sorayım Bay Mustafa Derim'den: Nedir o kişinin suçu? (Der, 274)

Hemen cevap vereyim Bay Hançerlioğlu'na: Değil bence. (Der, 137)

Bence de doğrudur onun demek istediği: Her eseri çağının da, toplumun da damgasını taşır. (Der, 151)

Boşuna yormasın kendini: Bu yaştan sonra beni yola getiremez. (Der, 80)

Bir daha söyleyeyim: **Çok sevdim Sabahattin Kudret'in yazısını.** (Der, 25)

Boşuna üzmüş kendini Bay Halim Yağcıoğlu: / Ben öyle şeylerden korkmam. (Der, 245)

Sorayım ben size: / bıkmadınız mı o bir konuya bağlanan yazılardan? (OM/PC, 11)

Başka edebiyat dergileri de vardır Adana'nın: Güney, Ürün... (Der, 212)

Altı kişi var o fotoğrafta: baba, ana, üç oğul, bir de kız. (D/SA, 108)

Bir küçüklük sezerim onda: Kendini olduğundan da daha üstün olmağa değerli bulmamak üstünlüğü. (D/SA, 111)

Bir örnek yeter buna: Marcel Proust. (Der, 92)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 17, 66, 79, 89, 98, 111, 117, 124, 126, 135, 136, 140, 146, 157, 158, 171, 186, 192, 193, 199, 229, 231 // **KD/A:** 11, 74, 75, 80, 82, 109, 110, 110, 111, 128, 130, 136, 143, 144, 148, 150, 162, 168, 168 // **D/SA:** 18, 19, 35, 67, 76, 89, 90, 94, 108, 134, 135, 136, 137, 155 // **OM/PC:** 11, 11, 23, 33, 38, 45, 46, 79, 104, 106, 110, 112, 137, 150, 151, 156, 160, 169, 174, 188, 190, 192, 199, 200, 218, 226, 227, 241, 244, 251 // **Der:** 22, 32, 39, 44, 58, 65, 69, 74, 87, 88, 93, 93, 98, 103, 106, 116, 125, 125, 126, 146, 174, 177, 186, 190, 194, 196, 209, 210, 214, 218, 222, 222, 223, 229, 229, 236, 242, 243, 249, 258, 268, 277, 278, 281, 291, 294, 296, 301, 310, 315, 339, 351, 358, 358, 362.

1.2.1.11.2. Karmaşık Birleşik Cümlede

Karmaşık birleşik cümleleri de içerisinde yer alan devrik cümle sayısına göre sınıflandırdık. Karmaşık birleşik cümlelerde en fazla 6 devrik cümle kullanımına

rastlanabilmektedir. Karmaşık birleşik cümlelerde de içerisinde 1 devrik cümle bulunan devrik cümle sayısı, oldukça fazladır.

1.2.1.11.2.1. İçerisinde bir devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler

1163 karmaşık birleşik cümle içerisinde, 1 devrik cümle kullanılmıştır.

Yeni yazarlar da, yapıtları (eserleri) beğenilsin, kolayca daha çok okur bulsun diye tuttukları yoldan ayrılmazlar, *ona inanmaları komaz onu bırakmalarına*. (Der, 256)

Diyeceklerim var ya, *önce şunu sorayım Bay Suat Uzer'den*: “Hemen ekserisi” ne demektir, anlayamadım. (Der, 218)

Belki değmez okunmağa, öyle buluyorsa onu ileri sürmesin. (Der, 181)

-[...] Ancak şunu söyleyeyim ki, bu ülkede öke denecek yükseklikte yazarlar, bilginler yetişirse sevinirim, öyle bir kişinin, yüzün değil, bir kişinin toplum için yüz bin aydının daha değerli olduğunu bilirim, *ışık saçar çevresine*. (OM/PC, 221)

Silkinmeliyiz ondan, imkânsızlıklar olmadığına inanmalıyız ki imkânsızlıkları yenelim, kaldıralım. (OM/PC, 105)

Beğenmiyorsunuz, *demek ki beğenmemeğe bir hak görüyorsunuz kendinizde*; ama beğenseniz de öyle değil mi? (OM/PC, 42)

Neydi o yıllardan beri şairin, sanat erinin kendi içine kapanmasını, gönlünden gelen sesleri dinlemesini, ancak duygularını söylemesini, bilisiz, bönce bir adam olmasını isteyenler? “Bırakın şairdir, derin şeylere akli ermez, biz onu bülbülü dinler gibi dinleyelim!” diyenler? (D/SA, 59)

Monsieur Gide bir yerde “*Ben bilirdim önemimi*, ama böyle çabuk anlaşılacağını ummazdım” gibi bir şey söyler. (D/SA, 11)

Leyla ile Mecnun’u, Hüsn ü Aşk’ı ise ancak günlere bölerseniz okuyabilirsiniz, yoksa birbirini arkasından üşüşen o mefulü mefâilün feülün’lerle artık yoru (mana) moru sezememecesine dalıvermezseniz bunalır da *atarsınız betiği (kitabı) elinizden*. (D/SA, 88)

Flaubert Madame Bovary’yi bilmem kaç yılda yazmış onu anar da: “*Ben de onun gibi çalıştım işte!*” der. (KD/A, 168)

Bir deneyin isterseniz, görürsünüz ki *ne gerçek bulunur yazınızda*, ne de doğru. (KD/A, 129)

Büğünün şairlerinden, yazarlarından birini alın, gönlünüz hangisini dilerse, *sorun ona*: niçin Namık Kemal gibi, Tefik Fikret gibi yazmıyor? (KD/A, 160)

Şimdiye kadar yazdıklarımın arasında benim de beğendiğim bir iki şey vardır, ama bir gün şöyle orta halli bir şiir söyleyebilsem, *en beğendiğim, en sevdiğim yazılarımı veriverirdim onun uğruna*. (KD/A, 77)

Yenilik arayan gençleri yerecek, sözleri açıldı mı: “*Anlamıyorum bunları!*” deyip öfkeli öfkeli güleceksiniz. (GG/SS, 102)

Hiç iyilikleri dokunmaz demiyeceğim, ama *kötülüklerinin yanında hiç kalır iyilikleri.* (GG/SS, 97)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 21, 52, 66, 67, 70, 71, 74, 74, 75, 79, 80, 81, 89, 89, 90, 90, 90, 91, 93, 93, 93, 93, 93, 94, 94, 95, 95, 96, 96, 99, 102, 105, 106, 107, 110, 111, 111, 111, 113, 117, 120, 127, 129, 130, 131, 131, 133, 134, 134, 136, 136, 137, 137, 139, 140, 141, 142, 142, 142, 142, 143, 143, 144, 144, 147, 148, 150, 150, 152, 152, 156, 156, 166, 166, 166, 167, 167, 167, 168, 169, 170, 171, 171, 171, 172, 172, 173, 178, 179, 179, 180, 181, 182, 182, 183, 185, 186, 186, 187, 188, 189, 193, 194, 194, 194, 196, 197, 197, 198, 198, 199, 199, 201, 201, 203, 203, 203, 205, 205, 206, 207, 207, 207, 208, 214, 214, 214, 215, 215, 215, 217, 217, 218, 219, 219, 220, 220, 223, 224, 226, 228, 228, 228, 229, 230, 233, 233, 234, 234, 235, 235, 237, 237, 238, 238, 239, 245, 249, 249, 249, 252, 253, 254, 254, 256, 256, 257, 258, 258, 259, 260, 260, 261, 262, 263, 263, 264, 264, 264, 265, 265, 265, 266, 266, 266, 267.

KD/A: 11, 12, 13, 18, 19, 21, 22, 33, 44, 45, 46, 48, 48, 48, 50, 51, 55, 55, 55, 56, 56, 58, 61, 63, 65, 73, 74, 74, 75, 75, 75, 76, 77, 77, 78, 78, 78, 81, 82, 82, 82, 82, 83, 84, 85, 86, 86, 86, 86, 87, 88, 89, 89, 89, 89, 90, 90, 91, 91, 93, 94, 94, 94, 94, 94, 94, 95, 95, 95, 97, 101, 101, 103, 105, 105, 107, 107, 109, 109, 109, 109, 110, 111, 111, 112, 112, 113, 114, 116, 121, 122, 122, 122, 123, 123, 124, 126, 126, 126, 127, 127, 128, 132, 133, 134, 135, 135, 136, 139, 141, 142, 142, 143, 144, 146, 147, 147, 147, 148, 148, 150, 150, 151, 152, 154, 155, 155, 155, 157, 160, 164, 164, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 169, 169, 169, 170, 171, 172, 174, 174.

D/SA: 11, 11, 12, 13, 14, 14, 14, 15, 15, 18, 18, 18, 24, 27, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 35, 35, 36, 36, 37, 38, 38, 38, 39, 39, 40, 42, 43, 43, 43, 44, 45, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 50, 51, 52, 54, 54, 56, 56, 56, 58, 63, 64, 64, 64, 64, 66, 67, 76, 78, 80, 81, 84, 85, 85, 86, 86, 87, 88, 88, 89, 94, 94, 94, 94, 95, 96, 96, 97, 97, 97, 97, 98, 99, 101, 101, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 110, 110, 111, 113, 113, 115, 116, 116, 117, 117, 118, 121, 121, 121, 121, 122, 122, 122, 123, 127, 127, 128, 128, 129, 129, 130, 130, 131, 131, 133, 133, 134, 135, 135, 135, 135, 136, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 139, 139, 141, 143, 144, 144, 144, 145, 145, 145, 146, 151, 152, 152, 152, 153, 153, 154, 155, 155, 155, 157, 158, 164, 164, 165, 168, 169, 169, 170, 171, 171, 172, 172, 172, 173, 173, 173, 173, 176, 176, 177, 178, 178, 180, 180, 181, 182, 182, 182, 183, 184.

OM/PC: 9, 9, 9, 9, 13, 14, 14, 14, 16, 16, 16, 17, 17, 17, 22, 22, 22, 24, 25, 25, 26, 26, 26, 28, 29, 29, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 35, 35, 37, 38, 39, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 43, 43, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 47, 50, 51, 51, 52, 55, 55, 55, 56, 58, 58, 59, 59, 60, 62, 63, 63, 63, 64, 64, 65, 65, 66, 66, 66, 66, 68, 68, 69, 69, 69, 70, 71, 71, 71, 71, 73, 73, 75, 75, 75, 75, 75, 76, 76, 76, 77, 77, 77, 78, 79, 79, 80, 83, 83, 83, 84, 84, 86, 86, 86, 87, 88, 89, 89, 89, 90, 90, 91, 91, 93, 94, 94, 94, 95, 95, 96, 95, 99, 99, 99, 99, 100, 100, 100, 101, 101, 102, 103, 104, 104, 104, 106, 106, 106, 106, 109, 109, 110, 111, 111, 112, 112, 112, 212, 113, 114, 115, 115, 115, 116, 117, 117, 118, 120, 121, 121, 122, 122, 124, 124, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 134, 135, 135, 135,

135, 136, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 140, 140, 141, 142, 143, 144, 144, 145, 147, 147, 148, 149, 150, 151, 151, 151, 152, 154, 155, 155, 155, 155, 156, 156, 157, 159, 159, 160, 160, 160, 161, 161, 162, 163, 165, 165, 165, 165, 166, 166, 166, 170, 170, 173, 173, 175, 175, 177, 177, 178, 179, 181, 181, 182, 182, 182, 182, 184, 184, 186, 187, 187, 187, 188, 189, 189, 189, 189, 191, 191, 191, 191, 193, 193, 193, 193, 199, 200, 202, 203, 203, 203, 205, 205, 207, 209, 209, 211, 213, 213, 218, 218, 218, 219, 220, 222, 222, 223, 224, 224, 225, 225, 226, 226, 227, 227, 228, 228, 229, 229, 229, 231, 232, 232, 232, 233, 234, 234, 234, 235, 235, 236, 239, 239, 240, 240, 242, 243, 244, 246, 249, 249, 250, 252, 252, 253, 253, 254, 258, 260, 260, 260, 264, 264, 265, 266, 266, 268, 268, 269, 270, 270, 271, 273.

Der: 15, 17, 23, 26, 26, 26, 29, 30, 30, 31, 32, 40, 40, 41, 42, 46, 47, 49, 51, 51, 53, 54, 54, 56, 57, 57, 57, 59, 61, 61, 62, 62, 63, 65, 65, 66, 72, 73, 76, 76, 76, 77, 77, 79, 79, 79, 80, 80, 84, 85, 85, 86, 89, 89, 90, 91, 93, 93, 94, 94, 94, 98, 98, 99, 99, 100, 104, 105, 105, 106, 108, 109, 109, 109, 109, 110, 114, 114, 115, 117, 117, 117, 118, 121, 121, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 126, 127, 127, 127, 127, 127, 128, 128, 132, 133, 134, 135, 136, 136, 138, 139, 139, 139, 139, 142, 143, 143, 144, 146, 147, 147, 150, 150, 151, 151, 154, 154, 156, 160, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 174, 174, 175, 177, 177, 178, 179, 179, 181, 181, 183, 185, 186, 186, 187, 193, 199, 199, 202, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 212, 212, 212, 213, 215, 216, 221, 222, 222, 222, 223, 225, 225, 226, 229, 234, 235, 236, 238, 238, 241, 242, 244, 244, 245, 246, 248, 252, 256, 256, 258, 258, 258, 261, 262, 264, 267, 267, 271, 272, 275, 275, 277, 279, 281, 282, 283, 283, 283, 286, 286, 286, 288, 289, 291, 291, 294, 294, 297, 298, 303, 303, 304, 308, 316, 316, 318, 320, 323, 324, 325, 325, 325, 326, 327, 332, 341, 345, 346, 348, 349, 349, 350, 351, 351, 353, 355, 355, 356, 357, 357, 359, 360, 361, 361, 361, 362.

1.2.1.11.2.2. İçerisinde iki devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler:

328 karmaşık birleşik cümle içerisinde ikişer devrik cümle kullanılmıştır.

Bir faydası vardır eleştirmecilerin demiştim, *neymiş o fayda?* (OM/PC, 71)

Kendi yazılarımı sunarken, “Ben böyle bir şey karaladım, acaba siz beğenecek misiniz? *Bir değeri var mı acaba bunun?*” diyorum, *bir şüphe var içimde.* (D/SA, 173)

Ben beğendim doğrusu bu sözü, “sanatkâr” demekten, “beraber” demekten hoşlanmam, ama *özü doğru geldi bana o sözün.* (Der, 112)

Şöyle akıllı uslu yazsam da *fiili hep sonuna bıraksam cümlemin, olmuyor mu sanki?* (KD/A, 55)

Bilirsin ki *seni severim*, *Sedat*, bunca yıllık arkadaşlığımız var; *onun için birçoklarının düşükleri yanlışlara senin de düşmen üzüyor beni.* (D/SA, 33)

Boyun eğmiyor günün dileklerine, çoğunluğun buyruklarına, / “Mutlu azınlığa” sunuyor yapıtlarını, “mutlu azınlık” dediği de, öyle sanıyorum, bir kendisi... (OM/PC, 209)

Yaşlıları bindirmeyin Hindistan cevizi ağacına, bırakın, yaşasınlar, kendilerini bindirmeyin ya, **düşüncelerini, kanılarını, görgülerini bindiriverin ağaca**, iyice bir silkeleyin, sapır sapır dökülsünler. (D/SA, 131)

Eskiden olsa bunu der geçerdim, yarın gene de bunu deyip geçebilirim, **büğün yapamıyorum bunu, / bir birlik arıyorum düşüncelerimde**, türlü parçalarının birbirine uygun olmasını istiyorum. (OM/PC, 211)

Bizden on kat bin kat çok bilenler var, **durmuyoruz onlar üzerinde, / omuz silkiyoruz onlara**: “Yüzlerce alana el uzatıp yüzlerce konuyu biraz öğreneceğine bir tek alanda çalış, onun konularını derinleştir, daha iyi!” diyoruz. (KD/A, 134)

Konuşur onlarla, düşer kalkar, ama onlara sanatından açmaz, **sanatına ilgilendirme istemez onları**. (KD/A, 102)

Hoşlananlar var ya, **bakmayın siz onlara, gerçek şiir daha girmemiş onların gönüllerine**, belki hiçbir zaman da girmeyecek. (GG/SS, 183)

Tanırım kendisini, lûgat paralamak sevdasında değildir, YeniAdam’da yazıyor diye ille bilginlik taslamağa da kalkmaz, ama **düşünmemiş işte**, kaleminin ucuna ilk gelen kelimeyi yazıvermiş. (GG/SS, 106)

Onun da güzellikleri var elbette, ama pek alıştığımız için göremiyoruz, **tadamıyoruz o güzellikleri**. (GG/SS, 186)

Şunu da sorayım Bay İbrahim Zeki Burdurlu’ya: “Eğer tümleci sona alıp kurallı duruma sokarsak cümle hemen değişir” diyor, **neden kullanıyor burada “hemen” sözünü?** (Der, 203)

Daha gençtir Bay Oktay Akbal, yıllar geçsin, umarım ki **o da silkinir bundan**, Alain-Fournier’yi gene tatlı bir gülümsemeyle ansa bile ondan önemli yazarlara geçer, onun o kolay düş acunundan daha ileri gider. (Der, 282)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 62, 74, 80, 80, 90, 93, 94, 99, 110, 134, 157, 158, 168, 169, 170, 171, 183, 187, 202, 203, 221, 228, 229, 230, 232, 232, 233, 234, 253, 250, 255, 255, 263, 264.

KD/A: 20, 24, 74, 77, 80, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 94, 101, 106, 109, 109, 113, 123, 123, 128, 128, 134, 134, 136, 136, 137, 139, 141, 150, 152, 162, 163, 167, 168, 169, 169, 169, 169, 173.

D/SA: 12, 15, 17, 31, 32, 34, 34, 40, 47, 49, 51, 53, 59, 76, 85, 90, 98, 99, 100, 107, 107, 110, 111, 113, 113, 115, 116, 119, 120, 123, 128, 128, 130, 130, 131, 133, 137, 138, 140, 142, 145, 146, 152, 152, 154, 156, 164, 166, 168, 169, 169, 170, 171, 172, 173, 177, 180, 184.

OM/PC: 13, 13, 14, 15, 20, 29, 30, 34, 37, 40, 40, 40, 42, 43, 45, 46, 46, 51, 51, 53, 54, 54, 55, 56, 56, 59, 59, 60, 61, 63, 66, 69, 69, 70, 71, 77, 77, 78, 79, 82, 83, 86, 87, 88, 91, 93, 93, 95, 97, 101, 101, 103, 105, 106, 106, 109, 110, 110, 111, 122, 125, 125, 132, 133, 133, 135, 142, 144, 154, 156, 159, 159, 164, 167, 167, 169, 169, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 181, 181, 182, 183, 193, 203,

206, 210, 211, 211, 212, 214, 215, 215, 222, 222, 226, 226, 226, 230, 230, 230, 231, 233, 236, 236, 239, 244, 248, 254, 256, 263, 264, 264, 270, 270, 271.

Der: 36, 45, 54, 57, 63, 64, 69, 75, 79, 80, 92, 97, 101, 116, 118, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 140, 145, 148, 150, 172, 177, 177, 183, 184, 193, 204, 215, 217, 218, 225, 238, 239, 242, 243, 247, 249, 249, 258, 261, 284, 289, 293, 299, 300, 302, 302, 308, 314, 323, 332, 335, 354.

1.2.1.11.2.3. İçerisinde üç devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler:

56 karmaşık birleşik cümle içerisinde üçer devrik cümle kullanılmıştır.

İnsan dediğinin kendine göre bir düşüncesi, bir zevki olur, *kolay kolay vazgeçmez onlardan*; tenkitçiye dönüp: “Vallahi birader, sen istersen beğenme, ben hoşlandım. *Keyfim misin sen benim?*” der, *gene okur okuyacağını*. (GG/SS, 94)

Aldırmamalıyız şunun bunun “Tutmadı!” demesine, / *ancak böyle ilerletebiliriz dil devrimini*, / *ancak böyle kavuşuruz istediğimiz dile*. (Der, 301)

Hatırlasanız onu, çözümliyebilerseniz, *uzun uzun düşünebilerseniz onun üzerinde*: “Bu muydu? *Neden bu kadar sevinmişim buna?* neden bu kadar öfkelenmişim?” dersiniz, büyüğü bozulur. (OM/PC, 79)

Bırakın beni, tatlıdır Ankara’nın geceleri, uyutur, *rahat rahat uyutur insanı*, uyutur da ifritlerini susturup umutlar aşılar. (OM/PC, 118)

Bir daha haftaya bu sayfada benden mektup bulamazsanız, şaşmayın, bu yazıma da öyle yanırlar karışır *bırakacağım artık*, içim kanıyarak bırakacağım, çünkü *severim bu dergiyi*, / *severim bu mektupları*, bunları yazmamak kendimi en büyük zevkimden mahrum etmek olacak. (OM/PC, 101)

Ama siz kendinizde de birçok kusurlar bulmuşsunuz, giriştiğiniz bir işi başarmağa gücünüz yetmiyeceğini anlamışsınız da içiniz yanıyormuş, üstelik hayran olduğunuz nice kimseler de varmış, *bakmazlar ona*, / *yargılamışlar bir yol*, / *dönmezler artık*. (D/SA, 50)

Biliyorum yaşlandığımı, bildiğim içindir ki kimsenin gücenmesine, kızmasına aldırmaıyorum, üç beş yıllık bir yaşama için kendi kendimi küçültmeğe, uzlaşmağa, bağdaşmağa katlanamam, *kaçarım sevmediklerimden*, / *dilemem beni övmelerini*. (D/SA, 114)

Bütün övgülerden değilse bile çok kimselerinkinden üstün görür kendini, küçük bulduklarından, değersiz bulduklarından övgü beklemek şöyle dursun, onlar övmeğe kalksa *o bırakmaz söylemelerine*, yüz vermez, *kaçınır onlardan*. (D/SA, 163)

Ama iş o değil: *yenmeğe çalışalım kendimizi*, birbirimizi çekememekten kurtulmağa çalışalım, *unutalım o sözü kimin yaptığını*, dilimizde öteden beri varmış gibi kullanalım, *benimseyelim onu*. (KD/A, 158)

Hep *bırakayım artık* derim, *olmuyor bir türlü*, yoksa *gerçekten istemiyor muyum kurtulmağı?* (KD/A, 80)

Baktınız ki *o adamlar okuyor sizin yazılarınızı*, arıyor, bunu için de para kazanıyor, eskisinden daha rahat yaşıyorsunuz, *bırakırsınız kendinizi*, öyle kimselerin beğenip tutacakları yazılar yazmakla yetinarsınız, *günden güne inersiniz onlara doğru*. (KD/A, 95)

Dinlemeyin o adamları da okutun o kitapları çocuklarınıza, belki hepsi iyi çevrilmiştir, zarar yok, yarın daha iyisi çıkar, *siz şimdiden okutun onları* ki çocuklarınızın hayali işlesin, gelişsin, başka insanları kavrayabilsin. (GG/SS, 268)

Dert edinseydi *o da karıştırdı herkese, o da kapılırdı bir yeniliğe, / ona da işlerdi zamanın zevki*. (GG/SS, 96)

Kanmayın siz onların dediklerine, / arayın balınızı, / kaçın onlardan da beğendiğiniz bahçenin gülünü seçin. (OM/PC, 117)

Söyleyiverelim size: Ölmezsem, gene geçen yıllardaki gibi saçmalar söyleyeceğim yıl, *işte şimdiden başladım o saçmalara*, neden bileyim? *dünden farkı mı var bugünün?* (OM/PC, 143)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 257 // **KD/A**: 76, 88, 95, 128, 158 // **D/SA**: 37, 49, 50, 92, 95, 111, 116, 127, 130, 173, 174 // **OM/PC**: 29, 36, 42, 52, 54, 54, 56, 66, 81, 136, 138, 138, 145, 168, 194, 230, 233, 238 // **Der**: 124, 128, 169, 183, 295, 301.

1.2.1.11.2.4. İçerisinde dört ve daha fazla devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler

Karmaşık birleşik cümleler içerisinde dört ve daha fazla devrik cümle bulunduran cümle sayısı daha azdır.

1.2.1.11.2.4.1. İçerisinde dört devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler:

20 karmaşık birleşik cümle içerisinde dörder devrik cümle kullanılmıştır.

İlk karşılaştığımızda çıkıştı bana: / - Nedir o senin dilin? / Ne biçim, daha doğrusu ne biçimsiz sözler kullanıyorsun sen? Yıllardır hepimizin bildiğimiz, anladığımız hikâye dururken öykü demenin ne yeri var? **Biz isteniyoruz bunu**, dedi. (D/SA, 120)

Beğenmez elbette benim yazdıklarımı, dergiye konmasına ses çıkarmasa bile dizicilere: “Aldırmayın, nasıl dizerseniz dizin, *doldurun yanlışları, / düzeltteceğiz diye üzmayın kendinizi, / zaten bir mânası, bir güzelliği yok onun yazdıklarının*” der. (OM/PC, 104)

Benden size öğüt: aramayın, *araştırmayın sevinçlerinizin kaynağını, / bırakınız kendinizi onlara, / unutunuz kendinizi onların içinde, / o zaman tadarsınız onları*, asıl sevinçler çözümlenmiyen, nereden, niçin geldikleri bilinmeyen sevinçlerdir. (OM/PC, 139)

Göstermiyelim gençlere, / gizliyelim onlardan, ama biz, o âlemin bizden uzaklaşmasına ne de olsa üzülenler, “ıkd-ı engûr gibi bir araya baş çatıben” açalım, *okuyalım Fuzuli divanını, / beyitler arıyalım onda*, bulduğumuz güzelliklerle coşalım (GG/SS, 256)

Birçok arapça, farsça sözler karışmış dilimize, hepimiz biliyor, *kullanıyoruz onları, / geçemezmişiz onlardan*, dilimizi özleştirmeliymişiz, sadeleştirmeliymişiz ya, *aşırı gitmemeliymişiz o yolda*, ılımlı olmalıymışız. (D/SA, 133)

Bıraksınlar erkeğe yaranmayı, onlara; “Sen ne isen ben de oyum. Sen benim için kendini güzelleştirmeye kalkıyor musun? Senin aklın, senin bilgin, senin gücün, becerikliliğin seni beğenmeğe yetermiş, ben sende ancak o üstünlükleri arayacakmışım. Peki sen de bende o üstünlükleri ara. *Güzelleşmiyeceğim senin için*, güzel bile olsam senden saklayacağım, *gizliyeceğim güzelliğimi*” desinler, *sıyrılsınlar erkeğin buyruğundan*. (OM/PC, 175)

Söyliyeceğim sebebini: / beni sevmiyenler, kendilerine “sevgili okurum” dememi istemiyenler okumasınlar bu yazımı, / onlara değil sözüm, / onlarla uğraşmağa, cenkleşmeğe halim yok bugün. (OM/PC, 52)

Yorulдум, Allı, / git artık, / git artık / da / sessizce dövüneyim Prospero’muz olmamasına. (OM/PC, 237)

Belki de hoşlanmazsınız benim yazılarımdan, / beğenmezsiniz düşüncelerimi de, sadece: “Acaba gene ne halt etmiş bu adam?” diye okuyorsunuzdur, *öyle olunca kızarsınız benim sevgili dememe*, izin vermezsiniz. (OM/PC, 13)

Bir şey kazanmazsınız ya gene de söyleyin, *çarpın benim suratıma küçüklüğümü*, içimi kanatırmışsınız, *çekinmeyin ondan*, küçüğün küçük olduğunu, elinden bir şey gelmiyeceğini kendisinden saklamamalı, *haddini bildirmeli ona, sonra lâübaliliğe vurur işi*, size “Sevgili okurum” diyecek kadar haddini unutabilir. (OM/PC, 66)

Bilmem orasını, hiç aramadım, ama *o mısralarda da o söz batıyor bana, / bir acayiplik var “ruh” demekte, / “can” gibi değil o*, sizin de, benim de birer canımız var, kedinin, köpeğin, tavşanın da birer canı var, can bizi bu dünyada yaşayanların hepsiyle birleştiriyor. (OM/PC, 86)

Sevseydim o mısraı, / tün-ten’e de bakmazdım belki, / sevdiğinin kusurları üzerinde durur mu insan? / aldırma onlara. (OM/PC, 183)

Hani “Söyle kiminle düşüp kalkarsın, *deyivereyim sana kim olduğunu*” diye bir atasözleri vardır *Fransızların* (Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tues), onun gibi “Söyle bana sevdiğin beyitleri, / bileyim senin kim olduğunu” diyemez miyiz? (D/SA, 172)

Bay ılımlı çıkıyor karşınıza: “Evet” diyor, “*iyi bir şey senin yapmak istediğin*, ama yavaş yavaş gitmeli, *alıştırmalı çevrendekileri, / sonra ürkütürsün onları*, karşı korlar, sinirlenirler” diyor. (D/SA, 132)

Hayır, Pascal’ın dediği mânada değil, herkesin anladığı mânada değil, *söyleyin kendinizi*, anlatın boyuna “ben... ben ...” demekten çekinmeyin, övünün, böbürlenin, ama *sakın bakmayın içinize*,

dinlemeyin kendinizi, içinizin fısıltılarına, o üzgün üzgün anlattıklarına kapayın kulaklarınızı...
(OM/PC, 29)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar: **GG/SS:** 138, // **OM/PC:** 87, 109, 211, // **Der:** 126,

1.2.1.11.2.4.2. İçerisinde beş devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler:

Aşağıdaki 1 karmaşık birleşik cümle içerisinde beş devrik cümle yer almaktadır.

Saygı gösteriyorlar bana, / hayran olduklarını söylüyorlar, ifadeli mifadeli, sahipli mahipli yazılar yazmışlar, ruhlarının kanatlanıp göklerde süzüldüğünü söylemişler, *bütün güzellikleri koymuşlar yazılarına,* / ben gene de beğenmiyorum, *alkışlamıyorum kendilerini,* / *nasıl olur bu?* / *nasıl şaşmazlar buna?* (D/SA, 146)

1.2.1.11.2.4.3. İçerisinde altı devrik cümle bulunan karmaşık birleşik cümleler:

Aşağıdaki 5 karmaşık birleşik cümle içerisinde altışar devrik cümle yer almaktadır.

Bunu anlayınca şöyle dedim kendi kendime: “Eee! *Ben ne arıyorum bu kitaplarda! Duygularıma, düşüncelerime uygun olarak beyitler, şürler arıyorum, değil mi*?* Onları okuruma, o bilmediğim, görmediğim okuruma sunacaktım... Peki, ama benim duygularım, düşüncelerim olmadığını gördüm, anladım. *Olmiyan duygulara, olmiyan düşüncelere uygun sözler aranır mı hiç?* Bir yalandır tutturmuşum, bir yalana kapılmışım. *Nice sürececek o yalan? / Silkinmeliyim artık ondan.*” (OM/PC, 171)

Bence gerçek aydın şöyle der kendi kendine: “Ben John Steinbeck’in kitaplarını okuyorum, *seviyorum onları,* onları benim gibi beğenen daha çok kimseler var, ama beğenmeyenler de olabilir. Biz mi haklıyız, onlar mı haklı, *kesip atılamaz bu. Geniştir bu acun,* ekin acunu ise daha da genişletir, *uçsuz bucaksızdır, türlü beğenilere, türlü düşüncelere, kanılara yer vardır onda.* Bütün kitapları okuyamayız, içlerinde bize değersiz görünenler de vardır, *gene de ses çıkarmayalım onları beğenip okuyanlara.*” (Der, 273)

Bütün o sözlerin arasından bir yalvarma sezilir: “*Beğenin beni, / övün beni / ki biraz olsun inanabileyim kendime!* Yaptıklarımın gerçekten bir güzelliği var mıdır, bilmiyorum, ummuyorum. Siz vardır deyin de, beni alkışlayın da *esrikleşip unutayım o şüpheyi!* Neler buluyorsunuz, *ne güzellikler görüyorsunuz benim yapıtlarımda,* hepsini sayın, dökün ki *ben de inanayım onların bulunduğuna!*” (D/SA, 163)

Siz günlerce, aylarca, kimi de yıllarca uğraşıp bir roman yazıyorsunuz, *eleştirmeci okuyor onu,* ancak birkaç saatini veriyor, sonra da burnunu kıırarak bir “Olmamış” diyor, beğense bile *sizin koymak istediğinizden büsbütün başka şeyler buluyor o kitapta,* gelin de buna kızmayın! *eleştirmeci*

anlıyacak sizin kitabınızı, hayran olacak, bu hayranlığı başkalarına da geçirmeğe çalışacak, *bir yazı yazacak sizin için*, yeryüzünde yüzyıllardan beri bir eşinizin görülmediğini söyleyecek, “İşte biz bunu bekliyorduk, *bizim aradığımız romancı doğdu artık!*” diyecek, *tanıtacak sizi bütün yurttaşlara*, adınızın, ününüzün sınırlar ötesine taşmasını sağlayacak... (KD/A, 93)

Ben inanamıyorum bir türlü, gözlerim bir umutla parlarsa bile parlaması ile sönmesi bir oluyor, içimi kemirip her sevincime ağusunu katan ifrit: “*Alık!*” diyor bana: “*Nene senin umutlanmak, övünmek? Güzelmiş bu yazılar*, bir değeri varmış, senin adını yerine ulaştıracaktı!.. *Gülerim senin böyle aptalca kurduğun hülyalara!*.. Bu yaşa geldin de *anlıyamadın mı daha kendini?* Hiçliğini, ne kadar çırpınırsan bir şeye yaramıyacağını, bir şey yaratamıyacağını bir türlü anlıyamadın mı?” diyor. (OM/PC, 110)

1.2.1.12. Metin-içi Dönüşümler Açısından Devrik Cümleler

Devrik cümleleri öğelerine ayırırken, metin içinde önce kullanılan bir ögenin veya cümlelerin yerini daha sonra gelen devrik cümlede bir kişi ya da işaret zamirinin aldığını, bu zamirin çoğu zaman devrik cümlede yeni bir ögeye dönüştüğünü gördük, örneğin önceki cümlede Ö olarak kullanılan bir öge daha sonra gelen devrik cümlede kişi ya da işaret zamirine gelen bir hâl ekiyle DT’ye veya bir cümle, daha sonra gelen devrik cümlede tek bir ögeye dönüşebiliyor. Bunların dışında dönüşen öge yerine zamirlerin kullanılmadığı, dönüşen kelimenin aynı zamanda dönüştürülen öge yerine de kullanıldığı ya da dönüşen öge yerine devrik cümlede dönüştürülen ögenin içerisinde işaret sıfatı bulunan bir tamlamadan oluştuğu da görülebilmektedir, ancak bu türden kullanımlar daha azdır. Denemelerde belirlediğimiz bu türden kullanımları öge dönüşümleri ve cümle dönüşümleri olmak üzere iki bölümde değerlendirdik. Aşağıdaki gerek öge, gerekse cümle dönüşümlerini göstermek için dönüşen öge ya da cümleyi koyu yazı tonuyla, dönüştürülen ögeyi ise koyu eğik yazı tonuyla gösterdik, dönüşümleri olduğu cümleleri ve adreslerinin bitiminde “ // ”işaretini kullandık, daha sonra da dönüşen öğeleri “→” ile gösterdik.

1.2.1.12.1. Öge Dönüşümleri

Denemelerde bir ögenin, farklı türden bir ögeye ya da aynı türden bir ögeye dönüşebildiği görülmektedir. Aşağıdaki örneklerde Ö’nün, DT’ye, BliN’ye; BliN’nin Ö’ye, DT’ye, ZT’ye; DT’nin BliN’ye; BsizN’nin BliN’ye, ZT’ye, DT’ye, Ö’ye; Y’nin DT’ye dönüşebildiği görülmektedir. Aynı türden öge dönüşümlerinde ise Ö→Ö, BliN→BliN, DT→DT dönüşümleri görülmektedir.

1.2.1.12.1.1. Farklı Türden Ögeye Dönüşüm

Uzattık bu sözü, *dayanışma üzerine söyleyeceklerim* vardı, gelelim *onlara*. (D/SA, 139) // Ö
→ DT

Alamanya yenildi, *İtalya* yenildi, gene de bir nen kalmadı mı *onlarda* o önütlerden? (D/SA, 177) // Ö → DT

“... Nice sürecek *o yalan*? Silkinmeliyim artık *ondan*.” (OM/PC, 171) // Ö → DT

Öz-türkçe sözleri şimdi göstermelik olarak kullansa dahi giderek alışır *onlara*, sever *onları*. (D/SA, 85) // BliN → DT → BliN

Dilerim nazar değsin *şu nazar sözüne* de Muzaffer Soysal unutsun *onu*. (Der, 140) // DT → BliN

Adamın biri, eski ustaların tuttukları yoldan ayrılmaksızın *resimler* yaparmış, ama satamazmış *bunları*. (Der, 93) // BsizN → BliN

Bahar benim çökmüş tenime ateş, kararmış gönlüme sevgiler getirecek değil ya! Olsa olsa aklıma *beyitler*, *bana acılarımı düşündürecek beyitler* getirir. Yetinmeli değil miyim *onlarla* ? (OM/PC, 185) // BsizN → ZT

Bir yazar, bugüne dek savunduğu ilkeleri bırakır, örneğin bir bölenden (partiden) bir başka böleme geçerse, kınıyoruz *onu*. (OM/PC, 247) // Ö → BliN

Kendimize *sevgi diye*, *nefret diye hülyalar* uyduruyoruz, bir süre vakit geçiriyoruz *onlarla*, sonra da unutuveriyoruz. (OM/PC, 169) // BsizN → ZT

Önem sözcüğünü düşünün, az mı eğlenildi *onunla*? (Der, 341) // BliN → ZT

- Beni sinirlendirdiniz, hiç hoşlanmadığım işlere kalkıştım, ben *züppeleri*, *snopları* savunmak istemiyorum, ben de hoşlanmam *onlardan* . (GG/SS, 172) // BsizNpar → DT

Bu değildi benim demek istediğim, düşüncem kendiliğinden sürükledi beni *bunlara*. (KD/A, 135) // Y → DT

Bir gün oturdum, *bir mektup* yazdım size, basılmıyacak *o*, [...] (OM/PC, 106) // BsizN → Ö

Severim *de'yi*, türkçedir *o*, [...] (OM/PC, 21) // BliN → Ö

Bay Eyupoğlu yazısında benim yazımdan da *birkaç yer* almış, ancak değiştirmiş *onları*. (OM/PC, 224) // BsizN → BliN

[...] okuyalım *Fuzuli divanını*, beyitler arıyalım *onda*, [...] (GG/SS, 256) // BliN → DT

Birçok Arapça, *Farsça sözler* karışmış dilimize, hepimiz biliyor, kullanıyoruz *onları*, geçemezmişiz *onlardan*., [...] (D/SA, 133) // Ö → BliN → DT

“*Haklı gibi görünmek*” sözündeki “*gibi*” de bana bir tuhaf geliyor, kaldırmalı *o “gibi”yi*. (Der, 51) // Ö → BliN

Onun da güzellikleri var elbette, ama pek alıştığımız için göremiyoruz *o güzellikleri*. (GG/SS, 186) // Ö → BliN

Bir zamanlar *müsbet adam*, *menfi adam* derlerdi; şimdi unuttular *o sözleri*, yerine yapıcı, yıkıcı çıktı. (KD/A, 20) // BsizN+BsizN → BliN

Böyle bir gelenek var bizde, bu da uyuyor *o geleneğe*. (OM/PC, 217) // Ö → DT

Ama pek sevmez *düşünmeği*, korkar *düşünmekten*. (D/SA, 118) // BliN → DT

Büğünün şairleri pek özenmiyor *aşk şiirleri yazmağa*, dudak büküyorlar, küçümsüyorlar *o konuyu*. (OM/PC, 147) // DT → BliN

1.2.1.12.1.2. Aynı Türden Ögeye Dönüşüm

Bilim sözleri yalnız okullar için değildir, bizim düşüncemize karışır *onlar*, [...] (Der, 365) // Ö → Ö

Öyleydi bizim gençliğimizde, çocukluğumuzda, çayıra aranırdı sevgililer, *Çayırdı Buldum türküsü* çıkmamıştı, başka bir çağın havasıdır *o*. (OM/PC, 189) // Ö → Ö

Evet, *herkesin yanında ağza alınmayacak sözler* var o şiirde, ama argot değil *bunlar*. (Der, 169) // Ö → Ö

Divan şairi, *kendisinin bir sanat adamı olduğunu* bilir, âşık bilmez *bunu*, düşünmez bile. (KD/A, 140) // BliN → BliN

Bırakalım şimdi onu, *aşk şiirlerinden* açtık, ayrılmıyalım *onlardan*. (OM/PC, 147) // DT → DT

İyisi mi, böyle büyük işler beklemeyin *eleştirmeciden*, sizi tanıtmasını, ünlü bir yazar olmanızı sağlamasını dilemeyin *ondan*. (KD/A, 95) // DT → DT

Göstermiyelim *gençlere*, gizliyelim *onlardan*, [...] (GG/SS, 256) // DT → DT

Atina kenti istemiyor *Sokrates'i*, onunla övüneceğine atıyor *onu*, öldürüyor. (GG/SS, 258) // BliN → BliN

Halk şiirini sevmiyorlar, ondaki kolaylığı seviyorlar, kendilerini düşüncenin sıkısı altına koymaktan kurtardığı içim seviyorlar *onu*. (KD/A, 141) // BliN → BliN

1.2.1.12.2. Cümle Dönüşümleri

Aşağıdaki dönüşümlerde ise metin bağlamında devrik cümleden önce yer alan cümle ya da cümlelerin daha sonra gelen bir devrik cümlede BliN'ye, DT'ye ve Ö'ye dönüşebildikleri görülmektedir. Aşağıdaki örneklerde özellikle art arda sıralanan biri olumlu, diğeri olumsuz soru cümlelerinin, bir başka deyişle seçenek bildiren soru cümlelerinin devrik cümlede tek bir ögeye dönüşmesi dikkat çekicidir, bu tarz kullanımlarda çoğunlukla dönüştürülen öge “orası” kelimesinden oluşmaktadır, Türkçe Sözlük'te “orası” kelimesinin türü isim olarak belirtilmiş (TS, 1998: 1691), ancak bu tür kullanımlarda bu kelimenin isim değil de zamir olarak kullanımı söz konusu olmalı.

Bay Kafesoğlu *o anlamdaki tradition'a Türkçede anane, gelenek denebilir mi, denemez mi*, araştırmamış *onu*, yazıvermiş. (Der, 280) // C+C → BliN

Dilinin, ya da yazağının ucuna hangi tilcik gelirse onu kullanıveriyor, *yanlış mı, öteki tilciklere uyuyor mu*, araştırmıyor *orasını*. (Der, 320) // C+C → BliN

O mu beni unutmuştun, ben mi onu unutmuştum, iyice kestiremiyorum *orasını*. (OM/PC, 200) // C+C → BliN

[...] *Dedikleri birbirini tutuyor mu, tutmuyor mu*, aldırıyor *orasına*. (OM/PC, 267) // C+C → DT

Hikâyelere gelince, onlar çevrilebilir, ama *okunulur mu, beğenilir mi*, bilmem *orasını*. (KD/A, 111) // C+C → BliN

[...] *Biz mi haklıyız, onlar mı haklı*, kesip atılamaz *bu*. [...] (Der, 273) // C+C → Ö

Önce şunu söyleyeyim: *Ben gerçekten değeri olan bir yazar mıyım*, bilmiyorum *onu*. (Der, 79) // C → BliN

Bir şey kazanmazsınız ya gene de söyleyin, çarpın benim suratıma küçüklüğümü, *içimi kanatmışsınız*, çekinmeyin *ondan*, [...] (OM/PC, 171) // C → DT

Şiirini nereden buldum, sormayın *orasını*, [...] (OM/PC, 160) // C → BliN

Biliyorum, *anlamam şiirden*, demin de söyledim *bunu*. (OM/PC, 23) // C → BliN

-Zor ezberleyin, kolay ezberleyin, bir şey göstermez *o*; [...] (GG/SS, 168) // C+C → Ö

[...] *söylediği şeyler tarihe uyuyor mu, uymuyor mu*, araştırmıyor *orasını*. (Der, 85) // C+C → BliN

Ama *ateşliymiş o yazı*, ben de hoşlanırım *ateşli yazılardan*. (Der, 123) // C → DT

1.2.2. Birleşik Cümle Düzeyinde Devriklik

Basit cümlelerin ve kelime gruplarının devrik kullanımı kadar olmasa da, birleşik cümle düzeyinde de devrik kullanımlarla karşılaşmaktadır. Birleşik cümlelerin dizilimi *yan cümle + ana cümle* şeklindedir. *Yan cümle + ana cümle* ayrımı sıralı ve bağlı birleşik cümle türlerinde yapılamıyor. Ancak denemelerde az sayıdaki bağlı birleşik cümlede cümlelerin öncelik-sonralık açısından dizilimlerinin değişebildiği görülmektedir (bk. 1.2.2.2. Bağlı Birleşik Cümlede). Birleşik cümle düzeyinde devrikliğine en çok rastlanan birleşik cümle türü, şartlı birleşik cümledir. Şartlı birleşik cümle dışında birleşik cümle düzeyinde devrik sayılabilecek diğer birleşik cümle tiplerini ise bağlı birleşik ve iç içe birleşik cümle oluşturmaktadır.

1.2.2.1. Şartlı Birleşik Cümlede

Türkçenin en eski ve asıl birleşik cümle türünü oluşturan şartlı birleşik cümlelerin dizilimi *şart cümlesi+sonuç cümlesi* şeklindedir. Bu cümlelerin *sonuç cümlesi +şart cümlesi* şeklindeki dizilimi ise şartlı birleşik cümlelerin devrik kullanımı anlamına gelmektedir. Aşağıdaki cümle örneklerinde sonuç cümlesinin önce, şart cümlesinin sonra geldiği, bu tip cümlelerde sonuç cümlesinin çoğunlukla *ne*'li soru cümlesinden oluştuğu görülmektedir. Devrik şartlı birleşik cümlelerde de önemi daha belirgin bir şekilde belirtmek istenen sonuç cümlesi öne alınıp şart cümlesine daha sonra yer verilmiştir. 29 cümlede şartlı birleşik cümlelerin devrik kullanımına rastlanmıştır. Devrik şartlı birleşik cümleleri sonuç cümlesi *ne* soru kelimesiyle başlayan devrik şartlı birleşik cümleler ve diğer devrik şartlı birleşik cümleler olmak üzere iki bölüme ayırdık.

1.2.2.1.1. Sonuç Cümlesi Soru Kelimesiyle Başlayan Devrik Şartlı Birleşik Cümleler

18 cümlede sonuç cümlesi *ne* soru kelimesiyle başlamaktadır. Bu bağlamda şart cümlesinin başına alınan sonuç cümleleri aynı zamanda birer soru cümlesidir. Bu şartlı birleşik cümlelerde sonuç cümlesi, *ne çıkar, ne olur, ne olacak, ne yapalım* gibi kısa soru cümlelerinden oluşmaktadır. Bu cümlelerde sonuç cümlesini oluşturan soru cümlelerinin birer kalıp olarak düşünülmesi de mümkündür. Bu tip cümlelerde birleşik cümlelerin asıl cümlesini oluşturan *ne*'li soru cümlesi başa alınarak anlamsal olarak daha dikkat çekici ve vurgulu bir anlatım ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç cümleleri, çoğunlukla gerçek soru değeri taşımayan soru cümleleridir. Bu cümlelerin 15'inin sonunda soru işareti bulunurken, 3'ünde ise ünlem işareti yer almaktadır. Bu 3 cümle aynı zamanda ünlem cümlesidir. Bu 3 ünlem cümlesinde yazarın daha yumuşak ve sevecen bir ruh hâli, diğer sorulu cümlelerde ise daha tehditkâr, meydan okuyucu bir tavır sezilmektedir.

Diyelim ki yoktur, *ne çıkar / olmazsa?* (GG/SS, 158)

Ne olacak / onlar sizi beğenirse? (KD/A, 95)

Ne olur sanki / okumazsanız? (D/SA, 137)

Ne çıkar / anlamasam? (OM/PC, 145)

Ne olur sanki / bunu yaparsanız? (OM/PC, 187)

Ne olurdu sanki / havadan açarsam? (OM/PC, 21)

Ne olurdu, Orhan Asena, / ne olurdu a yavrum / şiirine şu “şfenks” sözünü karıştırmısaydın? (OM/PC, 272)

Ne olur sanki / demezseniz bunu? (OM/PC, 66)

Ne olur / dediklerim birbirini tutmazsa, benim okurum? (OM/PC, 152)

“*Ne olur sanki / bir şey yapmasak, / şiir yazmayı, yazı yazmayı bırakırsak?*” demeyin, [...] (OM/PC, 182)

Ne yapayım / Bay Hasan-Âli Yücel hoşlanmıyorsa? (Der, 199)

Ne olurdu, / adında yabancı iki söz bulunmasaydı! (Der, 173)*

Ne olurdu, / dilimize de iyi çevirselerdi onun sözlerini! (Der, 147)*

Ne olur, / Bay Akün biraz da diline özense! (Der, 186)*

Ne olur / yanılırsak? (Der, 296)

Ne yapalım / gelecek bizim yargılarımızı onaylamazsa, / onlar yüzünden bizimle eğlenirse? (Der, 354)

Şair olmadığımı, olamayacağımı anlamıştım, gene de gözüm sanattaydı, bir sanat adamı sayılmaktaydı: “*Ne çıkar şair değilsem?*” ben de eleştirmeye veririm kendimi, o yoldan ün kazanırım, adım yarına, gelecek yüzyıllara ulaşır” diyordum. (OM/PC, 68)

“*Ne çıkar birbirlerini çürütürlerse?*” Hepsinde de bir doğruluk payı bulunabilir, hepsini de ayrı ayrı alırım ele!” diyebilirim. (OM/PC, 211)

1.2.2.1.2. Diğer devrik şartlı birleşik cümleler

Aşağıdaki 11 cümlede de şart cümlesi sonuç cümlesinden sonra gelmektedir.

Giderek onun inceliklerini de, bütün o sözde ağlamalar, yalvarmalar altındaki gerçek şiir sevgisini de anlıyacağından şüphem yoktu / Orhan Veli yaşasaydı... (GG/SS, 203)

Bir deneyin / isterseniz, görürsünüz ki ne gerçek bulunur yazınızda, ne de doğru. (KD/A, 129)

Hayır, yanılırlar / benim dün bir yenilik getirmiş olduğumu sanırlarsa. (D/SA, 128)

Bugünkü duygularımı, düşüncelerimi bildiriyorum sadece, / kaynağı ne olursa olsun! (D/SA, 172)

“[...] Kendisinde o duygu bulunan kişi, başkalarının yoksulluğuna üzülür, / o yoksulluk ne türlüünden olursa olsun.” (OM/PC, 213)

Bir bakıma doğru da söylemiş olursunuz / böyle dersiniz. (OM/PC, 211)

İyi edersiniz / öyle yaparsanız. (OM/PC, 168)

Ayrıyız birbirimizden, / ben düşüncelerimin, yargılarımın doğru olmasını isterim, / başkaları benim için ne derse desin... (Der, 139)

“[Peki, Allı, dedim, boynumu eğerek.] *Sor neyse soracağın.*” (OM/PC, 212)

Ama *haksızlık ederiz / böyle dersek*, sezmiş onlar o güzelliği, o yeniliği, ancak söyleyememişler. (Der, 258)

İyi de eder / öyle derse. (Der, 116)

1.2.2.2. Bağlı Birleşik Cümlede

Bağlı birleşik cümle, *yan cümle* + *ana cümle* ayrımının yapılmadığı birleşik cümle tiplerinden birini oluşturur. *da/de* bağlacıyla bağlı olan aşağıdaki 7 bağlı birleşik cümle örneğinde *öncelik-sonralık* açısından önce gelmesi gereken cümlenin ve *da/de* bağlacının, sona alınarak söylenmesi söz konusudur. Aşağıdaki cümlelerdeki devriklik derin yapıda mantıksal bir devriklik de sayılabilir. Ancak yüzey yapıda *öncelik-sonralık* belirten cümlelerin sırasının değişmesi, aynı zamanda yapısal bir devriklikten de söz edilebileceğini göstermektedir. Bağlı birleşik cümle yapısındaki bu cümlelerde de, 2'si hariç, başa alınan cümlelerin *ne*'li soru cümlelerinden, bu cümlelerin de “*ne olacak / olmuş*” kalıp cümlelerinden oluştuğu görülmektedir. Soru kelimesinin başa alınarak söylendiği cümlelerin anlatım gücüne katkısı, şartlı birleşik cümlede olduğu gibi, anlatımın daha etkili hâle gelmesini sağlayan bir özellik olarak düşünülebilir. Aşağıdaki cümlelerde *öncelik-sonralık* sırasının değişikliği, aynı zamanda anlamca umursamazlık, önemsememe gibi anlamların ortaya çıkmasını da sağlamaktadır.

-Ne olacak / onları okuyacaksınız da? (GG/SS, 223)

Ne olacak / içeceğim de? (OM/PC, 79)

Ne olacak / konuşacağız, / tartışacağız da? (Der, 159)

Ne olmuş / böyle olmuş da? (Der, 297)

Ne olacak / düşünecek de? (Der, 325)

-[...] Kaç mumluk?.. Kaç mumluk olursa olsun, / gerçek olsun da... (OM/PC, 223)

O da dinlemesin, / ben söyleyeyim de... (OM/PC, 52)

1.2.2.3. İç İç Birleşik Cümlede

Aşağıdaki 13 iç içe birleşik cümlede iç cümlelerin arasına ana cümlenin Y'sinin getirildiği görülmektedir. Bu 13 cümlenin, 1'i hariç, Y'si *de-* fiilinden oluşmaktadır. 13 cümleden 10'u karşılıklı konuşma cümlelerinden oluşmaktadır. 10 cümlenin de yüklemi *dedim / dedi*'den oluşmaktadır. Hikmet Dizdaroğlu bu tip cümleleri *devrik ayraç tümcesi* olarak adlandırmaktadır (1976: 271).

Biraz durdum, sonra: -İş sekiz on kişinin, kırk elli kişinin yunanca ile latince öğrenmesinde değil, Allı, **dedim**, toplumun o dilleri kendine ekin kaynağı diye benimsemesinde. (D/SA, 52)

Şimdiye kadar yalnız biri açıkça söyledi: -Hayır, **dedi**, okumadım. Sizin bir eleştirmen olduğunuzu, bunları size göstermemi söylediler, onun için geldim. (D/SA, 144)

-Hayır, Allı, **dedim**, doğru değil senin söylediğin. (OM/PC, 214)

Güldü Allı: -Öyle diyorsunuz ya, **dedi**, gene de söyletmezsiniz beni. (OM/PC, 231)

-Kızmayın, **dedi Allı**, Bay Tufan Türkmen susturamaz sizi. (OM/PC, 230)

-Peki, Allı, **dedim**, **boynumu eğerek**. Sor neyse soracağın. (OM/PC, 212)

Sonra topladım kendimi: - Evet, Allı, **dedim**, yalnız düşüncenin değeri vardır, duygunun yoktur. (KD/A, 157)

Bunu söyledikten sonra gülümsedi: -Doğrusu, **dedi**, eleştirmecileri de okurum; sözünü ettikleri kitap üzerine bir fikir edinmek için değil, öyle bir şey aramam onlarda; ama içlerinde tatlı tatlı yazan, hoş sözler bulup söyleyen adamlar vardır, onları okumak hoş olur. Sizin anlayacağınız, eleştirmeyi de bir sanat eseri diye, zevkim için okurum. (GG/SS, 226)

Keziban biraz durdu, sonra güldü: -Siz, **dedi**, M. Maulnier'nin yazısını, Yahya Kemal'in söylediklerini niçin doğru buluyorsunuz, bilir misiniz? (GG/SS, 168)

-Kimi de, **dedim**, biz anlamadığımızı anlamağa çalışıyoruz, biz aklın sınırlarına erdiğimizi sanmıyoruz diye övünürler. (GG/SS, 173)

“Bırakmıştır şairliği” **diyordum kendi kendime**, “şairliği bıraktığı için şair olduğu günlerdeki ahbabları da silivermiştir defterden...” (D/SA, 95)

“Olmaz!” **diyor sanki**, “yazacaklarınızın konusunu, özünü ben göstereceğim size!” (Der, 99)

Bitirdim **sanyordum** Bay Vedat Günyol'un “Bölmeli Kafalar” adlı yazısı üzerine diyeceklerimi, daha da varmış. (D/SA, 182)

1.3. Mantıksal Düzeyde Devriklik

Bazı kullanımlarda yüzey yapıdaki gibi somut devrikliklere rastlanmamaktadır. Ancak bu kullanımlarda somut olarak bir devriklik belirtisi olmasa bile, düşünce düzeyinde ya da mantıksal düzeyde birtakım devrikliklerden söz edilebileceğini düşündük. Bu bölümdeki verilerin devrik olarak değerlendirilemeyeceğini de varsayarak, mantıksal düzeyde devrik olabileceğini düşündüğümüz yapıları, yüzey yapıdaki somut devriklikler (bk. 1.1. Kelime Grubu Düzeyinde Devriklik; 1.2.1. Basit Cümle Düzeyinde Devriklik; 1.2.2. Birleşik Cümle

Düzeyinde Devriklik) dışında tutarak mantıksal düzeyde devriklik başlığı altında inceledik. Bu bölümde ele aldığımız kullanımları iki bölümde değerlendirdik.

1.3.1. İkinci Cümlelerin Mantıken Birinci Cümlelerin Bir Ögesini Oluşturmasından Kaynaklanan Mantıksal Devriklikler

Aşağıdaki üç cümlede, sonda yer alan cümle mantıken birinci cümlelerin bir ögesi görünümündedir. Bu birleşik cümlelerde birinci cümle ile ikinci cümlelerin birleşiklik türünü belirleyen herhangi bir belirti yoktur. Bu cümleleri sıralı mı, bağlı mı yoksa iç içe birleşik cümle mi saymak gerekir? Yapısal olarak bu cümlelerin ne tür birleşik cümle sayılacağı belli değildir, ancak ikinci cümlelerin mantıken birinci cümlelerin bir ögesini oluşturduğu düşünülecek olursa, bu tip cümlelerin de birleşik cümle olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu cümlelerdeki devriklik birleşik cümle düzeyindeki devrikliğe daha yakın olmakla birlikte, bu cümlelerdeki birleşiklik türünün belirsiz olması, bu cümleleri ayrı bir bölümde değerlendirmemizi zorunlu kıldı. Bu cümlelerde 2. cümle mantıken 1. cümlelerin nesnesini oluşturmaktadır.

*Acılar duymamış olan anlar mı / **acı nedir**?* (OM/PC, 256)

*Şimdi anlıyorum / “**kasıt**” **tilciğini neden kullanmış**.* (OM/PC, 239)

*Ben bilmem / “**dâhi**”**ne demektir**.* (KD/A, 123)

1.3.2. Sonuç Cümlesi + Neden Cümlesi + Onun İçin / Ondan Yapısından Oluşan Mantıksal Devriklikler

Türk söz dizimindeki *yardımcı unsur+asıl unsur* dizilimi, aynı zamanda düşünme sırasını da gösteren bir olgu olarak düşünülebilir. Bu bağlamda birbirini izleyen ve neden-sonuç ilişkisi içinde olan iki cümlelerin diziliminde neden bildiren cümlelerin önce, sonuç bildiren cümlelerin sonra gelmesi mantıksal düzeyde daha uygundur. Ancak bazı kullanımlarda metin bağlamı içinde bu düzenin tersine döndüğü, sonuç cümlesinin önce, neden cümlesinin sonra geldiği de görülmektedir. Denemelerde karşılaştığımız bazı kullanımlarda bu türden yapıların kullanıldığını tespit ettik. Biz bu türden kullanımların mantıksal ya da düşünce düzeyinde birer devriklik olduğunu düşündük. Aşağıda örneklerini sıraladığımız cümleleri metin bağlamı içinde değerlendirdiğimizde *sonuç cümlesi+neden cümlesi+da+onun için / ondan* şeklinde bir dizimsel yapı ortaya çıktı. “Gücüme gidiyor Osmanlıca demek; *severim o dili, / **bizimdir** / de / onun için*. (GG/SS, 157)” örneğinde ‘*severim o dili*’ cümlesi sonuç cümlesi, ‘*bizimdir*’

cümlesi neden cümlesi, *onun için* yapısı da neden cümlesini pekiştiren ikinci bir neden cümlesidir. Aşağıdaki örneklerde sonuç cümlesini eğik yazı ile, neden cümlesini ve *onun için* / *ondan* yapısını ise koyu eğik yazı ile gösterdik. Bu cümlelerde sonuç cümlesinden sonra, bu cümlelerin nedenini bildiren neden cümlesi verilmiş, sonra da neden cümlesini pekiştirmek için *onun için* / *ondan* yapıları kullanılmış, neden cümlesi ve *onun için* / *ondan* yapıları *da/de* bağlaçlarıyla birbirine bağlanmıştır. Burada *onun için* / *ondan* yapılarını cümle olarak değerlendirdik, ancak bu yapılar zarf olarak da düşünülebilir. Bu kullanımlarda neden cümlesi ile *onun için* / *ondan* yapıları anlamca birbirinin dengidir. Denemelerde rastladığımız bazı örneklerde *onun için* / *ondan* yapılarından sonra sonuç cümlesinin Y'sinin de tekrar edilmesi, neden cümlesi ile *onun için* / *ondan* yapılarının anlamca denkliliğini daha iyi ortaya koymaktadır. “*Ali Ekrem Bey'in savunduğu dil duramadı* (sonuç cümlesi), / *toplumun yeni düşüncelerine, yeni gereksinmelerine (ihtiyaçlarına) uymuyordu* (neden cümlesi) / *da / onun için / duramadı* (D/SA, 32)” örneğinde sonuç cümlesinin Y'si, neden bildiren *onun için* yapısından sonra da tekrar edilmiştir. Ancak aşağıda örneklerini ve sayfa numaralarını verdiğimiz cümlelerde *onun için* / *ondan* yapısından sonra, sonuç cümlesinin Y'si yer almamaktadır. Aşağıdaki cümlelerde bazen sonuç cümlesi ile neden cümlesinin arasına başka bir cümlelerin gelebildiği, birden fazla sonuç ve neden cümlesinin arka arkaya gelebildiği görülmektedir. Bunun dışında sonuç cümlesinin soru cümlesinden oluşup, neden cümlesinin cevap niteliği kazandığı kullanımlara da rastlanmaktadır.

Ama, doğrusu, pek de haklı olmaz böyle demeniz. / Neden mi? / Ben yazarken seçmiyorum / da / onun için. (D/SA, 173)

Bilirim bunu, gene de değerimi, önemimin gerçek yanını kendim söylemeğe çalışacağım. / Başkalarının söyleyeceğinden, söyleyebileceğinden umudum yok / da / onun için. (D/SA, 15)

Çıkamayız kendimizden, / çıkmak elimizde değildir / de / onun için. (GG/SS, 150)

Çok kızarım o bilmeceye, / kadınları yermek için, kadınlarla alay etmek için uydurulmuştur / da / ondan. (OM/PC, 173)

Demek ki ölmekten ölüm düşünülemez, ölüm üzerine bilgi edinilemez. Bizim ölüm diye düşündüğümüz gene hayattır, / hayat âleminde hayattan başka bir şey kavranılmaz / da / onun için. (KD/A, 175)

Dile derinden derine işlemiş, konuşma diline girmiş sözler yaşasa da ancak kitaplarda, bilim tartışmalarında geçen Arapça sözler duramaz. / 2050 yılının Türk aydını onlarla düşünmeyecek, / onlarla düşünmeyecek / de / onun için. (KD/A, 159)

Erkeklerden ziyade kadınlarla konuşmaktan hoşlanırım. / Onlarda daima, daha çok anlayış değilse de daha çok seziş gördüm / de / onun için. (GG/SS, 16)

Gücüme gidiyor Osmanlıca demek; severim o dili, / bizimdir / de / onun için. (GG/SS, 157)

Hakları var: kişi kendi içine eğildi mi, ürperiveriyor. / Birtakım çirkinlikler, kötülükler görüyor / da / onun için mi? (OM/PC, 129)

Hayır, onlardan da geçmeliyiz, / onları da kapatmalıyız. / Onlar da Divan şiirini yetiştiren görüşten, anlayıştan doğmuştur da onun için. (KD/A, 98)

İki Yeni Gelinin Hâtıraları'nı çoktandır açmadım; / doğrusunu söyleyeyim, korkuyorum / da / onun için. (GG/SS, 121)

Karaca Oğlan şiirleri üzerinde de çalışmamız gerektir, Karaca Oğlan, belki sadece bir ad olan şair, bizim en büyük şairlerimizden biridir / de / onun için. (OM/PC, 50)

Kimi gerçekten anlamadı, / kimi anlamak istemedi. / Şiiri mânâda, duyguda, düşüncede aramak daha işlerine geliyordu / da / ondan. (GG/SS, 139)

Monsieur Gide bir yere varmak isteyen adamlardan değildir, / bir yere varmak istemenin, bir yerde kalmak olduğunu bilir / de / onun için. (KD/A, 115)

Neden okumuyorum? / Türk yazarlarının da üzerinde durmağa değer düşünceleri, ilginç görüşleri olabileceğine inanmıyorum / da / onun için mi? (D/SA, 151)

Neden ötekilerden çok bana uyanlar oldu? / Dil işine girişmem de bir çıkar kaygısıyla değildir / de / onun için. (D/SA, 19)

Siz şu devrimi, bu devrimi, daha doğrusu devrimin şu yanını bu yanını niçin beğenmediniz? / Bütünün bir yeri olduğunu düşünmediniz, / kavriyamadınız / da / onun için. (KD/A, 151)

Yalan söylemiyorlar, birkaç yazımı, belki birçok yazımı okumuşlar ama anlamamışlar. Neden anlamamışlar? / Gerçekten okumamışlar / da / onun için. (D/SA, 145)

Diğer cümlelerin bulunduğu sayfalar:

GG/SS: 18, 42, 75, 92, 95, 95, 102, 113, 150, 199, 216, 219, 231, 232, 242, 254, 266 // **KD/A:** 9, 16, 29, 33, 56, 103, 106, 107, 107, 112, 114, 114, 122, 124, 126, 127, 131, 139, 146, 147, 147, 147, 148, 148, 152, 152, 156, 157, 157, 158, 158, 160, 160, 167, 174 // **D/SA:** 12, 14, 22, 28, 29, 29, 30, 35, 79, 82, 94, 94, 99, 111, 115, 122, 136, 140, 144, 146, 154, 155, 157, 167 // **OM/PC:** 9, 10, 18, 19, 24, 31, 34, 38, 38, 47, 49, 58, 65, 73, 80, 80, 81, 83, 84, 100, 100, 114, 125, 128, 129, 132, 155, 167, 192, 193, 202, 203, 203, 204, 206, 208, 209, 209, 216, 216, 220, 224, 225, 229, 229, 234, 235, 244, 246, 250, 251, 253, 257, 257, 260, 264, 265, 265, 268 // **Der:** 13, 33, 36, 37, 43, 44, 59, 78, 79, 95, 103, 104, 112, 127, 128, 133, 135, 160, 161, 164, 170, 172, 173, 174, 187, 193, 197, 203, 210, 215, 227, 233, 236, 238, 241, 241, 242, 249, 252, 255, 256, 258, 260, 261, 275, 282, 287, 291, 291, 294, 301, 302, 303, 303, 308, 314, 319, 320, 331, 332, 334, 352, 358, 361, 361, 362, 364, 364, 365.

Devrik Kelime Grubunun Adı	Sayısı	Toplam Devrik Kelime Grubundaki Kullanım Oranı
Belirtili İsim Tamlaması	154	% 27,35
Zamir Tamlaması	125	% 22,20
Sıfat Tamlaması	9	% 1,59
İsim-fiil Grubu	46	% 8,17
Sıfat-fiil Grubu	12	% 2,13
Zarf-fiil Grubu	6	% 1,06
Diğer Kelime Grupları	21	% 3,73
Deyimler(Fiil+tümleç yapısında olanlar)	190	% 33,74
TOPLAM	563	

2. TABLOLAR

Tablo 1- 1.1. Kelime Grubu Düzeyinde Devriklik

1.2. Cümle Düzeyinde Devriklik

1.2.1. Basit Cümle Düzeyinde Devriklik

1.2.1.1. Y'den Sonra Gelen Öge Sayısına Göre Devrik Basit Cümleler

Tablo 2- 1.2.1.1.1. Y'den Sonra Bir Ögenin Yarısını Alan Devrik Cümleler

Dizilimi	Sayısı	Toplam İçerisindeki Oranı
[...]Y+Öpar	189	% 64,16
[...]Y+BliNpar	45	% 15,35
[...]Y+BsizNpar	23	%7,8
[...]Y+DTpar	31	% 10,58
[...]Y+ZTpar	6	% 2
Toplam	294	

Tablo 3- 1.2.1.1.2. Y'den Sonra 1 Öge Alan Devrik Cümleler

Dizilimi	Sayısı	Toplam İçerisindeki Oranı
[...] Y+Ö	1331	% 23,44
[...] Y+BliN	1745	% 30,73
[...] Y+BsizN	6	% 0,1
[...] Y+DT	1568	% 27,64
[...] Y+ZT	821	% 14,46
[...] Y+BT	206	% 3,64
Toplam	5677	

Tablo 4- 1.2.1.1.3. Y'den Sonra 2 Öge Alan Devrik Cümleler

Dizilimi	Sayısı	Toplam İçerisindeki Oranı
Farklı türden ögeler		
[...] Y+Ö+DT	54	% 11
[...] Y+DT+Ö	30	% 6
[...] Y+Ö+BliN	47	% 9,6
[...] Y+BliN+Ö	12	% 2,4

[...] Y+Ö+ZT	11	% 2,2
[...] Y+ZT+Ö	20	% 4,1
[...] Y+Ö+BT	15	% 3
[...] Y+BT+Ö	4	% 0,8
[...] Y+BliN+DT	40	% 8,2
[...] Y+DT+BliN	26	% 5,3
[...] Y+BliN+ZT	13	% 2,6
[...] Y+ZT+BliN	56	% 11,49
[...] Y+BliN+BT	21	% 4,3
[...] Y+DT+ZT	4	% 0,8
[...] Y+ZT+DT	25	% 5
[...] Y+DT+BT	17	% 3,4
[...] Y+ZT+BT	6	% 1,2
[...] Y+BT+BliN	4	% 0,8
[...] Y+BT+DT	2	%0,4
[...] Y+BT+ZT	1	% 0,2
[...] Y+DT+BsızN	1	% 0,2
[...] Y+BT+BsızN	1	% 0,2
Aynı türden ögeler		
[...] Y+Ö+Ö	25	% 4,9
[...] Y+BliN+BliN	22	% 4,5
[...] Y+DT+DT	25	% 5,1
[...] Y+ZT+ZT	6	% 1,2
Toplam	488	

Tablo 5- 1.2.1.1.4. / 1.2.1.1.5. Y'den Sonra 3 ve 3'ten Fazla Öge Alan Devrik Cümleler

Yapısı	Sayısı	Toplam İçerisindeki Oranı
Farklı türden olan ögeler	15	% 44
1'i farklı, 2'si aynı türden olan ögeler	12	% 35
Aynı türden olan ögeler	3	% 8
3'ten fazla öge alanlar	4	% 11
Toplam	34	

Tablo 6- Basit Cümle Düzeyindeki Toplam Devrik Cümle

Türü	Sayısı	Toplam Devrik Cümle İçerisindeki Oranı
Y'den Sonra Yarım Öge Alanlar	294	% 4,35

Y'den Sonra 1 Öge alanlar	5677	% 84,29
Y'den Sonra 2 Öge Alanlar	488	% 7,22
Y'den Sonra 3 ve 3'ten Fazla Öge Alanlar	34	% 0,5
Diğer Kullanımlar	6	% 0,08
Y'si Devrik Olanlar	240	% 3,53
TOPLAM	6739	

Tablo 7- 1.2.1.7. Yüklemnin Türü Bakımından Devrik Basit Cümleler

Türü	Sayısı	Toplam Devrik Cümleye Oranı
Devrik İsim Cümleleri	1432	% 21,23
Devrik Fiil Cümleleri	5307	% 78,76
TOPLAM	6739	

Tablo 8- 1.2.1.8. Yüklemnin Yerine Göre Devrik Basit Cümleler

Yüklemnin Yeri	Sayısı	Toplamdaki Oranı
Yüklemi Cümle Başında Olan İsim Cümleleri	728	% 10,80
Yüklemi Cümle Başında Olan Fiil Cümleleri	1871	% 27,80
Yüklemi Cümle Ortasında Olan İsim Cümleleri	704	% 10,43
Yüklemi cümle Ortasında Olan Fiil Cümleleri	3436	% 50,96
TOPLAM	6739	

Tablo 9- 1.2.1.9.1. Kiplerine Göre Devrik Cümleler

Kipi	Sayısı	Oranı
Bildirme Kipinde Olan Devrik Cümleler	5807	% 86,15
Tasarlama Kipinde Olan Devrik cümleler	932	% 13,84
TOPLAM	6739	

Tablo 10- 1.2.1.9.1.2. Tasarlama Kiplerinde Olan Devrik Cümleler

Kipi	Sayısı	Tasarlama Kipindeki Toplam Devrik Cümleye Oranı
Emir Kipinde Olanlar	818	% 87,76
Şart Kipinde Olanlar	45	% 4,82
Gereklilik Kipinde Olanlar	68	% 7,29
İstek Kipinde Olanlar	1	% 0,1
TOPLAM	932	

Tablo11- 1.2.1.9.1.2.1. Emir Kipinde Olan Devrik Cümlelerin Kişilere Göre Dağılımı

Kişi	Sayısı	Toplam Emir Cümlesindeki Oranı
1. Teklik Kişi	144	% 17,60
2. Teklik Kişi	41	% 5
3. Teklik Kişi	105	% 12,83
1. Çokluk Kişi	170	% 20,78
2. Çokluk Kişi	325	% 39,73
3. Çokluk Kişi	33	% 4
TOPLAM	818	

Tablo 12- 1.2.2. Birleşik Cümle Düzeyindeki Devriklikler

Devrik Birleşik Cümle Türü	Sayısı	Toplam Cümle İçindeki Oranı
Devrik Şartlı Birleşik Cümle	29	% 52,72
Devrik Bağlı Birleşik Cümle	7	% 12,72
Devrik İç İçe Birleşik Cümle	13	% 34,54
TOPLAM	49	

Tablo 13- Denemelerdeki Devrik Yapıların Sayısı ve Oranları

Devrik Yapı Türü	Sayısı	Toplam Devrik Yapı İçindeki oranı
Devrik Kelime Grubu	563	% 7,65
Devrik Basit Cümle	6739	% 91, 67
Devrik Birleşik Cümle	49	% 0,06
TOPLAM	7351	

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gerek kelime grubu, gerekse cümle düzeyinde Türkçenin genel söz dizimi özelliği *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimi şeklindedir. Türkçe üzerine yapılan söz dizimi çalışmalarında *yardımcı unsur + asıl unsur* dizilimi dışında kalan dizilişlere fazla değinilmediği, zaman zaman bu tür dizilişlere kural dışı, Türkçenin yapısına aykırı şeklinde birtakım yaklaşımlarla bakıldığı görülmektedir. Dilde var olan yapıları belli bir düzene sokma eğilimi, artık dil bilimi çalışmalarının da etkisiyle yerini tasviri (betimlemeli) yaklaşımlara bırakmaktadır. Biz de bu doğrultuda çalışmamıza devrik yapıları belirlemekle başladık.

İncelememizde Nurullah Ataç'ın denemelerinde belirlediğimiz devrik yapıları, kelime grubu düzeyinde, cümle düzeyinde ve mantıksal düzeyde devriklik olmak üzere üç ana bölümde değerlendirdik.

İncelememizin kelime grubu düzeyinde devriklik bölümünde, 154 belirtili isim, 125 zamir, 9 sıfat tamlamasının; 46 isim-fiil grubunun, 12 sıfat-fiil grubunun, 6

zarf-fiil grubunun; bunların dışında farklı yapılardaki 21 kelime grubunun ve 190 deyim devrik yapıda kullanıldığını belirledik (bk. Tablo 1).

Devrik kullanılan kelime gruplarının yaklaşık % 50'sini, belirtili isim tamlaması ve zamir tamlamasının oluşturduğu görülmektedir. Tamlamalardan 9 sıfat tamlamasının devrik kullanıldığı görülmektedir. Denemelerde devrik sıfat tamlamaları, toplam devrik kelime grubunun yaklaşık % 2'sini oluşturmaktadır, bu oran Türkçede sıfat tamlamasının devrik kullanıma pek elverişli olmadığını göstermektedir. Sıfat tamlamasının devrik kullanıma pek elverişli olmamasının nedeni ise, *sıfat + isim* dizilişinin eksiz olmasıdır.

Fiilimsi gruplarından en fazla devrik kullanılanı, isim-fiil grubudur. Devrik 46 isim-fiil grubunun 44'ünün -mak / -mek, 2'sinin ise -ma / -me isim-fiil ekiyle oluşturulduğu görülmektedir. Devrik isim-fiil grubunda en fazla devrik kullanılan ögecikleri, sırasıyla BliNcik, DTcik ve ZTcik oluşturmaktadır. Devrik sıfat-fiil grubunda da isim-fiil grubunda olduğu gibi sırasıyla aynı ögeciklerin devrik kullanıldığı görülmektedir. Devrik kullanılan 6 zarf-fiil grubunun 5'inde BliNcik devrik kullanılırken, 1 örnekte hem BliNcik hem de DTciğin devrik kullanıldığı yani, Ycik sonrasına 2 ögeciğin geldiği görülmektedir. Devrik fiilimsi gruplarından devrik isim-fiil grubunun toplam devrik kelime grupları içerisindeki oranı % 8, devrik sıfat-fiil grubunu oranı % 2 ve devrik zarf-fiil grubunun oranı ise % 1'dir. Bu sonuçlardan fiilimsi gruplarından isim-fiil grubunun devrik kullanıma daha elverişli olduğu, devrik kullanıma en az elverişli olan fiilimsi grubunun ise zarf-fiil grubu olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak devrik fiilimsi gruplarına baktığımızda en fazla devrik kullanılan ögeciği, BliNciğin oluşturduğu görülmektedir. 1 örnek dışında Ycik sonrasına bir ögeciğin geldiği görülmektedir.

Devrik tamlamalar ve fiilimsi grupları dışında 21 örnek *değil* kelimesinin bağlaç olarak ve ek-fiilin olumsuz olarak kullanımındaki devrik yapılarıdır. Bunlardan *değil* kelimesinin öncelik-sonralık açısından oluşturduğu bağlama grubunun 7 örnekte öncelik-sonralık sırasının değişmesiyle devrik kullanıldığını görmekteyiz. *Değil* kelimesinin ek-fiilin olumsuz kullanımında 2 örnek dışında kalan 12 örnekte, *öyle değil* öbeğinin *değil öyle* şeklinde kullanıldığını görmekteyiz. Diğer 2 örnekte birinde *değil*'in 1 isimle, diğerinde ise kişi zamiriyle bir öbek oluşturduğu görülmektedir. Aslında bu durum, bir bakıma ek-fiilin olumsuz kullanımında *değil* kelimesinin devrik

kullanımının, belli bir duruma gönderme yapan *öyle* zarfıyla sınırlı olduğunu göstermektedir.

Kalıplaşmış söz gruplarından olan deyimlerin devrik kullanımına denemelerde çok sık rastlanmıştır. Toplam devrik kelime grupları arasında deyimlerin oranı yaklaşık % 34'tür. Denemelerde devrik kullanılan deyimlerin *tümleç+fiil* yapısından oluştuğu görülmektedir. Bu yapısıyla gramatikal olarak birer isim-fiil grubu olarak değerlendirebileceğimiz deyimler, cümle içinde isim-fiil niteliğinden uzaklaşarak çekimli bir fiile dönüşmekte ve deyim cümleinin Y'sini oluşturmaktadır. Denemelerde 189 devrik deyim, cümleinin Y'sini oluşturmaktadır. Kendi içinde devrik kullanılan bu deyimlerde, en fazla devrik kullanılan deyim tümlecini DT oluşturmaktadır, deyim BliN'si daha az devrik kullanılmıştır. Denemelerde devrik deyimlerin kelimelerinden birinin belirtili isim tamlaması veya zamir tamlamasının bir parçasını oluşturduğu da görülmektedir. Deyim bünyesinde yer alan belirtili isim tamlaması veya zamir tamlaması da kendi içinde devrik kullanılabilir (1.1.1.1.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Belirtili İsim Tamlamaları; 1.1.1.2.3. Deyim Öbeği İçinde Yer Alan Devrik Zamir Tamlamaları).

İncelememizin cümle düzeyinde devriklik bölümünde, devrik yapıları basit cümle düzeyinde devriklik ve birleşik cümle düzeyinde devriklik olmak üzere iki bölümde değerlendirdik.

Basit cümle düzeyinde devriklik bölümünde tek yükleml bir cümle devrikliğini esas aldık. Bu bölümde ele aldığımız yapılar Türkçedeki yaygın kullanımıyla devrik cümlelerdir.

Denemelerde yapısal olarak, basit cümle üç şekilde devrik yapıya dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Bunlardan birincisi, en yaygın olanı ve en çok bilineni, bir veya daha fazla ögenin tamamının Y'den sonra getirilmesidir. İkincisi, Y'nin bir kelime grubunun içine yerleştirilmesi, bir başka deyişle bir ögenin bir parçasının Y'den sonra getirilmesidir. Bu tip devrik yapılarda Y'nin daha çok devrik isim tamlaması ve devrik zamir tamlamasının içinde yer aldığını görüyoruz. Devrik belirtili isim tamlaması ve zamir tamlaması dışındaki devrik kelime gruplarının içinde, Y'nin daha az yer aldığını görmekteyiz (bk. 1.2.1.2. Y'nin Bir Cümle Ögesinin İçinde Yer Almasından Kaynaklanan Cümle Devrikliği). Bu yapıdaki devrikliklerde kelime grubunun ve cümle devrikliğinin iç içe geçmesi söz konusudur. Üçüncü tip devriklik ise Y'nin

kendi içinde devriklik taşımasından kaynaklanan devrikliktir. Bu tip cümlelerde Y cümleinin sonunda olsa bile, cümle yine de devriktir, çünkü Y'nin çekimli unsuru öne alınmıştır (bk. 1.2.1.3. Y'nin Kendi İçinde Devrik Kullanımından Kaynaklanan Cümle Devrikliği). Bu devriklik tiplerinden ikincisi, hem kelime grubunun hem de cümleinin devrikliğinin iç içe geçmesi bakımından, birinci ve üçüncü tip devrikliklere göre daha karmaşık / katmerli bir devrikliktir.

Denemelerde *de, ki, bile, ya* gibi birimler cümle içinde kendilerinden önceki ögeyi odaklamak ya da kuvvetlendirmek için kullanıldıysa, bu birimleri bağımsız bir öge olarak değerlendirmedik, dolayısıyla *Y+ da / ki / bile / ya* yapılarını devrik cümle olarak değerlendirmedik, çünkü gerek Y'yi gerekse diğer öğeleri odaklayan bu birimlerin cümle içinde yerini değiştirmek, önündeki cümle ögesinden ayırmak mümkün olmuyor (bk.1.2.1.5. Bir Cümle Ögesinden Sonra Bir Odaklayıcı Kullanımına Göre Devrik Cümleler).

Denemelerde *ne...ne, hem...hem, de...de, ya...ya* gibi ikili bağlaçların kullanıldığı bazı yapıların, hem devrik cümle hem de eksilteli cümle olarak değerlendirilebileceğini düşündük. *Bağlaç + isim + Y + bağlaç + isim* yapısındaki kullanımlarda yüklemden sonra gelen ...+ *bağlaç + isim* yapısı bağlama grubunun bir parçası gibi ya da Y'si eksiltilmiş bir cümle gibi algılanabiliyor (bk. 1.2.1.6. Devrik veya Eksilteli Kabul Edilebilecek Cümle yapıları). Bu tür yapıları farklı algılamalara neden olduğu için incelememizde yer alan devrik cümleler içinde değerlendirmedik.

Y'den sonra gelen öge sayılarına göre devrik cümleleri incelediğimizde, 294 cümlede Y ardına yarım ögenin (öge parçasının), 5677 cümlede 1 ögenin, 488 cümlede 2 ögenin, 34 cümlede 3 ve 3'ten fazla ögenin getirildiğini gördük. Toplam devrik cümlelerin % 84'ünde Y ardında 1 öge yer almıştır. Y'den sonra 2 ögenin yer aldığı devrik cümlelerin oranı yaklaşık % 7'dir. Diğerler kullanımlar ise, toplam devrik cümle içinde çok düşük oranlar oluşturmaktadır. Bu sonuçlar, Türk söz diziminin devrik cümle yapısında Y'nin ardına birden fazla öge konumlanmasının pek tercih edilmediğini göstermektedir.

Y ardına yarım öge / öge parçası getirilen 294 devrik cümlede en fazla Ö'nün parçalandığını, 294 devrik cümlelerin % 64'ünü Öpar'ın oluşturduğunu görmekteyiz. Ö'den sonra sırasıyla BliN, DT, BsizN ve ZT parçalarının devrik kullanıldığını görmekteyiz.

Denemelerdeki toplam devrik cümlelerin % 84'ünü oluşturan, Y'den sonra tek ögenin geldiği 5677 devrik cümleye baktığımızda, en fazla devrik kullanılan öge BliN'dir. 5677 devrik cümlelerin % 30'unu BliN, % 27'sini DT, % 23'ünü Ö, % 14'ünü ZT, % 3'ünü BT ve % 0,1'ini BsizN oluşturmaktadır. Bu cümlelerde devrik kullanılan BliN'nin ve DT'nin toplam oranı, % 57'dir. Bu oran, Türkçede ekli tümleçlerin devrik kullanım için rahatlık sağladığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda Türkçedeki hâl eklerinin cümle içinde kelimelere kolaylıkla yer değiştirme olanağı sağladığını da göstermektedir. BsizN'nin binde bir oranındaki devrik kullanımı da Türkçede eksiz tümleçlerin devrik kullanım için uygun olmadığına bir kanıttır. BsizNpar'ın devrik kullanımı, BsizN'nin devrik kullanımından daha fazladır, bu kullanımlarda da BsizNpar'ın asıl / esas parçası Y'den önce yer almaktadır. BliN en fazla devrik kullanım oranına sahip olmasına rağmen, öge parçaları açısından BliNpar'ın devrik kullanım oranı Öpar'dan sonra 2. sıradadır.

Y'den sonra 2 öge alan 488 devrik cümlelerin 410'unda farklı türden iki öge, 78'inde ise aynı türden iki öge yer almıştır. Y'den sonra farklı türden iki öge alan bu cümlelerde, ögelerden biri çoğunlukla bir kişi veya işaret zamirinden veya içerisinde işaret zamiri bulunan bir tamlamadan oluşmaktadır. Bu devrik cümlelerde Y'ye daha yakın olan öge vurgulanmakta, Y'den uzaklaşan ögenin vurgusu ve önem derecesi Y'den uzaklaştıkça azalmaktadır. Y'den sonra farklı türden ögelerin geldiği 410 devrik cümledeki ögelerin Y'ye yakınlık ve uzaklıklarına baktığımızda 127 cümlede Ö'nün, 107 cümlede ZT'nin, 86 cümlede BliN'nin, 78 cümlede DT'nin ve 12 cümlede BT'nin Y'den sonra gelen ilk öge olduğunu; 133 cümlede BliN'nin, 121 cümlede DT'nin, 66 cümlede Ö'nün, 59 cümlede BT'nin, 29 cümlede ZT'nin ve 2 cümlede BsizN'nin Y'den sonra gelen ikinci ve son öge olduğunu gördük. Bu sonuçlardan Y ardına iki ögenin getirildiği cümlelerde Ö ve ZT'nin Y'ye yakınlştırılarak, BliN ve DT'nin Y'den uzaklaştırılarak kullanılabildiğini görmekteyiz. BliN ve DT'nin Y'den uzak kullanılması da yine hâl eklerinin sağladığı esneklikten dolayıdır. Aynı türden ögelerin yer aldığı 78 devrik cümlelerin 25'inde Ö, 25'inde DT, 22'sinde BliN ve 6'sında ZT art arda gelmiştir. Bu 78 cümlelerin 56'sı fiil cümlesi iken, 22'si isim cümlesidir.

Y'den sonra 3 ve 3'ten fazla ögenin geldiği 34 cümlelerin 30'unda Y'den sonra 3 öge gelirken, 4 cümlelerin 1'inde 5 öge, 3'ünde 4 öge gelmiştir. 34 cümlelerin 30'u fiil cümlesinden, 4'ü isim cümlesinden oluşmaktadır. Y'den sonra 2 ve daha fazla

öge alan devrik cümlelerin daha çok fiil cümlelerinden oluşması, fiil cümlelerinde Y ardına daha fazla öge gelebildiğini göstermektedir.

Y'nin türü bakımından devrik cümleleri incelediğimizde 5301 devrik fiil cümlesi, 1432 devrik isim cümlesi belirledik. Devrik isim cümleleri, toplam devrik cümlelerin yaklaşık % 20'sini oluşturmaktadır. 1432 devrik isim cümlesinin 414'ünü *var / yok* Y'li devrik isim cümleleri oluşturmaktadır. 414 devrik isim cümlesinin 29'unda Y'den sonra 2 öge, 1'inde 3 öge yer alırken, geri kalan 384 cümlede Y'den sonra tek öge yer almıştır. Y'den sonra tek ögenin geldiği 384 cümlelerin 195'inde DT, 105'inde Öpar, 38'inde Ö, 36'sında ZT ve 10'unda BT devrik kullanılmıştır. DT'nin devrik kullanıldığı 195 cümlelerin 171'inde bulunmalı DT, 20'sinde yönelmeli DT ve 4'ünde ise çıkmalı DT devriktir. Ancak yönelmeli ve çıkmalı DT'ler, *var / yok* Y'leri için tartışmalı bir durum arz etmektedir, çünkü bu cümlelerde yönelmeli veya çıkmalı DT'nin *var / yok* öncesindeki ögeyle bir kelime grubu oluşturabileceği düşüncesi de oluşabilmektedir. DT'lerin *var / yok*'lu cümlelerde devrik kullanımı dışında, 105 cümlede Öpar'ın içine *var / yok* Y'lerinin getirilmesi de dikkat çekicidir. *Var / yok* Y'li devrik isim cümlelerinde en az devrik kullanılan öge, BT'dir. Denemelerdeki devrik cümlelerin yaklaşık % 80'ini fiil cümlelerinin oluşturması, anlatımdaki kıvraklığı ve akıcılığı sağlamak için fiil cümlelerinin daha çok devrik kullanıldığını göstermektedir.

Denemelerdeki devrik cümlelerin % 40'ında Y cümle başında iken, % 60'ında Y, cümle ortasındadır. Y'nin yerine göre devrik isim cümlelerinin Y'lerinin cümlelerin başında ya da ortasında olma oranları, yaklaşık olarak birbirine eşittir. % 80 oranındaki devrik fiil cümlelerinin yaklaşık % 50'sinde yüklem cümle ortasında iken, yaklaşık % 30'unda Y cümle başındadır.

Devrik cümlelerin Y'lerini kiplerine göre değerlendirdiğimizde % 86 oranında bildirme kipinin, % 14 oranında tasarlama kipinin kullanıldığını gördük. Bildirme kiplerinden ise daha çok geniş zaman kipinin kullanıldığı görülmektedir. Biz çalışmamızda Y'si bildirme kipinde olan devrik cümleleri ayrıntılı olarak değerlendirmedik. Ancak genel olarak baktığımızda daha çok geniş zaman ve şimdiki zaman kiplerinin kullanıldığını gördük. Y'si tasarlama kipinde olan devrik cümlelerin % 87'si emir, % 7'si gereklilik, % 5'i şart ve % 0,1'i ise istek kipinden oluşmaktadır. Bu oranlar emir cümlelerinin devrik kullanım için daha uygun bir zemin oluşturduğu anlamına gelmektedir, bu durum aynı zamanda emir cümlelerinin duygu değeri bakımından daha zengin bir etki alanına sahip olmasıyla da ilgilidir.

Devrik cümleleri anlamsal içeriklerine göre incelediğimizde devrik olumlu cümle sayısı daha fazladır. Yalnız sözde soru cümlesi olarak kullanılan gerek isim, gerekse fiil cümlelerinin yapıcı olumsuz, anlamca olumlu kullanılabildiği görülmektedir. Devrik olumsuz isim cümlelerinin *yok* kelimesiyle, *mi* soru ekiyle, *ne* soru zamiriyle, *ne..ne* bağlacıyla ve *değil* edatıyla olumsuz anlam kazandıkları; devrik olumsuz fiil cümlelerinin ise *-ma-* / *-me-* fiilden fiil yapma olumsuzluk ekiyle, geniş zamanın olumsuz çekimiyle, sözde soru yapılarıyla, *değil* edatıyla ve *ne...ne* bağlacıyla olumsuz anlam kazandıkları görülmektedir.

Denemelerde soru cümlelerinin bir anlatım tarzı olarak çok sık kullanıldığını görmekteyiz. Denemelerdeki devrik soru cümleleri, ya sözde soru anlamı içeren ya da yazarın cevabını kendisinin verdiği gerçek soru cümleleridir. Devrik kullanılan sözde soru cümleleriyle kızgınlık, öfke, küçümseme, olumsuzluk, alay etme, onaylatma gibi birtakım anlam özellikleri yansıtılmıştır. Özellikle *olur mu hiç*, *der mi hiç* şeklindeki kalıp soru anlatımlarıyla cümlelere olumluluk ya da olumsuzluk yüklenmesi devrik sözde soru cümlelerinin kullanımında rastladığımız ilginç bir durumdur. Bu kalıp anlatımlarda soru eki yanında, *hiç* kelimesinin cümlede olumluluk ya da olumsuzluğunu belirleyici bir işlevi olduğu da ortadadır. Aynı zamanda bu kalıp yapıların devrik kullanılması, gramatikal açıdan oluşabilecek ikilemi de önlemektedir. Eğer *Olur mu hiç* yapısının *Hiç olur mu* şeklinde düz ifadesi *hiç ol-* şeklinde bir birleşik fiil yapısını akla getirebilecektir. Ancak *hiç* kelimesinin devrik kullanımı, bu kelimenin zarf işlevini belirginleştirerek bu karışıklığı önlemektedir. *Der mi hiç* yapısı da diziliş olarak Y+ZT şeklindedir. Ancak *Hiç der mi* şeklindeki dizilişte “*hiç*” kelimesi cümlede nesnesiymiş gibi de algılanabilir. Bu dizilişte de *hiç* kelimesinin devrik kullanımı gramatikal açıdan oluşabilecek bir karışıklığı önlemektedir. Denemelerde cümlelere soru anlamı vermek için soru eki ve soru kelimeleri kullanılmıştır. Soru kelimelerinden en çok kullanılanları ise *ne* soru zamiri ve *neden*, *niçin*, *nasıl* soru zarflarıdır. Bunların dışında çok az sayıdaki örnekte soru kelimesi olmaksızın, vurguyla ve *ya*, *hani*, *sakin* kelimelerinin kullanımıyla soru anlamı verilmiştir (bk. 1.2.1.9.2.3. Devrik Soru Cümlesi). Devrik soru cümlelerini incelerken denemelerde soru kelimelerinin hiç devrik kullanılmadığını gördük. Soru kelimesi ya Y’nin hemen önünde ya da cümlede başına kaydırılarak kullanılmıştır. Bazı Batı dillerinde olduğu gibi Türkçede de soru kelimelerini cümle başında kullanma eğilimi daha fazladır.

Metin bağlamı içinde devrik cümle, eski ve yeni bilgi ayrımını yapmak, yeni bilgiyi odaklamak işlevini yerine getirirken, aynı zamanda Y ardına konumlanan eski bilgiyle metin örgüsünü tamamlayıcı / bütünleştirici bir işlevi de yerine getirmektedir. Bu bağlamda denemelerde yoğun bir şekilde kişi ya da işaret zamiri kullanımı, zamirin hem eski bilgiye gönderme yapması hem de metinsel bütünlüğü oluşturmada bakımından dikkate değer bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca cümle içi dönüşümler açısından da zamirler metinsel bütünlüğü sağlamada önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Denemelerde içerisinde devrik cümle bulunan birleşik cümleleri incelediğimizde şu sonuçlarla karşılaştık:

Şartlı birleşik cümlelerde sonuç cümlesinin devrik kullanımı daha fazladır. Şart cümlesi daha az devrik kullanılırken, hem şart hem de sonuç cümlesinin devrik kullanımı çok azdır.

Denemelerde içerisinde devrik cümle bulunan ve en fazla kullanılan birleşik cümle tipini sıralı birleşik cümle oluşturmaktadır. Sıralı birleşik cümlelerin içerisinde en az bir, en fazla dört devrik basit cümle kullanımına rastlanmıştır. Sıralı birleşik cümlelerde içerisinde bir devrik cümle bulunduranlar çoğunluktadır. Sıralı birleşik cümlelerdeki ilk ya da son cümlelerin devrik kullanımı daha fazla iken, ortada yer alan devrik cümle sayısı daha azdır.

Bağlı birleşik cümlelerde bağlaçtan sonra gelen cümle daha fazla devrik kullanılırken, bağlaçtan önceki ve sonraki her iki cümlelerin de devrik kullanımı çok azdır.

Denemelerde en az kullanılan birleşik cümle tipi, bağlı birleşik cümle olarak da değerlendirilebilecek olan ki'li birleşik cümledir. Çok az sayıdaki ki'li birleşik cümlede ki'den sonraki cümle devriktir.

İç içe birleşik cümlelerde iç cümle, ana cümleye oranla daha fazla devrik kullanılmıştır. Hem iç cümlelerin hem de ana cümlelerin devrik kullanımı da daha azdır.

İç içe birleşik cümle olarak da değerlendirilebilecek bir cümle tipi olan iki noktalı (:) birleşik cümlelerde, iki noktadan önceki veya sonraki cümle ya da her ikisi de devrik kullanılabilmektedir.

Karmaşık birleşik cümlelerde de sıralı birleşik cümlede olduğu gibi en az bir, en fazla altı devrik cümle kullanımına rastlanmıştır.

Birleşik cümle tiplerinden şartlı birleşik cümlede sonuç cümlesinin, bağlı birleşik cümlede bağlaçtan sonraki cümlelerin daha fazla devrik kullanılması, şartlı, bağlı ve iç içe birleşik cümlelerde her iki cümlelerin devrik kullanımlarının az olması dikkat çekici bir durumdur. Bunun dışında içerisinde iki veya daha fazla devrik cümle bulunan birleşik cümlelerde, özellikle de sıralı birleşik cümlelerde, devrik cümleler metne şiirsel bir boyut kazandırmaktadır.

Birleşik cümle düzeyinde şartlı birleşik, bağlı birleşik ve iç içe birleşik cümlelerin devrik kullanılabilmektedir.

Birleşik cümle düzeyinde en fazla devrik kullanılan birleşik cümle türünü şartlı birleşik cümle oluşturmaktadır. Denemelerde 29 şartlı birleşik cümlelerin sıralanışının *sonuç cümlesi + şart cümlesi* şeklinde olduğunu görmekteyiz. Bu devrik şartlı birleşik cümlelerin 18'inin sonuç cümlesi, *ne* soru zamiriyle soru anlamı kazanan kısa soru cümleleridir. Bu birleşik cümlelerde sonuç cümlesini oluşturan kısa soru cümleleri cümlelerin başına getirilerek daha etkili bir söyleyişe ulaşılmıştır. Bu cümlelerde anlam olarak tehditkâr, meydan okuyucu, küçümseyici, umursamaz bir tavır sezilmektedir.

7 bağlı birleşik cümlede öncelik-sonralık sırasının değiştiği görülmektedir. Bu cümlelerin 5'inde, sonralık ifade eden cümlelerin *ne* soru zamiriyle oluşan kısa ve kalıp soru cümlelerinden oluştuğu görülmektedir. Bu cümleler de şartlı birleşik cümlede olduğu gibi anlam olarak umursamaz ve önemsemez bir ruh hâlini yansıtmaktadır.

13 iç içe birleşik cümlede ana cümlelerin yüklemi, iç cümlelerin içinde yer almıştır. Bu 13 cümlelerin 12'sinin Y'si *de-* fiilinden oluşurken, 1'i ise *san-* fiilinden oluşmaktadır.

Kelime grubu ve cümle düzeyinde devriklik dışında, devrik yapıları incelediğimiz üçüncü kategoriyi mantıksal düzeydeki devriklik oluşturmaktadır. İkinci cümlelerin mantıken birinci cümlelerin nesnesini oluşturduğu 3 birleşik cümle bulunmaktadır. Asıl olarak mantıksal düzeyde devriklik olarak değerlendirdiğimiz yapılar, aynı zamanda düşünme sırasındaki devrikliği de gösteren *sonuç cümlesi + neden cümlesi + onun için / ondan* yapısıdır. Bu yapıda *sonuç cümlesi* neden cümlesinden önce yer almaktadır. Bu yapılarda *neden cümlesinin* dengi olarak *onun için*

/ *ondan* yapıları kullanılmaktadır. Bu tip devrikliklerde yüzey yapıda somut bir devriklik yoktur, ancak düşünme sırasını yansıtan yukarıdaki yapı, mantıksal düzeydeki devrikliğin somutlaştığını gösterir niteliktedir.

Her düzeyde kendi içinde ele aldığımız devrik yapıların metin bağlamında iç içe geçmesi söz konusudur. Denemelerdeki devrik yapılardan kelime grubunun devrik kullanımı ile cümlelerin devrik kullanımı çoğu zaman iç içe geçen devrik yapılar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tür kullanımlardaki devrikliklerin katmerli devriklik olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Kelime grubu düzeyindeki devrik kullanımlar, Türkçede ekli kelime gruplarının eksiz kelime gruplarına oranla daha kolay devrik yapıya dönüştürüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda devrik belirtili isim tamlamasında ve zamir tamlamasında tamlayan durum eki, devrik kullanılan tamlayanı metin bağlamı içinde belirgin (tanımlı) hâle getiriyor, tamlayanın yeri değişse bile bağlantılı olduğu tamlananla bağlantısı daha kolay sağlanıyor. Ancak aynı esneklik sıfat tamlamasında yoktur, çünkü *sıfat + isim* yapısı eksiz bir kelime grubudur. Denemelerde çok az sayıdaki devrik sıfat tamlaması kullanımı da bu durumu kanıtlamaktadır. Ayrıca kelime gruplarından yardımcı ve asıl unsur ayrımı yapılabilenlerin daha çok devrik kullanılabildiğini görmekteyiz, örneğin ikileme ve bağlama gruplarında, istisnalar hariç, devrik kullanıma rastlamadık, çünkü bu kelime gruplarının yardımcı ve asıl unsur ayrımı yoktur, unsurların gruba katılımı eşdeğerdir.

Fiilimsi gruplarında devrik kullanılan ögecikler, cümlede devrik kullanılan öğelerle birtakım paralellikler göstermektedir. Buna göre cümlede de, fiilimsi gruplarında da tek ögenin devrik kullanımı yaygındır. Ayrıca devrik kullanılan öğeler açısından da fiilimsi gruplarında da cümlede de en fazla devrik kullanılan öge ve ögecik , BliN / BliNcik ve DT / DTcik'tir. Ayrıca bilgi yapısı bakımından da gerek kelime grubu gerekse cümle düzeyinde, eski bilginin çoğunlukla ikincil bilgi konumuna getirilerek Y veya Ycik ardında yer aldığı, yeni bilginin yükleme yaklaştırılarak odaklandığı görülmektedir.

Nurullah Ataç'ın denemelerindeki cümlelerin yaklaşık % 20'si devriktir. Nurullah Ataç'ın denemelerinde devrik cümle kullanımının bu kadar yaygın olmasının nedeni, yazarın içinde bulunduğu dönemde Türkçede devrik cümleyi benimsetmek ve yaygınlaştırmak amacıyla sık sık devrik cümleyi kullanmasıdır. Ataç'ın denemelerinde

devrik cümleyi bu kadar çok kullanması eleştirilmiş ve de eleştirilebilir, ancak bizim incelememiz açısından Ataç'ın dilin olanaklarını bu kadar zorlamış olması ve devrik yapılara sıkça yer vermesi, Türkçede kullanılan veya kullanılabilecek devrik yapı çeşitliliğini göstermesi bakımından önemli bir kazanım olmuştur.

Söz dizimi çalışmalarında tartışmalara konu olan ve Türk söz diziminde varlığı yadırganan, dil öğretiminde de üzerinde yeterince durulmayan devrik cümleden hareketle yaptığımız bu çalışmada, devriklik olgusunun farklı yapılarda ve farklı düzeylerde ele alınması gereken yapılar olduğunu gördük. Bu çalışmaya başlamadan önce devriklik olgusunun sadece devrik cümle ile sınırlı olduğu yönünde bir önyargımız vardı, ancak Nurullah Ataç'ın denemelerinde yer alan devrik yapıları temel alarak yaptığımız bu çalışmada devriklik olgusunun basit cümle düzeyi dışında da farklı açılımları olduğunu gördük. Buna göre devriklik olgusu sözdizimsel olarak yalnızca basit cümle düzeyinde değil, kelime grubu ve birleşik cümle düzeyinde de ele alınması gereken yapılardır. Kelime grubu ve cümle düzeyi dışında yapısal olarak devriklik taşımayan birtakım cümleden büyük birimlerde de düşünme sırasını yansıtan devrikliklerle de karşılaşılmaktadır.

Nurullah Ataç'ın denemelerinde yer alan devrik yapıları farklı açılardan ele aldığımız çalışmamız sonucunda, devrik dizimdeki yapıların, yerinde ve zamanında, aşırıya kaçmadan, dilin doğal akışı içinde, düz dizimdeki yapılarla belli bir ahenk içinde kullanıldığında anlatıma akıcılık ve kıvraklık kazandıracağını, cümlelere duygu değeri bakımından zenginlik katacağını düşünüyoruz. Bu güne kadar Türkçede yeterince üzerinde durulmayan devrik yapıları irdelemeye yönelik bu çalışmada Türk söz diziminde devrik yapıların yüzeysel olarak geçirilecek kullanımlar olmadığını, devrik yapıların da Türkçenin bünyesinde yer aldığını, Türkçenin ek sisteminin söz dizimine sağladığı esnekliğin devrik yapılarda somutlaştığını düşünüyoruz. Bunların dışında yazı diline çok sıkı bağlı kuralcı / şekilci (formal) bir ifade tarzını kırmak, anlatımı tekdüzelikten kurtarmak için zaman zaman devrik yapılara başvurulmasının, düşünme / düşünce sisteminin tek tiplikten çıkarılmasına katkı sağlayacağını da düşünüyoruz.

Türkçedeki varlığı ve yeri tartışmalı bir konu olan devrik yapılar üzerine yaptığımız bu ayrıntılı incelemeyle, Türk söz dizimi çalışmalarına küçük bir katkı sağladığımızı düşünüyoruz. İncelememizde eksik ya da herkesçe kabul görmeyecek taraflar olabilir, ancak araştırmamızın zaman içinde bu konuyla ilgili çalışmalara

kaynaklık edebileceğini, yapılacak yeni incelemelerle devrik yapıların zamanla Türk söz dizimindeki ve Türkçe öğretimindeki asıl yerini alacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- ACARLAR, Kevser (1972), “Devrik cümle”, *Dilbilgisi Sorunları II*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları:356. s.
- AĞAKAY, Mehmet Ali (1957), “Ataç’ın dil görüşü”, *Türk Dili VI*, 70 (Temmuz 1957), 557-558 s.
- AKÇATAŞ, Ahmet (2002), “Türkçede işlev bakımından devrik cümleler”, *Türk Dili Eylül-2002*, S: 609, Türk Dil Kurumu Yayınları, 604-607 s.
- AKSAN, Doğan (1998), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439.
- AKSAN, Mustafa-Yeşim Aksan (1991), “Metin kavramı ve tanımları”, *Dilbilim Araştırmaları 1991*, Hitit Yayınevi, 90-103. s.
- AKSOY, Ömer Asım (1957), “Ataç da...”, *Türk Dili VI*, 69 (Haziran 1957), 474-476. s.
- (1993), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I, II*, İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- ALTUNKAYA, Fuat (1993), “Türkçe metinlerde kelime örüntüsü”, *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 163-169. s.

- ATAÇ, Nurullah (1953), “Ahmet Ateş’e cevap”, *Türk Dili III*, 26 (Kasım 1953), 75-78. s.
- (1953), “Ataç’ın cevabı”, *Türk Dili III*, 26 (Kasım, 1953), 75-78. s.
- (1954a), “Yanıt (devrik cümle üzerine)”, *Türk Dili III*, 35 (Ağustos, 1954), 647-649. s.
- (1954b), “Yanıt”, *Türk Dili IV*, 39 (Aralık, 1954), 150-153. s.
- (2000a), *Karalama Defteri / Ararken*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- (2000b), *Dergilerde*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- ATEŞ, Ahmet (1953), “Nurullah Ataç ve Türkçenin nahvi”, *Türk Dili III*, 26 (Kasım, 1953), 72-74. s.
- (1954), “Türkçenin söz-dizimi ve Nurullah Ataç”, *Türk Dili III*, 28 (ocak-1954), 199-203. s.
- BANARLI, Nihat Sâmî (1980), *Türkçenin Sırları*, İstanbul, 5. Baskı, Kubbealtı Neşriyatı.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1990), *Türkçenin Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 528
- BAŞKAN, Özcan (1980), “Sözdizimi”, *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*, 124-128. s.
- BATU, Selahattin (1988), “Ataç ve Türk dili”, *Türk Dili*, LV, 438 (Haziran-1988), 312. s.
- BEZİRCİ, Asım (1998), *Nurullah Ataç*, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- BİLGEGİL, Kaya (1984), *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul, Dergah Yayınevi.
- BİLGİN, Muhittin (2002), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2874.
- CEVDET KUDRET (1939), “Devrik cümle üzerine”, *Varlık*, Sayı:526, 527-528. s.
- ÇELİK, Mehmet (1999), “dA’nın İşlevleri”, *Dilbilim Araştırmaları 1999*, Simurg Yayınları 25-32. s.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (1992), *Deyimlerimiz*, İstanbul, Özgül Yayınları.
- DEDE, Müşerref (1980), “Dil genelceleri”, *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 41-45. s.
- DEMİR, Nurettin-Emine Yılmaz (2003), *Türkçe El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları.
- DEMİRCAN, Ömer (2001a), “Odak türleri ve Türkçe”, *Türk Dili Dergisi*, S: 82, Ocak-Şubat-2001, 10. s.
- (2000a), “Türkçede odak öbeği”, *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, Aralık-2000, 6-8. s.

- (2000b), “Türkçede olağan odak konumu”, *Türk Dili Dergisi*, Tem-Ağu-2000, 12-13. s.
- (2000c), “Odak-bağımlı sözdizimi”, *Türk Dili Dergisi*, May-Haz-2000, S: 77, 14-18. s.
- (2000d), *İletişim ve dil Devrimi*; İstanbul, Yaylım Yayıncılık, Yayın No: 54
- (1978-79), “Türkiye Türkçesinde vurgulama ve odaklama”, *TDAY-Belleten-1978-79*, 157-163. s.
- (1991), “Devrik dizimin kuralları”, *Dilbilim Yazıları* 1991, Üsem Yayınları, 27-39. s.
- (1991), “Devrik tümce üzerine tartışmalar”, *Metis Çeviri*, Bahar 1991, 93-101. s.
- (---), “Devriklik devşirme mi?”, *Çağdaş Türk Dili*, S: 43, 303-308. s.
- (----), “Dil devrimi ve devrik tümce”, *Dil Dergisi*, A.Ü. Tömer, S:4, 22-31. s.
- (----), “Türkçe’de çatılım ve edilim”, *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri-1993*, 141-154. s.
- (2001b), *Türkçenin Sesdizimi*, İstanbul, Der Yayınları
- (1980-1981), “Türkçe Ezgilemeye Giriş”, *TDAY-Belleten-1980-1981*, 65-79. s.
- (2001c), *Türkçenin Ezgisi*, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları
- DEMİRKAN, Hüseyin (1958), “Ataç’a saygı”, *Türk Dili* VII, 80 (Mayıs-1958), 402-407. s.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1976), *Tümcebilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları
- DUMAN, Musa (2003), “Devrik cümle ve Vasiyetnâme’deki örnekleri üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 209-233. s.
- EDİSKUN, Haydar (1967), “Devrik cümle üzerine bir araştırma”, *Dilbilgisi sorunları I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 130-138. s.
- (1996), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- EKER, Süer (2003), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara, Grafiker Yayınları: 7.
- EREN, Hasan (1958), “Ataç’ın dili üzerine”, *Türk Dili* VII, 881 (Haziran-1958), 441-443. s.

- ERGENÇ, İclâl (1995), *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*, Ankara, Simurg Yayınevi.
- ERKMAN-AKERSON, Fatma (1993), “Türkçede eş işlevli dilbilgisel yapıların kullanım değerleri”, *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 93-103. s.
- EZİLER KIRAN, Ayşe (1994), “Göndergenin gücü ve gerçeklik”, Ankara, Hitit Yayınevi, 236-246. s.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ankara, Ayraç Yayınevi.
- GÖĞÜŞ, Beşir (1998), *Anlatım Terimleri Sözlüğü*, Ankara.
- GÖKSU, Özkan (1980), “Dilde yapı kavramı ve geleneksel yaklaşım”, *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 46-56. s.
- GÖKŞEN, Enver Naci (1967), “Tarih boyunca devrik cümle”, *Dilbilgisi Sorunları I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 139-144. s.
- GÖKNEL, Yüksel (1976), “Üretici dönüşümlü dilbilgisi ve Türkçe sözdizimi”, *Türk Dili XXXIII*, 295 (Nisan-1976), 263-270. s.
- GÜRKAN, Doğan, Ahmet Kocaman (1999), “Sözcede kişisel tutum ve belirteçler”, *Dilbilim Araştırmaları-1999*, Simurg Yayınları 65-78. s.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin (1992), *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul, MEB Yayınları.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1978), *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 276.
- (1982), *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 317.
- HENGİRMEN, Mehmet (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Engin Yayınevi.
- İÇEN, Z. (1954), “Devrik tümce üzerine düşünceler”, *Türk Dili IV*, 39 (Aralık-1954), 149-150. s.
- İLERİ, Esin (1996), “Türkçede fiillerin birleşim değeri”, *VIII. Uluslar arası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, 157-165. s.
- İNAN, A. (1960), “Atatürk ve devrik cümle”, *Türk Yurdu*, 2.8.1967
- KANTEMİR, Enise (1997), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, Engin Yayınevi.
- KARAHAN, Leyla (2004), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara, 7. Baskı, Akçağ Yayınevi.
- KAVCAR, Cavit, Ferhan Oğuzhan, Özlem Aksoy (2003), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, 3. Baskı, Anı Yayıncılık.
- KESKİN, Raşit (2003), *Türkçe Dil Bilgisi –Kelime ve Cümle Tahlilleri-*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları: 90.

- KIRAN, Zeynel, Ayşe (Eziler) Kıran (2001), *Dilbilime Giriş*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- KOCAMAN, Ahmet (1981), “Dil dizgesi üzerine gözlemler”, *Türk Dili* XLIII, 358 (Ekim-1981), 214-217. s.
- (1979), “Dilde bağlam ve anlam ilişkileri üzerine”, *Türk Dili*, XXXIX, 332 (Mayıs-1979), 397-401. s.
- KOÇ, Nurettin (1996), *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- KORKMAZ, Zeynep (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 575.
- KORNFILT, J. (1994), “Türkçede geçişim ve kelime dizimine etkisi”, *Dilbilim Araştırmaları* 1994, 42-53. s.
- KURDAKUL, Şükran (1987), *Çağdaş Türk Edebiyatı-Cumhuriyet Dönemi*
- ÖZBEK, Nurdan (1998), “Türkçede söylem belirleyicileri”, *Dilbilim Araştırmaları* 1998, 37-47. s.
- ÖZDESENLİ, Necmettin (1954), “Devrik cümle üzerine”, *Türk Dili* III, 35 (Ağustos-1954), 645-647. s.
- ÖZEL, Sevgi (1978), “Türkçede önadların (sıfatların) tamlama içindeki sıraları”, *Türk Dili* XXXVII, 321 (Haziran-1978), 498-500. s.
- ÖZİL, Şeyda (1993), “Türkçede eş işlevli dilbilgisel yapılar”, *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 85-97. s.
- (1996), “Nitelenen ögesiz kullanılan ortaçlı yapılar”, *VIII. Uluslar arası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, 175-182. s.
- ÖZEZEN, Muna Yüceol (2001), “Türkçe deyimler üzerine birkaç söz”, *Türk Dili*, Sayı: 600, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 869-879. s.
- ÖZMEN, Mehmet (1995), “Cümlelerin altıncı ögesi ve bir terim önerisi”, *Türk Dili*, Sayı: 519, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 224-227. s.
- (1997), “Türkçede değil kelimesi ve kullanımları”, *TDAY-Belleten-1995*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 315-368. s.
- (2001), “Eksik olan dil bilgisi terimlerimiz üzerine”, *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, Gazimağusa, 111-125. s.
- (2000), “İsim ve sıfat tamlamalarındaki bozulmalar üzerine”, *Türk Dili*, Sayı:586, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 354-363. s.
- ÖZSOY, Sumru- Eser E. Taylan (1998), “Türkçenin neden gösteren ilgeç yantümceleri”, *Dilbilim Araştırmaları-1998*, 116-125. s.

- ÖZÜNLÜ, Ünsal (1992), “Şiir dilinin bazı ayrıcalıkları”, *Çağdaş Türk Dili*, Sayı: 50-51. s.
- RUHİ, Şükriye (1992), “Yazılı metin oluşturmada devrik tümcenin işlevi üzerine bir gözlem”, *Dilbilim Araştırmaları*-1992, Hitit Yayınevi, 53-58. s.
- SAV, Ömer Atila (1959), “Devrik tümcede Ataç”, *Türk Dili* VIII, 91 (Nisan-1959), 372-374. s.
- SEZER, Ayhan (1991), “Türkçede tümce örgüsü”, *Dilbilim Yazıları 1991*, Üsem Yayınları, 5-16. s.
- (1978-79), “Üretici-dönüşümlü dilbilgisinin Türkçeye uygulanması üzerine bir gözlem”, *TDAY-Belleten 1978-79*.
- SİNANOĞLU, Samim (1957), “Basit cümlede nesne ve tümleş”, *Türk Dili* VI, 67 (Nisan-1957), 368-371. s.
- ŞİMŞEK, Rasim (1987), *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon.
- TEKİN, Talat (1958), “Ataç’ın dilticiliği ve tildikleri”, *Türk Dili* VII, 80 (Mayıs-1958), 408-413. s.
- TOKLU, Osman (2003), *Dilbilime Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- TOPALOĞLU, Ahmet (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- TORUN, Yeter (2000), *Gazavat-ı Sultan Murad bin Mehmed Han’da Cümle*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TÖREN, Hatice (2002), “Sona gelen edatlarla teşkil edilen bir kelime grubu: kuvvetlendirme grubu”, *İlmi Araştırmalar* 13, İstanbul, 175-182. s.
- TURAN, Ümit Deniz (1998), “Türkçe metinlerde adılların dağılım ve işlevleri”, *Dilbilim Araştırmaları 1998*, 70-84. s.
- UZUN, Nadir Engin (2000), *Anaçizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, İstanbul, Multilingual Yayınları.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (1998), *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler*, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- (2001), “En büyük dil birimi cümle midir?”, *Türk Dili*, Şubat-2001, TDK Yay., S: 590, 181-185. s.
- VARDAR, Berke (1998), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, ABC Kitabevi.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Yeter TORUN
Doğum Tarihi: 1974
Doğum Yeri : Adana-Ceyhan

ÖĞRENİM DURUMU:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Doktora	Yeni Türk Dili	Çukurova Üniversitesi	2005
Yüksek Lisans	Yeni Türk Dili	Çukurova Üniversitesi	2000
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Çukurova Üniversitesi	1995

GÖREVLER:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Türkçe Öğretmeni	Bir Ekim İlköğretim Okulu (Kars/Kağızman)	1995-1996
Türkçe Öğretmeni	Şükran Çobanoğlu İlköğretim Okulu (Adana)	1996-1999

Araştırma Görevlisi	Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	17 Mart 1999-
---------------------	---	---------------

TEZLER:

Gazavat- ı Sultan Murad b. Mehmed Han'da Cümle, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2000, XII+240, Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

Nurullah Ataç'ın Denemelerinde Devrik Yapılar, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2005, XIX+278, Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

MAKALELER:

“*Dokuztekne Köyü'nden Derlenen Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir İnceleme*”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt: 13, Sayı: 1, Yıl: 2004, 185-192. s.

“*+Dİr/ +DÜr Bildirme Ekiyle Oluşturulan Bazı Yapıların Cümledeki Kullanımları Üzerine*” (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten'de Yayın aşamasında)

TANITMALAR:

Mária Ivanics-Mirkasym A. Usmanov, *Das Bush der Dschingis Legende (Däftär-i Čingiz-nāmā) I*, Studia Urala-Altaica 44, Szeged-2002, 324 s., Türk Dili, Ocak-2005